

T Ü R K ETNOGRAFYA DERGİSİ

SAYI: VI

1963

Millî Eğitim Bakanlığı
Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü
tarafından yayınlanır

ANKARA ÜNİVERSİTESİ BASIMEVİ . 1965

İ Ç İ N D E K İ L E R

<i>Akok, Mahmut</i>	: Kütahya ve Uşak Şehirlerinin Eski Evleri	5-17
<i>Elçin, Doç. Dr. Şükrü</i>	: Ayvalık Balıkçılığı üzerine Notlar	18-25
<i>Elçin, Doç. Dr. Şükrü</i>	: At Damgaları	26-
<i>Kum, Naci</i>	: Türkmen Barakları	27-65
<i>Koşay, Dr. Hâmit Zübeyr</i>		
<i>Kılıç, Sabahattin</i>	: Güzelova (Erzurum) Etnoğrafya ve Folklarına Dair Notlar	66-89
<i>Ünver, Odr. Prof. Dr.</i>		
<i>Süheyl</i>	: Divitçilerimiz ve Eserleri	90-97
<i>Önder, Mehmet</i>	: Anadolu'da Açılan İlk Halı-Kilim Sergisi ve Maraşal Hindenburg'a Hediye edilen Bir Konya Halısı	98-101
<i>Bıçakçı, Yusuf Ziya</i>	: Bıçakçılık Sanatı Üzerine Notlar	102-114
<i>Aksoy, Osman</i>	: Mehmet Zeki Oral (1901-1962).	115-118
<i>Sümer, Osman</i>	: Kitaplar	119-127
<i>Balkan, Behire</i>	: Bibliyografya	128-140

KÜTAHYA VE UŞAK ŞEHİRLERİNİN ESKİ EVLERİ

Mahmut AKOK

1- Kütahya Şehri Eski Evleri:

Kütahya Şehri eski evleri üzerindeki çalışmalarının tarihini, bizim tetkik günümüzden 20 sene evveline götürebiliriz. Kütahyadan ilk ev örneğini tanıtan, Sayın üstat Celâl Esat Arsevendir¹. üstadın tanıttığı ev rölövesini o zaman güzel sanatlar akademisi talebesi olan Süleyman Şahap Bey yapmıştır. Bizde açılan bu ilk ışık rehberliğinde ve 1952 yılı içinde Kütahyada bulunduğumuz sırada, Tarihi mimarlığımız için birer değer olan 11 kadar eski evi tetkik ederek bilim dünyasına sunmayı bir vazife bildik. Bu çalışmalarımız sırasında büyük ölçüde yardım ve alâkalarını gördüğümüz Vahit Paşa Kitaplığı Sayın Müdürü Mustafa Yeşil ile ozaman Kütahya Müzesi memuru olan değerli Sanatkâr Ahmet Çalışele, konuma başlatken ve bu satırlar arasında teşekkür ve minnetlerimi arz etmeliyim.

Kütahya Şehri erazisinin antik çağdan beri meskûn olduğunun bu çağ insanlarının bugünkü isme yakın bir adla, burayı bize tanıttıkları malûmdur. Fakat Bugünkü şehrin iskân alanında o devirlere ait mimari bakiyeleri görmek mümkün değildir. Orta çağdan kalma bir kalesi vardır. Bu kaleye 15. asırda, yani Fatih zamanında yapılmış ilâveler de görülmektedir.

Kütahya'da, Selçuk Beylik devrine raslayan zamandan kalma, yâni Germeyan oğulları çağına ait bir çok dinî abidat bugün dahi aynı önemle mevcudiyetlerini muhafaza etmektedir.

Eski Türk evi yani tarihi meskenler bakımından bugünkü Kütahya şehri şâyânı

(¹)- Celâl Esat Arseven; Sanat Ansiklopedisi Ev maddesi Sahife: 569

tetkik bir beldedir. Zira, burada mesken kurma hususundaki an'ana 30 sene evveline gelinceye kadar eski görenekler ve teknik devam etmiştir. Bugün dahi şehrin yüzde 70'e yakın evi, eski yapıcılık üzerine bina olunmuş ve klasik esaslar tesiri ile kurulmuş meskenlerden tereküp eder.

Kütahya şehrinde eskiden beri değişmeyen hayat şartları karşısında eski mesken tiplerine bugün bile rağbet olduğunu görmekteyiz.

Böyle bir şehirde eskidenberi, bütün varlık ve hususiyetleriyle görüp tetkik etmek hakikaten isabetli olmuştur. Biz Kütahyada eski ev tetkiklerimiz sırasında 20 kadar ev gördük, Fakat bunlar içinde 11 kadarını tipik olmaları itibariyle okuyucularımıza tanıtmak üzere seçtik ve üzerlerinde çalışarak plân ve detaylarını çizdik. Bizim bu çalışmalarımız sırasında İstanbul Teknik Üniversitesinden Doçent Y. Mühendis M. Laminin de çalıştığını duyduk².

² Doçent Dr. Y. Mühendis M. Lâmi Eser, Kütahya evleri İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi 1955

Ali Paşa evi: Sahife: 23-25, Planş: 5 ve 12

H. Yarılgayan evi: Sahife: 29-30, Planş: 13-21

Mutaf Zade Konağı: Sahife: 35-36, Planş: 22-30

Bandım Zade (Hamdi Özbudak) evi: Sahife:

39-42, Planj: 32-41

Halit (Macar) evi: Sahife: 45-49, Planş: 42-52

İsmail H. Çakır evi; Sahife: 53-54, Planş: 53-67

Hali efendi evi; (Hüseyin Köknar); Sahife: 57-

58 Planş 68-80

Defterdar Konağı; Sahife: 61-62, Planş; 81-87

Yukarıda işaretlediğimiz eski evlerinde incelemeyi konusuna alan müellif, genel olarak Kütahya mimari ve yapıcılık hususlarını inceleme amacını üst Plânda tutmuştur. Biz ise bu tetkiklerimizle doğrudan doğruya Tarih ve Mimari yönlerden incelemeyi esas kabul etmiş olduğumuzdan konumuzun bakımından derinleştirdik.

Kütahyada en eskisi 260 senelik olan eski Türk evlerini periodik sıra ile 3 kısma ayırmak mümkündür.

1- Eski tip evler 17. asır.

2- Orta tip evler 18. asır.

3- Son tip evler 19-20. ve sonraki asır.

Eski tip Kütahya evleri plân ve yapı anlayışı bakımından serbest bir kuruluşa sahiptirler, iç mimari bakımından da, klâsik tarzda müzeyyendirler. Bu tip binalarda, bütün günlük ihtiyaçları bir araya toplayan yapı heyeti manzarası vardır. Bu tip binalara örnek olabilecek Kütahyada ancak iki tane kalmıştır.

Orta tip, yâni 18. asırda kurulmuş binalarda, bir çok bakımdan eski tiplerin devamı görülürse de, şehirde iskân sahasının sıklaşmasından mütevellit, binalarda bir bloklaşma görülür. Eski devrin avluları içine ve sokaklardan kısmen uzak, kapalı yerlerde bina kurma usulu yerine, bu çağda bir dereceye kadar sokaklarla alâkalı evler yapılmıştır.

Ev mimarisinde, eskinin geniş ve müsait sahalarda serbest yapıcılığı yerini, darlaşmış o sahalarda içinde, tasarruflu bir düşünce ile vucude getirilmiş yeni binalara terk etmiştir.

Orta tip evlerde bu yüzden, az yerden çok faydalanma için hesaplı plân tertip etme yolu tutulmuştur. İç mimaride de bir sadeleşme göze çarpar.

Yine orta tip evler arasında, daha eskiden kalmış, meskenlerin tadili ile kullanıldığını da görmekteyiz. Bu değişmelerin, aile efradı arasında, miras yoluyla binaların taksiminden vukua geldiği anlaşılmaktadır.

Son tip evler arasında bilhassa zengin ve varlıklı kimselerin kurdurdukları binalar şayanı dikkattir. Bunlar aynı zamanda Osmanlı Ampir devri anlayışına göre yapılmışlardır.

Yapıcılık ve Plân tertibi bakımından eski binalara nazaran hayata uyarlıkları za iftir ve fakat gösteriş ve âlâyişleri üstündür.

Üç tip üzerine ayırdığımız evler arasında klâsik yapı an'anasından ayrılıklar olduğunu söyleyemeyiz, en eskiden en yeni tipe kadar, değişmeyen bir unsur klâsik yapıcılıktır.

Kütahya şehri, kuruluş yeri itibariyle geniş yüzüyle kuzey cihetine açıktır.

Coğrafi mevkiinin icabı iklimi serttir ve kışları da soğuk geçer. Bu iklim şartlarına göre evlerinin de kapanık ve mahfazalı olması icab etmektedir. Halbuki, eski tip evlerde üst katlarda fazla açıklık görülmektedir, alt katlar bir derece kapalıdır.

İkinci orta tip evler bir dereceye kadar bu iklime uymaktadır, bu devirde evlere verilen istikamet bakımından da iklim şartları hesaplanmıştır. Bilhassa kışlık ikamet katları az irtifalı ve kapanık katlardır.

Son devir ve son tip meskenlerde ise kışın sert havalara karşı koruyucu malzemenin çoğalmasıyla dışa karşı bol pencere-reli binaların doğması temin edilmiştir.

Yapı malzemesi bakımından eski Kütahya evleri 17-20 asra kadar hiç değişiklik göstermez. Umumiyetle bol ahşap malzemenin faydalanma yolu tutulmuştur. Her üç tip evlerde malzeme aynıdır. Zaman, zaman iç mimarinin süslenmesinde değişiklikler görülürse de, yaşayışının tamamen mâkesi olan plan anlayışı, değişmeden devam etmiştir.

En eski tip yapılarda iç mimaride bir ihtiyaç ve kullanışlılık, dışta ise sadelik hakim olduğu halde son yapılarda dış gösteriş temini için iç plândan bir takım fedakârlıklar yapılmıştır.

Kütahya Şehrinde Umumi Yerleşmeye Bakış:

Kütahya modern şehri, ortaçağ şehrinin inkişafıyla meydana geldiğinden, gerek ikametgâh olan meskenlere ve gerekse ticaretgâh olan çarşı han ve bedestenlere eyi ve müsait yer vermek mümkün olamamıştır. Şehir muayyen müdafaa çemberi içinde olduğu zamanlarda bu sıkıntı hatı azamiyi bulmuştur. Bizim üzerlerinde tetkikler yaptığımız devredeki yerleşmede bir derece daha ferahlık veren geniş ve müsait alanlara iskân mın-takası yayılmış ve şehir de genişlemiştir.

Bir çok sahalarda meskenlerin yerleşmesi modern şehircilik anlayışına dahi uymaktadır. Sokaklara pek dikkat edilmemiş olmakla beraber iskânın ada ve parsellerine itina

edilmiş gibidir. Evler geniş bağçelerin kenarındadır.

Kütahya şehrinde de sokak kenarlarına dizilen binalarda çeşitli irtifa farkları olduğu gibi çeşitli yükseklikte çıkmaların caddelere istenildiği şekilde taşdıkları da görülmektedir.

Kütahya Şehri Eski Evlerine Umumi Bakış:

Kütahya şehrinin eski meskenleri daima iki veya üç katlı olarak kurulduğundan plân tatbikatında bu katlar arasında üst, üste uygunluk düşünülmüş olduğundan, üst katlara mesnet olabilecek alt kat duvarları kurulmuştur.

Bir çok evlerde münferit yapı şekli görülürse de bazılarında blok sisteme uymak zarureti karşısında, klâsik plân şeklin hayli farklar kabul etmek lüzumu hasil olmuştur.

Buna rağmen, Kütahya şehrinin eski evlerinde plân tanzimi bakımından klâsik bir şekil bulmak mümkündür. Şöyleki:

1- Alt katların plânı; dopolar, ahırlar ve baze hizmet yerleri için tertip edilmiştir.

2- Orta ve asma katların plânı; günlük ikamet ihtiyaçlarını karşılamak üzere hazırlanmıştır. Bu katlar aynı zamanda küçük ikamet daireleridir.

3- Üst katların plânı; umumiyetle misafir ikamet yerleri olarak tanzim edilirler.

Bu üç kat bölümüne göre plân tanziminde değer orta katlarla üst katlara verilmiştir.

Alt katlar, bir çok geniş başlıkları ihtiva ettikleri gibi üst katın bölümlerini taşımak için bazı kısımlarda ahşap direkler görülür.

Orta ve asma katların plânları umumiyetle üst katlara uyarsa da, bu katların plân tetkikinde daha tasarruflu düşünce ile hareket edilip, geçit mahiyetinde dar sofalar ve küçük bölmeler şeklinde odalar kurulmuştur.

Üst kat plânında, ön ve yan sofalara bağlantı vardır, bu katlarda plân daha sarıh bir mânâ ifade eder, geniş manzaradan faydalanmak ancak bu katlarda mümkündür. Odalar ayrı, ayrı sofaya açılırlar, geniş sofalarda istirahat için sabit veya seyyar sedirler görülür. Cihannüma hizmetini gören ve dış

karşı kısmen çıkıntılı köşkler bulunur. Üst katlara, orta katlardan ve kısmen saçak altına alınmış serbest merdivenlerle çıkılır.

Odaların herbirinde müstakilen ikamet ve istirahat elverişli tesisler bulunur. üst katlarda toplulukları idare edecek şekilde geniş salonlar da görülmektedir.

Kütahya Şehri Eski Evlerinde Yapıcılık:

Kütahya 17. asır evlerinde, kalın duvarlı kâgir temellerle alt katları çeviren (Anadubar) tabir edilen kısımların yapılışına ehemmiyet verilmiştir. 18. asrın yapılarında ise şakuli sikletlerin mesnetleri ahşap direklerdir. Ana duvarlar azaltılmıştır.

İç ve ara duvarlar umumiyetle ahşap çatkılı (Hımış) denilen neviden kerpiç dolguluudur. Duvarların iç ve dışları çamur harçla ve dışlarda kırıtlı kireçle, içte ise alçı ile suvalidir.

Eski evlerde kat bölmeleri yani döşemeler ağaç kirişler üzerine tahta döşemelidir.

Çatıları ahşap çatki ve kiremit örtülüdür. Tavanlar tahta kaplamalı ve çitakârî süslüdür.

Kütahya Eski Evlerinde İç Mimari

İç mimaride bir çok ve çeşitli ihtiyaç unsurlarını yapıya bağlı olarak halletmek yolu tutulmuştur, bunlarda, seyyar möble yerine sabit tesisler görülmektedir.

İç mimari yapıcılığı bol miktarda ahşap malzeme kullanmak suretiyle tertiplenmiştir. En eski evlerde ahşap malzemenin üzerlerini yağlıboya ve nakışlar dekore eder. 19. asırdakilerde boyasız ahşap güzelliği kâfi gelmiştir.

Tavan kaplamacılığında hendesi usulde çitalarla güzellik temin edilmiştir Tavan ortalarında süslü göbekler vardır. Kenarları da kavislidir.

Yüklük, kapu, yerli dolaplar, safnail girişleri çok zarif işçilikle hazırlanmıştır.

Alçı malzeme ile, zarif müzeyyen pencereler yapılmıştır. Şöminerlerde, ahşaptan yaşmak ve külâhlıdır. Bu şömineler odaların ahşapla hazırlanmış diğer aksamına fazlasıyla uymaktadır.

Odaların iç plânında şömineler baş yeri irâe ederler. Hertarafta geniş sedirler bulunur.

19. asrın binalarında iç mimariye bir de lâmbalık ve aynalık denilen kısımlar ilâve edilmiştir. Açık etajer şeklinde olan şerbetlikler arasında çubuk rafları da görülür.

Yukardaki satırlarda umumi bir bakışla ve kısa ifadelerle anlatmağa çalıştığımız Kütahyanın eski evlerini tetkik sırasına göre bir bir gözden geçirelim.

I- Çiyan Zade evi:

Börekçiler mahallesi Şengül Sokak 50 No. da Temizer kardeşlere ait olan 17. asır tipi evin bugün ancak bir kısmı ayaktadır. Bu binanın genel hey'etinden bir parçadır. Celâl Esat Beyefendinin bize naklettiği plâna nazaran elimizde pek küçük bir parça kaldığı anlaşılıyor.

Görüp tetkik etmek imkânını bulduğumuz Çiyan Zade evi; (1172 H.) Tarihli ve ilerideki tetkiklerimizde açıklayacağımız Mutaf Zade konağına benzemesi onun da 17. asrın sonlarında bina olduğu anlaşılmalıdır.

Sanat Ansiklopedisi ev maddesinde Sahife 569 da görelen plân ile bizim yerinden aldığımız ölçüler birleştirildiği zaman, Çiyan Zade evinin hakiki şekli vucut bulmaktadır.

Basit ve az irtifalı bir bodrom üzerine iki katlı bir bina olduğu anlaşılan bu binanın zemin katı odaları önünde tarasa şeklinde genişçe bir sofa görülür, asma serbest bir merdivenle üst kat sofasına çıkılır. Bu katın iki büyük ve bir küçük odası ve sofa kenarında bir de açık köşkü vardır.

Binanın etraf duvarları ana duvar şeklinde kalın olarak yapılmıştır. diğer duvarlar ince maktalı ve bir nevi hımış şeklindedir. Kat bölmeleri ahşaptır. tahta döşemelidir. Tavan kaplamalarıyla, yüklük, doğrama aksanı sarı çamdandır. Üzerleride yağliboya nakışlıdır.

Tavanlar çitakâri ve hendesi motiflerle tertip edilmiştir. ortasında daha itina ile hazırlanmış göbek süslerine rastlanır. Tavanların kenarları soyma ince tahtalarla yapılmış, bir nevi geniş silme şeklindedir.

Odaların giriş kısımlarını dekore eden yüklük, şerbetlik= (Oyma) ahşap işçiliğinin değerli örneklerindedir. Bunlar tamamen nakışlıdır.

Çiyan Zade evinin ahşap kısımları üzerinde görülen nakışlar, Osmanlı 17. asır uslubunda çiçek motifleridir. Ekseri nakışlar koyu zeminler üzerine sap boyaması şeklindedir. Motiflerin kenarında kontur çizgileri (tahrirler) yoktur.

Nakışlardaki renkler kırmızı altın sarısı, lâcivert çeşitli tonda yeşil ve mavilerden ibarettir. Nakış motifleri arasında usluplu olanlar yanında, serbest şekilde yapılmış örnekler de görülür.

Çiyan Zade evinin yeni sahipleri, Kütahyada Antika ticaretiyle meşgul olduklarından, bu evden sökülmiş olan bazı parçaları Ankara ve İstanbulda piyasaya sattıkları anlaşmaktadır.

Bu eksik haliyle Çiyan Zade evi 17. asır sonlarının orijinal bir yapısıdır, en eski Kütahya evi olarak tanımak fırsatına erdiğimiz bu yapı kendinden evvelkilerin bir devamıdır.

II- Mutaf Zade Konağı:

Müzeler dairesi eski eser arşivinde bu ev için (1175 H.) tarihinde yapıldığı kaydı vardır. Bizim tetkiklerimiz sırasında bunu teyit edecek herhangi bir kayda rastlamadık.

Mutaf Zade evinin eski plân durumu tamamen değiştirilmiştir. Aslını az çok muhafaza eden iki odasıyla sofadan bir parça görülüyor. Odalarda da bir çok değişiklikler yapılmıştır. Şömineler kaldırılmış pencereler yenilenmiştir.

Tavanların bir kısmı ile yerli dolaplar ve yüklük parçası enteresan heyetiyle bırakılmıştır.

Eski Mutaf konağının alt katları tamamen değiştirilmiştir. Üst katında ise, geniş bir ön sofa arkasında ve orta sofa etrafında 4 odanın bulunduğu anlaşılmaktadır.

Evin kalan parçalarında klasik Türk mimarlığının örnekleri aynen yazar.

Bilhassa yağlı boyalı nakışları ahşap aksamı zenginleştirmiş, odalardaki iç dekora, muhteşem ve şahane manzara vermiştir.

Odalarda bu ihtişama lâyık döşemeyide bir arada görünce, iç mimari ile hayatın kaynaşması şayanı temâşa hale gelmektedir.

Sıkı bir usulup ile bezenmiş olan odalarda üstün bir zevkin ve huzurun varlığı his edilmektedir.

Bilhassa nakışlardaki ifadeleri naturel nebati ve çiçek motiflerinde, mevzun tekrarlara, insan oğlunun zevk adına vücuda getirdiği üstün buluşlardandır. Çeşitleri az ve fakat ifadeleri zengin renklerle bezenenler nakışlar âlemi, ebedi güzelliklerle dolu cennet bahçesinin insana vereceği huzuru bahsetmektedir. Hakikaten bunlar öylesine çiçeklerdir ki, fâni hayatlarından çıkıp nesiller boyunca sevilip ömürlü olacak formlara girmişlerdir.

Bu halleriyle insana daha yakın ve daha munistirler.

III- Koşut Evi (Hamdi Aydın Evi):

Kütahya'da (H. 1200) dan sonra yapılmış evlerdendir. 19. asır içinde Macaristandan gelen siyasi mültecilere ikâmetgâh olarak tahsis edildiğinden, eski binalar arasından bu adla tanınmaktadır.

Bizim tetkikimiz sırasında bu evin ifraz görmek suretiyle yeni sahipleri tarafından değişikliklere uğratıldığı görüldü. Sunduğumuz mimari resimlerle, bu evin aslını bilim dünyasına kazandırmaya çalıştık.

Koşut evi, geniş cephesini avluya vermiş üç katlı bir bina halindedir. Plân bakımından, alt kat bodrum mahiyetinde olup geniş depolar ve bazı boşluklar halindedir.

Orta kat, döşemesiyle tavan arasında 260 cm. irtifa bulunmasıyla kışlık bir daire olarak kurulduğu anlaşılmaktadır. Bu katta sofanın gerisinde yer almış beş oda vardır. Sofada silo mahiyetinde ve üstten sedir gibi kullanılan enteresan ambar da yer alır.

Odaların herbirinde yerli dolaplar, yükklükler, şömine ve oyma=şerbetlik raflar bulunur.

Üst kat, üç metreden yüksek tavanlarıyla sahasının %50 si sofa olan üç odalı ferah

bir misafir dairesidir. Odalardan ikisi büyük diğeri orta ölçüdedir. Odalarda yerli dolaplar, şömineler ve geniş sedirler bulunur.

Sofanın bir tarafında kahve ocağı, diğer tarafında yani cümle kapısı üstünde, gayet tipik köşk yer alır.

Koşut Evinde, Yapıcılık ve Malzeme:

Bu evin iki tarafında, temelden saçaklara kadar yükselen kâgir ana duvar mevcuttur, bu duvar soğuk hava cereyanlarını önleyecek şekilde binanın kuzey cihetine düşer; karışık malzeme ile yapılmıştır. seviye, seviye ahşap hatılları görülür. Kalın duvara yerleştirilen şömineler ile bacalar tuğla örgülüdür.

Binanın diğer aksamının duvarları, esaslı temele bile ihtiyaç görmeden, zemine yerleştirilmiş büyükçe taştan kaidelere bastırılmış ahşap direk ve kirişlere bindirilmiştir.

Alt, orta ve üst katın ara duvarları ağaç çatkılı ve kerpiçle (Hımış) dolguludur. Duvar yüzleri dışta kırıktı kireç, içte ise alçı sıvadır.

Kat bölmeleri ahşap kirişli tahta döşemelidir. Çatı ahşaptır ve kiremit örtülüdür.

Oda ve Sofa tavanları, ince tahtalarla kaplı ve zarif çıtalarla süslüdür.

Avlunun manzarasına sahip geniş sofaların direkleme ve korkulukları, binanın mimari üslubunu karakterleyen şekilde pahlı ve oluklu parmaklıklarla çevrilmiştir.

Cümle kapısı üstüne yerleştirilmiş köşkte zarif bir ahşap yapıdır. Buradan ev kadınlarının da faydalanmaları için her tarafı kafeslerle çevrilmiştir.

Koşut Evinde Yapıcılık Detayları:

Kapı, pencere, yükklük, dolap ve sergen gibi işler sarı çam malzemenin ve orta tip bir işçiliğe sahiptir.

Tavanlarda yarım yuvarlak ve köşeli çıtalarla tezyini hendesi şekiller meydana getirilmiştir.

Pencerelerin camları kirişler içine yerleşmekte ve kasalarda klâsik üslûpta ahşap parmaklıklar bulunmaktadır.

Koşut evinde bütün ahşap aksamın üzerleri boyasızdır.

Alçı müzeyyen pencereler yüksek irtifalı olan üst katta bulunur. pencerelerin süs şekli üç ayrı tiptedir. Bunlardan ikisi klâsik şekilde olup biri ampir üslûptadır. Alçı şöminelerden esas kalmamıştır.

Koşut evinde avlunun bir kenarına yerleştirilmiş furun evi denilen ayrı bir bina daha vardır. Burada evin çamaşırları yıkanır ve ekmekleri ihzar edilir.

IV- Hüseyin Köknar Evi:

Kütahyanın 19. asır başlarında yapılmış eski evleri arasında her hususta tipik Hüseyin Köknar evi; biri asma kat olmak üzere üç katlı bir binadır. Esaslı ikamet katı üsttedir.

plân tertibi bakımından alt kat geniş depolara tahsis edilmiştir. Bugün cadde tarafındaki dükkânlar bu eski depodan bozmadır.

Asma kat az irtifalı kışlık bir veya iki odayı ihtiva eder, bugün tadil görmüştür.

Üst kata ikamet odaları orta ve ön sofalar etrafında toplanmıştır. Bu kat sokak çihetine doğru çıkmalıdır. Üst katın üç odasından da şömineler ve geniş yüklük dolap oymalıkları bulunur.

Ev dış cepheleriyle avluya açık, sokağa kapalıdır. Caddeyi gören iki odanın normal pencereleri sokağı rahat bir şekilde seyr etmektedir. Sofadaki pencereler yükseğe kurularak burada ev halkının rahat hizmeti temin olunmuştur.

Yapı Malzeme ve Detayları:

Hüseyin Köknar evinin kalan ana duvarları plânında görüldüğü veçhle, sokak tarafına yapılmış dükkânlar tarafından değiştirilmiştir. Diğer yandakiler aynen dururlar üst katın bir kısım duvarları kalın ise de araduvvarları ahşap çatıklı ve kerpiç dolguludur.

Kat bölümleri ahşap kirişli ve tahta döşemelidir. Çatı ahşap ve kiremit örtülüdür.

Tavan kaplamaları çam tahtasından olup, çıtakâri süslüdür. Yüklük ve dolaplar ile doğrama aksamı itinalı bir işçilik ile zarif bir şekil arz eder.

Yüklük detayı olarak sunduğumuz resimden anlaşılabacağı veçhile 19. asırda da

eski tiplerden intikal etmiş esaslı özelliklerin yaşamakta olduğu görülmektedir. Tavanlardaki hendesi çıtalamada eski Kütahya evlerinde gördüklerimin aynıdır. Bazı kısımlarda görülen alçı pencereler de, klâsik örneklerden gelmez. Dülğârlık işlerinde de klâsik şekiller hakimdir. Ahşap kısımlardan ancak büyük odanın iç kısmı boyalıdır ve nakışlıdır. Bu nakışlar klâsik üslûptan oldukça ayrılmıştır ve renkleri de kararmıştır.

Hüseyin Köknar evi plân ve yapı karakteri bakımından klâsik varlıkları taşımakla ve (H. 1200) tarihlerinde yapılmış olması ihtimali çok kuvvetlidir.

V- Hamdi Özbudak Evi:

Kütahyada Şehre Küstü Mahallesi Yandım Sokak No. 2 de yer alan üç katlı bir binadır. Plân bakımından en alt kat az irtifalı, depolar şeklinde bir bodrumdur.

Orta katta, yakın zamanlarda değişikliklere uğramış üç odası bulunur. Bu odalar, avluya bakan geniş sofanın dip tarafına sıralanmıştır.

Üst katta sofanın dip tarafında iki büyük oda ile bir aralık vardır. Odalardan sokak üstüne düşenin bir tarafı çıkmalıdır. Odalarda şömineler ve yüklükler mevcuttur. Gerek dışarıya ve gerek sofa ve bahçeye bakan pencereler vardır.

Sofanın direklemesi ve parmaklıkları klâsik üslûpta tanzim edilmiştir.

Yapı İşçilik ve Bazı Detaylar:

Hamdi Özbudak evinin dış çevresi kalın taş duvarlıdır. Orta kat ile üst katın bir kısım duvarları kalın kerpiçle örülü olup, diğer duvarlar ağaç çatık ve kerpiç dolguludur. Yalnız ocakların arkaları tuğla örgülüdür duvarlar iç ve dıştan çamur üzerine kireç sıvalıdır.

Çatı ahşap çatıklıdır ve kiremit ile örtülüdür. Doğrama işleri çam ağacından yapılmıştır. Orta derecede bir işçilik gösterir.

Tavanlarda ince ve tezyini bir karakterde kendini gösterir. Tavan ortaları klâsik üslûpta hazırlanmıştır. Tavan süsleri yarım yuvarlak ince çıtalarla temin olunmuştur.

Hamdi Özbudak evi arzettiği klâsik karakterine göre, Koşut ve Hüseyin Köknar evlerine benzediğinden 19. asrın başlarında yapıldığı anlaşılmaktadır.

VI- Ahmet Seçginer Evi:

Kütahya eski tip evleri arasında tetkik etmek fırsatını bulduğumuz bu evin yapısı 19. asra ait olmalıdır. Giriş kapısına yakın sokak duvarı içinde (H. 1151) tarihinde yapılmış bir çeşme vardır. Bu hal bize vaktiyle burada daha eski tarihli bir konağın olduğunu anlatmaktadır. Bizim tahkikimize göre bu konağa Ali Paşa konağı denilmekte imiş.

Bugünkü Ahmet Seçginer evi üç katlı ve blok tipte bir binadır. Plân bakımından, sokaktan, arkasındaki avluya doğru uzanan mustatil şeklindedir.

Sokak seviyesinde olan alt katında önden, arkaya doğru bir geçit bırakıldıktan sonra, diğer tarafta, ahırlar, samanlık ve saire depolar bulunur.

Orta katta, gayet tertipli ve kademeli bir orta sofanın iki yanında birer küçük oda vardır.

Bu katın tavan yüksekliği azdır. Odalarda yüklükler dolaplar ve şömineler bulunur.

Orta sofa aynı zamanda üstkatin da, geçiti olduğundan üst kata çıkan merdiven buradadır.

Ahmet Seçginer evinin orta katı Kütahya eski evleri için örnek kışlık daireyi temsil etmektedir.

Üst kat, plân tertibi bakımından çok rahat kuruluşudur. Burada bir oda ve bir sofa ile, oda içinden girilen küçük bir silâh odası bulunur.

Şofanın bir kenarında ayrı merdivenle çıkılan ve nöbetçi odası denilen küçük bir oda da asma kat şeklindedir.

Büyük oda sokağa doğru çıkma şeklindedir, bu odanın geniş yüklükleri ve dolapları vardır.

Ahmet Seçginer Evinde Yapıcılık, Malzeme ve Detaylar:

Bu evin ana duvarları temelde taş ve üst kısımlarda ise kerpiçtir. Kalın duvar kısmı binanın ancak bir kenarını teşkil ettiğinden

den orta duvarlar ile sofa satırları alt kattaki direklerle kirişlere isnat ettirilmiştir. İnce duvarlar ağaç çatıklı ve kerpiç dolguludur.

Duvarların yüzleri çamur kaba sıva üzerine kıtıklı kireç ve alçı suvalıdır.

Kat bölmeleri ahşaptır. çatı ahşap çatık ve kiremit örtülüdür.

Alçı müzeyyen pencereleri, ileride bahsedeceğimiz Hasan Yardım evinde gördüklerimizin aynı kalıptandır. Şömineleri kaldırılmıştır. Fakat yerleri bellidir.

Doğramalarında işçilik ile dülkârlık sanatındaki işçilik itinalı ve ileri tekniktir. Yüklükler üstünde görülen bir nevi geniş sergenlere "Elmalık" derler. Yüklük ve dolap kapaklarındaki hendesi dekoratif ahenk odaların iç mimarisini zenginleştirmektedir.

Ahmet Seçginer evinde orta katın ahşap aksanı yağlı boyalı olduğu halde, üst kat ahşap kısımları boyasızdır. Bu haliyle ahşap kısımlar asil bir mânâ ifade ederler.

Ahşap perde duvarı, yüklük dolap, safail koltuklarıyla, kemer ve konsolları, çitakarı tavanlar bir oda iç mimarisinde gösteriş ve bütünlüğü ifade eder unsurlardır.

Sofada direk başlukları, korkuluk parmaklıkları, merdiven başı takı hep klâsik mimarinin tecellileridir.

Doğramalardaki madeni takımlar da tipik ve cazip örnekler verirler.

VII- Hasan Yardım Evi:

Alçı müzeyyen pencerelerindeki (H. 1224) tarihine nazaran 19. asır içinde inşa edildiği anlaşılan Hasan Yardım evi hayli değişikliklere maruz kalmış bir eski ev tipidir.

Hatta, bir kısmı daha eskiden kalmıştır. Plân bakımından bir bodrum, üzerine iki katlı olarak tertip edilmiştir. Bodrumundan depo şeklinde istifade edilmektedir.

Zemin kat (Orta kat) önünde geçit hizmeti gören bir sofaya açılan iki küçük odayı ihtiva eder. Aynı zamanda kışlık ikamet katıdır.

Üst katta geniş bir sofa kenarında ve iç içe bağlı iki odası vardır. Bu geniş sofanın bir kenarına ince bölmelerle yeni bir oda daha yapılmıştır.

Üst katın dipteki odası eskiden kalma olanıdır. Eski karakteri muhafaza eden bir Şöminesi (ocak yeri) ve alçı müzeyyen pencereleri görülür.

19. asırda yapılmış üst kattaki büyük odanın tipik klâsik hususiyetleri görülür.

Hasan Yardım Evinde Yapıcılık Detaylar:

Bodrum ve orta katın etraf duvarları ana duvar şeklinde kalındır. Üst katında bir kısım duvarları böyledir. Diğer duvarlar, ağaç çatkılı ve kerpiç dolguludur. Duvar yüzleri, çamuru harçlı kaba sıva üzerine kireç sıvadır.

Kat bölmeleri ahşaptır. Çatı ahşap ve kiremit örtüsüdür.

Alçı pencerelerden büyük odada olanlarla diğerleri motif itibariyle ayrı, ayrıdır. bir kısmında oyma halde yazılar bulunur.

Doğrama işleri sergen, pencere, dolap ve kapu şeklinde bir odanın bütünü için düşünülmüştür. Dolap kapaklarıyla ve kapularda vucuda getirilen hendesi ve tezyini ahenk odaların iç mimarisini olgunlaştırır tipdedir. Yüklük kısmının ortasındaki büyük dolap kısmı niş şeklinde de içe doğru çekiktir. Bu nişin iki tarafında zarif şerbetlik rafları sıralanmıştır.

Büyük odanın safnail kemer ve koltukları, sütunları zarif bir tarzda hazırlanmış, odanın bütünlüğünü itmam eden unsurlardır. Elmalık ve koltuklardaki çikrikçi işi parmaklıklar ve üst baştaki konsol kemerler oda harimini dekore eden işlerdendir.

Tavan kaplamasının orta kısmı kavisli çıtalarla ve hendesi şekilde, kenarları da yarma tahtalarla silme şeklinde yapılmıştır.

Hasan Yardım evi orta halli bir ikametgâhtır. Kütahyada eski yaşayışa benzer hayat devam ettiğinden bu evler bu günkü mesken ihtiyacını da karşılamaktadır.

VIII- Koca Göz (Ahmet Aydın) Evi:

Bu bina da (1200 H.) tarihinde yapılan meskenlerdendir. Yalnız eski hususiyetlerini muhafaza eden üst kata ait bir odası kalmıştır. Bina hayli değiştirilmiş olduğundan kesin

plânını tesbit mümkün olamamıştır. Herhalde bir bodrum kat üzerine iki katlı bir evdi. Yazılarımızda eski karakteri muhafaza eden bir odanın detayları üzerinde duracağız. Burası kullanılmadığından dağınık haldedir.

Koca Göz Zade evi nin üst kat odası gayet aydınlık ve ferah bir manzaradadır.

Camlı, dıştan kapaklı olan pencereleri maharetli bir işçilik mahsulüdür. Tavan kaplaması, yüklükleri, safnail tertipleri klâsik ve orijinaldir.

Alçı müzeyyen pencereleri de intizamlı ve zarif örneklerdendir. Bilhassa ahşap yapmak ve külâhlı şöminesi Kütahya tipi ocakların en güzel ve sağlamıdır. Ocağın ateşhanesi yanmaz taşla kaplıdır. Koca Göz evini bütün heyetiyle görmek nasib olsa idi Kütahyada 19. asır evleri için, esaslı bir etüd yapmak mümkün olacaktı. Mamafi burada gördüklerimizi Hasan Yardım ve Ahmet Seçginer evleriyle birleştirmek bu evleri tamamlamak mümkündür.

IX- Defterdar Konağı:

Yirminci asrın başlarında yapıldığı anlaşılan ve defterdar konağı adıyla tanınan bu bina ikizli konak şeklindedir. Yani bir kısmı haremlik diğer kısmı da selâmlık şeklinde düşünülmüştür. plân bakımından Kütahyada ilk görülen örneklerdendir. Anlaşıldığına göre bu örnek başka şehirlerden alınmıştır.

Üç katlı bir binadır, alt katta bazı geçit ve boşluklarla depolara, orta katta ise asma kat mahiyetinde odalara yer verilmiştir.

Üst ise; avluya bakan geniş sofanın etrafında dört oda ve iki köşk şeklinde tertiplenmiştir.

Umumi tertip bakımından odaların iç kuruluşları Kütahya eski ev tipina az çok benzemektedir.

Şömineler, sedirler ve büyük odanın girişindeki safnail dediğimiz kısım da vardır. fazla olarak aynalık veya lâmbalık dediğimiz raflı nişler görülürki, ampir çağda İstanbul ve Kayseri köşklarinde bu tesisleri tanımak mümkündür.

Defterdar konağının asmakat odalarıyla bir kısım üst kat odaları, hareme mahsus hazırlandığı, bir kısmının ise, tamamen selâmlık olduğu anlaşılıyorsa da, tam manasıyla bu şekilde kullanılacak ev değildir.

Sofanın bahçeye bakan yüzü, diğer eski evlerde olduğu gibi direklidir. Bu defa parmaklık yerine ince duvarlar kaim olmuştur. Üst direkler arasında da camekânlar yerleştirilmiştir. Sofada bahçe manzarasından esaslı faydalanmak amacıyla, bir köşesine yüksek durumda zigâh denilen set yerleştirilmiştir.

Defterdar Konağında Yapıcılık, Malzeme ve Detaylar:

Defterdar konağında da eski Kütahya evlerinde olduğu gibi intizamlı ana duvar inşası görülmez. Cadde yüzü ile iki yanduvuar kalın ve kâgirdir. Cadde cephesinde kesme taş yüzleme dahi vardır. İç ve ara bölmelerin kendileri ve mesnetleri ahşap çatıklı ve kerpiç dolguludur. Üst kısımlara devam eden kalın duvarlar kerpiç ile örülmüştür.

Duvar yüzleri kireç sıvalıdır. Lâmbalık, aynalık gibi bombe satırlar, bağdadî üzerine sıvalıdır. Köşk Cumbalarının alt kısımları, korkuluk duvarları tahta kaplıdır. Üst kısımları baştan başa kafeslidir.

Kat bölmeleri, ahşaptır. Çatı ahşap olup kiremit örtülüdür. Çatı mansar çatı şeklinde iki mahyalıdır. Saçaklar oldukça geniştir.

Ahşap kısımlardaki dekoratif ahenk ampir tarzında ve kısmen barok üslûbta-
dır. Kapu ve pencere doğramaları orta tip işçiliktir.

Defterdar konağı ifraz görmüş olup iki şahıs mülkiyetindedir ve halen de kullanılmaktadır.

X- Ahmet Pınar Evi:

19. asrın içinde yapılmış bir evdir. vaz edildiği yer itibariyle meyilli bir eraziye kurulmuş olduğundan tetkike değer orta çapta tipik bir evdir. Plân bakımından iki katlı bir bina olarak kurulmuştur. Alt katı kışlık ikamet odalarıyla bazı depoları ihtiva eder.

Üstte (L) şeklinde bir sofanın geri tarafında üç oda vardır. Her odada şömine, yük-
lük ve dolaplar bulunmaktadır.

Yapı hususiyetleri bakımından, evvelce izah ettiğimiz binalardan ayrılmaz, kuruluş yeri icabı üst katı dışa karşı fazla açık olduğundan, içte mahremiyeti temin amacıyla sofa yüzü baştan başa kafeslenmiştir.

XI- Ömer Ruşen Evi:

Kütahyada mimarî karakteriyle tipik hususiyetler taşıyan evlerden biridir. Bugün durumu bir az haraptır. Esasen yapı hususiyetleriyle orta derecede bir binadır.

Plân bakımından iki kat üzerine kurulmuştur. Alt katta kışlık ikamet yerleriyle, küçük depoları vardır. Odalar önünde terasa şeklinde geniş bir sofa da bulunmaktadır. Üst kata asma merdivenle çıkılır. Üst katta üç oda ile geniş bir sofası yazlık daireyi teşkil eder. Büyük oda sokağa doğru çıkmalıdır. Herbirinde şömineler yüklük ve dolaplar ile geniş sedirler vardır.

Yan avluya cephe veren geniş sofanın sokak kapısı üstünde zeygâh şeklinde küçük bir köşk vardır.

Yapı malzemesi ve iç mimarı detayları itibariyle Kütahyanın 19. yüzyıl binalarına tamamen benzer

Kütahya şehrinden tanıtmağa çalıştığımız eski ev konusunu imkan yettiği şartlarımızla bilim dünyasına takdim ediyoruz. Şimdiye kadar neşir yoluyla tanıtma fırsatı bulmuş olduğumuz Anadolu şehirlerinin sayısı (aşağıdaki Uşak şehri dahil) yediyi buluyor. (3) aynı yolla daha bir çok şe-

³ M. Akok - Ahmet Gökoğlu; Ankara eski evlerinden Yusuf Oğraş evi 1946 Ankara Halkevi yayınlarından

M. Akok; Ankara'nın eski evleri 1951. Ankara Etmografya Müzesi yayınlarında.

M. Akok; Trabzon eski evleri, 1951 Arkitekt sayı 5-8 sahife: 105-113.

M. Akok: Çorumun eski evleri, 1951 Arkitekt sayı 9-10 sahife, 171-184 ve 189.

M. Akok: Çankırı'nın eski evleri 1953 Arkitekt Sayı 7-8 Sahife: 142-153

M. Akok Tokat Şehri eski evleri: İ. Fakültesi Sanat T. Enstitüsü yaylığı 1956) 5.

hirlerimizde aynı konuyu öğreneceğimizi umuyoruz. Ve netekim müstakil birer etüd mahsulü kitap halinde bazılarını memnuniyetle tanımaktayız. (4)

Bu neviden çalışmaların Türk sanatı için hayırlısıyla ve bir an evvel ortaya gelmesini temenni ederiz.

2- Uşak Şehrinin Eski Evleri:

Son yılların getirmiş olduğu yenilikler dolayısıyla Uşakta geniş ölçüde iskan bakımından değişmeler olmuş ve bazı yangınlar yüzündende şehrin geniş semtleri hemen ve taman yeniden kurulma zorunda kalmıştır. Bu hale rağmen şehrin ortasından geçen çay iskân alanını ikiye ayırdığından doğuda kalan şehir parçasında, eski Uşak evlerini görüp tetkik imkânı oldu.

Uşak Şehrinin mimarî tarihçesini tersim eden ve Germeyan Oğulları hâkimiyeti zamanına ait eserler hâlâ bütün heybetiyle ayakta olduğu gibi, Osmanlı tarihinin her sanat hamlesi mimarî misallarını gösterir ve Uşak kasabası çapında değerli abidatı da hâlâ metanetle mevcudiyetlerini muhafaza ederler.

Uşak Şehrinde eski ev karakterindeki yapılar çok az kalmıştır. Ve bunların çoğu da yangınlardan kurtulan Aybey mahallesindedir. Yaşları da 150 senesi geçmez.

Biz bu şehirde 7 kadar örnek üzerinde çalışarak mimarî tarihimize kazandırmak emelini gütdük. Sür'atle eski çehresi değişmek istidadında olan bu şehirden san'at ve bilim hesabına kazancımızın bu olduğu kanaatindeyiz.

Y. Mü. M. Eyyup Kömürcüoğlu: Ankara evleri 1950 İst. Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi

Y. M. Leman Tomsu: Bursa evleri 1950 İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi

Y. Mü. M. Celile Berk, Konya evleri: 1951 İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi.

Y. Mü. M. Necibe Çakıroğlu: Kayseri evleri: 1952 İstanbul Teknik Üniversitesi M. Fakültesi

Y. Mü. M. Doğan Erginbaş, Diyarbakır evleri: 1954 İstanbul Teknik Üniversitesi M. Fakültesi

Aşküdil Akarca, Turhan Akarca, Milâs Coğrafyası, Tarihi ve Arkeoloji, S. 106-115 İstanbul - 1954

Uşak Şehri Eski Evlerine

Umumi Bakış:

Uşakta eski evlerin hemen ekserisi iki katlıdır. İçlerinden pek nâdir olarak üç katlı olanlar da görülür. İki katlı olanlarda, alt katlar normal ikamet daireleridir.

Üç katlı olanlarda ise, zemin katta çeşitli depolar görülür.

Orta katlar asma kat şeklinde az irtifalıdır. Bu katların da kademeli sofaları vardır.

Üst katların önlerinde geniş sofaları bulunur. Alttan üst katlara ahşap merdivenlerle çıkılır. En muntazam plân üst katlarda görülür ve her nevi tesis bu katların müştemilatı arasında bulunur. Uşak eski evlerinde üst katların sofalarına fazla genişlik verilmiştir. Evin kapladığı sahanın yarısından fazlasının sofa olarak bırakıldığı da görülmüştür.

Uşak evlerinde de oda iç mimarisinde her türlü ihtiyaç tesislerini bir araya toplayan bir hal vardır.

Uşak Eski Evlerinde Yapıcılık ve Malzeme:

Bu şehrin eski evlerinde ve bilhassa alt katlarda kâğır kısımlara önem verilmiştir. Mükemmel temel ve kat duvarları görülür. Alt kat duvarları taş malzeme ile yapılır. Diğer ince duvarlar ağaç çatıklı ve kerpiç dolguludur. Kat bölmeleride ağaç çatık ve tahta döşemelidir. Çatılar da ahşap çatıklı ve kiremit örtülüdür.

Uşak eski evleri arasında bir misalimiz de toprak damlıdır. Bu bize çok eski örnekler arasında bu şekilde evlerin olacağını anlatır.

Doğramalar çam malzemedendir. Şömineler Kütahya evlerini gördüğümüz gibi ahşap yaşmaklı olanlara benzer. Doğrama ve yüklükler orta derecede işçiliktendir.

Alçı malzeme ile müzeyyen pencerelerle şömineler de görülmüştür.

Şimdi Uşağın eski evlerini yakından tanıyabilmek için tetkik sramıza uyararak bir gözden geçirelim.

I- Keskin Hoca Evi:

Aybey mahallesi, Çay Sokak No. 13 deki Keskin Hoca evi 20. asrın başlarında inşa edilmiş bir binadır. Uşakta günümüze en yakın eski ev kuruluş ve kullanım mânâsını canlandıran bir örnek olmak itibarıyla ilk olarak tetkik ettik.

Keskin hoca evi plân bakımından üç katlı olarak tertiplenmiştir. Zemin kat yerinde olan kısımda geniş depolarla kışlık ahırlar vardır.

Orta kat bir nevi asma kat şeklindedir. Gündelik ve kışlık ikamet yeridir. Üç odası vardır. Çukur oda nâmiyle anılan oda kışlık sohbet odasıdır. Odalar arasında kademeli iki sofa vardır. Taşlık kısmına bakan sofanın önü direkli ve bir nevi galeri şeklindedir.

Katlara çıkma işini temin eden merdiven geniş sahanlıklıdır. Merdivenle birlikte elyüz yikamayeri (Abdestlik) ve helâ hal edilmiştir.

Üst katın ferahlığını geniş sofalar temin ederler. Büyük sofa ön cepheye, yazlık sofa arka avluya nazırdır. Bütün odalar sofalara açılırlar.

Üst katın üç odası vardır. Bu odalardan biri büyük olup sohbetçi odası denilmektedir. Bu odanın süslü şöminesi ve çeşitli ölçüde dolapları vardır. Bu odanın yanında yâni yazlık sofaya açılan genişçe tipte aş odası denilen yemek odası görülür. Büyük sofanın bir kenarında ve ön bahçeye nâzır şekilde kurulmuş diğer odaya gelin odası denilmektedir. Çok süslü bir odadır. Keskin hoca evindeki plân bölümlerine ait teferruatı anladıktan sonra, Uşak eski evlerindeki kuruluşun mânâsı da anlaşılmış olmaktadır. Sunmuş olduğumuz plânda Keskin hoca evinin arsası içine vaz'ına dikkat olunursa orada binanın etrafını alan arsa parçalarında hesaplı faydalanma yolunun tutulmuş olduğu görülür.

Sokak kapısından eve kadar uzanan yolun üzeri çardaklı olup asma ile örtülüdür. Bu yolun sağında misafir atlarına mahsus ahırlar yer alır. Kapunun solunda hizmetcilere mahsus yer görülür. Etraf bahçede herçeşit ev hayvanları için yerler ayrıldığı gibi sebze ve meyve bahçeleri için yer ayrılmıştır.

Keskin Hoca Evinin Yapı Malzeme ve Detayları:

Alt kat ve orta kat çevreleri kâgir duvar hâlidir. Bu kalın duvarlar üst kısımda iki yandan ve şöminelerin arkalarından devam eder. Ara duvarlar ağaç çatkılı ve kerpiç dolguludur. Kat bölmeleri ahşap ve tahta döşemelidir.

Çatı da ahşaptır, kiremit örtülüdür. Doğrama ve dülgârlık işleri itinalıdır. avluya bakan sofanın korkuluğu tahta kaplı, üstü de kafeslidir. Direkler üst başlarının bağdâdi üzerine sıvalı olduğu görülür.

Oda tavanları çitakâri tahta kaplamalıdır. Büyük odadaki şöminenin yağmak ve külâhı ahşaptır, oymalıdır.

II- Veydelerin Evi:

19. asrın ortalarında kurulmuş olan bu ev iki katlı bir binadır. Bir kenariyle caddeye diğer yüzüyle avluya bakar. Sokak cephesi üst katta boydan boya çıkmalıdır. Avlu cephesi ise geniş sofalıdır

Alt katta kışlık odalarla depolar bulunur. Üst katta ise, uzun bir sofa gerisinde dört oda yerleştirilmiştir. Büyük sofanın sokakla alâkalanması için aralık denilen bir kısım da vardır. Avluya bakan bir köşede köşk denilen bir kısımla abdestlik=musluk yeri vardır.

Veydeler evinin yapıcılık malzemesi klâsik Türk yapıcılığında görüp tanıdıklarımızın aynıdır. Kâgir ve kalın duvarlar alt katlarda bulunur. Odaların herbirinde yük-lük, dolap ve şömineler vardır. Normal pencereler klâsik uslüptadır. Sofa tarafında müzeyyen alçı pencereler de bulunur. Bu ev halen müteaddit mirascılar tarafından bölünerek kullanıldığından, her bölümde yeni, yeni ilâveler yapılmıştır. Buna rağmen klâsik hususiyetler kendini hâlâ gösterir. Alçı ve ahşap karışığı şömineler, çitakâri süslü tavanlar şayan dikkat olduğu gibi, sofa direklemesiyle parmaklıklarında da bu evin değerini gösterecek kıymetli detaylar vardır. Geniş sofada mevzun direk ve başlıkları eski kıymetine işaret eder.

III- Bayraktar Konağı:

Aybey mahallesinde (H. 1254) tarihinde inşa edilmiş iki katlı bir binadır. Alt katta iki odası ve bir sofası vardır, üst katta ise yine bir sofa gerisinde iki odası görülür. Bayraktar konağı esasen bir misafir evidir buna bitişik diğer bir parça ile bu ev bir bütün iken o kısmın yıkılmasıyla yalnız misafir odaları bu gün ayakta kalmıştır.

Alt kat duvarları temelde taştır. Zemin katta kalın kerpiç duvar halindedir. üst katta da bir kısım duvarlar böyle devam ederler. Diğer duvarlar ağaç çatkılı kerpiç dolguludur. Kat bölmesi ahşaptır ve tahta döşelidir. Tavanlar tahta kaplıdır. Çatı da ahşap ve kiremit ile örtülüdür.

Odalarda yüklük, dolap ve şömineler vardır. Sofa parmaklık ve direklemesi klâsik usluptadır.

IV- Bozbeyoğlu Evi:

Aybey mahallesi İzci sokakta bulunan bu bina da iki katlıdır. Alt katta kışlık ikamet odaları ve depolar vardır. üst katta eski ve yeni parçalarıyla, bir kısımda bir sofa arkasında iki oda, diğer kısımlarda bir yine bir sofa etrafında üç oda görülür, bu evin üst kat teşkilâtı çok kullanışlı, etrafını çeviren dar avlusu ile sıkışık durumda olmasına rağmen şehrin iyi bir mevkiinde oluşu evin değerini artırmaktadır. Yeni ilâvesi 19. asırda olan bu binanın her tarafa nazareti vardır. Yapı özellikleriyle diğer klâsik yapılardan ayrılmaz ve geniş saçaklarıyla cadde cephesi gösterişlidir. Bu güzelliği artıran zarif konsollu çıkmalar, sofaların itinalı ve tipik hazırlanmış direk ve korkulukları da vardır.

Bozbey oğlu evinin doğramaları çam malzemedendir, oda kapıları klâsik tipdedir.

Alçı müzeyyen pencereleri ampir üslûpta henesi ornemanlıdır. Sofa korkulukları tahta kaplıdır, üstleri kafeslidir. Bu ev halen iki kısma ifraz edilmiş olduğundan iki ayrı şahıs mülkiyetindedir.

V- Halil Eralp Evi:

Bozkurt mahallesi Keleter sokakta bulunan bu bina da iki katlıdır, alt katta kışlık daire üst katta da yazlık ikâmet yerleri vardır. Altta odalar önünde geniş bir sofa üstte ise üç oda ve yine balkon şeklinde geniş bir sofa vardır.

Bu bina vazı itibariyle sokak tarafına cephe tutmuş olup geniş ve sofalı yüzüyle de avluya çevrilmiştir. 19. yüzyıl yapısı olduğu halde üzeri karadam şeklinde toprak örtülüdür. Alt kat ve bir kısımda üst kat duvarları kalın kerpiç örgülüdür, üst katın iç ve dış duvarları ağaç çatkılı ve kerpiç dolguludur. Kat bölmesi ahşaptır ve tahta döşemelidir. Oda ve sofa tavanları çitakarı ahşap kaplıdır, odalarda yüklük, dolap, sergen ve şömineler klâsik tiptedirler.

Sofa direklemesi muazzam ve itinalı bir işçilik gösterir. normal pencereler üstün de Ampir çağını temsil eden ve kendisi motiflerle tertip edilmiş alçı pencereler bulunur.

Toprak damlı eski evin uşakta görülmesi, bunlardan daha evvelki zamanlara ait evler arasında da toprak damlı binaların bulunduğunu tahmin edebiliriz.

VI. Murat Dokur Evi:

Aybey mahallesi Gediz Caddesinde kurulmuş olan bu bina dar yüzüyle sokağa ve geniş yüzüyle de avluya bakmaktadır. iki katlıdır. alt katında depolar ve bazı ikamet odaları vardır. esaslı ikamet katı üst taraftır. 20. asrın başlarında kurulmuş olan bu bina Uşak'ta eski ev anlayışına göre bina edilmiştir.

Plânında üst katta dört odası ve çok geniş bir sofası görülür. Odaların üçü klâsik Türk odası şeklinde şömineli, yüklüklü ve dolaplıdır. odalarda 20. asır modasına uygun olarak lâmbalıklar da vardır.

Sofanın önü muntazam direkli ve parmaklıklılıdır. Sofanın altı geniş ve taşlık halindedir.

Alt kat duvarlar kalın ve kâğırdır. Üst katta bir kısım duvarlar ahşap çatkılı ve kerpiç örgülüdür duvar yüzleri muntazam ki-

reç sıvalıdır. Doğramacılığında eski yapıcılık ananesi devam eder. pencereleri camlı ve şömineleri Alçıdandır. Aynalıklar Bağdadi üzerine alçı sıva ile vücade getirilmiştir. dam örtüsü ağaçtan ve kiremit örtülüdür.

VII. Ali Osman Tosun Evi:

Aybey mahallesi Kayrak Sokak 53 No. da kurulmuş olan bir ev üç katlıdır. 19. asrın sonlarına yakın inşa edilmiştir. alt katta depolar, orta katla üst katta ikamet odaları yer alır. orta katta iki oda arasında yazlık denilen bir kısım bulunduğu gibi üst katta da aynı şekilde bir köşk bulunur. Avluya bakan cephede geniş sofalar üst üste mevzudur. Odalar bir taraftan sokağa diğer taraftan sofayla irtibatlıdır.

Ali Osmaan Tosun evinin gayet simetrik bir plânı vardır. iki tarafı komşu binalarla çevrili olan evin gerek cadde yüzü gerek avlu cephesi çok gösterişlidir.

Odalarda yüklük şömine aynalık yer alır. alt katın duvarları kalın ve kâgir olduğu gibi üst katlarında komşu blok duvarları aynı şekildedir. Velhasıl yapı malzemesi itibariyle bu bina da diğer eskilerden farksızdır. Yalnız sofaların dışa bakan yüzleri camlı ve kapalıdır.

Şimdiye kadar neşir yoluyla bize tanıtılan ve bu yazılarımızla tanıtmağa sayı ettiğimiz Kütahya ve Uşak şehirlerindeki evleri bir arada mütalâa edince eski Türk evi hakkında bazı hükümlere varmak imkânına sahip olduğumuz kanaatındayız.

1- **Eski Türk evlerinde bazı hususiyetleri müşterek bir plân anlayışı vardı. şöyle ki:**

a - Alt katlar daima tasarruflu bir düşünce ile tertiplenmiş günlük ve kışlık ihtiyaca göre kurulmuştur:

b - Üst katlar misafir kabulüne de yarayacak şekilde geniş sofalı, geniş odalı mü-

zeyyen ve gösterişli yazlık daireler şeklinde tertiplenirler.

e - Türk evinde müşterek anlayışta odaların iç mimarisi vardır. Üst katlarda sofalar plânın esaslı bir unsurudur.

d - Seyyar möble yerini bir çok hallerde mimariye bağlı unsurlarla temin etmektedir.

c - Türk kasaba evlerinde Haremlik mevzuunda bir kısım yoktur. bu örnekler Ampir devrinde ve çok sonradan görülen şeylerdir.

2- **Eski Türk evlerinde müşterek yapı malzemesi ve işçilikte görülür. Şöyle ki:**

a - Kâgir duvarlar az kullanılır. Buna mukabil ince ve az yer tutan ağaç çatıklı hımış dolgulu duvarlar çok kullanılmıştır.

b - Taban döşemeleri ve çatı ekseriyetle ahşaptır; damlar kiremit ile örtülüdür.

e - Doğrama aksamı, tavan kaplamaları, yüklükler dolaplar ve iç mimarisi nin bir çok unsurları ahşap ile hal edilmiştir: Ve malzeme de çam ağacıdır.

d - İçte müzeyyen olan binalarda alçı malzemedende faydalanılır. Ahşap kısımlar üzeri oymalı veya nakışlıdır.

3- **Mimari ifade bakımından müşterek hususlar:**

a - Eski evler, dıştan sade bir ifade yanında içten müzeyyen bir oluşa sahiptirler.

b - Eski binalarda geniş ve gösterişli cepheler kendi bahçelerine, dar ve sade cepheler sokaklara verilmiştir.

c - Türk evlerinde, iklim ne olursa olsun geniş saçaklar çıkmalar ve cumbalarla hareketli kitle oyunları, değişmeyen bir esastır.

d - İç mimaride kullanılışın icâbî metanet ve sağlamlık yanında zerafet ve müzeyyen oluş birlikte mütalâa edilir.

AYVALIK BALIKÇILIĞI ÜZERİNE NOTLAR (*)

Doç. Dr. Şükrü ELÇİN

I

Genel Bilgi

Balıkesir vilâyetine bağlı olan Ayvalık'ta balıkçılık, Lozan antlaşmasından sonra, Girit, Midilli ve Limni gibi eski Türk adalarından mübadil-muhacir olarak gelen Türklerle başlamıştır. Giritliler, eski yurdlarında balıkçılığı % 95 nisbetinde Türklr'in temsil ettiklerini söylemektedirler.

A-1) İlk balıkçılar:

Başta Giritli Selâm olmak üzere Emin Dosya, Zeki Sünger, Osman Akseren, Ahmet Erbaş, İbrahim Erbiye, Sabri Kaptan, Hüseyin Yalov, Limnili Cemal, Midillili Berbat Süleyman, Ömer Kızan, Kır Ali, Mustafa Kolaç, Hasan Çaprazoğlu, LEMONA Kadri, Nafi Kaptan, Lâz Ali, İlyas Yalçın....

2) Günümüzün meşhur balıkçıları:

Ayvalık'ta:

Hüseyin Altındış, Hasan Yaman, Metin Erbaş, Tahir Erbaş, Emin Süslü, Erdoğan Derya, Erdoğan Balıkçı, Cevdet Tuz, Halil Albar, Ali İşkul, Selâhaddin Reis, Mehmet Ağa, Mustafa Balık, Hüseyin Aydın, Ali Kaçar, Ziya Tan, Rahmi Sezer....

Ali Bey (Cunda) adasında:

Emin Dosya, Mustafa Kaçar, Hüseyin Tuna, Ergül Doğan, Kemal Yıldız, Yaşar Aydemir, İbrahim Türkoğlu....

B- Ayvalık'ta çıkan balıklar:

Balıkçılar, balıkları, denizin dibinde veya üstünde yaşamalarına göre a) dip b) hava olmak üzere ikiye ayırmaktadırlar.

a) Dip balıkları:

Barbun, çeşidi: Tekir, Topuk Barbunu; Çipura (Alyanak). Kulakları sarı olan Çipura'ya "Altınbaş" adı verilir. Çipura'nın yavrusuna Lida denir. Sargos, İzmarit, Mercan, Fankiri, Levrek (küçüğüne Palas denir), kayabalığı (Orfos), Bakalaro, Bukanara (Keklik), Kırlangıç (bıyıklı, bıyksız), Kefal, (küçüğüne İlarya denir.), Drâkisa, Eşek balığı, Melina, Melânur, Dil, Köpek (aynı zamanda hava), yılan, Melokop, Sarpa, Sinavrit, Gelin, Mayıs, Râcina, Kedi (Kıvrak), İsparos, Pisi, Çıplak, Şona, Pandili, Skataros (Rüzgâr), İskaros, Lâpina (Ot), Hanos, Uskubana, Uskariyos (Çarpan), Bukakaos, Mırmıra, Fok, Karagöz, İskorbit (Çorba), Peygamber, Sivriburun, Kayış, Kuyruklu, Traça, Torik, Keman.

b) Hava balıkları, (Köpük balıkları):

Zargana, Kupa, Sardalya, Lüfer, Turna, Velona (Sargan), Renga (Trisa), Palamut (küçüğüne çingene palamudu denir.), Savrit, Kolyos, Gümüş, Hamsi, Dulufuna, Yunus, Kılç, Uskumru.

c) Kansız mahsuller:

Bu mahsuller sığ sularda ve sahillerde bulunur.

Sünger: Cinsleri (ince, kaba, filkulağı), Kalamar (Yabanisi derin sularda çıkar, yen-

* Bu notları hazırlarken yardımlarını gördüğüm tüccar Sâki Rumeli'ye, Sanat Enstitüsü öğretmenleri Hasan ve Sermet Beylere ve Ayvalığın gün görmüş iyi kalbli balıkçılarına teşekkürlerimi sunarım.

mez.), Supya, Pagurya (Yengeç), Kavra, Salyangoz, Hidra, Petalida, Havara, Ayva, ğarida (Karadiz), İstakoz, Ahtapot (diğer çeşidi: Mis Ahtapotu), Midya, İstridya, Pinez, Karadiken (Şinos). Karadikenin yabnisine Yahudi adı verilir. Yosun, Deniz yıldızı, Deniz anası, Badem, Mamun, Sulina, Deniz Kaplumbağası.

d) Deniz kuşları:

Martı (Galaga), Karabatak, Ördek, Sardalya Kuşu (Martı'nın bir çeşidi)

“Sâki RUMELİ”

c) Avlanma yerleri:

Ayvalık'ta balık avlama yerleri şuralardır: Liman içi, Maden arkaları, Dalyan boğazı dışı, Duba boğazı dışı, Ali Bey (Cunda) ve diğer adalar, Altunova ve Gömeç sahilleri.

d) Avlama zamanı:

Balık avlama, her mevsimde, yaz, kış; gece gündüz yapılmaktadır.

a) Bütün sene:

Lüfer, Levrek, Kaya, Mercan, Kırılmağış, Kefal, Drakisa, Eşek, İzmarit, Barbun, Sargos, Melina, Dil, Köpek, Racina, Melokop, Sarpa, Sinavrit.

b) yazın:

Fankiri, Turna.

c) Kışın:

Bakalaro, Velona, Bukanara, Palamut, Savrit, Kolyos.

Not.- Orfos: Haziran - Ekim arası; Sardelya: Ağustos - Ekim sonu; Kupa: Mart-Kasım arası; Çipura: Nisan - Kasım arası.

d) Gece tutulanlar:

Melokop, Sinavrit, Mayıs, Hamsi, Racina, Sardelya, Sargos, Kupa, Turna, Velona, Trisi, Barbun, İzmarit, Kaya, Bakalaro, Renga, Bukanara, Kırılmağış, Palamut, Savrit, Kolyos.

e) Gündüz tutulanlar:

Orfos, Mercan, Eşek, Sarpa, Fankiri.

f) Gece-gündüz tutulanlar:

Çipura, Sargos, Lüfer, Levrek, Kefal, Drakisa, Eşek, Melina, Dil, Köpek, Yılan, Sardelya, Orfos, Kaya, Bakalaro, Bukanara.

e) Tutulma şekli:

Balıkçılık tekniği bölümünde görüleceği üzere balık tutmanın bir çok şekilleri vardır.

a) Ağla, yemsiz tutulanlar:

Barbun, Kupa, İzmarit, Sardelya, Bakalaro, Renga, Kırılmağış, Melina, Palamut, Dil, Kolyos, Sarpa, Mayıs, Hamsi, Racina, Rina.

b) Paragatla yemsiz tutulanlar:

Velona.

c) Paragatla yemli tutulanlar:

Çipura, Sargos, Lüfer, Levrek, Orfos, Savrit, Melina, Eşek, Kefal.

d) Yemli olta ile tutulanlar:

Çipura, Lüfer, Drakisa, Sinavrit, Fankiri, Milokop, Yılan, Köpek, Kedi, İsparo.

e) Müteferrik

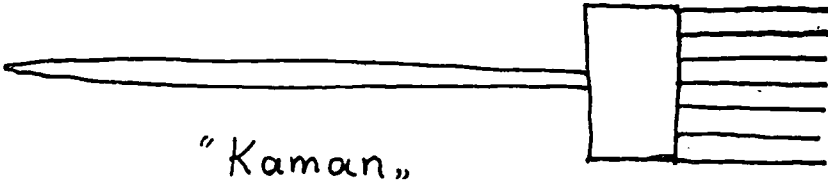
Kefal, aynı zamanda kamışlardan yapılmış bir hasırla; büyük Sarpalar fişekle; Sinavrit, kama fişek veya torpille; Mayıs, fişekle tutulur.

F) Sünger avı (ek):

Sünger, denizlerin içinde yaşayan canlı bir bitkidir. Ayvalıkta Boğaz'ın dışındaki gayri meskûn sarp ve kayalık adalarda avlanır. Avlanma müddeti Nisan başından Ekim ayı sonuna kadarki zamandır.

Avlama şekilleri:

a) Denizin sâkin ve dalgasız olduğu saatlerde 5-6 kulaç derinliğindeki süngerleri avlamak için denizin üstüne bir kaç damla yağ akıtılır. Süngerci yukarıdan kullandığı bir parça cam ile süngerleri görür. O sırada koluna bir mermer parçası bağlamış iki koltuğundan iple bağlı dalgıç derhal denize dalar. Nefesinin dayanabileceği zaman içinde sökebileceği kadar sünger toplar. Kayığın içindeki adam nefes alabilmesi için kendisini süratle yukarıya çeker. Süngerci bu işi “Kaman” adı verilen şu aletle yapar.

"Kaman,"

b) Bir kayık içine hava verici bir tulumba yerleştirilir. Denize yağ akıtılmaz. Dalgıç denizin dibine iner. 10-15 kulaç sulara 25-30 dakika müddet sünger söker. Dalgıç 20-30 kulaca kadar indiği takdirde 15 dakika av yapabilir, fazla denizde kalmaz.

c) İki sandal veya motorlu teknenin arkasına "Kankava" adı verilen bir büyük delikli torba bağlanır. Kayalığı pek az ve yosun bulunan denizde kürek çeke çeke veya motorların ağır hareketleri ile tekneler yan yana giderek dipte asılı torbayı çekerler. Böylece torbanın içine sünger, taş veya başka cisimler dolar.

d) Yukarıda a, b, c maddeleride izah olunan iptidai şekiller dışında modern usul de vardır.

Balık adamlar, denizin basıncına makavim elbiseleri ve motorlu makina ile verilen hava sayesinde dipte uzun müddet kalabilmektedirler.

1- Ayvalık'ta Sünger işini Giritli Selâm Süngerçi ile 4 kardeşi iptidai şekilde 40 yıldan beri yapmaktadırlar.

2- Süngerin alıcısı İstanbulda Hristo Sarri adlı bir Rum tüccardır. Süngerleri Oniki adalardan Kalimni'ye sevkeder. Süngerler oradaki fabrikada işlenir. Alıcısının % 90 ı İngilizlerdir.

G) Balıklardan Yapılan Yemekler

Balık adı	Tava	Isgara	Haşlama	Çorba	Sebzeli	Balık adı	Tava	Isgara	Haşlama	Çorba	Sebzeli
Çıpura	"	"	"	—	domatesli	Rina	"	—	—	—	Domatesli
Barbun	"	"	—	—	—	Bakalaro	"	"	"	—	—
Sargos	"	"	—	—	Domatesli	Velona	"	"	—	—	—
Kupa	"	"	—	—	—	Renga	"	"	—	—	Furun kebabı
İzmarit	"	"	—	—	—	Mercan	"	"	—	—	Maydanozlu domatesli.
Sardelya	"	(büyükleri)	—	—	Domatesli	Bukanara	—	—	"	—	—
Levrek	"	—	—	—	Domates ve bamyalı da olur.	Kırlangıç	—	—	"	—	Domatesli
Lüfer	—	"	—	—	—	Drakisa	—	—	"	—	—
Orfos	—	—	"	—	Yalnız domates ve bamyalı olur.	Melina	"	—	—	—	Domatesli
Kaya	—	—	"	"	—	Palamut	"	"	—	—	Domatesli furun kebabı (Kiremit üstün de pişirmek şartıyla)
Turna	"	"	—	—	Domates, banya ve fasulyalı olur.	Dil	"	—	—	—	—
Sinavrit	"	"	"	—	Banya, domates, fasulyalı ve furun kebabı.	Savrit	—	"	—	—	—
Mayıs	"	—	—	—	Domatesli	Kolyos	—	"	—	—	—
Hamsi	"	—	—	—	—	Köpek	"	—	—	—	Domatesli, bamyalı, fasulyalı.
Fankiri	"	"	—	—	bamyalı ve domatesli.	Yılan	"	—	—	—	—
Râcina	"	—	—	—	Domatesli	Milokop	"	—	—	—	Domatesli, bamyalı, fasulyalı.

(Sâki RUMELİ)

H) Yemeklerden bir kısmının yapılışı:

Balık çorbası:

Bu çorba, çorba balıkları ile (ucuzdur) yapılır. Önce çorba balığının pulları çıkarılır, içi temizlenir; kokusu kalmaması için kaynar suya atılır; iyice yıkandıktan sonra tuzlanır. Bir tencereye su, yağ ve balığın kokusunu alması için dörde bölünmüş büyükçe bir baş soğan ile iki diş sarımsak koyup kaynatılır; sonra içine balıklar atılır. Balıklar pişince tencereden çıkarılır; su süzülür; soğan ve sarımsak çıkarılır. Tencere, süzülen su içinde olduğu halde tekrar ateşe konur; sonra bir avuç kadar yıkanmış pirinç içine atılır. Pirinç pişince, balıklar kılçıklarından temizlenip parçalar halinde tencereye konur. Aynı bir kaptaki yumurta ile limon çırpılarak terbiye yapılır, bu terbiye tencereye dökülür, üzerine doğranmış maydanoz ilâve edilir, biber serpilir.

(Recep TOKER)

Balık ısgarası:

Balık temizlenir, yıkanır, tuzlanıp bir kaç saat bırakılır. Sonra yapışmaması için ısgara yağlanır; üzerine balıklar üçleştirilir ve kömür üstüne konulur. Balık iyice piştikten sonra bir tabağa zeytinyağı ve limon konularak çırpılır. Pişen balıklar tabağa sıralanır. Şekil verilmek isteniyorsa maydanoz veya zamanı ise domates doğranır.

(Rebia SALTAN)

Balık tavası:

Balığın önce pulları temizlenir, karnı yarılıp içindekiler çıkarılır ve güzelce yıkanır; tuzlanır, tuzunu çekmesi için biraz bekletilir, sonra unlanır. Daha önce kızdırılmış yağ içine atılıp kızarması beklenir. Arada bir balıklar alt-üst edilir.

Not.- Barbun, Orfos, Kırlangıç ve Mercan gibi derileri kırmızı olan balıklar, kızartıldıklarının ertesi günü yenir. Diğerleri günü gününe sofraya konulur.

(Recep TOKER)

Balık haşlama:

Balık temizlendikten sonra doğranmış bir havuç ve maydanoz ve doğranmamış

bir baş soğan ile tencereye konulur; içine tuz serpilir, üstünü örtünceye kadar su doldurulur, orta bir ateşte pişinceye kadar kaynatılır, sonra süzülüp soğutulur. Balığın etlerini dikkatle kılçığından ayırıp siyah etlerini temizledikten sonra bir tabağa koyarlar. Üstüne yumurta, turp, zeytin ilâve edip sofraya verirler.

(Şirin TEZCAN)

Balık pilâkisi:

Soğan, ince ince ve halka halka doğrandıktan sonra iki baş ayıklanmış sarmısakla birlikte tencerede zeytin yağla kavrulur. Mevsimine göre salça veya domates ile maydanoz parçaları ilâve edip aynı ameliyeye devam olunur. Sonra kavrulunun yarısı bir tabağa alınır. Temizlenmiş ve tuzlanmış olan balıklar tepsinin içine konulur. Balıklar büyükse parça parça kesilir. Tabağa alınan domates ve soğanlar balıkların üstüne bırakılır, içine bir fincan su ilâve edilir. Karabiber serpilir, furunda veya hafif ateşte kapaksız pişirilir. Limon sıkılıp sofraya getirilir.

(Recep TOKER)

Furun kebabı:

Temizlenmiş balık ıslak bir kâğıdın içine konur; biraz baharat, soğan ve sarmısak ilâve edilir. Kâğıt kapatılır. Kül altında veya furunda pişirilir.

(Sâki RUMELİ)

Palamut köftesi:

Bu köfte palamut veya torikten yapılır. İkisinden biri haşlanır; etlerinin beyaz kısımlarını ayırıp kıyma makinasından çekeller. Birkaç soğan çenterler ve ekmek içini ufalayıp birlikte kıymaya katarlar. Birkaç yumurtanın sarısı ile maydanoz ve dereotu ince ince doğranıp karıştırılır. Sonra tuz biber kimyon vb. baharat serptikten sonra hepsi birden iyice yuğrulur. Köfteler tertip edildikten sonra sade yağla, tavada kızgın ateşte kızartılır. Hardalla veya turşu ile yenir.

(Hanife ÖZBEK)

Papas yahnisi:

Bir iki baş soğan küçük küçük doğranıp tencereye konur. Bir çay bardağı sirke

ile bir çay bardağı su ilâve edilir. Palamut balığı parçalanıp sirkeli suyun içine bırakılır; içine karabiber serpilir. Hafif ateşte pişirilir.

(*Yüksel DÜLGEROĞLU*)

Çiroz salatası:

Lodos çirozlarından olmamak şartıyla çirozları, ızgarada orta ateşte kızarttıktan sonra başlarını koparmalı ve gövdelerini bir havan eliyle dövmelidir. Sonra yanık derilerini ve kılçıklarını ayıklamalı ve gövdeyi parçalamalardır. Bu parçaları sirke dolu bir tabak içine bir müddet bırakıp yumuşattıktan sonra salata tabağına geçirmeli, ince doğranmış dere otunu ve bir kaş zeytin tanesini de üstüne dizdikten sonra yağını ve sirkesini de üzerine gezdirmelidir.

Not.- Çirozun taze kabakla yemeğini de yaparlar. İçine domates ve soğan koyarlar.

(*Sibel BİLGİÇ*)

Kalamar dolması:

Malzeme: 1 Kilo Kalamar, yarım kilo pirinç, bir kahve fincanı çam fıstığı, bir baş soğan, bir tatlı kaşığı kimyon, 250 gram zeytinyağı.

Yapılışı: Kalamar temizlenir, ayakları kesilir. Sonra makinada kıyılır. 250 gr. yağ ilâve edilir, soğanlar pişinceye kadar kavrulur, sonra ince kıyılmış ayaklarıyla biraz kavrulur; kimyon fıstık, pirinç ve tuz ilâve edilir. Bunların hepsi tekrar kavrulur. Biraz su koyduktan sonra hafif ateşte pirinçler kabarcıcaya kadar pişirilir. Ayıklanmış Kalamarların içine kararı kadar doldurulur, yağın bir tencereye veya kulaklıya iki kalamar ağız ağıza getirilerek yerleştirilir. Üzerine yağlı kâğıt konur ve bir iç kapağı kapatılarak biraz su ilâve edilir. Orta dereceli ateşte pişirilir.

(*Tülin NAMLI*)

Balık püryanı:

Malzeme: 1 kilo Lüfer balığı, yarım kilo pirinç, bir kahve fincanı fıstık, orta büyük-

lükte iki yufka, bir tatlı kaşığı tarçın, ufak bir baş soğan, bir çay bardağı zeytin yağı.

Yapılışı: Balık temizlenir, tuzlanır, bir tencerede haşlandıktan sonra kemikleri (balıkların parçalanmasına dikkat edilerek) çıkarılır.

Pilâvın hazırlanması: Plâvını pişireceğimiz tencerenin içine soğan rendelenir. Yağ ile birlikte fıstığı da kavrulur. Bunlara ilâve olarak haşlanmış balığın suyundan 750 gr. konur; su kaynadıktan sonra pirinçler ilâve edilir. Plâvı pişirilir. Haşlanmış balık tepesinin içine yerleştirilmiş yufkanın üzerine konur, pilâv da etrafına yerleştirilir; üzerine tarçın ekilir, tuzu konur, tekrar bir yufka ile örtülerek orta dereceli furunda 10-15 dakika tutulur, furundan çıktıktan sonra şöf-raya getirilir.

(*Tülin NAMLI*)

Uskumru salamurası:

Tercihan Ayvalık boğazı sularında avlanmış Uskumru balıklarının temiz deniz suyu ile yıkadıktan sonra tuzlayıp bir gece, geniş bir kapta serbestçe bırakmalıdır. İçine tuz serpilmiş salamura fiçisinin içine, balıkları kuyruklarından tutup silkeliyerek yanyana ve sıkı sıkıya yerleştirmelidir. Her balık istifi tabakasına tuz serpererek fiçiyi tamamlamalıdır; sonra en üste fazlaca tuz serpip bir kaç gün kendi haline terk etmeli ve baskı ağırlığını koyup su sathına çıkacak yağları - kokusunu gidermek için - atmalıdır.

(*Sibel BİLGİÇ*)

KABUKLU DENİZ HAYVANLARI

Mayonez:

Malzeme: 100 gr. sana yağı, 2 çorba kaşığı un, yarım kilo süt, 1 orta boy İstakoz, yarım kilo Levrek veya Mercan balığı, 100 gr. orta boy Karides, 50 gr. gravyer veya kaşar peyniri (rendelenmiş), tuz, biber.

Yapılışı: 2 kaşık un 50 gr. sana yağı ile kavrulur; süt yavaş yavaş ilâve edilir; konyulaşınca ateşten indirilir. Tuz, biber konur, İstakozun eti, kılçıkları ayıklanmış balık kü-

çük parçalar halinde kıyılarak elde edilen salçaya ilâve edilir. İstridye kabuğunu andıran cam veya madeni formalara dizerek süs yapılır. Gravyer peyniri serpilir ve küçük sana parçaları konur, kızartıncaya kadar furunda pişirilir.

(Ayla SUYOLCU)

Yumurtalı Karides:

Malzeme: 4 yumurta, 100 gr. karides, 50 gr. sana.

Yapılışı: Tuzlu suda haşlanarak pişirilmiş karides'in kabukları soyulur, 50 gr. sana ile beraber ezilir; ateşe dayanan bir cam tabağa konularak ısıtılır, üzerine 4 yumurta kırılır. Yavaş ateşte pişirilir. Tuz ve biber serpilerek sıcak olarak sofraya getirilir.

Kuna: (Lüfer balığı turşusu)

Lüfer balığı, kışın, yumurtalı zamanı, kuyruğunun yanından beline kadar yarılr; temizlenir, içine yenibahar, kimyon ve karabiber cinsinden baharat doldurulur. Her iki taraftan konmuş baharatla temiz bir kaba koyup bastırırlar. Yazın âfiyetle yerler.

(Midillili HOCA)

Ançuez:

Yeşil zeytinin çekirdeğini makina ile çıkarırlar; içine dövülmüş sardelya korlar.

Ançuez meze olarak veya kahvaltıda yenir. salataların üzerlerine de konur.

(Midillili HOCA)

Ahtapot pilâkisi:

Ahtapot deniz kenarında veya evde taş üzerinde elle çarpmak suretiyle kıvıncaya kadar dövülür. Sonra bol su ile yıkanır.

Ahtapotun pişme usulü sulu ve susuz olmak üzere iki türdür.

Susuz şekli:

Tencerenin içine ahtapot konulur, ateşte kaynarken yarım tencere kadar (2-3 litre) su salar. Su azalınca yere indirilir. Ahtapot soğuduktan sonra bıçakla lokma lokma doğranır. Ayrı bir tavaya 3-4 soğan doğranır,

bol zeytin yağı ile kızartılır. Bu, doğranmış ve pişmiş ahtapotun üzerine bir kilo kadar sert sirke ile birlikte dökülür. Bol karabiber serpilir, hafif ateşte 15-20 dakika kaynatıldıktan sonra indirilir ve yenir.

(Midillili HOCA)

II

BALIKLA VE BALIKÇILIKLA İLGİLİ FOLKLOR MAHSULLERİ

Dile Bağlı Olanlar:

Hikâyeler:

1- Balığa çıkan balıkçılar, küçük bir adaya gelip sandallarını bağlamışlar. Sonra ısınmak için ateş yakmışlar. Meğer bu, ada değil deniz kaplumbağası imiş. Ateş yandıkça kaplumbağaya tesir etmiş ve kaplumbağa harekete başlamış. Bunun üzerine balıkçılar hemen sandallarına binip uzaklaşmışlar. Sonra bu adanın yavaş yavaş suya gömüldüğünü görmüşler.

(Osman AKSEREN)

2- Balıkçının biri bir gün balığa çıkmış. Niyeti, tanıdığı bir kız için balık tutmuş. Balıkçı denize ağları salarken şöyle düşünmüş:

Bol balık tutarsam kız zenginle, az tutarsam fakirle evlenecek.

Balıkçı, akşam olup ağları çektiği zaman pek çok balık yakaladığını görmüş.

Az bir zaman sonra kız, zengin bir adamla evlenmiş.

(Rüşdü SUYOLCU)

3- Balıkçının biri, soğuk bir havada, oltası elinde, deniz kenarında bütün gün beklemiş. Bir balık bile tutamamış. Eve döneceği zaman oltasını son bir defa denize atmış. Biraz sonra oltada bir kıvılcama olmuş. Balıkçı "galiba bir koca yakaladım" diye umutlanırken hamsiden daha küçük bir balıkla karşılaşır. Balıkçı buna üzülmüş ama, ne çare; "hiç olmazsa bununla öğünürüm" demiş. Fakat bunları düşünürken eli gevşemiş ve balık tekrar denize atlamış. Balıkçı da evine dönmüş.

(Hanife ÖZBEK)

4- İstavrit, Uskumru gibi küçük balıkları yiyerek geçinen Torik oldukça mağrur imiş. Kendi kendine “denizlerin efesi benim” dermiş. Bir gün karşısına büyük bir balık çıkmış. Torik “Allah Allah demiş, denizde benden büyüğü yoktu, herhalde gözüm bozuldu, yakından göreyim” deyip yaklaşınca yutulmuş.

(*Hakkı DERYA*)

5- Yunus balığı ile İsparoz yarışa karar verirler. İsparoz, varılacak yerde Yunus’un “İsparoz” demesini şart koşar. Yarış başlar. Yunus büyük olduğundan istenilen yere varır; “İsparoz” diye bağıtır. Başka bir yuvadan çıkan isparoz “benden daha önce mi geldin?” deyince isparoz “evet” karşılığını verir. Yunus, küçük balığı geçemediğini zannedip orada çatlar.

(*Mustafa ŞİMŞEK*)

Bilmeceler:

Suda dumansız tekne (balık)

Su içinde şıp..şıp (balık)

Tâbirler:

1- Battı balık yan gider.

2- Kaz dağlarından poyraz estiği zaman denizde dalgalar görününce “Ahmet Ağa’nın koyunları geliyor” derler.

(*Selâm SÜNGERCİ*)

Mâniler:

Denizde alabalık	Denizde koca balık
Yüreğim Ona yanık	Okkalıktır okkalık
İsterim konuşayım	Anne beni evlendir
Mahalle kalabalık	Yetti artık bekârlık
(Selâm Süngerci)	(Adile Kaygısız)

Türküler:

Suda balık yan gider
Yandım aman yandım
Açma yarımı kan gider
Yandım aman yandım
Tabip buna ne yapısın
Ecel gelmiş can gider
Yandım aman yandım

(*Selâm SÜNGERCİ*)

ADET VE ANANELER

Rüyada balık görmek:

1- Rüyada balık görmek, su berrak ise büyük sevince, servete ve refaha işaretir. Su bulanık ise ümitler boşa gidecektir.

2- Rüyada balık kılıcığını yutmak para veya mal kaybına delâlettir.

3- Denizde olta ile balık tutmak talihin açılacağına delâlettir.

4- Su üstünde balık görmek midenizin bozulacağına delâlettir.

5- Kızartılmış balıkları sofrada görmek iyi bir habere delâlettir.

6- Rüyada balık temizlemek birisi tarafından dolandırılacağınıza işaretir.

7- İşi balıkçılık olmayanlar, rüyada balık tutunca ellerine para geçeceğine inanırlar.

(*Ayhan Şengül, Güler Külçe,
Atay Ermiş, Şirin Tezcan*)

Uğurlu balıklar:

1- Yunus: Bir gemide Yunus peygamberin düşmanları, mallarını elinden almak için denize atmışlar. Bir balık onu sırtına alıp veya yutup karaya çıkarmış. Buna Yunus demişler. Bundan ötürü uğurludur.

2- Ayvalık körfezine erkekli dişili iki fok balığı yazın gelir. Kışın bunlar adalara çıkarlar. Halk bunları öldürmez. Uğurlu sayarlar. Vurunca insana bir kaza geleceği inancı vardır.

Uğursuz balıklar:

a) Fok, Köpek, Yunus, Rina, Yılan
(*Ömer KIZAN*)

b) Balıkçılar ava çıkarken kaplumbağa veya iskorbit görürlerse uğursuz saydıklarından balık tutmaktan vaz geçerler.

Balıklar ve hastalık:

1- Haşlama balık mide ameliyatından kalkan hastaya iyi gelir.

2- Sarpa balığı kırıklarda ve çıkıklarda işe yarar.

3- Sarılık hastalığına tutulan kimsenin denizde yüzen balıklara bakmasını halk iyi sayar.

4- Pandili balığının beynindeki taş, idrarını tutamayan insanların idrarını tutmalarına yarar.

(Zeki TABANCA)

Beddua:

Balık insanlara şöyle beddua etmiş:
"Beni tutan ummasın
Etimi yiyen doymasın
Alıp satan pulum kadar para kazansın,
Hayır görmesin"

(Selâm SÜNGERCİ)

Adak: Bir şey adandığı zaman denize balık atılır.

(Nazlı YALÇIN)

Balık ve nişan:

Nişanda oğlan tarafının kız tarafına gönderdiği ilk hediye balıktır. Fankırı, Levrek, Çipura, Sinavrit veya Mercan makbul sayılır.

(Şadan NAMLI)

Peygamber balığı:

Bu balığın baş tarafında büyük siyah bir iz vardır. Peygamberin elinin buraya değdiğine inanılır.

Yeni kayak:

Yeni kayak alınca kurban kesilir.

Nazar:

Kayıklara muska, kullanılmış beygir nalı ve sarımsak asarlar.

Dua:

Balık kayığa çalmazsa hoca çağırılır. Hoca dua eder. Bir kaç kişi kayığı selâmetler, yani işe koyup yolcu ederler.

(Cıvdağı BALIKÇILAR)

Hidrellez ve kızlar:

Hidrellez'de genç kızlar, sabahın erken saatlerinde küçük dört köşe kâğıtlar üzerine açık adlarını yazıp altlarını imzaladıktan sonra denize atarlar. Kâğıdı önde giden kızın daha önce evleneceği böylece anlaşılır. Uzaklarda, kayıklar içindeki delikanlılar bu kâğıtları toplamağa çalışırlar.

AT DAMGALARI

Doç. Dr. Şükrü ELÇİN

Sürü besliyen halklar mallarının tanınması ve başka sürülere karışarak ihtilâflara yol açmaması için bir takım şekiller kullanmışlardır. Bu şekillerden hayvanların kulaklarına yapılanlarına "in, en", sağrılarına vurulanlarına "damga" denir.

Türklerde damga ananesi çok eskidir. Bu konu ile uğraşan ilim adamları, bu şekillerin menşeyini Kök Türk alfabesinde, Oğuz boyları ile Altın Ordu ve Kırım Hanlarının damgalarında aramışlar ve Lâtin harflerine benzeyişler tesbit etmişlerdir (1).

Gerçekten at sürüleri besliyenler eski şekilleri muhafaza etmekle beraber Lâtin harflerinin kabulünden sonra Anadolu'da mallarına ve hususiyle atlarına adlarının harflerinden bazılarını vurmuşlardır (2).

Biz, bu konuda çalışacaklara faydalı olur ümidiyle tesbit ettiğimiz bazı şekilleri sunuyoruz:

¹ Rıza Nur, Sinop'ta at damgaları, Konya dergisi, Sayı: 36, S. 13, 1941.

² Ali Rıza Yalçın, Anadolu'da Türk Damgaları, 1943, Naci Kum, Selçuk Yapılarında Enteresan Damgalar, Belediyeler Dergisi, Sayı: V.

Kars-Porsuklu :	^ * * 0
Sarıkamış :	∩ ≡
Sarıkamış-Divik :	A M X 0
Erzurum-Vartanut :	∥ ^ * ⊙
Ardahan :	O N M C E L
Poshof :	C B U Z ≡ V
Yusufeli :	U ∩
Şavşat :	≡ O M
Şavşat-Atalar :	≡ O C M
Artrin-Ardanuş-	
Gevacık :	X V 4
Kars-Göle-Zaut :	He N Y K M A

T Ü R K M E N B A R A K L A R I

Naci KUM (*)

Kargamış adı ile anılan Hitit Şehri harabesindeki Büyük "Ana Kubaba"⁽¹⁾ kabartma heykelini Ankara Eti Müzesine göndermeğe memur edildiğimden 29/XII/1940 tarihinden 28/1/1941 tarihine kadar Kargamış İstasyonunun bulunduğu BARAK NAHIYE MERKEZİ'nde bir ay eğlendim. Bu yerlere ilk olarak gelmiş bulunuyordum. Nahiye merkezi adının BARAK olması kafamda bu isme ait hatıraları diriltmişti.

Bir taraftan Kubaba âbidesinin harabedeki yerinden naklini yaparken, diğer taraftan beni çok ilgilendirmiş olan Baraklara dair tetkiklere koyuldum. Kendileri hakkında bilgisi olan Baraklı kafadarlar buldum. Bunlardan, bilhassa, ÇAKIR oğlu Kahveci İbrahim Çakır'ın elinde, dedelerinden kalma hatıraların yazılı olduğu, bir defter görerek onu istinsaha muvaffak oldum. Bu defterin, Suriye kısmındaki CERABULUS kasabasında oturmakta olan kardeşi İSMAİL ÇAKIR'ın elindeki eski kitaptan alınmış ve yazdırılmış olduğunu öğrendim. Yabancı sınıır içindeki İsmail'den bilvasıta istenmiş ise de İsmail bu kitabı vermemekte ısrar etmiştir. Şu kadar ki, Baraklar tarihçesi bu tetkikimizin metnini teşkil eden malûmattan fazla bize bir şey öğretmiş olmayacaktır. Çünkü bunlar, hususi aşiret mücadelelerinden bahsedilen malûmatı ihtiva edeceği gibi, bir takım kulaktan dinlenme vak'a ve hadiseler de birbirine karıştırılmıştır.

* Merhum Naci Kum'un hazırladığı bu araştırmayı aynen yayınlıyoruz.

¹ (Kubaba) hakkında bakınız: Pr. Dr. Georg Rohde. (Büyük Ana - Magna Mater) Ankara Halkevi neşriyatı No. 23, 1940

Bizim üzerinde durmak istediğimiz nokta, şimdiye değin, ele alınmamış olan tarihî, etnoloji ve dinî çerçeveleri içinde BARAKLIK mevzuunu işlemektir. Bana bu fırsatı başışlıyan güzel tesadüfler arasında benden bu iş için yardımlarını esigemeyen ADANA HALKEVİ'ne ve Öz Barakoğlu İbrahim Çakır'a teşekkürle borçluyum.

B Ö L Ü M : I.

-BARAK ADI VE MENŞEİ HAKKINDA NOTLAR-

Türk sözlüğü için elimizde en değerli bir me'haz olan "Kitab-ı Divan-ü Lûgat it-Türk" ün 31 inci sahifesinde (برق) şeklinde yazılmış olan kelimenin arapça izahı, Bay Besim Atalayın terceme kitabının 377 inci sahifesinde şöyle yazılmıştır:

BARAK- Çok tüylü köpek. Türklerin inandıklarına göre, Gerges kuşu kocayınca iki yumurta yumurtlarmış, bunların üzerine oturmuş. Yumurtanın birisinden (BARAK) denilen köpek çıkarmış. Bu, köpeklerin en çok koşanı; en iyi avlayanı olurmuş. Öbür yumurtadan da bir yavru (Gerges civcivi) çıkarmış. Bu, son yavrusu olurmuş.

Tarama Dergisi, Barak kelimesini "BARAG" şeklinde almış ve hizasına: "Kelp" mânasını koymuştur. (Sh. 1152 Tarama dergisi)

Barak adı hakkında, ilk defa olarak, Merhum Ziya Gökalp "Türk Medeniyeti Tarihi, Kısım I, 1341" kitabının 37 inci sahifesinde dikkat nazarımızı çekmiş bulunuyor: "To-

temizmin bazı izlerini muhafaza eden dinlerde, Totem isimlerini (sekiye) lerde aramak geremez. Bununla beraber en eski Türk âleminde bu totemlerin adlarını taşıyan kavim görmekteyiz:

1- TİSİN (Yani Toson) lar: Çinde büyük bir imparatorluk kurmuşlardır.

2- Hunlar (Koyunlular): Koyunlulardan Mete, ilk defa olarak milli bir Türk İlhanlığı teşkil etti.

3- Şimalde TONGUZLAR (Yani Domuzlular).

4- Garpte İT BARAKLAR ki: Oğuz Han bunlarla harp etmiştir. Bunların üzerine ÇİÇAKLARI göndermiştir. Bu gün NİZİP'te BARAK ADINDA BİR TÜRK KABİLESİ VARDIR.

5- Cenupta YUEŞİLER ki, sonradan KUŞAN adını aldılar. Bunların da Kuşlar olması muhtemeldir. (Türk Medeniyeti Tarihi)

Merhum, Kütüphaneler Müdürü, Hasan Fehmi Turgal "Anadolu Selçukileri" adlı kitabının 73-74 üncü sahifelerinde "BARAK BABA menkibesi ve BARAGIYYUN" hakkında şu satırları kaydetmiştir:

Osmanlı Sultanlarından İkinci Murad adına yazılmış bir Selçuk tarihinden öğrendiğime göre: İZZEDDİN KEYKÂVUS, Bizans esaretinden kurtarıldığı sırada iki küçük oğlu Bizanslılar elinde esir kalmıştı; Bunlar pek küçük olduklarından Hıristiyan terbiyesi aldılar. Büyüyünce bunların birisini Bizans İmparatoru Selânik yakınındaki KARAFERYE'ye gönderdi. Orası onun dirliği idi. Hıristiyan olarak orada öldü. Ondan sonra yerine oğlu geçti. Yıldırım Bayezid buralarını aldığı sırada LİZFOS adında bir torunu Karaferye'de vali idi. Yanında başka kardeşleri de vardı; Yıldırım, bunların Selçuk soyundan olduklarını öğrenince canı sıkıldı, öldürtmek istedi ise de atalarını saydığından dolayı bu işten vaz geçti oradan kalkmalarını ve ZİHN'E'de oturmalarını emretti. Soyuları tükeninceye kadar orada kaldılar. Bütün dirlikleri kendilerine bağışlanmış olarak bu dirlikte yaşadılar. Lizfons, yaşı kemale ge-

lince keşiş olmaya heves etti; Orada keşiş olarak öldü. Halk tarafından MİNÇO SULTAN - DİMİTRİ SULTAN diye anılıyorlardı. İzzettin Keykâvus'un Bizansda kalan öbür çocuğu - Patrikin oğulluğu olarak - büyüdü. Bir zaman Bizansda kaldı. Bir gün müslümanların ve hıristiyanların kendisine inandığı SARI SALTİK, Rum Patrikinden bu çocuğu istedi. Patrik çocuğu Sarı Saltık'a gönderdi. Onun eliyle yeniden müslümanlığı öğrendi. Uzun yıllar yanında kalarak dervişlikte ilerledi. En sonunda onun halifelerinden birisi oldu. Sarı Saltık onu SULTANIYE'ye halkı uyandırmak için yolladı. Oralarda namı şöhreti arttı. Halk başına toplandı; bir tarikat bile kurdu, bunun tarikatine BARAGIYYUN derlerdi. Bizansdan dönüp geldiği sırada Sarı Saltık kendisini uzakdan gelir görünce "Barak'ım, Barak'ım..." diye haykırmıştı. Barak'ım: Türkçede köpeğim demektir.

Başka bir rivayete göre: Oğlan Sarı Saltık'ın yanına geldiği sırada keşişler gibi saçları omuzlarına düşmüştü, bunun için Sarı Saltık onu köpeğim demek olan Barak'ım sözü ile karşılaşmış ondan sonra bu ad onun üzerine kalmıştı.

Yine diğer bir rivayete göre de: Bir gün Sarı Saltık kusmuştu. Sultan oğlu kusmuşları yalayıp yemeğe koyuldu, Sarı Saltık bunun için kendisini baragım diyerek okşadığından bu söz onun ünvanı oldu (2).

Sarı Saltık'a gelince: Bu adam ilk günlerinde Akşehir'de çobanlık ediyordu. Bir gün Anadolu lu erenlerden MAHMUT HAYRANİ (3) ye rasgeldi. Mahmut Hayrani bu

² Arap tarihlerinde adı geçen ve şimdiye kadar BURAK BABA diye bilinen adamın BARAK olduğunda hiç şüphem yoktur. Anadoluda iş görmek üzere bu zat tebdil geziyordu. Moğolların takibine uğraması da kendisinin Selçuklu olduğunu anlatmaktadır. H. Fehmi Turgal Haşiyesi

³ Mahmut Hayrani Hacı Bektaş muasırı olup Akşehirde türbesi mevcuttur. Hacı Bektaş vilâyetnamesinde: Mahmut Hayraninin Hacı Bektaş ziyareti için bir arslana binip yılanı kamçı yaparak geldiği sırada Hacı Bektaşın da o hali görünce yanı başındaki kayanın üzerine binerek yürüttüğü yazılıdır.

sırada çoşkun ve çılgın bir halde bulunuyordu. Sarı Saltık'tan biraz süt istedi. Saltık'ın verdiği sütün birazını içip kalanını kendisine vererek: "İç..." dedi. Saltık bu artığı içtikten sonra erenler katarına karıştı. Yer yer Anadolu'da dolaşır, çırak'larını uyandırır. Hep gâvur, Müslüman kendisine inanmıştı. Olmıyacak şeyleri oldurduğu söyleniyordu.

Sarı Saltık, İzzettin Keykâvus ile birlikte yanında bir çok Türkmen obaları da olarak KIRIM'a geçmişti. Daha başka göçerler de bunların arasında idi. İzzettin Keykâvus ölünce Sarı Saltık Kırım hanından, DOBRUCA'ya gidip müslümanlık ışığını yaymak için destur adlı. Türklerle birlikte karadan Dobrucaya gitti, 680 h. yılına değin orada müslümanlığı neşretti. Bütün Dobruca müslümanla doldu. Ölünceye kadar bu duruşmalarda bulundu. Türkmenler burada ondan sonra da kaldılar. Anadolu'da Selçuk devleti yıkılınca bu Türkmenler oralarda kalmaktan çekinerek HALİL ECE adında bir başbuğun buyruğu altında deniz yolu ile Anadolu'ya geçtiler ve Balıkesirde yerleştiler."

- H. Fehmi TURGAL-

Sarı Saltık hakkında Hacı Bektaş Vîlâyetnamesindeki malûmatı daha esaslı bulduğumdan aynen buraya dercediyorum:

"Nakildir ki Hazreti Hünkâr Hacı Bektaş Veli meğer kim günlerde bir gün Arafat dağında olan Çillehaneye varmıştı. Zemzem pınarı kurbunda gördü ki bir kimsene koyun güder Hazreti Hünkâr anı göricek, katına gelip eytti: Adın nedir oğlum? dedi. o eytti: Saltık'dır. Hazreti Hünkâr eytti: Yürü, imdi seni Rum eline saldı dedi. Arkasın oksadı, gözlerin sığıdı, nazarı himmet eyledi. Erenlerin nazarı kimyadır, kara taş a nazar etse lâl ve cevahir olur. o saat Saltık'ın cümle hicabı refolup menzil ve makamat katedüp erlik mertebesine kadem bastı. Hal ve ahval ne idüğün eytti. Erenler şahı, ya bu koyunları nice edelim dedi? Hünkâr eytti: Sahibi gelinceye kadar bu koyunlar bir yere gitmez, hemen sen üstad nefesin hakla, evvel bizim dediğimizi işle dedi. Hazreti Hünkâr Saltık'ın

beline kendi mübarek elile bir ağaç kılınç kuşattı, eline yedi tane ok ve bir yay ve bir seccade verdi. ULU ABDAL'ı kendi ile birlik yoldaş koşup gönderdi. Eytti: Yürü imdi, iki bir deme, doğru yola varmakda ol biz sana kılavuz oluruz dedi. Saltık erenler nazarında tazarru ve niyaz edüp safa nazar ve himmet alup el öptü. Hazreti Hünkâr eyti: Saltık'ım sakın korku çekme seni bu hizmete gönderen seninle bilebilir, hiç gam yeme, her kanda isen biz sana yoldaşız dedi. Saltık erenlere karşı niyaz ve meskenet gösterip ULU ABDAL ve KİÇİ ABDAL bilesince doğru Sinop şehrinden Karadeniz kenarına geldiler. Harman Kaya demekle maruf bir kayanın üzerine oturup bir miktar sohbet eylediler... Andan kalkup deryanın içine girdiler, Saltık ol seccadeyi deniz üzerine saldı kendi ile bile Ulu Abdal ve Kiçi Abdal işbu derya üzerinde giderek Gürcistana vardılar. Ol vilâyetin beyine KÜRLEŞ derlerdi. Şikâra çıkmıştı. Lebi deryadan Sarı Saltık sultanı gördüler, anlar dahi kenara geldiler, ol seccade üzerinden aşağı inüp denizden taşra çıktılar. Kiçi Abdal seccadeyi silküp omuzuna aldı Kürleş dahi kavmi ile gelüp atından aşağı inüp Sarı Saltık Sultan'ın elini öptü ve kavmi dahi elini öptüler... Kürleş Saltık'ı ve yoldaşlarını sarayına konukladı... Hep yayan olarak içeri girdiler, türlü türlü kumaşlar döşenmiş gördüler. Kürleş ol bisat üzerinde Sarı Saltık Sultan'a yer gösterdi. Saltık rıza vermedi. Seccadesini salup üzerine oturdular. Âdet üzere sağ yanına Ulu Abdal ve sol yanına Kiçi Abdal oturup karar ettiler.... Amma anlar İsa dini üzere tersayî idiler. Sarı Saltık Sultan anları dine dâvet etti, Kürleş muhalefet etmeyüp kendi kavmile imana gelip müslüman oldular. Sarı Saltık Rumeli keçesi getirüp Hüseyini misalinde bunlara kisve diküp geyürdi. Dahi Kürleş'e ve kavmine veda edüp deniz kenarına geldiler, seccade saldılar üslûbü sabık üzerine hareket edüp Rumelinden yana azmeyledi. KELİĞRA kalesine doğru gitti... Bu kale Dobruca vilâyetinden yukarı idi. Oraya erişti, ol kalenin duvarı önüne gelip durdu... "Kaleye tırmanıyor ejderha zaptında olan kaledeki yedi başlı ej-

derhayı okla vuruyor ejderha ona saldırıyor ve nihayet Hünkâr Hacı Bektaş ona Hızır'ı imdada gönderiyor, tahta kılıcını hatırlatıyor ejderin yedi başını kesiyor, orada kerametle bir pınar çıkarıyor... kale halkı bunu haber alınca gelip kendisine muhip oluyorlar;" Sarı Saltık Sultan'a ol diyarın beyi derununda muhabbet edip bir âsitane bünyat eyledi. Ulu Abdal ve Kiçi Abdal birle ol kalede karar edüp nice dürlü vilâyet ve kerametler gösterüp ol yerin halkın kendine muhip eyledi. "Bir kaç yıl sonra Sarı Saltık Hacı Bektaş'ı ziyarete geliyor meğer Hacı Bektaş dünyadan göçmüş yerindeki halifesi Aksaray yolundan Saltı'kı karşıyor, fakat o Kırşehir yolundan, Civril'den gelip dergâhda oturur gördüler. Orada bir müddet karar kılıyor kendisine Pirden kalma sofraya, Çırağ ve dört alâmeti sunuyorlar, icazet veriyorlar tekrar Rumeli'deki KELGIRA KALESİ'NE dönüyor." Ta kim yine ol kaleye geldi saadetle karar kıldı ve nice müddet hayatta oldu çok türlü remiz, rumuz gösterip ve nice dürlü vilâyet ve keramet izhar eyledi... Çün kim Sarı Saltık Sultan dünya sarayından ahirete getmelü oldukta ol kale sahibin katına okuyup vasiyet eyledi: Şimden sonra vade tamam oldu, biz bu dünyadan giderüz, ahiret mülküne sefer ederiz. İmdi gerektir ki bizim muhiplerimizden kim var ise her biriniz bir tabut düzdürüp getirün, cesedimi yuyup kefenleyip namaz kıldıktan sonra çıkın siz taşrada muntazır olun. Her kangınızın tabutunda görülürsem alup anın diyarına götürüp defnedesiz. Vefatımdan sonra dâva ve nizâ edüp cenk ve cidal etmen. Yohsa siz bilürsüz. Gafil olman, size ziyanım dokunur dedi. Ol kale sahibi eyti: Sultanım ya biz sizin kangî tabutta olduğunuzu nice bilelim, lütfeylen kendinizi bize malûm edin dedi. Sarı Saltık Sultan eyti: Sen dahi bir tabut düzdürüp yanımda koyasın, taşra çıkup canım için okuyasın her birisi kendi getirdikleri tabutu aldıkta biz senin tabutun içinde sana elimi sunarım. Ol vakit beni andan bilesin dedi. Dahi dünya kelâmın etmeyüp gözlerin yumdu. Hak Tealâ Hazretinin emrile teslim oldu, ahir milkine nakleyledi. Rahmetullahi aleyh Pes Sarı Sal-

tık Sultanın vefatını işiten muhipler her canipten geldiler, ezanın kıldılar, yedi tabut dizdiler, getirdiler yanında koydular. Keftenleyip namazın kılup taşra geldiler muntazır oldular. Pes zamandan sonra her biri içeri girüp tabutların gördüler. Sarı Saltık ol tabutların cümlesinde göründü ve her biri kendi tabutu içinde buldular şaduman ve handan oldular sevinçle yerli yerine alıp gittiler defneylediler. Andan ol kal'â beyi içeri girdi kendi tabutun açıp gördü, Sarı Saltık Sultan ol kal'â beyine elini sundu, Bey şad olup kalbi mutmain oldu. Sarı Saltık Sultanın mübarek elin bus edüp anı kendi menzilinde defneyledi. Hâlâ yedi yerde anın âsitanesi vardır." (4)

Hacı Bektaş Vilâyetnamesinde ve diğer mazbutatda pirin hayatından kendisine hizmetle feyzalmış ve çevreyi uyandırmak için muhtelif memlekete gönderilmiş olan halifeleri arasında BURAK BABA da vardır. Bu halifeler on iki kişidir: (Seyit Cemal-Sarı İsmail-Kolu Açık Hacim Sultan-Seyit Recep-Sarı Kadı-Ali Baba-BURAK BABA - Ba-haettin-Yahya Paşa - Atlas Puş-Dost Hüda-Samut Baba)

Vilâyetnamede bu halifeler bahsinde, Burak Baba hakkında şu beyitler aynen yazılmıştır:

"Bir halifem Burak Babadır bakın
Gerçek erdir şüphesiz aynel yakın
Den (deyin) KARESİ MİLKİ'ne kılun sefer
Şehri Balıkesriyi etsün makar"

Profesör Bay Hasan Reşit Tankut, "Nuseyiriler ve Nuseyirilik hakkında" adlı kitabının 63 üncü sahifesinde şöyle söylüyor:

"Nuseyirilerde Tanrı adının bir şekli de (BAR) ve (BARİ) dir. Eski Alevilerin Barak Baba'sı buna benzer bir alâmet ve acibedir. Bütün İslâm tarihçileri bu zâtı: "Müritle-

⁴ Bu Vilâyetname Hc. 91: tarihinde Halepte BABA BAYRAM ravzasında yazılmıştır. Bu Vilâyetnamelerin aslı, meazı: Hacı Bektaş Dergahından naklen şimdi Ankara Millî Kütüphanesindeki kitaptır.

ri namaz kılmaz, namaz çağında davul çalar” diye tarif ederler. Akd-el Cüman müellifi: “Bunlar haram yer ve ramazanı tutmazlar” diyor. Fakat işin garip tarafı Burak Baba'nın dualarının Şaman dualarından farksız olmasıdır. Hiç şüphe yok ki Barak Baba eski bir KÜLT'ü (Ali Kültü - yani Alevilik akidesi) şekline sokan Türk Şamanlarından biri idi.”

Türk tarihinde (ÂL-i Barak) devletini teşkil eden BARAK HACİP ve halefleri hakkında tarihlerde malûmat vardır:

VII. inci hicret sırasında KERMAN'da hükümet sürmüş olan (KARA HATAYLILAR) ve diğer namla (ÂL-i BARAK) devletini kuran BARAK HACİB -Diğer adı Kutluğ Han-dır. An asıl Kara Hatay ümerasından olup sefirlikle Sultan Mehmed Harzemşah'ın yanına gönderildiği halde geri dönmesine müsaade edilmeyerek Sultanın ricali arasına girmiş ve Hacib'i olmuştu; Sultan Mehmed Harzemşah Mogollar tarafından bozulduğunda, Barak Hacib Kerman'a varıp orasını zaptile H. 621 de kendi namına hutbe okutmuş ve 11 sene hükümet sürdükten sonra H. 632 de vefat etmiştir. Kerman'da yaptırdığı medrese civarında defnedilmiştir. ÂL-i Barak devleti h; 621 den 706 tarihine kadar 85 sene sürmüş ve 8 hükümdar gelmiştir (5).

Bahis mevzuumuz olan Barakların vaktile bu aile veya devlete mensup olmaları ihtimalden uzak değildir. Esasen tarihi hayatları ve menkabeleri bu ihtimali tahakkuk ettirecek mahiyettedir.

İslâm ananesinde peygamberimiz Muhammed'in mîraca çıktıklarında bindikleri BURAK, Kamus'da: “Cebraîl vasıtasıyla Hazreti Muhammede getirilen bir Dabbe'nin ismidir ki esterden küçük ve merkepten büyük olup, kanatları olduğu ve yüzü insan yüzüne müşabih bulunduğu mervidir. Bir rivayet de gayet beyaz ve diğer bir rivayet de gözleri pek parlak olduğundan (BERK) ten müştak olan bu isimle tesmiye olunmuştur. Veçhi temsilesi fevkalâde süratli olması itibarile dahi melhuzdur. ” denilmektedir.

Görülüyorki: Divanü Lûgat-it Türk, de, mitolojik bir mahlûk olmak üzere izah edi-

len Barak köpeği de fevkalâde sür'atlidir. Arapçadaki mefhum ile Türçedeki anlamları birbirine pek yakındır...

Yukarıdaki izahattan çıkacak netice şudur:

Baraklar, Türkmen boylarından oldukları halde bu isim bir kabile ve kavmiyet adından ziyade, bir akide ve tarikat mefhumu taşımaktadır. Divanü Lûgat'ın tarifi de Barak'ın mitolojik bir mahlûk ve hatta bir totem olduğunu gösteriyor.

Ben Barak Türkmenleri arasında yaptığım tetkiklerden bunların tamamen Alevi olduklarını fakat bir kısmının eski türelerini kaybetmiş olduklarını öğrendim. Bu Türkmenler davul ve zurna çalan ve düğünleri şenlendiren Abdallara OZAN diyorlar.(6)

Malûmdur ki Oğuz Türklerinin eski dini olan Şamanlıkta dinî merasimde saz, Kobuz çalarak âyine âhenk veren kimselere ozan derlerdi.

Barak nahiyesine bağlı, merkeze 8 Km. mesafede bulunan Karacurun köyünde köyün ağası Bay Sait'in düğününde bulundum. Türkmen âdetleri veçhile yapılan bu düğünün karakteristik hususiyetini anlatmayı mevzuu uygun buluyorum:

Köyün önündeki harman yeri geniş bir çayırlıktır. Köy halkı ile başka köylerden konuklar bu meydanda eğleniyorlar. Bir çok genç kadın ve kızlar yan yana durarak ALAY çeviriyorlar. Kadınlar bayramlık ve gelinlik, rengârenk elbiselerini giyinmişler ve başlarındaki hotozlara Ciga - Tuğ'lar, çiçekler takımmışlar ve ipek yaşımlara bürünmüşlerdi. Saçları ince örgülerle sık sık örülmüş ve örgüler arasında altın, gümüş, boncuk gibi tezyinat ile süslenmişlerdi. Ayaklarında kendi elleri ile yünden ördükleri cicali çoraplar vardı. Abdal ozanlar davul ve zurna ile Türkmen alayı havasını çalmıya başladılar. Kadın erkek yan yana bir yarım daire teşkil ederek muntazam, muttarit ve

⁶ Abdallar hakkında bakınız: M. Fuat Köprülü “Türk Halk Edebiyatı ansiklopedisi S. 23-56 Abdal meddesine”;

⁵ Kamusül Âlâm C. 2, S. 1267

yekahenk hareketlerle meydanın çevresini bir kaç defa dolaştılar. (Resim)

Halay çeviren kadın ve erkeklerin bu tuhaf rakısları Alevi Türklerin âyinlerindeki SAMAH'lardan başka bir şey değildi. Yüzlerinde vekar ve ciddiyet ve hareketlerinde dindarane bir eda vardı. Seyircilerden bir çoğu çayırlığa bağdaş kurmuş rakı içmekte ve seyretmekte idiler.

Halayın rakıs faslı bittikten sonra kadınlar evlerine dağıldılar. Pehlivan güreşleri başladı: Pehlivanlar bu havalı âdetince kisbet giymeyip yalnız uzun etekli iç gömlekleri ile ve donsuz olarak güreşiyorlar. Güreşirken esasen gömlek açılıyor, pehlivanların gürbüz ve adalî vücutları çıplak olarak seyircilerin nazarını okşuyordu.

Ertesi sabah civardaki bir köyden gelin getiriliyor. Halı, kilim, boncuklu tokalar gibi şeylerle süslenmiş deve ve atlardan müteşekkil bir alayla çevrilmiş olarak davul ve zurnanın bineklerle ahenkleri arasında gelin köye giriyor. Gelin alayına iştirak eden köy kadın ve kızları yine süslü elbiseleri ile, donanmış develerin hamutlarındaki mahfelerle kurulmuşlardı. Gelin güveyi evine girdikten sonra düğüne davetli erkekler yine harman yerine serilen kilim ve halılar üzerine kurulup bir tarafı açık büyük bir mustatil dernek kuruyorlar. Bunun adı ŞABAŞ tır. Bu kelime Fars lûgatinde "aferin, tahsin" demektir. Abdal Ozan bu derneğin ortasında, elinde bir def olduğu halde tuhaf hoplama ve zıplamalar yaparak ağaların önüne gelip eğiliyor defi önüne tutuyor, ağanın verdiği paraları elile etrafa göstererek "Şabaş Şabaş..." diye haykırıyor ve ağanın adını ve verdiği bahşiş miktarını herkese ilân ediyor. Bu armağan ve bahşişler bir tarafta birikiyor, abdalların mukannen ücretleri ayrıldıktan sonra kalanı düğün sahibine ait oluyor ve bu suretle düğün tamama eriyor. Tabii davetliler düğün müddetince konuk odalarında yedirilip içiriliyor ve yatırılıyor.

Evlenme ve düğün törenleri, Anadolunun diğer köylerindeki gibi farksızdır. Düğün merasimi devam ettiği müddetçe

güveği evinin cephesine düğün bayrağı (7) Bayrak da asılmıştı. Okuntu-davetli-olarak sair yerlerden gelenler, köy odalarına konuk ediliyordu. Ancak Barakların düğün alayları bence çok enteresandı. Yukarıda dediğim gibi, alayın rakıs hareketleri dinî bir vecit ve huşû dahilinde görülmekte idi. Bu da Alevî Ayni Cemlerindeki Samah tarzının açıkta yapılan bir tezahürüdür. (8)

Barakların kadın ve erkeklerinin vücutlarında -kollarında, dudak ve şakaklarında-"DÖĞME" dedikleri VEŞİM'ler vardır. Bu döğmelerin Araplardan alınma olduğunu söyledikleri halde bunda gizlemek istedikleri bir mâna sezdim. Bu döğmelerden alınmış şakaklarındakiler, daire teşkil eden noktalarlardır. Vücudun diğer aksamında olanlar lâalettayin ve türlü şekillerdir. Bu döğmeleri çocuk küçükken Abdal kadınlarına yaptırılmış. Bu işi Abdalların yapmaları da dikkate şayan değil mi? Sakın bu da Şamanlık ve totemcilikle alakadar bir anane olmasın..?

Çobanbey İstasyonunda BEĞDİLİ OYMAĞINDAN Bayan Güllü Dereli'nin kollarıyla çenesinde bu döğmeler vardır. Fotoğrafa çekildiği halde açık olarak çıkmamıştır. (Resim 6)

Barak adı hakkında, bizi tenvir etmesi itibarıyla aşağıdaki notları yazıyorum: 9

Uluğ Mehmed Han bitiğinden: "Geçen yıl Huda'nın inâyetiyle asker yürüdü, varıp BARAK ile Mansuru kaçırdı, Tahtı, mülkü bize verdi Onlar dahi ancak kendi zümrelerini alarak kaçtılar. S. 14

Uluğ Mehmed Han'ın saray tahtına çıkabilmesi, yine Cengizilerden olan BARAH'ı

7 A. Rıza Yalçın'ın "TÜRKMEN OYMAKLARI" C. I. de Bu bayrak ve kadın tezyinatı hakkında tafsilâtı vardır.

Düğün Bayrağı, Orta Anadolu'da, Isparta ve yalvaç köylerinde de aynı şekilde müstâmelidir.

8 Bakınız: Naci Kum. "Antalya Tahtacıları Hakkında Notlar" Türk Tarih, Arkeologia ve Etnografya Dergisi 1940, Sayı: 4.

9 Akdes Nimet Kurat: "Topkapı Sarayı Müzesindeki Altınordu, Kırım ve Türkistan Hanlarına ait Yarlıg ve bitkiler adlı Türk Tarih Kurumu neşinden eser.

yenmekle mümkün olmuştu. Bu Barak'ın Mehmed Han'dan kaçarak Timürlülerden Uluğ Bey yanına iltica ettiği bellidir. Abdurrezak ve Münecim Başı bu vaka'nın 1420 de cereyan ettiğini yazıyorlar. S. 21

Münecim Başı, H. 830 da Koyricak oğlu BARAK'ı öldüren zatin Timur Han oğlu Mehmed olduğunu yazıyor. S. 24

Ebülgazi Bahadır Han "Şecere-i Türk" ünde Barak Han'ın şeceresini Cengiz Han'a kadar çıkarıyor. Cengiz Han'ın oğlu Cücü Han... Urus Han, onun oğlu Koyricak Han, onun oğlu BARAK HAN.

Bu adın telaffuzu meselesine temas edelim: Ezcümle (V. Smirnov) bunu (BARAK) ve W. Barthold'da (BURAK) tarzında yazıyorlar. Bu adın doğrusu (BARAK) olsa gerektir. Muhtelif Türk zümrelerinde BARAK adının olduğunu biliyoruz. Ezcümle (KUMAN) larda böyle bir ada tesadüf ediyoruz. Rus kaynaklarına bu isim (BARAK) olarak geçmiştir. Uluğ Mehmed vesikalarında (BARAK OĞLAN) deye geçmektedir. Burada (Oğlan) tabiri prens, kumandan demektir. S. 30-140

B Ö L Ü M : II

BARAKLARIN TARİH VE ETNOGRAFİSİNE BİR BAKIŞ

Barak Türkmenleri Oğuz'un "YILDIZ HAN" urununun KINIK ve BEĞDİLİ OYMAĞI'ndandır. Bunlarda Beğdililik hâkimdir. Çakır oğlu İbrahim Çakır'ın kitabının metninden de anlaşılacağı veçhile "784 te Kınık boyundan Çakır Oğlu İbrahim Sofu, İskân Türkmenlerinin Horasan'dan çıkışında hayatta olup bu tarihi tutmuştur" diye bir kayıt vardır. Şu halde Kınık ve Beğdili oymakları, Oğuzun Yıldız Han uruğundan olduklarından aslen birleşik sayılır.

Türkmen boyları hakkında daha iyi bir bilgi verebilmek için Oğuz boyu ve totemlerinin bir listesini aşağıya yazıyorum:¹⁰

¹⁰ Türk Şeceresi, Ebülgazi Bahadır Han "Dr. Rıza Nur"

Atalar	Boylar	Totemleri
GÜNHAN	Kayı, Bayat, Alkaevli, Karaevli	ŞAHİN
AYHAN	Yazır, Döğer, Dudurga, Yapır	KARTAL
VII.DIZHAN	Avşar, Kınık, Beğdili, Karkın	TAV-ŞANCIL
GÖKHAN	Bayındır, Bacını, Cavuldar, Çepni	SONGUR
DAĞHAN	Salur, Eymir, Alayunlu, Üreğir	ÜÇKUŞ
DENİZHAN	İğdir, Bügdüz, Ava, Karık	ÇAKIR

Bunlardan başka Oğuz Han oğullarından gelme diğer 24 torun oymaklarının adları şunlardır:¹¹ GENE / GÜNE / TURBATLI / KERAYLI / SULTANLI / OKLU / KEVÜKLÜ / SUÇLU / HORASANLI / YURTÇU / CAMCI / TURUMCU / KUMU / SORKU / KORÇIK / SUVARÇIK / KARACIK / KAZKUT / KIRGIZ / TİKÂN / LALA / MERDE / ŞOY / SAYER.

Bu Oğuz Türkmenlerinin Anadoluya yayılıp, yerleşmelerini tarihî izlerden tâkip edersek Baraklarla beraber, Türkmenliğin bu günkü durumlarını daha iyi anlamış olacağız:

Oğuz Türkmenlerinin garbe akınları VIII.inci asır iptidalarından başlayarak X. asır son yarısına kadar devam etti. Bunlar, İrani geçerek Azerbaycan ve Ermenistandan sonra mühim bir kütle halinde Bizans sınırlarını geçerek büyük Bizans kuvvetlerini mağlup ettiler. Bu sıralarda Horasan'da Selçuk devletinin kuruluşu Oğuzlara kuvvet verdi. Nihayet bu kuvvetler, Selçuk başbuğlarının maiyetinde Garbe doğru ilerlemeğe başladılar. Hakiki Türkmen istilâsı 1029 senelerinde başladı. Tuğrul Bey, Selçuk âilesinden KUTULMUŞ ve İBRAHİM İNAL kumandasındaki büyük Oğuz kuvvetlerini garba gönderdi. Alp Arslan'ın cülûsundan sonra, Bizansla mücadele kıvradı... 26/ Ağustos /1071 de meşhur MALAZGİRT MEYDAN MUHAREBESİ'nde üstün geldi, Bizanslılar yenildi; Anadoluda Türk hakimiyetinin sağlam temelleri atıldı. Alp Arslan, Kızılırmak'a kadar olan memleketleri maiyetindeki Türkmen beğlerine taksim etti. Onlar da Anadolunun o zamanki durumundan istifade ederek bir takım beğlikler kurdular. Bunların en mü-

¹¹ Aynı eser.

himleri SALTUKLAR, MENGÜÇLER, DÂNIŞMENDLİLER idi.

SALTUKLAR devletini kuran (Ebülkasım)¹, Alp Arslan Erzurum taraflarının zaptına memur etmişti; Vazifesini iyice başaran Ebülkasım Erzurumda hükümet kurmuştu. Torunu (SALTUK)a nisbetle bu hükümet SALTUKLAR adını almıştır. Saltuk Oğulları Anadolu Selçuk hükümdarlarıyla sıkı ve iyi münasebetlerde bulundular, sada 1207 tarihinde Selçuk Sultanı Rükneddin Süleyman Şah Erzurumu zaptederek bu devlete nihayet verdi.¹²

Anadolunun hakiki fatihi ve ekserisi BOZOK olan 12 ulusun reisi MELİK DANIŞMEND AHMED GAZİ Sivas'ı tahtyeri yaparak DANIŞMENDLİLER DEVLETİ'ni kurdu. Bu devlet 120 yıl kadar yaşadı. Bu gün Anadolunun muhtelif yerlerinde Danişmendliler adını taşıyan köyler vardır.

Türkmenler Anadoluda şu suretle iskân edilmişlerdir :

SİVAS HAVALİSİNDE: (Afşarlar, Kınıklar, Eymirler)

ERZURUM, AHLAT, DİYARBAKIR'da: (Bayındırlar, Afşarlar, Bayatlar)

TRABZONDA: (Çepniler, Alayuntlular)

KASTAMONUDA: (Kayılar, Çepniler, Alayuntlular)

ANKARADA: (Kayılar, Bayatlar, Dudurgalar, Karkınlar, Yazırlar)

KONYADA: (Kınıklar, İğdırlar, Eymirler, Cavuldarlar)

BURSADA: (Kayılar, İğdırlar, Bükdüzler, Alkaevliler)

AYDINDA: Kınıklar, Afşarlar, Yapırlılar)

MARAŞ, ANTEP ve HALEPTE: (Yüreğirler, Kayılar,, KINIKLAR)

HARPUT ve URFADA: (Döğerler, Kara Evliler, BEĞDİLİLER)¹³

24 Oğuz boyundan 12 si BOZOK ve diğer 12 si de ÜÇOK kollarına ayrılmış ve bunlardan Bozoklar, sağ kolu; Üçoklar da sol kolu teşkil etmişlerdir. Gerek Bozokları ve gerekse Üçokları teşkileden boylar Selçuk Devleti'nin birlik siyaseti neticesi olarak Anadolunun muhtelif yerlerinde karışık ve dağınık bir surette yerleştirilmişlerdi. Bu iskân tarzı, Selçukilerden sonra da hayli değişikliklere uğramış ve nihayet Osmanlı İmparatorluğu devrinde kabile ve aşiretçilik hayattı yalnız hatıra halinde kısmen muhafaza edilmiş ve git-gide bu hatıralar da kafalardan silinmeğe başlamıştır. Ancak Güney Anadoludaki bir çok Türkmen zümreleri bu kabile ve aşiret duygularını kuvvetli bir şekilde - fakat millî vahdet ve tesanüt lehine - halâ muhafaza etmekte idiler.

Baraklar, kendilerine İSKÂN TÜRKLERİ diyorlar. Selçukluların öncülüğü ile başlayan ve muhtelif zamanlarda yer değiştiren bu iskân hareketleri -metinde görüleceği veçhile- bir çok tarihî hadiselerle ilgilidir. ÜLKÜ mecmuasında neşredip bu kitaba örneğini kuyduğum makaleden ve Barakların tarihçelerinden bu cihet anlaşılmış olacaktır. Şimdi Türkiye ve Suriyedeki Barak köylerinin bir listesini tâkdim ediyorum:

Köy Adları	Hane	Erkek	Kadın	Topu	
AĞCA KÖY	36	93	100	193	OKUL VAR
ALAGÖZ	18	60	62	122	
BÜYÜK ŞEMİK	12	54	57	111	
CİDEYDE	13	27	30	57	
CİSRİN	12	26	31	57	
ÇOKŞURUK	71	150	137	287	
ÇİFTLİK	70	188	184	372	
ELİFOĞLU	55	143	149	292	OKUL VAR
GERMİŞ	21	64	77	141	
GİRLEVİK	25	80	90	170	
HASANUZ	18	51	60	111	
HÜLMEN	83	215	221	436	
KARA AMUT	12	30	31	61	
KARA CURUN	38	80	86	168	
KARANFİL	45	88	100	188	
KARKAMIŞ					
(Nahiye merkezi)	150	275	307	582	OKULU TAM
KABACA AĞAÇ	30	120	121	241	
KILCAN	40	150	158	308	

¹² Tarih C. II.

¹³ Hilmi Ziya, "Türkmenlerin Anadoluda Yerleşmesi" Türk Yurdu C. I Sayı: 5, 1341

Köy Adları	Hane	Erkek	Kadın	Topu
KOYUNBAT	14	35	39	74
KEFRİK	40	82	96	178
KIVIRCIK	35	120	124	244
MELİKE	18	54	60	114
MERCAMİS	35	84	88	172
NOHU	16	32	32	64
SARA	49	114	116	230
SEYDÜMEN	21	40	46	86
SİNSİLE	74	102	107	209
ŞEMİK (Küçük)	7	7	9	16
ŞENLİK	13	30	37	67
ŞINKAK	8	9	11	20
TİCAR	20	85	98	183
TİLKERİ	22	37	40	77
TİLHABEŞ	30	100	110	210
TÜLSÜMEN	15	42	43	85
TÜRK YURDU	10	28	31	59
YARIMCA	13	31	37	68
YAZIR	18	70	64	134
ZÖHRECİK	28	72	91	173

NİZİP KAZA MERKEZİNE VE YONA NAHİYESİNE BAĞLI BARAK KÖYLERİNİN LİSTESİ

YONA NAHİYESİNDE:

BELEDİN / BODUR KERSENTAŞ /
ÇANGALLI / DEVE HÜYÜK GÜ-
NEYSE / HACI FAKILI / HARAL /
KAHRAMAN / SEVET / SİBİL /
TUTLUCA / URUŞ / ÜRMEVLEK /
ZANBUR /

NİZİP'E BAĞLI KÖYLER:

AĞKUYU / CÜMFELEK / EKİZ-
CE / İZAN / KERSENTAŞ (TORUM)
KÜRDÜLÜ KERSENTAŞ / KURCU
HÜYÜK / KÜREP / MUKBİLİ /
MİZİRİN / YARIMTEPE /

SURİYE TOPRAĞINDAKİ BARAK KÖYLERİNİN LİSTESİ

-Suriyedeki Barak köyleri tam olarak
tesbit edilememiştir-

AKPINAR / AMERNE / AVŞAR
BUCAĞI / BELVEREN CERABULUS

(Küçük) / ÇEMİL / BAŞLI HÜYÜK /
DEBİS / DÜĞNÜK / HIPİR / KANDU-
RU / KARAKUYU / KARATAŞ / KIRK
MAĞARA / KEKLİCE / KÖSE / KUL-
LU / MUROTA / SIREYSAT / TAŞA-
TAN / TELŞAIR / UÇKUBBE / ZUĞARA.

Yukarıda köylerden başka Türkiye ve Suriye topraklarında daha bir çok Barak köyleri olduğunu sanıyorum. Çünkü: Barak Nahiyesine bağlı köyleri nahiyeye Müdürlüğündeki köy cetvelinden aldım. Diğerlerini ise, nahiyede ikamet eden köy ağalarından Bay Abdullâh ve Yahya Alparslanların ağzından dinleyerek yazdım. Ki, oralar da bazı köy adlarını hatırlayamadıklarını itiraf etmişlerdir. Bununla beraber bu köyler halkının hepsinin Barak olmayıp bazılarının Barak olmayan halkla karışık yaşadıklarını da bu zatlar ifade etmişlerdir. Bilhassa Suriye Toprağındaki köylerin birkaçına Araplar da karışmıştır.

Baraklık, bir tarikat zümresi olup BEĞDİLİ OĞUZ BOYU'ndan olduklarını Baraklar Tarihçesinin aşağıdaki satırları teyideder:

"Bunlar Horasandan çıkınca ahlâk ve terbiyeleri güzeldi; biri birlerini çok sayar ve severlerdi. Büyüklerini büyük tanır-lardı. Dilleri hoş ve güzeldi. Onun için *A-cemler onlara BEĞDİLİ demişlerdi....* Yapacakları işlerini ihtiyarlarına danıştırlardı; Fıkâralarını sefil etmezlerdi. Başbuğları olan FERUZ BEY tarafından kendilerine emir verilmişti: (Yabancıya kızlarınızı vermeyin ve siz de yabancıdan kız almayın) de-ye.. Onun için ırklarından başkasına kız vermezlerdi; kendileri de başkasından kız almazlardı."

Batmanoğullarından DAŞBAŞOĞLU'nun söylediği -metnimizdedir- şu beyitler de bu noktadan dikkate şayandır:

Seksen dörtbin er ilen iskân olanda
Nice kara günler gördü Beğdili
Kadı oğluyla Yusuf Paşa gelende
Göçünen düşmana vardı Beğdili

Şeyhoğlu da devre çalma kalemi
Beğdilinin ünü tuttu âlemi
Bayrakdar Şitoğlu Hüseyin Çelebi
Çarhacınız Cafer oldu Beğdili

İmdada gelmeğe Şarkevi¹⁴ Irak
Böyle kara güne koç yiğit gerek
Bayrakdar yıkıldı YETİŞDİ BARAK
Tayı Muvalıyı¹⁵ sürdü Beğdili

DAŞBAŞOĞLU söyler kendi özünden
Beğdililer ölür atın bazından¹⁶
Alabacak¹⁷ Çetelle¹⁷ nin düzünden
Bir çok Arap oma dikati¹⁸ Beğdili

Baraklar'dan öğrendiğime göre: Son zamanlarda Barakların asıl kan alıp verdikleri -yani evlendikleri- 4 aşirettir:

1) ABDURREZAKLAR, 2) TOLONLAR (Tolon Oğulları?), 3) İSALILAR 4) KÜRDÜLÜLER.

Barak mıntakasındaki şimdiki Türkmenler buralardan ayrılmışlardır.

Barakların Alevilere YALAVAÇ demeleri dikkat nazarımı çekmiştir. Barak Nahiyesine bağlı AĞCA KÖY, bu civardaki Alevilerin merkezidir. Mütégallibeden İDRİS AĞA (Foto: 10) -ölmüş- bunların hanümanını söndürmüş, mal ve mülklerini ellerinden alarak darma dağın etmiş. Ağca Köyde şimdi bunlardan birkaç ev kalmıştır.

Ağca köylü 1335 doğumlu BEKTAŞ ERBAŞ ile görüştüm, anası Antep'in Alevi köylerinden SARILAR'lı ve ÇEPNİ OYMAĞINDAN, Babası ise Baraktır. Bu delikanlıdan aldığım malûmata göre:

¹⁴ Antep mülhakatından KOZAKLI da bir köy olup Baraklar bunlara YALAVAÇ -yani Alevi, Kızılbaş- derler. Şimdi Uluları Hasanbey.

¹⁵ TAYI: Sencar Dağı ile Aynelbeyza arasında oturan bir Arap aşitettir. MAVALLILAR de Hama, Humus taraflarında otururlar.

¹⁶ BAZ: Burada Farsça (DOĞAN) denilen avcı kıştan kinaye olarak Şahbaz, yani kıvrak yürüyümlü anlamındadır.

¹⁷ Bu havalide birer mevki adlarıdır.

¹⁸ UMA DİKMEK: Attan devirip omuzu üzerinde toprağa saplamak..

Bu kelimenin UMACI tabiriyle yakınlığı vardır.

ğer namla (YALAVAÇ-Alevî) halkla meskündür.

Malûm olduğu üzere YALAVAÇ, Isparta İline bağlı bir kaza merkezinin adıdır. Bu isim: Oğuzun Dağ Han soyundan gelen Salur Boyu'nun bir oymağının adıdır¹⁹. Yalvaç kazası merkezinde: SALUR ve EYMİR adlı 2 mahalle vardır. Yalvac'ın en ileri gelen âilesi olup Tanzimat'tan önce KADILIK ve Tanzimattan sonra da Müdürlük hizmetleri yaparak memleketi idare etmiş olan (EYMİR KADILAR) soy adlarını hâlâ muhafaza etmişlerdir. Yalvaç halkı bütün ahlâk ve âdetleri ile Türkmenliklerini muhafaza etmektedirler.

Barak köyünde şimdi kahvecilik eden İbrahim Çakır'daki kitabı görmeden evvel, bana tavsiye edilen ALAMAN AHMED²⁰ ile görüştüm. Bu zat MERCİHAMİS köyündendir. Ahmet Bozkurt, Baraklar hakkında çok şeyler biliyordu. Kendisinden hulâsa olarak aldığım malûmatı yazmağı faydalı buluyorum: "Baraklar Karkamış ve Suriyenin Sacur mıntakalarına kadar yayılmış bir Türkmen aşiretidir. Bunlar aşağı yukarı 100 köy kadar vardır. Büyüklerden duyduğumuza göre bunlar bir vakit Türkistandan, UZUN HASAN BAYINDIR başlarında olduğu halde Anadoluya gelmişlerdir. Evleriyle birlikte göçmüşler ve geri gitmemişlerdir. Türkistanla Anadolu mabeyninde VAN cihetlerinde kalmışlardır. Uzun Hasan'dan sonra TEMİRLENK türemiş, sonra onun maiyetinde 84000 hane ile HORASAN'a dönmüşler, Horasan'dan tekrar gelerek YOZGAT'ta İSKAN EDİLMİŞLER, Sultan Fatih zamanında YOZGAT'tan RAKA ve CULAP taraflarına sevk edilmişlerdir. Osmanlı Hükümeti tarafından iskânlarına memur edilen KADI OĞLU YUSUF PAŞA kendilerini getirmiş, tekrardan MISIRLI ABBAS PAŞA bunların yerlerini değiştirerek dağıtmış-

¹⁹ Vambery Armin. A Török Faj. Ethnologiai es Ethnographiai. 1885, BUDAPEST; eserinde Türkmenler hakkında gayet mazbut bilgiler vardır.

²⁰ Kargamış Harabelerinde Kazı yapan Almanların yanında çalıştığı için ona bu lâkap takılmıştır.

tır. Uzun Hasan'dan sonra FİRUZ BEY başbuğları olmuş. Firuz Bey öldükten sonra oğlu MEHMED BEY'le beraber bir kısım Baraklar tekrar ACEM DİYARINA gitmişler, bir kısmı da burada kalmışlardır. Mehmed Beyden sonra reislik MUSTAFA PAŞALAR denilen Türkmenlerin reisi HACI ALİ OĞLU'na geçmiş; Şimdiki hal bu Hacı Ali Oğullarından Mehmed Oğlu NAHSEN BEY BARAKLARIN BAŞKANI-DIR. Bu zat, Suriyenin HALSA köyünde oturmaktadır. Barakların asılları Alevîdir, KESKİNİN HASAN DEDE KÖYÜNDE YATAN HASAN DEDE'İNİN oc. ığına bağlıdır."

Ahmed Bozkurt'un teyit ettiği bu bahis tesadüfen ben dört yıl evvel Ankarada iken Ülküde neşrettiğim bir yazı ile ele almış bulunuyordum. Baraklılar arasında Hasan Dedenin destan ve menkabeleri söylenmektedir. Osmaniye kaza merkezinde Hasan Dede adlı bir ziyaret yeri vardır. Taş ve kitabesi bulunmayan bu mezarın Keskin'deki Hasan Dede'nin mânevi bir makamı olması caizdir. Bu civarda çocuğu olmayan kadınlar buraya adak yaparak doğan çocuklarına Hasan Dede adını teberrüken korlar. (Osmaniye vilâyet encümeni azasından Bay Hasan Dede bu ismi taşımaktadır.)

XVIII İNCİ ASIR HALK ŞAİRLERİNDEN BUDALA HAKKINDA NOTLAR

NACİ KUM ATABEYLİ

Değerli araştırmacılarımızdan Bay Ahmed Koçak'ın elindeki yazma cönkten istinsah edilen, Hasan Dede'nin ve onunla ilgili Bektaşî şairlerinden bir kaçının manzumeleri *Budala* adlı birisinin sözlerini incelemeyeği gerekli buldum. Burada onun dört parça şiirini neşrederek, dikkate değer noktalar üzerinde duracağız:

I

Seksen bin er ile iskân olunca
Yalan dünya benim dedi Beğdili
*Kad-oğluy*yla 1 Yusuf paşa 2 gelince
Taylı Mamalıyı vurdu Beğdili

Sulu Karayük-de ²¹ belli yurtları
Aldı beni sağlarının dertleri
Çöle düştü Beğdili'nin kurtları
Irak Çöllerinin kurdu Beğdili

Duran Beyim ²² hob cıdalar atardı
Gündüz Beyim ²³ bir orduya yeterdi
Mızrak ucu ile alır satardı
Irak Çöllerinin kurdu Beğdili

Çukurcuk ²⁴ dan gelir kuğunun sesi
Gitmiyor göynümden efkârı yası
Hasan Dedem Sultan Denek bekçisi
Irak Çöllerinin kurdu Beğdili

Der *Budalam* ya nic-olur halimiz
Perâkende perişandır ilimiz
Şimdengerü Irak Çölü yurdumuz
Irak Çöllerinin kurdu Beğdili

II

Akça kuğum sen mi geldin göllere
Ârif ol kendini bildirmeyi gör
Avcının dilinde güllerin namı
Sakın ol tellerin yoldurmayı gör

²¹ Sulu Kara Hüyük: Hacı Bektaş'ın bulunduğu yerd ki, Selçuklular zamanında "Yuntlar Pınarı" adıyla meşhurdu ve kısrak sürülerinin yayılmasına yarar bir yerd.

²² Duran Bey: Beğdili oymağı beylerinden olacak.

²³ Keskin ilçesinin Kırkkale kamununa bağlı *Hasan Dede* köyünde metfun olan *Hasan Dede*'nin türbesindeki kitabede: "*Gündeşli aşiretinden Gündüz beyin bîzmetidir*" diye yazılı olmasına göre, bu zatın, metinde bahsedilecek olan *Gündeşli* oymağının beyi olduğu anlaşılıyor.

²⁴ Çukurcuk: Hasan Dede köyü civarında bir mevki.

Sinemın başını yareli gördün
Bir dost yareledi bir de sen vurdun
Eşinden m-ayrıldın ya nerden geldin
Derdini dertliye bildirmeyi gör

Derdin var ise de bilene bildir
Güle hâr düşürmek bir müşkül haldir
Kızıl Irmak dosta bir doğru yoldur
Karış ummanlara gel durmayı gör

İptida Muhammed Dede²⁵ yi boyla
İn Koyun Baba²⁶ yı ziyaret eyle
Bildir ahvâlini hâlini söyle
Gerçeğin nefesin öldürüncü gör

Der *Budalam* böyle imiş yazılar
Sinesinde yaras-olan sızılar
Aşık olan maşukunu arzular
Terk edip âdeti kaldırmayı gör

III

Şol Denek Dağı'nın baharı yazı
Ötüşüp geliyor turnası kazı
Ne yaman ağlattın şu Edna²⁷ bizi
Biz-ağladır kendi güler şen kuğu

Konıcağın yerde ekin bitirsin
Gideceğın belin karı söküsün
Akça kuğum sen de akıl yüküsün
Irakk'aya²⁸ giden beyler vardı mı

Edna Beyim kimler konsun yurduna
Dayanılmaz ateşine virdine
Hasan Dadem yardım eyle derdime
Irakka'ya giden beyler vardı mı

Budalam da bu fermanı yazınca
Gayip erenleri atıyor kanca
Ayrılığı dersin ağıdan anca
Ayrılığa dayanmam ben kuğu

IV

Gaziler Hasan Dedemin
Meydanı döşeli m-ola
Meleşir gelir kuzusu
Koyunu koşalı m-ola

Aşağı ovada bağı
Elinde sancağı tuğu
Söyke²⁹ sinde Denek Dağı
Mor menevşeli mi-ola

Kevserinden suyun içer
Odasına konan göçer
Kurban kesip ekmek saçar
Göynü çar köşeli mi-ola

Abdalının dervişinin
Gitmez coşu cümbüşünün
Konusunun komşusunun
Beyleri paşalı mı-ola

Tâlip olan eşik bekler
Eşikte Hak vardır haklar
Hüseyin'im der bu emekler
Varır Hakka ulaşır mı-ola

Kırıkkale kamununa bağlı Hasan Dede köyünde Mimar Sinan câmisine bitişik türbesi bulunan Hasan Dede³⁰ menkıbeleri etrafında yazılan manzumelerin üçü, *Budala*'nın mahlâsını taşıyor. Bu şair hakkında Bay Sadettin Nüzhet Ergun, Bektaşî Şairleri kitabınının 205-207 sahifelerinde, tercemeihâl zikretmiyerek yalnız onun adı altında birkaç parça manzumesini veriyor. Fakat biz, yukarıdaki eserlerinde geçen isimlerin delâletile şairin Selim III. (1776) sıralarında yaşadığını tesbit ediyoruz. Birinci manzumede adı geçen Yusuf Paşa (metin

²⁹ Söyke: Sirt, Arka.

³⁰ Bakınız: Prof. Fuad Köprülü; Türk Yurdu C. 4, Sayı 19 ve Sadeddin Nüzhet Ergun; *Bektaşî şairleri*, Sahife 17-19.

²⁵ Mehmet Dede: Hasan Dedenin musahibidir; İskilip'te, Kızıl Irmak kenarında kendi adile anılan mevkiye makamı varmış. Rivayete göre: Hasan Dede Kızıl Irmak vasıtasile ona karpuz gönderir, Mehmed Dede de Kızıl Irmaktan başı yukarı Hasan dedeye üzüm yollarmış.

²⁶ Koyun Baba: Ankara'nın (Kalecik) ilçesinin (Hasayazı) kamununun (Koyun Baba köyünde yatırmış.

²⁷ Edna Bey: Beydili oymağı beyi, metinde geçti.

²⁸ Rakka: Şimali Suriye'de, Halep mıntaka-sında, Fırat nehri kenarındadır.

I. No. 2), Koca Yusuf Paşa olacaktır. Kadı Oğlu ise, (metin I. No. I), Konya'da (Nizamı Cedid) teşkilâtını yapan zattır. Diğer haşîye numaralarile gösterilen isim ve vak'aları da Hasan Dede Köylü Bay Abdullah Temirhan'ın ağzından yazdığım aşağıki menkibeden öğrenmiş olacağız:

Hacı Bektaş Veli, Rum diyarına ayak basıyor. O zaman yanındaki yoldaşları Hacı Bektaş'a soruyorlar:

— Sizden sonra daha irşat edici gelecek mi ?

— Evet gelecek.

— Geleceğine ne işaret verirsiniz ?

— Akpınar'dan Kızılalma akacak; o zaman Erenler Körpesi gelecek. Hasan Dede'ye bu ünvan da veriliyor-- bu da onun kılıcıdır, diyerek tahta bir kılıcı gösteriyor.

900 le 1000 tarihi arasında Balum Sultan'ın postnişinliği zamanında, dergâhtaki Akpınar'dan Kızılalma akıyor; "Hacı Bektaş Veli'nin lûtfü ile son geldi" deniyor. Hasan Dede -Erenler Körpesi- Dergâhı civarına sekiz kişi ile konup otururken, Balum dergâhına mihman konukluyorlar. Oradaki hizmetleri görüldükten sonra Anavarza, eski adıyla maruf şimdiki Ceyhan kazası, kendisine işaret ediyorlar, "git, senin nasibin oradadır" diyorlar. Orada Türkmenden dört aşiret kendisine tâbî oluyorlar: Beğdili, Gündeşli, İlbeğli, Kuyumcu aşiretinin bir ismi de Göçebe Taifesi imiş; bunlar: Viyana seferinde Hasan Dede ile birlikte bulunuyorlarmış ve padişah -Mehmed IV (1094 H.)- huzurunda bu aşirat ikrar veriyor ki: "Bizim evlâtlarımızın evlâtları bu Hasan Dede evlâdına bağlı kalacak ve bizi bu zat uyandırıp nur verdiği için bunun türbesi bizim kâbe-miz olacak; şayet evlâtlarımız boyun eğmeyecek olursa, padişah vasitasile itaat ettirecek" diye ferman yazdırmışlar. Bunlar gelgit Hasan Dede'ye hizmetlerini yapadurmuşlardır. Türbedeki yazıda: "Gündeşli aşiretinden Gündüz Beyin hizmetidir" sözleri vardır. Bu aşiretlerin bir kısmı Adana tarafında, Kuyumcu taifesi Çorum'da; Gündeşliler Yozgat'ın Pamucak mevkiî civarında-

dır. Beğdili aşiretini Denek Dağ'ında Hasan Dede maiyetine alıp bunlar 1150-1200 sıralarında Mamalı aşireti ile komşu olup Denek Dağ'ında aylanırken Mamalı Beği (metin I. No. 3), Beğdilili Edna Bey'in çadırına iniyor; aşiret usulu Edna Bey'in bacısı bundan kaçmıyor, yavuz hizmetler ediyor; fakat Mamalı, kadına kötü fikir besliyor, Edna Bey'i ailesile beraber kendi konağına dâvet ediyor: edince; "Harem hareme" diyor, kadını Edna Bey'in yanından ayırıyor, gece olunca kadına kötü iş yapmaya sülûk ediyor; kadıncağız Edna Bey'in yanına kaçıyor ve uyuyan kocasını tekme ile uyandırıyor: "Kalk, buraya bunun için mi geldik? Kalk, burada duracağımız kalmadı..." diyor, yola çıkınca, Edna Bey karısına ısrarla işin aslını anlatırıyor, kadın kılıcı Edna Bey'in eline veriyor: "Beni öldür gayri, ben munda oldum..." diyor. O halde, Edna Bey'in aşireti yanına geliyor ve Denek'e getiriyorlar. Hasan Dede dergâhında Budala Hüseyin Şeyh, her ne kadar teselli hatır ettise de aşiretin kızgınlığının önünü alamıyor, oradan göç ediyorlar; Mucur yakınında Boz Hüyük mevkiinde aile ağırlıklarını koyuyor, geri geliyor, Mamalı ile harbe tutuşuyorlar, Mamalıyı alt ediyorlar, ama padişaktan habersiz Mamalı'ya, Beğdili hücum ettiğinden ötürü Rakka'ya sürgün ettiriliyorlar. Bunlar elân Amuk Ovası, Halep, Ayıntap taraflarında dağınık olarak bulunurlar.

Kuyumculara gelince: Çapanoğlu'nun derebeyliğinde Haleb'e yol vermiyorlar; Kuyumcuları yola getirmek için Çapanoğlu tedbirini düşünüyor: "Bunlar Keskin'de Hasan Dede uşağına tâbidir, bunları, onlar yola getirirler ve harb etmeden teslim alırlar" diyor. Hasan Dede'nin büyüklerinden Ahmed Şeyh namında birisi, her ne kadar: "Gelin, teslim olun." dedise de muvaffak olamıyor ve Çapanoğlu, Ahmed Şeyh'i idam etmek üzere çağırıyor, bu hâle vakıf olan Şehy'in kölesi Rıdvan: "Senin yerine ben gideyim, ne hâl olursa bana olsun." diyor; derakap varır varmaz Çapanoğlu, Rıdvanı Ahmed Şeyh sanarak, idam ediyor. Ahmed Şeyh'in sağ olduğu sonradan anlaşılınca, zaten Çapanoğlu'nun

panoğlu yaptığına nâdim olmuş olacak ki, Şeyh ile barışıyor. Yozgat ile Alaca arasında Kuyumcu Öreni adlı bir yer vardır; orada iki sene bu aşiret kalıyor, sonra Çorum ile Kartal Urlu Dağ mevkiinde Almaslı aşiretinin olduğu mevkilere bunları yerleştiriyorlar³¹.”

Bay Abdullah'ın, atadan dededen naklen bize söylediğinden başka, şair Budala'nın Beğdili oymağından ve Mamalılarla münazaasında aralarını bulmak isteyen: Budala Hüseyin Şeyh olduğunu da öğreniyor ve IV üncü manzumenin de Budala'ya ait olduğunu anlıyoruz. Bu manzume Dede Korkut tarzı ve eski ozanlar ağzı bir çeşni lezzetle ruhumuza siniyor. Mamalılar hakkında yaptığımız araştırmada da bunların Ankara civarında Bey Obası mevkiinde oturanlar olduğunu ve Kenan Bey Obasının da Mamalı olduğunu öğrendik.

Manzumelerde geçen: Akça Kuğu, Şen Kuğu, iki oymak mücadelesinde Rakka'dan Denek Dağ'ına haber ulaştırın mukaddes bir timsâldir³².

Bizim halk şiirlerimizde de pek sık sık geçen (Turna, Kaz, Kuğu) isimlerinin delâleti, mefhumlarda -bu kuşların, yazın yayla ve kışın sahil iklimlere geçmesi itibarile-habercilik, müjdecilik vasıflarının mündemiç olduğunu göstermektedir.

(Altın Oluk) adlı ayrıca neşredeceğimiz bir halk masalında, kuğu, bir padişah kızını mesud eden evliyanın timsali olarak gösteriliyor.

³¹ Bu aşiret şu köylerde: Sapa Köy, Seyfe, Karabayır, Yeni Hamdi, Eski Hamdi, Sorsavaş, Sarımbey, Çayhatap, Yenice, Sarvan. Bunlar hep Hasan Dede uşaklarına bağlıdır.

³² Yunan mitolojisinde, mabud Apollon'un mukaddes kuşu ve ışık timsali olarak gösterilen kuğu hakkında şu kayıtlar da vardı: "Apollon'un Delos Adası'nda doğduğu gün 7 kuğu Delos Adası'nın çevresinde uçuyor ve Apollon'un doğumunu kutluyor. Bir defa da Apollon, kuğuların çektiği bir araba üzerinde Delfi'ye giriyor. Rivayete göre -Greklerce- dünyanın göbeği Delfi imiş; Mabudu Âzam Jüpiter, dünyanın göbeğini bulmak için dünyanın iki ucundan iki kuğu bırakmış ve onlar da Delfi'de birleşmişlerdir." Büyük Larus'ta (Cygne: Kuğu) hakkındaki maddede: Üsluplarının uzuh ulviyyetile iştihar etmiş olan edebi şahsiyetlere bu sıfatın verildiği zikrediliyor.

B Ö L Ü M: III

BARAKLAR KİTABININ METNİ

Kınık boyundan gelen Çakır'ın Oğlu Sofu İbrahim 784 de bu kitabı yazmıştır³³.

Seksen dört bin ev Horasandan çıkar-ken 12 boya ayrıldılar³⁴ On iki boyun birisi ERHANLI idi. Bunların reisi Ömer Bey idi. Erzurum yaylasında bir vakit yaşadılar. sonra oradan kalkıp Anadolu taraflarına gelecek oldularsa da Ömer Beyin karısı ZÜHRE Hanım Erzurum yaylasını çok beğendiği için iç Anadoluya gitmek istemedi. Zühre Hanımı götürmek için Ömer Beyin söylediği beyitler:

Zühre gide bizim ile
Evvvel bahar yaz erişti
Açıldı yüzbin çiçekler
İptida nergiz erişti

Zühre ver elin elime
Konuşak tatlı dil ile
Gel gidek YOZGAT İLİNE
Erzurumda güz erişti

Zühreyi bindirdi ata
Ellerinden duta, duta
Hele bakın saltanata
Çepkenli beyler erişti

Malımı verdim yağmaya
Aklımı verdim sevdaya
Dediler koyun sağmaya
EREYHANLI kız erişti

Alp Arslan'ın yerine oğlu Melikşah geçmişti. Melikşah, Nizamülmülk adlı ve-

³³ Bu kitap şimdi Kargamış istasyonunun civarında kahvecilik eden, Karanfil, namı diğeri, Çakır Oğlu köyünden 1308 doğumlu Tahir Oğlu İbrahim Kakırdadır. İbrahim Çakır, âile silsilesini şöylece tesbit etmiştir: (Çakır, oğlu Sofu İbrahim, 784, Oğlu Çakır, Oğlu Kara Mehmet, oğlu İsmail, oğlu Tahir, oğlu Hasan, oğlu Tahir, Oğulları Kahveci İbrahim Çakır, İsmail Çakır - Cerabulusda çiçfidir.)

³⁴ Mukaddimede yazıldığı veçile Oğuzun 24 boyu 12 şer den iki kola ayrılmışlardır. Kınık Boyu BOZOK lardandır. Oğuzların 12 li boy taksimatı burada da kendini gösteriyor!

zirinin iyi idaresi ile ortalıktaki kargaşalığı bastırdı. Bu devirde Selçuklular Anadolu'nun dörtte üçünü zaptettiler, Marmara denizi kıyılarına deyin geldiler. Suriyede muvaffakiyetler kazandılar. Fatimi'lerden Halep ve Şamı aldılar. Tanrı dağlarından Marmara ve Akdenize, Kafkas dağlarından Basra ve Yemene ve Mısır hudutlarına kadar olan yerlerde hep Melikşahın ismi dilleniyor, hutbelerde okunuyordu. Lâkin kıymetli veziri Nizamülmülk bir Fatimi fedaisi tarafından öldürüldü; Yaralı yaralı şu yakımı söyledi:

Felek senden bu mu bize inayet
Aksine döndürdün çarkı devranı
Bunca ülke bunca şehir vilâyet
Perişan eyledin bunca cihanı

Ancak bu cefaya sabreder EYYUP
Hakkın cefasını safaya sayıp
Cahiller kâmile bilmezsin deyip
Beyhudeye meydan ettin insanı

Seyredelim aşkların kendine
Zikredelim ezberine azbine
Nakes geçmek diler cömert yurduna
Kovdu tek mil ülkesinden aslanı

Melikşahın yüce katında iken
Risalet şahının tahtında iken
Her kuş kanadımın altında iken
Sarı kebe (bir kuş) telef etti şahanı

Nizamülmülk idim geldim cihana
Seyredelim iki duran bu hanı
Nice kullar yalvarırdı Süphana
Şimdi kula zabun ettin Sultanı.

Horasandan gelen iskân Türklerinin 765 de oradan çıkışlarının sebebi Selçuk devletidir. Oğuz Türklerinin reislerinden SÜLEYMAN ŞAH³⁵ Anadoluya akın ettiğinde bu Türklerle Acemler -İranlılar demek ister- geçim edemediler. Türkler Süleyman Şahı takip ederek Horasandan çıktılar...

³⁵ Bu, Anadolu Selçuk devletini kuran Süleyman Kutulmuş olacaktır.

Horasan'dan çıkmazdan önce SARI HAN OĞLU, DEDEM OĞLU bir düş görmüştü. Gördüki: "Aşiret bir kara duman içerisinde kalmış göz gözü görmez hale gelmiş" nihayet Horasan'dan çıktılar. FİRUZ Bey aşiretleri başına topladı, Firuz Beyi bunlar baş bildiler, "İskân Başı'mız sensin dediler". Füz Bey de bu dileği kabul etti. Aşiretleri boy boy edip, ayırdığı aşiretlere oymak isimleri verdi.

BEKMIŞLI / KARA ŞIHLI / GÜNDEŞLİ /³⁶ / GAZİLİ / ULAŞLI / KADIRLI / HAYDARLI / ŞARKEVİ / POR BUDAK.

Bunların üstüne Porbudak Oğlu Hacı Ali'yi reis yaptı. Baraklardan Cece Oğlu Ali Paşa da vardı, Füz Bey tarafından aşiretin idaresine memur tayin edilmişti.

TEYREKİLİ / CAYRAZLI / GÖĞE BAKANLI / ALİ İDİRİSLİ / MERCANLI / CERİTLİ / KARA ABALI / BATMANLI. Oymaklarına Teryeki Murtaza'yı reis yaptı.

BOZOKLU / AKKOYUNLU / KARAKOYUNLU. Oymaklarına da Teryeki Oğlu Küçük Murtaza Beyi ve SARI HANLILAR oymağına Dedem Oğlu'nu reis yaptı.

EDİKLİ / İSALI / KARAKOZAK / KIYAS / YAĞMURLU³⁷. Oymaklarına Kılıç Arslan sülâlesinden gelen Büyük Kılınç Oğlunu reis yaptı.

SÜRKİZILLI / BOZ MURATLI / İSKANLI / KARA KEÇİLİ / TAVŞANLI³⁸ / BECANOĞULLARI /. Oymaklarına BERK AĞA'yı ve (ERHANLILARA), Ö-

³⁶ Gündeshiler hakkında mukaddimede derç edilen ÜLKÜ makalesine bakınız.

³⁷ Bunlara Yağmur Uşakları da denir. Abdal oymaklarının metbularıdır. Merkezleri Konyadadır. İsparta, Burdur, Antalya ve Konya havalesindeki Abdal oymakları Yağmur Dedelere bağlıdırlar. Tefsilat için bakınız: M. Fuat Köprülü, "Türk Halk Edebiyatı Ansiklopedisi" Sayı 1. Sh. 23-56 Abdal maddesine.

³⁸ Tavşanlı: Bir Türkmen oymağının adı plduğu bellidir. Kütahya İstasyonu olan mevkiye bu ismi taşıyan bir oymak yerleşmiştir. Tavşan, Türk mitolojisinde bir totem.

mer Beyi baş dikti. Bunların hepsinin üstüne de DAL PALTA OĞLUNU başbuğ tayin etti. Bunun torunu da vardı... Bu isimler Firuz Bey tarafından kendilerine takıldıktan sonra Horasandan sökün eylediler.

Türkmenler ve bunlarla ülfet eden diğer aşiretlerin IRAK İLLERİ'ne doğru gitmelerine emir verildi. Geri kalan aşiretler yan yana boy, boy olup Erzurum yaylarına kadar sökün tuttular. BAYINDIR HAN ile FİRUZ BEY, oymakların ara yerlerinden hareket ettiler...

Bunlar Horasandan çıkınca ahlâk ve terbiyeleri güzeldi. Biri birlerini çok sever ve sayarlardı. Büyüklerini büyük tanırlardı. Lisanları hoş ve güzeldi. Anın için Acemler onlara: BEĞDİLİ demişlerdi. Yapacakları işleri ihtiyarlarına danıştırlardı. Fıkara larını sefil koymazlardı. Başbuğları Firuz Bey tarafından kendilerine emir verilmişti: "Yabancıya kızlarınızı vermeyin. ve siz de yabancıdan kız almayın.." deye. Onun için ırklarından başkasına kız verip almazlardı. Geyimleri şu idi: Erkek olanları Çuha şalvar, harmanî, çepken giyerlerdi. Kadın kısmı ise: Samur cübbe, samur kalpak, kımız çuhadan biniş giyerlerdi. Silâhları: Kılıç, kalkan, cıda, kargı, ok, yay idi...

Bunlar böylece Horasan'dan yollara düzüldüler. Sarı Han Oğullarından DEDEMOĞLU'nun Horasan'da görmüş olduğu düş aklına geldi. Hemen bozuk sazını eline aldı, şu destanı söyledi:

Çıktık Horasan'dan eyledik sökün
Düşürdüler bizi tozlu yollara
Omuzda parlıyor kargı cıdalar
Aşırdılar bizi karlı dağlara

Bölük bölük oldu yüklendi göçler
Atlandı ihtiyarlar yayandır gençler
Başımıza geldi gördüğüm düşler
Düşürdüler bizi gurbet illere

Gâhi konduk gâhi göçtük yollarda
Bilip bilmediğim gurbet illerde
ALEM DAĞLARI'ndan şu daz çöllere
Şimden sonra destan olsun dillere

Oradan yükledik geldik CULAB'a
Seksen dörtbin erdir gelmez hesaba
Deve koyun çoktur insan kalaba
Susuz hayvan inileşir göllere

DEDEMOĞLU der ki aşkın bağından
Aşırdılar bizi YOZGAT DAĞI'ndan
Anadolu SİVAS ŞEHİRİ sağından
Bizden sonra bir nam kalsın illere

Sivas ve Yozgat taraflarından AYNEL ARUS ve AKÇA KALE ile CULAP taraflarına dönüşlerinde SARI HANLILARA Dedemoğlu şu destanı dedi:

Elim ilen ben evimi göçürdüm
Sacır³⁹ Irmağından sular içirdim
Ah ile of ilen günüm geçirdim
Bölük bölük kaldık yüce dağlara

Böyle bilsem bu Haleb'e gelmezdim
Haleb'in TATINA⁴⁰ zabun olmazdım
Bir başıma olsam hiç kayırmazdım
Hayıf oldu üstümdeki beğlere

Üstümdeki beğlerin çok günün gürdüm
Arap ata bindim demir don geydim
Benim arzumanım bir şeyde kaldım
Düşemedim kır atınan çöllere

Dedemoğlu der ki geldim Culab'a
Seksen dörtbin erdir gelmez hesaba
Deve koyun çoktur insan kalaba
Susuz hayvan inileşir göllere

(Görülüyor ki yukarıdaki her iki destanın bağlantısı müşterek olduğundan bunların ikisi bir parçadan ayrılmıştır.)

Acemistana döndüklerinde güzel bir Acem Kızı Dedemoğlu'na şu türküyü söylemiştir: (Fakat sözler Dedemoğlu ağzı)

İstanbul Anadoldan gelen bezirgan
Serilmiş odalar han seni bekler
Yedi yıldır hasretini çekerim
Ömrüm sarayına kon seni bekler

³⁹ Sacur Irmağı: Akça Koyunlu yanından akan çaydır.

⁴⁰ TAT tabiri. Türk olmayanlara verilen bir isimdir. "Tatar=Tat er" ve dilsiz manasına kullandığımız tat tabirleri malumdur.

Bilmem zagal mısın bilmem bön müsün ⁴¹
 Cesedim içinde yohsa can mısın
 Acep Yakub Oğlu Yusuf sen misin
 Ay selâm durur da gün seni gözler

DEDEMOĞLU ben sırrımı gizlerim
 Gözel sevmek kârı derler sizlerin
 Baş yastıkta yollarını gözlerin
 Çıkıyor cesetten can seni gözler.

Bu oymaklar Horasan'dan Acem'e geldiklerinde Acem şairlerinden FEHMÎ, Fîruz beyin Bacısı RUZA hanımı mahfe içinde giderken görmüş ve şu yakımı söylemiştir:

Bir Acem misali mahbub-i râna
 Sual ettim aslı Horasanlıdır
 Eder aşıkına naz-ü istigna
 Hubluğu âleme dasitanlıdır

Lahur şalı başında sırma saçağı
 Menkûşi küpeler döğer yanağı
 İluma kaymağı sahan hukağı
 Gerdanda habeshî hali şanlıdır

Dayanılmaz şivesine nazına
 Nice merzibanlar gelir ferzane ⁴²
 Karşı durup konuşulmaz yüzüne
 Çekilmez vakarı çok ülvanlıdır

Bürünmüş endamı dürlü dibaya
 Ben nasıl kıyarım böyle zibaya
 FEHMÎ der ki aklım verdim yağmaya
 Siyah keysuları perişanlıdır.

Horasandan 12 boy aşiretin önünden ERHANLI AŞİRETİ çıkmıştı. Bunlar Erzurum Yaylasını tuttular. Erzurumda bir vakit geçirdiler. Arkadan kalan aşiret kendilerine ulaşıncıya kadar kaldılar. Onlar yetişince oradan yüklediler ve şarkı, türkü söyleyerek gittiler. Erhanlı Oymağı AMUK OVASINA, İSKENDERUN havalesine yerleştikten sonra Erhanlı Beyi Ömer Bey İLBEĞLİ OĞLU'nu hapseylediğinde İlbeyli oğlunun söylediği destan:

Benim atım Adanada su içmez
 Hocalar gelip kefenim biçmez
 Ufacık beğlere minnetim geçmez
 Zenciri kerip kaçmayınca olmaz

Gam kasavet ayrılmıyor serimden
 Kalkıp bu illerden gitmeyince olmaz
 Kurtuluş yok Ömer Beyin elinden
 İnip bir dolusun içmeyince olmaz

Bineyidim kıratımın beline
 Kılıç kalkan alayıldım elime
 Bir su içsem... gölünden
 Misis Köprüsünü geçmeyince olmaz

İLBEĞLOĞLU der ki alalım sazı
 Bir yazın çalarım biri de güzü
 Gözünü sevdiğim Gündeşli kıza
 Varıp mah cemalin görmeyince olmaz

Türkmen göçlerine devam:

Bunlar Horasandan uzun boylu yollara düştüler; deve ve koyunları çoktu. Aç susuz ve perişan olarak YOZGAT ve SILVAS taraflarında Osmanlılarla birleştiler. Orada bir eyyam durup kendi kendilerini düzenledikten sonra ittifak ettiler. AYNELARUS ve AKÇA KALE, CULAB çöllерinin üstünde yerleştiler. Irak Çöllерine kadar mekân tuttular. Firuz Bey tarafından aşiretler boy boy yerleştirilip bentler taksim edilip oturduktan sonra bir gün küçük kardeşi olan MUKİM BEY, Firuz Beyden huylanıp bir tarafa gitti; Firuz Bey de atlı bindirip yanı, yönü arattı bir haber alamadı. Bu aşiret kalabalıktı. Seksen bini aşiret, 400 ü de ABDALdı. 4000 ev Abdalın içinden bir tanesi bozuk sazını aldı, 12 boyun reisi olan RIŞVAN beyini görmeğe gitti. Vardı ki iskân başı, Firuz Beyin kardeşi olan MUKİM BEYi Rişvan Beyin cemaatı içinde gördü; hemen o anda Abdal, Mukim Beyin dizlerine kapandı. O vakit Rişvan Bey büyük bir düşünceye daldı. Hemen dışarı çıkıp Abdal yanına çağırıldı, Abdala sordu: "Bu, kim olur?" dedi. Altı aydır bu adam benim yanımdadır, hiç kıymetini bilmedik.. O vakit Abdal cevap verdi: "Aman Beyim, işte şu Horasan-

⁴¹ ZAGAL: İhtimal ki ZEGAN olacaktır. Farsça Çaylak demektir. BÖN: Türkçede ahmak manasındır.

⁴² Ferzane: Hakim, ârif, akıllı. (Farsça)

dan iskân gelen 84000 hane Türklerin reisi olan Firuz Bey'in kardeşi Mukim Beydir. Kıymetini bilesin Beyim. Çünkü Firuz Bey anı çok arattı bulamadı.”

Abdal bunu dedikten sonra üç gün Rışvan Beyine saz edip armağanlar aldıktan sonra evine gelip Firuz Bey'e haber verdi ki “Kardeşin Rışvan Beyinin yanındadır, buyur da gelsin..” dedi.

Gelelim Rışvan Beyi ile Mukim Beye: Rışvan Beyin gazvecileri Maraş ve Malatya taraflarından bir çok at ve beygir getirdiler. O vakit Rışvan Beyinin göğsü kalkıp Mukim Beye şu sözleri söyledi: “Nasıl, ben mi şahinim, Kardeşin mi şahindir??” Bunu iki defa sormuştu. Mukim Bey dedi ki: “Sen de şahinsin, kardeşim de.” O zaman Mukim Bey cevap etti: “Allahı seversen doğru söyle” deyince, Mukim Bey dedi ki: “Sen kargalar içinde şahinsin, kardeşim Şahinler içinde şahindir.” Rışvan Beyin bu söz gücüne gitti. Mukim Beye söyledi ki: “O halde ben senin kardeşini görmeliyim.” O da: “Görebilirsin Beyim.” dedi.

Bu da burada kalsın. Abdal gittiğinde Firuz Bey'e söylemiş. Mukim Beyin Rışvan Beyin yanında olduğunu haber vermişti. O zaman Firuz Bey 200 süvari minnetçi gönderdi, Mukim Beyi Rışvan Beyin yanından getirdi. Mukim Bey, Firuz Bey'e Rışvan Bey ile olan macerayı ve münakaşayı ve onun kendisini görmeye geleceğini söyledi. Rışvan Bey altı ay sonra 400 atlı ile Firuz Beyi görmeğe yola çıktı. Yol üzerinde bir çok aşiret çadırlarına uğradı. O çadırlar Firuz Beyin Abdallarının çadırları idi. Bu Abdallara evelce Firuz Bey tarafından tenbihat yapılmıştı. Onlar da konuklarını karşılamak için tertibat almışlardı. Rışvan Beyin atlılarını görünce çadırlarından karşı çıktılar; onları kendi çadırlarına getirdiler. Atlarını bağladılar. Rışvan Bey konduğu çadıra baktı ki çadırın kapısında ipekle işlenmiş, üzeri sırmalı kozalar sallıyor, çok süslü ve düzgün şekildedir. Bunlar davar kesip yemek pişirmeye başladılar. Rışvan Bey tenbeki içerdi. Çubukçusuna emretti: “Bir baş tembeki ateşle, içeyim.” dedi. Çubukçu başı aldı ateş-

lemek için yemek pişen ateşten nargile serini ateşlemeğe gitti. Gördü ki yemek kazanlarına yaktıkları ceviz ateşidir. Seri ateşleyip, bey inanmaz deye beş on tane yekte getirdi. Bey keyfiyeti anladı, sükût etti. Yemek pişti, yemek yedikten sonra, o çadırın sahibi olan Abdalların reisi imiş, bozuk sazını alıp Rışvan Beyine dedi ki: “Bir fasıl edeyim mi?” O vakit Rışvan Bey dedi ki: “Estağfurullah, Firuz Bey sen bana fasledecek adam değilsin, hâşa..” dedi. O vakit Abdal dedi ki: “Hâşa, beyim ben Firuz Bey değilim, onun Abdalıyım. 4000 ev Abdalına o beni reis yapmıştır. Firuz Bey de 3 konak ilerimizdedir.” Abdal bunu deyince Rışvan Beyini büyük bir düşünce aldı. Rışvan Bey 3 gün Abdal reisine konuk oldu.

3 gün sonra Firuz Beyi görmeğe geldi. Firuz Bey Rışvan'ın geldiğini haber aldı. Gerekli hazırlıkları görmüştü. Aşiretine emir verdi. Aşireti boy boy fırkasıyla yerleştikten sonra Firuz Beyle beraber Rışvan Bey, aşireti gezmeğe çıktılar. Her hangi oymağa vardılarsa Firuz Bey'e kıyamettiler, en sonunda DEFLER OĞLU ve EBU SEYF oymağına vardılar. Ebu Seyfin fırkası hiç kıyam etmedi, kendileri de tanımamış gibi oldu. Aşireti gezip geri döndükten sonra Mukim Bey Rışvan Bey'e söyledi: “Nasıl, Bey size dediğim doğru mu?” dediğinde Rışvan Bey dedi ki: “Doğrusun, Mukim Bey, Kardeşin şahanlar içinde şahanmış..” deyip geri döndüklerinde Rışvan Bey Firuz Bey'e bir şey sordu, dedi ki: “Firuz Bey, Firuz Bey, siz nerden gelirsiniz, Hangi Türklerdensiniz ve siz hangi âileye mensupsunuz?”

Firuz Bey cevap verdi, dedi ki: “HACI BEDİR BEY, bizim gelişimiz Horasandır. Benim ecdadım SULTAN SENCERDİR. Horasanda oturan Oğuz Türklerinden yılda 50 000 koyun vergi alırdı. O, vergiden kurtulmak için isyan eden Oğuzların elinde esir düştü ve sonra kurtuldu isede dünyadan göçdü...⁴³ 729 yılında ben dünyaya

⁴³ Sultan Sencer -Sancar- Horasan Selçukilerinin büyük hükümdarı Melik Şahın oğludur. Kara Hataylılara karşı Semerkant civarında Katvan Çölünde yaptığı muharebede mağlup olarak Maverainnehir-

gelmişim. Bu Türkler beni çok saydılar, ver-gileini verdiler, beni bey tanıdılar.....

Bu aşiretler Yozgat, Sivas tarafların-dan gelip buralara yerleştikten sonra CİCE OĞULLARINDAN ALİ PAŞA 784 te TİCİMKALE -Fırat yanında- yakınındaki Cezire tarafında DADALI köyüne Ali Pa-şa'yı oturtular. Etraflarındaki yakın aşiret Beyleri ile konuşup birlik, düzenlik kurdu-lar. Bu aşiretlerin bir biri ile kavga etmeme-leri için konuşuk ederlerdi. BUMBUÇ, EBU-GELGEL taraflarında Hüdayi aşiretleri otururdu. Bu aşiretin reisine LÂTİF BEY derlerdi. Bunların bir namlı yiğidi vardı. Adına UBEYT derlerdi. Bu Ubeyt Dadalı köyünde oturan Cice Oğlu Ali Paşa'nın ga-yet hesna olan küçük karısı Gülistan Hatu-na âşik olmuştu. Ali Paşa'nın iki karısı var-dı. Büyük ailesi Sultan Oğlunun kızı Ayşe idi. Bu küçük ailesi ise Büyük Kılınç Oğ-lu'nun bacısı idi. Ubeyt bir gece kendi aşi-retinden bir çok adamları başına toplayıp Ali Paşa'nın evine baskın etti. Ali Paşa'nın namusunu lekeledi. Gülistan Hanımı alıp kaç-tı. Ayşenin dahi kollarını kesti. Ayşe ve Gü-listanın kız ve oğlan çocukları da vardı. Bu çocukları da kездiler. Ali Paşa evde yoktu. Beyler tarafından uzun yaylaya gitmişti. Evi-ne gelip bu hali gördükte yas ve ağıt tutarak aşiretine doğru gitti. Başındaki ahvali Firuz Beye söyledi. Firuz Bey de aşireti başına ça-ğırıldı. Teryaki Murtaza'yı başlarına reis yap-tı. 600 namlı yiğit atlı maiyetine verdi: "Ali Paşa'nın intikamını alın, Hüdayi Beyliğini batırın" dedi. Murtaza Bey 600 süvari ile Hüdayi aşiretinin üstüne gitti. Bu aşiretin reisi olan Lâtif Beye haber verildi: "Mur-taza seninle döğüş etmiye geliyor" dediler. Lâtif Bey de döğüş hazırlığı gördü isede mi-safiri olan SAVCU BEY-SAVCILİ BEY?-Tayyar Oğlu Lâtif Beye dedi ki: "Mademki

deki hakimiyetini kaybetti. Bu zat Selçuk ailesinin son büyük Sultanıdır. Kendisine 24 bin koyun vermekle mükellef olan Horasandaki göçebe Oğuzların isyanını basdıramıyarak ellerine esir düştü 1153 ve üç yıldan fazla zsir kaldı, nihayet yine kurtuldu 1157 de öldü. Sancarın vefatı büyük Selçuk İmparatorluğunun kat'i surette parçalanmasını mucip oldu. Tarih Cilt 2, Sh.219

ben burada bulundum bu döğüşe meydan vermeyeceğim. Çünkü hem haksızlık yapıp hem de döğüş etmek doğru değildir. Bura-dan aşireti kaldırıp bir konak ileri git. Ben de beraber giderim. Belki onlar da geri dö-nerler." Lâtif Bey de Savcu Beyin bu sözünü kabul edip aşiretini bir konak ileri götürdü. Ferdası gün Murtaza Bey arkalarından ye-tiştı. Savculu Beyi Tayyar Oğlu, Lâtif Beye söyledi ki: "Bu işe sebep ben oldum. bura-dan da kalkalım bir konak daha ileri gidelim bakalım ahval nolacak?" Lâtif Bey aşiretini oradan da kaldırıp bir konak daha öte git-tiler ise de ertesi gün Murtaza Bey de yetişt-i. Oradan da kalktılar ve nihayet üçüncü konakta döğüş etmiye mecbur oldular. Fı-rat nehrinin kıyısında Meskene yakınında döğüşe başladılar. Öyle bir döğüş ettiler ki kan gövdeyi götürdü. Hüdayi aşiretinden adam koymadılar, hepsini kездiler. Lâtif Bey de on yaşında çocuklardan, dul kadınlardan kaldı. Yiğitleri olan Ubeydin ellerini, kafa-sını cidaların başına saplayıp geri göndüler. Orada Lâtif Beyin söylediği destan:

Hey ağalar, hey paşalar, hey beyler
Pezevek şerrini benden ırmiyor
Benim gönlüm dönüp döğüş istiyor
Ah nideyim Tayyar oğlu koymiyor

İkindin namazı göçe göç oldu
Çarkacılar yeryüzüne düş oldu
Yılgınlığı veren bir döğüş oldu
Toygun oldu oğul baba bilmiyor

Ben giderim kendi konar yurduma
Zırh geydirdim arslanıma kurduma
Kötü düşman çok düştü ardıma
Suçum yoktur günahımı sormiyor

HÜDAYİ OĞLU der ki belim büküldü
İşledi harbeler zırhlar söküldü
Kesildi kelleler kanlar döküldü
Çağrışır yummalar (Kadınlar) Ubeyt
gelmiyor

Lâtif Bey bu destanı dedikten sonra misafiri olan Savcılı Beyi Tayyar Oğlu ona dedi ki: "Lâtif Bey bu aşireti kırdırma se-

bep ben oldum, sen de aşiretini kaldır benim aşiretime katıl, bu intikamını ben alırım dedi.” Aşiretini kırdıran o kimsesiz kalan Lâtif Bey de gökte uçan kuşlardan medet umuyordu, Tayyar Oğlu'nun teklifini kabul edip aşiretini oradan kaldırarak Savculu aşiretinin içine karıştı. Tayyar Oğlunun ekme ve kahvesi ile gününü geçirmekte iken düşmanı olan Murtaza Bey bir kaç yiğit atlılarla Tayyar Oğluna misafir geldi. Murtaza Bey de içki içerdi. Tayyar Oğlu içki getirtti, bunlar işrete başladılar, içkinin nihayetinde yemek geldi. Tayyar Oğlu baktı ki Lâtif Bey yoktur, adamlarına emretti: “Varın Lâtif Beyi çağırın yemek yesin dedi.” Adamları gittiler Lâtif Beyi çağırıldılar hastayım diye cevap verdi. Tayyar Oğlu tekrar adamlarından iki kişi gönderdi. Adamlar Lâtif Beye dedilre: “Seni arkamızda götüracağız.” O zaman Lâtif Bey yerinden kalktı, çuha harvanisini giydi ve bozuk sazını eline alarak Tayyar Oğlu'nun meclisine geldi. Tayyar Oğlu Lâtif Beyin elinde sazı görünce: “Vay Lâtif Bey sazında mı var dedi” Var, Byim, emrederseniz çalayım.

Tayyaroğlu: “Ha bakalım, çal da dinleyelim” dedi. Bozuk sazına düzen verip Lâtif Bey, çalmağa başladı:

Şanına sığar mı benim efendim
Derdimin üstüne dert verdin bana
Ben kendi derdime derman ararken
Derdim bir iken dört vedin bana

Arslan avı için her şeyler eder
Ağalar Beyler ikrarın güder
Namusun kovarsan çok yere gider
Menzile yetecek at verdin bana

Beni düşmanımla beli dedirdin
Bir sofradan nan-ü nimet yedirdin
Yüreğime ateş döktün yandırdın
Tütünü çıkmayan ot verdin bana

LÂTİF BEYİM kendi emler yarasın
Lûtfeyle efendim sonun göresin
Sabredeyim aç kurtlarım türesin
Koyunum kırmağa kurt verdin bana

Bu şarkıları söyleyip hemen sofradan kalktı ve aşiretini kaldırdı. Eski yurtlarına doğru giderek şu sözleri söyledi:

“Sözünün eri olmayan adamla oturmakdan sa çölde arslanlar yesin beni...” deyip, eski yerlerine aşiretini kondurdu. Aşireti orada bırakıp, Lâtif Bey, Şam ve Mısır'a gitti; başına gelen vukuatı Şam ve Mısır Beylerine anlattı. Şam ve Mısır Beyleri Lâtif Beyin öcünü almak için ittifak ettiler. O zaman Mısırlı bir ABBAS PAŞA, Şamda da bir ÂBİDİN PAŞA vardı. Bu Abbas Paşa Şam'la Mısır'a emir verdi: “Lâtif Beyin intikamını şu Horasandan iskân gelen Türklerden almalısın.” deye. Paşa da ordusunu çekdi, Türklerin üzerine yürüdü. Bu hikâyeye burada dursun

Her taraftan aşiretler dögüşe kalktı. Zaten CİCE OĞLU ALİ PAŞA'nın başına gelen vaka bu yüzdendi. Çünkü Uzun Yaylalara aşiretler yayılmıştı. DAL PALTA OĞLU, Sultan Habaş Yaylasına oturmuştu. ÇÖMEZOĞLU, Perçem Gölüne oturmuşdu. MENEVŞE YAYLASINDA, Avşar Beyleri otururdu. Perçem Gölü de Menevşe Yaylasına yakındı... Avşar Beylerinden bir ÜÇGÖZOĞLU vardı; Üçgözoğlu Çömezoğlu iyi konuşurlardı; aralarında çok iyi dostluk kurdular. Bir gün, Üçgözoğlu'nun evinde Çömezoğlu ile otururken Üçgözoğlu dedi ki: “Ah.. Çömezoğlu, dünyada murad koymadım; bir muradım kaldı onuda verseydi Allah, ondan geri ne olursa olurdu?” deyince Çömezoğlu sordu: “Hayırola, Beyim, söyle belki bir çare buluruk.” deyince Üçgözoğlu cevap verdi: “Ah, Çömezoğlu, dedi, şu Horasandan iskân gelen Türkmenlerin başına reisleri olan DALBALTA OĞLUNUN kızı REBİA aklımı almıştır; gözüme uyku girmez, deli gibi olmuşum..” Deyince, Çömezoğlu söyledi ki: “Dur bakalım Beyim, onlar bizim aşirettendir. Bir kere kızdan sorayım, eğer onun da sende gözü varsa bir çare düşünelim.” Dedi. Üçgözoğlu'nun bu sözüne Çömezoğlunun burnu sızladı ise de Üçgözoğlu kuvvetli olduğu için başka bir şey deyimeyip oradan kalkıp evine geldi. Birkaç gün evinde durduktan sonra Çömezoğlu Dalpalta Oğlunun evine

vardı. Üçgözoğluyla konuştukları meseleyi Dalpalta Oğluna söyledi: "Kızın Rabia hakkında Üçgözoğlu şu sözlerde bulundu" dedi. Dalpalta Oğlu dedi ki: "Ey Çömezoğlu, kızdan bir soralım, Kızımın Üçgözoğlunda gözü varsa bir şey düşünelim." deyerek kızın babası iki kocakarı çağırıp: "Gidin kızım Rabia'dan sorun, göynü Üçgözoğlunda var mı, yok mu? anlayın" dedi. Koca karılar gidip kızın fikrini anladılar ki, kızın göynü o adamda vardır. Babasına gelip keyfiyeti anlattılar. Dalpaltaoğlu, O zaman aşiretine haber saldı, hepisini yanında topladı. Dedi ki "Ey Ağalar, Avşar Beylerinden Üçgözoğlu kızım Rabiaya leke atmak ister. Ben bu kızı BAYINDIROĞLUNA vâdetmişim; benim aşiretimde adam kalmamış mı? ki benim kızımı bir Avşar alsın, ben bu Avşar ile döğüş edeceğim.." Deyince Aşiret cevap verdi: "Biz Horasandan çıkınca Firuz Bey tarafından bize tenbih edilmişti, Aşiretinizden başkasına kız vermeyin ve siz de başka illiklerden kız almayın, deye. Artık biz bilmezik sizin bileceğiniz iştir, sana karşı biz bir şey deyemezik." dediler. Bunlar bu sebepten Avşarlarla arayı bozdular. Git gide aralarında kötülükler başladı. Avşarlarla döğüş ettiler... Üçgözoğlu, bu fenalığın Çömezoğlu'ndan geldiğini anladı, Hile ile Çömezoğlu'nu evine getirtti. Kahve dövdükleri dibekeli demiri ile Çömezoğlu'nu vurdu, kafasını ezdi. Çömezoğlu öldü. Dalpalta Oğlu bu hali haber aldı: "Vay, banım kızıma leke attı, üstelik adamımı da öldürdü.." deyip Avşar aşiretinin üzerine yürüdü. Avşarları öyle kırdılar ki hesaba gelmez. Avşarlar bu bozgunluk üzerine KAYI AŞİRETİ'ne sığındılar, Kayılar gelip Avşarlarla birleştiler. Her yandan aşiretler kalkıştı, öyle döğüş ettiler ki hiç vasfa sığmaz.. Dalpalta Oğlunun aşireti 180 TANE SARI SAÇLI KIZLARINI FIRAT NEHRİNE ATILAR KI DÜŞMAN GELİP NAMUSUMUZU PAYİMAL ETMESİN DEYE.. Dalpalta Oğlu kendi kızı Rabiayı da Firata attırdı. Gerek İskân Türklerinden, gerek Avşarlardan, gerekse Kayılardan çok yiğitler öldü ki sayısız... BADELİ AŞİRETİ

reisi GÜLAKIL OĞLU'nu da vurdular. Gülakıl Oğlu yaralı olduğu halde şu destanı söyledi:

Anadam doğdum geldim cihana
At üstünde benzer idim şahana
Ecel gelmiş kılıç cıda mahana (Behane)
Benlik ile öldü Gülakıloğlu

Anamdan doğdum oldum türedi
Heybetimden karlı dağlar eridi
Bizim önümüzde arslan var idi
Benlik ile öldü Gülakıloğlu

Üç gün evvel görmüşüdü bu düşü
Aklımdan çıkmazdı ölüm teşvişi
Arafat Dağında gördüm dervishi
Belik ile

Benim fikrim bu Avşarı batırmak
İlin, aşiretin namın artırmak
Mümkün müydü yedi atlıya tutulmak
Bize Allahtan oldu der Gülakıloğlu.

Benim bu sözlerim Üçgözoğlu'na
Onların sözleri uğur sayılır
Hep olur olmaza verme sırrını
Sırdır altın teraziye koyulur

Hey ağalar melâmeti mal örter
Beygir de tavlânır oyluğun tartar
Kendi akıyla göçen murtattan beter
Göçebenin yedi cediti soyu olur

Adamın ettiği kendine kalmaz
İyi sözler her kişi de bulunmaz
Kantar yükü kaldıranlar yorulmaz
Sözünü her yerde deyen yorulur.

Dalpalta Oğluna karşı durulmaz
Bir yiğit sırrını kimseye demez
At pusat almaylan yiğit soyulmaz
Sırrını yad ellere veren soyulur

Mısırlı Abbas Paşa meselesine gelelim:
Mısırlı Abbas Paşa İskân Türkleri üzerine geldi, onlarla döğüşe başladı. Bu aşiret: Akça Kale, Aynalarus, Culap süyunun üye-

rine oturduklarında Firuz Beyin kardeşi Mukim Bey ile amcası oğlu Mehmed Bey bacılarını değişik yaptılar. Gerdek gecesi Mehmed Bey, Amcası Kızı ROZA Hanımı kaza ile öldürdü. Aşiret tarafından, altı ay müddetle İskenderon Dağlarına, Erhanlı için Sürgün ettiler. Büyük Kılıçoğlu'nun Mehmed Beyi göresi geldi. Mehmed Beyin yanına İskenderon'a gitti. Aşiret bu tarafta Abbas Paşa ile döğüşe başladı. Şitoğlu Mehmed, Abbas Paşa tarafından tutulup Akçakale'ye hapsedildi. Abbas Paşa da bu aşireti çok iyi huylu ve terbiyeli gördü; bunların başlarındaki iskân beyi olan Firuz Beyi çok iş yapar akıllı, nazik gördü. Onlarla döğüş etmek istemeyip Firuz Beyi yanına çağırıp dedi ki: "Mısırdan buraya kadar geldim; ben sizin terbiyenizi yüksek gördüğüm için kavga başı olan iki adam var ki biri HAMO idi onu tuttum, Bir de ABU SEYF vardır, onun bana teslim edin. Ben geri döneyim, beklili de bunların bir tüyüne hata getirmem" Dedi. Firuz Bey de aşiretini başına toplayıp bu işi danıştı ise de aşireti o adamları teslimden kaçındılar. Hamo ile Abuseyfin bir tüyünü vermeyiz dediler. Nihayet Firuz Bey amcası oğlu MUSLU BEY'e bir haber göndedi: "Sözümü aşiretim dinlemeyip, bir aşireti gözüme kırdırmaktansa Aceme gidek, bizi tanıyanlar beraber bizimle gelsin." Dedi. O zaman kardeşi Mukim Bey, Amcası oğlu Muslu Bey, Kurt Bey, Dedemoğlu hep birden yanlarından 37000 hane Firuz Beyin maiyetinde Acem ve Horasan diyarına döndüler. Aşiret burada Abbas Paşa ile döğüşe başladı. Firuz Bey Aceme döndüğü cihetle geride kalan aşiret: "Reisimiz başımızda olmazsa biz bu döğüşü edemeziz.." gelin Firuz Beyi geri döndürmek için ardından minnetçi göndereyim." deyerek ardından 300 atlı minnetçi yolladılar. Firuz Bey arkasından minnetçi geldiğini görünce mahfe içinde 2 yaşında bir oğlan çocuğu vardı, hemen elini aldı çocuğu kapıp özen-gisine çarptı, telef etti, ölüsünü yol üstüne atıp atını mahmızlayıp yola devam etti. Gelen minnetçiler bu hali görünce Firuz Beyin minnet kabul etmeyeceğini anlayıp geri döndüler. O zaman Dedemoğlu şu beyitleri söyledi:

Toplansa aşiret hepsi dirilse
Yenilse içilse sohbet verilse
Dögülse kahveler hurbu-nagra- çağrılsa
Şerbetin içdiğim günler olur mu

Yolum aşsa karlı dağın sağından
Gül devşirsem ERDEBİL'İN bağından
TÜTÜNSÜZ den şu MUSUL'un dağından
Aceme geçtiğim günler olur mu

DEDEMOĞLU kır atının üstünde
Kılıç kalkan ala idim destimde
Beğdili'nin enegini üstümde
Aluben aşdiğim günler olur mu

Bunlar Aceme dönüp gittiler. Firuz Bey, Muslu Bey, Küçük kardeşi Mukim Bey, Kurt Bey, Dedemoğlu 37000 hane ile. O zaman Firuz Beyin içine acı bir firakat düşdü; iyi, kötü günler geçirdiği aşiretinden ayrılmış, sevgili çocuğunun da masum canına kıymış yabanlara atmıştı. O zamanın şairi olan KUL HAYDAR'a "Ha bakayım, Kul Haydar, al bozuk sazını bir destan söyle dedi" Kul Haydar da hemen bozuk sazını eline alıp balık ne söyledi:

Kalktı gider oldu Piri Zadelere
Katarda mayalar bozlaşır gider
Arap ata binmiş kargı silkelere
Bizimi Beylerimiz çağlaşır gider

Katara çekerler mayanın hasını
Bağrımı deliyor çanların sesi
İkinci namazı göçün arkası
Bizim Beylerimiz gözleşir gider

Oturmuş beyler göç ardı gözler
Gene şenliklendi tepeler düzler
Samar çuha giymiş gelinler kızlar
Onlarda hub dille söyleşir gider

KUL HAYDAR'ım der ki düşelim yola
Nazenin hublara ben olam köle
Abbas'ı beşikte mahafe ile
İçerden yürekler sızlaşır gider.

O zaman Çakıroğlu da Torunlara şu sözleri söyledi:

Hepiniz bir olun tutunuz tüzün
Varın Aynaroz gölünde yüzün
Korkulu yerlerde kaygısız gezin
Firuz Bey Aceme gitti Torunlar

Çağrışı Çağrışı Aceme inin
Aynaroz gölüne pervane dönün
Beğler izin verdi koruya konun
Firuz Bey Aceme gitti Torunlar

Alıcı kuşlar da kanadın tartar
Pençesin vurunca yerleri yırtar
Sen de başını kurtar
Firuz Bey Aceme gitti Torunlar

Otuz yedi bin ev ile gitti
Seksen binini de Hakka emanet etti
Boylar erişemez Kurt Mehmed netti
Firuz Bey.....

Turna gelir karlı dağlar başından
Gül bitmiyor Aynaroz'un kışından
Aynaroz gölü Kargın dışından
Firuz Bey.....

Ağlarsa da ÇAKIROĞLU ağlasın
Akı soysun karaları bağlasın
Küçük Mehmed Beyle gönül eğlesin
Firuz Bey Aceme gitti Torunlar

Kul Haydar ve Çakıroğlu yukarıdaki
destanları söyledikten sonra Firuz Beyin kü-
çük kardeşi Mukim Beyin bacası-ki amcası
kızı idi- Mehmed Beyin de hemşiresi idi, Meh-
med Beyi sürgün ettiklerinde onunla bera-
ber gitmişti. Mukim Bey de bozuk sazını
eline aldı şu yakımı söyledi:

Benim bu illerden gitmektir kasdım
İçdim aşk dolusun ırılmaz mestim
İzzetli ikramlı şol benim dostum
Mey doldurup aşnasına sunar mı

Gönül arzuladı ıssız çölleri
Taştı gine göz yaşımın selleri
İssiz kaldı Aynalaroz gölleri
Ağca ceylan sulağına iner mi

Altı Arap atlı kolu bazılar
Mencilisi tatlı şirin sözlüler
Eğrice zülüflü kömür gözlüler
Gelir deye yollarımı öger mi

MUKİM BEYİM der ki ağalar mertler
Çayır çimen oldu konduğum yurtlar
Elleri badeli nâzenin hublar
Gelir deye beni dilde anar mı

O zaman amcası oğlu MUSLU BEY'e
acı bir fırkat geldi. Bulgarî sazını eline alıp
şu beyitleri söyledi:

Al üstüne türlü libas geyenler
Üç beş adamlara benim deyenler
Kara çadır kurup şarkı dögenler
Hani nerde o koç yiğitlerimiz

Kara dağlar bir sualim var sana
Sana konup göçenleri ansan a
Arap atlı yiğitleri sorsana
Görürmüyor gözü kanlı değimiz?

Öterse de bozuk ötsün bağlama
Hançer ilen dertli sinem dağlama
Kömür gözlüm bizim için ağlama
Hakkın emri ayrı düştü yolumuz

Uzun yaylalarda konup göçerken
Ağır yükü mayalardan çözerken
Al sofraya türlü nimet dizerken
Bakın görün nice oldu halimiz

MUSLU BEY idim hükmüm yürürken
Koç yiğitler hizmetimi görürken
El pençede divanıma dururken
Şimdi sözüm tutmaz oldu kulumuz.

Muslu Bey bu beyitleri söyledikten sonra
gördü ki Gökyüzünde bir bölük durna uçu-
şur, onlara karşı şu destanı söyledi:

Bir ziyaret edin Veyselkarani
Ala göz üstünde kaşa bak durnam
Çok olur meşede alıcı sesi
Şahan dedikleri kuşa bak durnam

Aynaroz Gölünün suyu durulmuş
Görenlerde canlı candan vurulmuş
Meşayihler mencilisi kurulmuş
Girmişler halkaya coşa bak durnam

Yumurtanız kavruluyor tavada
Her zaman da kalmazsınız yuvada
Bir vakit da samah tutun havada
Düz ovası vardır MUŞ'a bak durnam

Muslu Beyim der ki gel bizim ile
Korkarım ki sen de düşersin dile
Yayladan kalkınca çekilin çöle
Son güz mevsiminde kışa bak durnam

Abbas Paşa ile döğüş eden aşiret ikiye bölündü, hem de başlarında reisleri yoktu. Döğüş etmiye takat getiremediler bir araya gelip ittifak ettiler, İskenderun'da sürgün olan Mehmed Beye mektup yazıp çağırıldılar: "Amcan Firuz Bey Aceme gitti. Abbas Paşa ile biz döğüş ediyoruz, sen de gelüp biez reis olasın diye yazdılar" Mehmed Bey bu mektubu aldı okudu, ciğeri sızladı, bozuk sazını alarak şu beyitleri söyledi:

Ağalar yad elin kahrı çekilmez
Sılayı vatanı arzular gönlüm
Dağlar başı boran oldu sökülmez
Dedem yurdu çölü arzular gönlüm

Bu garip illerde tebdilim şaştı
Yad elin ikramı başından aştı
Aynaroz gölünde güveller uçtu
Culab'ı, ŞİRVAN'I arzular gönlüm

Her giş hazırlamış silâh atını
Zaman böyle olmuş fırsat kötünün
Gayretin çekelim ahti bütünün
Ahti bütün ili arzular gönlüm

Mehmed Beyim sazın eline aldı
Olanca aklın sevdaya saldı
Ağalar geride perişan kaldı
Aşiret ilini arzular gönlüm

O zaman Kılınç Oğlu da Mehmed Beyin yanında idi. Mehmed Bey bu beyitleri söyledikten sonra Kılınç Oğlu da şu beyitleri söyledi:

Gönül arzuladı bu gün sılayı
Biz gidelim kıla, kıla zarı hey
Yaş yerine gözlerimden kan gelir
Sağlı ilen yari görsem bari hey

İskân Beyi aşk oduna yanyor
Şam'a kurmuş pervaneler dönüyor
Aynaroz'a bir çok güvel iniyor
Bir sulakta avlatalım yari hey

Akça kaleye beyler çıksın otursun
Köme âşıkların cevrin yetirsin
Kuzgun baş kaldırdı bazın götürsün
Elden evvel avlaşalım şikârı hey

Ağca Kale iskân yurdu beklesin
Kadir Allah kem nazardan saklasın
Kılınçoğlu methinizi eylesin
Hepinizin gönlü görsün kârı hey

O vakit Kılınçoğlu ile Mehmed Bey Erhanlı Beylerinden destur alıp aşiretlerine yetiştiler. Mehmed Beyi aşiret reisi dikti, Abbas Paşa ile döğüşe giriştiler. Aşiret iki bölüğe ayrılmıştı, Abbas Paşaya güç yetiremediler, aşiret dağıldı. O zaman Mehmed Bey şu beyitleri söyledi:

Kadirli, Haydarlı çıksın bir yana
Araplı çilleyi tuttu arslana
Hele bakın nitti böyle zamana
Dağittın Culab'ı sen Abbas Paşa

Ulaşlı, Gündeşli tırada (Mübareze) insin
Toronlan şark evi yerde dursun
Gazili, Bayındır hazırlık görsün
Dağittın Culabı sen Abbas Paşa

Eveli gelişim iskân olana
Şahbaz ata binip girdim cevlâna
Hele bak savrulan toza dumana
Dağittın Culabı sen Abbas Paşa

Mehmed Bey der ki büküldü belim
Dağıldı kabilem kısadır dilim
Yaz bahar ayında solgundur gülüm
Dağittın Culabı sen Abbas Paşa

Abbas Paşa harbinde Abuseyf -Şimdi Siftek tarafında bir Türkmen aşireti-in söylediği türkü:

Kır ata binince tosun boyunlu
Sırma poçulu da kantar geyimli
Döğüşe girince arslan oyunlu
Çöllerin arslanı hani Ebuseyf

Kır ata binince başında fesi
Gül yüzlü gelinler çekiyor yası
Halil'in, Murad'ın arslan babası
Çöllerin arslanı hani Ebuseyf

Kır ata binince cıdası zağlı
Çifte küheylanlar tavlada bağlı
Darbını çekemez Taylı Mavalı
Çöllerin arslanı hani Ebuseyf

Kır ata binince sanarsın vezir
Nereye dönerse zorbası hazır
Çağrıştır Yummalar yetişsin Hızır
Çöllerin arslanı hani Ebuseyf

Gelelim hikâyemize: Büyük Kılınc Oğlu bu kavgaların önüne geçmek istedi, çünkü Mehmed Bey gençti, işi çeviremiyordu. Kılınc Oğlu, Abbas Paşa ile görüştü; gönlünü yaptı. Aşireti kurtardı. Otuz üç tane: Seyre, Seklâvi, Hamdanî, Cıdra cins atlarından Abbas Paşa'ya hediye eyledi. Paşa da bu aşiretten memnun kaldı. Aşiretin peşini bıraktı. Mısır'a döndü. Bu işlerden sonra aşiret her biri bir tarafa dağıldı. Antep'ten ilerde fırat nehri arasında Bereğli (Barağlı?) aşireti otururdu. Rışvanlar bunlarla dögüş ettiler, bereğli aşiretini çok kırdılar. Sağ kalanları da kaçtılar. Bereğlinin yerlerini ellerinden alarak oturdular. O vakit Rışvanlar 12 boydu. On iki boyun üstünde Mir Miran dedikleri HACI BEDİR BEYİN OĞLU HANZO vardı. Bereğlilerle Rışvanların kavgasında Hanzo Rışvanların reisi idi.

Abbas Paşa dögüşünden kurtulan iskân Türkleri bu kavgadan fırsat bularak Rışvanların üstüne yürüdüler, dögüşe başladılar Rışvanları çok kırdılar. O zaman Behisni de Cerit Bekir adlı bir yiğit vardı. Karısı Sitti Hanım ağzından Rakka gazilerine Kul-Sait şu destanı söyledi:

Rakka illerinden gelen gaziler
Bir haber duydum aslı var mı ola
Eğer gerçek ise kırdı belimi
Öldü derler Cerit Bekir Öldü mü ola

Yolumuz bağladı bir kara bulut
Öldü Cerit Bekir kırıldı kilit
Hani kürklü Kerim ile Bayındır Halit
Adana'da cellâtlara vardı mı ola

Gün görünmez oldu, kuzgundan kuşdan
At işlemez oldu yatan ileşten
Kaleler yaptılar kesilen baştan
Behisni sokakları kanla doldu mu ola

Kul Said'im der ki elden bulmadım vefa
Hükümümüz geçerdı ol kaftan kafa
Kıyas, Hacı İnal oğlu Hacı Mustafa
Alayları bölük bölük böldü mü ola

Bu kavgalardan sonra Rışvanları Nurhak dağına çıkardılar. Oradan bir bölüğü Erciyes dağına göçürüldü; Nurhak dağında Rışvanlar Ulaşlı Beyi Cin Yusuf'la dögüşe girdiler. Kul Sait orada şu destanı söyledi:

Mehmed Bey olsun iskânın başı
Şol Bedir uşağı kurtlar yoldaşı
Gelin kürde koymayalım bu işi
Gayretimiz çeken gelsin Beydili

Hacı Âli oğlu atına binsin
Şit Oğlu demir donlar giyinsin
Kıyas'la Bayındır çarkacı insin
Gayretimiz çeken gelsin Beydili

İsa Oğlu ele aldı bayrağı
Anlara yol oldu Nur Hak dağı
İsmarlayın gelsin BEYDİLİ BARAĞI
Gayretimiz çeken gelsin Beydili

Kul Said'im der ki çoktur sözüümüz
Düşmana karşı varmak fikrimiz
Atadan Dededen Türküz hepimiz
Gayretimiz çeken gelsin Beydili

Esdı deli poyraz bulandı hava
Evvel kanlı mısın sen Çukurova
Aşiret seni ister gel Bekir ağa
Haykırdı meydana girdi cin Yusuf

Ömründe sevmezdi Araplan Kürdü
Getirdi çadırı karşıma kurdu
Bin beşyüz atlıya bal kılınc girdi
Haykırdı meydana girdi cin Yusuf

Cin Yusuf'un evi keçi kılından
Çin Polat kılıcı inmez belinden
Bütün Rışvan kan ağladı elinden
Haykırdı meydana girdi cin Yusuf

Omuzunda cıda belinde satır
Kestiği kelleler taş gibi yatır
Kaçma Bekir Ağa salâvat getir
Haykırdı meydana girdi cin Yusuf

O zaman Rışvanları ADIYAMAN, HİDIR SULH, CELKEN taraflarına çıkardı-

lar. O zaman Rişvan Beyi Hanzonun karısı Rahime Hatun İskân Türklerinin önüne çıktı. Çünkü Celken'in yakınlarında Şehler hanı ağzında Rişvanlar evlerini bırakıp kaçmışlardı. Büyük Kılınç Oğlu Mehmed Bey, Ter-yaki Murtaza Bey Borbudak Oğlu, Ulaşlı Cin Yusuf İskânın başında olarak duruyorlardı. Kılınç Oğlu, Rahime Hatundan sordu: "Rişvan nerededir kadın?" dedi. Kadın cevap vererek: "Rişvan önlüğümün altındadır!" dedi. O zaman büyük Kılınç Oğlu: Rişvan'ı Rahime Hatuna bağışladım." diyerek aşireti geriye döndürdü. Rişvan'ın bir kısmı Adana Valisine sığınmıştı. Adana Valisi, Rişvan'ın yardımına geldi. Ve geriden Türkmen aşiretini kırmıya başladı. Türkmenler çok döğüş ettiler, valinin maiyetini bozdular. Adana valisi üzerine doğru Gâvur dağından aşır gelirken Kılınç Oğlunun söylediği türküdür:

İlgit ilgit esen garbî yelleri
Gâvur dağı duman derler duman mı
Deli gönlüm ne kaynayıp coşarsın
Yine bugün cünunluğun zamanı

Bir od düştü can evimde yanıyor
Dostum ağlar düşmanlarım gülüyor
Kitabın dediği günler geliyor
Bilmem devir dönmüş ahir zaman mı

Evvvel bahar yaz ayları doğunca
İki hasret bir birini bulunca
Mali mülkü verip uryan kalınca
Bire düşman sana karşı komam mı

Kılincim da der ki kendi işimde
Zalim engel ayrılmıyor peşimde
Keskin kılıç ile dağlar başında
Yaradan'dan başka kula aman mı

Adana valisini bozup geri döndükten sonra Tolun Oğlu Ahmet Beyin soyundan gelen BARAK İNAL şu beyitleri söyledi:

Söyleyin efendime gelsin bu gün
İçmişim doluyu firkatım yeğün
Elinden alırım sancağın tuğun
Tolun Oğlu derler bana dünyada

Küçük doru yorgun cenge varılmaz
Âl-i Osman Oğluna karşı durulmaz
Sözüm tutun bu kelleler verilmez
Tolon Oğlu derler bana dünyada

Yadigâr Oğlu dersen yiğitler başı
Erlik işlemedir her daim işi
Şit Oğlu Vahap kara gün yoldaşı
Tolon Oğlu derler bana dünyada

Yadigâr Oğlu'nun atı boşandı
İndi yağırını yere döşendi
Kılincı kalkanı İnal kuşandı
Tolon Oğlu İnal derler bana dünyada

Bunlar geri geldiler. Aynalaruz, Culap Akçakale taraflarına yayıldılar. Büyük Kılınç Oğlu öldü. Mehmed Bey de öldü. Ter-yaki Murtaza Bey de Hak rahmetine kavuştu. Şimdi KIYAS HACI İNAL OĞLU aşirete reis oldu. Aşireti bir vakit idare etti. AMUK, İSKENDERUN ANTAKYA taraflarında Erhanlılar otururlardı. Erhanlı Ömer Beyin Adile isminde bir güzel kızı vardı. Civarlarında oturan Mavalı Beyinin oğlu Şerif Bey bu kızı cebri olarak o zaman bütün İskân Türkleri birleşip Mavalılarla döğüş ettiler. Çok savaş oldu, çok adamlar öldü. Mavalı Beyinin oğlu Şerif Bey Firuz Paşaya sığındı. Firuz Paşa gayrete gelip Mavalı aşireti ile bir olup Culap Aynaroz taraflarında oturan İskân Türkleri ile döğüş ettiler. Türkmenlerden de çok adam telef oldu. Hacı İnal oğlu Hacı Mustafa'yı tuttular Firuz Paşa tarafından öldürüldü. Ölürken şu ağıdı söyledi:

Ben evimi şu Yozgat'tan getirdim
Sayvan kurdum şu Culaba oturdum
Efendimsin hizmetini yetirdim
Ha işimde kusur koydum paşa ben

Arabınan Kürtilen ben de gitmedim
Eski ettiğimiz şimdi etmedim
Sana gelen tuğu alıp satmadım
Ne işimde kusur koydum paşa ben

Şekvacımı geldi Araptan Kürtten
Bir imdat olursa oğlum Murattan
Mevlâm beni kurtarırsa bu dertten
Geçiririm mızrağımı taşa ben

HACI İNAL OĞLUYUM söylenir namın
Erlik dâvasında artıyor gamım
Bir vakit deryada oynardı gemim
Düştüm şimdi boran ile kışa ben

Hacı İnal oğlu bu şarkıları söyledikten sonra öldü. Aşireti dağıldı. Firuz Paşa Mavalı Beyi Şerif Beyle beraber Urfa'ya doğru döndüler. Firuz Paşa Urfa yolunda bir hayrat yaptırdı. Şerif Bey de Urfaya bir kapı yaptırdı. Bunlara Firuz Paşa hayratı ve Beykapısı diye nam taktılar.

Hacı İnal Oğlunun Türkmenleri bozgun olarak: Konya, Sille, Akşehir, Kırşehir, Nevşehir, Sivas, Yozgat taraflarına dağıldılar. Bir müddet oralarda kaldılar. Yavuz Sultan Selim'in Acem seferine kadar...

Yavuz Mercidabık'ta harbederken bu Türklerin başında Kadı Oğlu Yusuf Paşa kumandandı.

Hamada, Humusda İskân Türklerinden Kılınç Arslan sülâlesinden gelen Kılınç Oğlu'nun oğullarından Küçük Kılınç Oğlunun söylediğidir:

Hey ağalar yine derdim var benim
Aşk dalgası ayrılmıyor serimden
Yavuz burda yok ki halım arzedem
Halka beyan edemeyom arımdan

Bir giderim bir arkama bakarım
Gözlerimden kanlı yaşlar dökerim
Bir ah çeksem bu dağları yakarım
Zerre kadar sıçarsa narımdan

Kılıncım da elin dilinden bilmem
Bu yalan dünyada şad olup gülmem
Hama, Humus sende eğlenip kalmam
Nice cenazeler kaldı gerimden

Küçük Kılınç Oğlu bu beyitleri söyledikten sonra Batman Oğullarından Daş Baş Oğlu da şu destanı söyledi:

Seksen Dört bin evlen iskân olanda
Nice kara günler gördü Beydili
Kadı Oğlu Yusuf Paşa gelende
Göçünen düşmana vardı Beydili

Şeyh Oğlu da devre çalma kalemi
Beydili'nin ünü tuttu âlemi
Bayraktar Şit Oğlu Hüseyin Çelebi
Çarhacınız Cafer Oğlu Beydili

Bir haber salsam Şark Evi ırak
Böyle kara güne çok yiğit gerek
Bayraktar yıkıldı yetişti Barak
Tayı Mavalıyı sürdürü Beydili

Daşbaş Oğlu kendi söyler özünden
Beydili'ler ölü atın bazından
Ala bacak Çetelle'nin düzünden
Bir çok Arap Oma dikti Beydili

Bundan kerri Hama ve Humus'dan İskân Türkleri çekildi. Geldiler yine eski oturdukları Culap, Aynaroz taraflarına yerleştiler. Orada bir zaman oturdular, rahat yaşadılar. Bir tarihte Milli Aşiretleri -Kürtler- bunlarla döğüşe kalkıştılar. Hacı İnal Oğlu öldükten sonra başı boş kalan aşiretin halinden anlatalım:

Firuz Beyin zamanında onun darbesini yiyen Milli aşiret reisi TEMO'nun eline fırsat geçti. Atalarının intikamını almak için bu İskân Türkleri ile döğüş etmeye geldi, döğüştüler, bu aşireti çok ezdi. Perişan olarak bozuldular. Telbeşir kalesine çadır kurdu, bir müddet oturduktan sonra Temo geri çekildi. O vakit İskân aşireti bir araya derlenmiye toplanmaya başladılar, çöldeki olan Türkler geri döndükleri zaman aralarında kavilleştiler. Namlı, ünlü yiğitleri seçtiler, Arap Geys aşireti ile bir oldular. El Ubeyd aşireti de yardımda bulunarak 500 atlı birlikte Milli İbrahim Paşa aşiretinin üzerine yürüdüler. İskân Türklerinin başında reis Kara Kasım Ağa idi. Seçilen yiğitler şunlardı: Hacı Ali Oğlu Çil İbrahim, Torun Oğlu Köse Üveys, Araplı Cozan, Kes Oğlu Affar. Bunlar o vakit zırh giyerlerdi. Bunlar Milli Aşireti üzerine yürüdüler. Milli Aşireti de bunlara karşı şu yiğitleri seçmişti: Cilo Güzel Hatun, Şarkıyan Derviş Abdi, Kardeşi Sadun, Mahmut Oğulları iki kardeş, döğüşte Türkmenler bunları kırıp geçirdiler. Milli yiğitlerinin kellelerini cıdaların başına bağ-

ladılar. O vakit Kasım Ağa ile Temir Paşa'nın müşterek söyledikleri destan:

Temir Paşa:

Ülen Kasım Ağa seni çok bozdum
Evel böyle değildin yenile azdın
El Ubeyt şeyhi yardımcınızdı
Gözün yaşı sel, sel oldu dört yana

Kasım Ağa:

Ülen Temir Paşa kararım oyun
Kurdu görünce de dağılır koyun
Kelleler kesip kan dökmek huyun
Kasdeylerim nice şirin cana ben

Temir Paşa:

Sana derim sana hey Kasım Ağa
Çık konuşam eğer mertsen meydana
Askeri tutup karşı gelmişsin bana
Ne mümkün ki Dağ taş bana dayana

Kasım Ağa:

Ülen Temir Paşa ben kılınc astım
Şükrolsun Hüda'ya yağtayı basdım
Var metheyle Beydili'nin cıdasın
Arslan gibi girişirler meydana

Temir Paşa:

Temir Paşa derki aman diyemem
Yaradandan başka kimseyi bilmem
Canım sağ iken ben intikam koymam
Mukadderim yazılmıştır fermana

Kasım Ağa:

Sana derim sana ey Temir Paşa
Askerim sığmıyor dağ ile taş
Süre süre seni düşürdüm Muş'a
Muş'da duramadın ulaştın Vana

Temir Paşa:

Ülen Kasım Ağa laf etme yeter
Seni ederim Hacı Beyden besbeter
Senin İlbeyli'ne Şarkıyan yeter
Az kaldı katarım tozun dumana

Kasım Ağa:

Ülen Temir Paşa beni bildin mi
İntikam koymadım sen de gördün mü
Kestiğim kelleden ibret aldın mı
Aynaroz gölleri boyandı kana

İSPİRİM der ki Beylerin cengi
Hızır Aleyhisselâm yardımcı kendi
Her biri ZAL OĞLU RÜSTEM'in dengi
Emanet ettiler gani Süphan'a.

(Türkmen menkibesinde Ağca Kuğu):⁴⁴

902 de İlbeylilerin başı olanlar: Yusuf Bey, Hüseyin Bey, Himmət Bey, Yeğen Bey, idiler. Yeğen Bey Yusuf Beyin oğlu idi. Türkmen kızlarından olan AĞCA KUĞU adlı bir kızı Yeğen Bey zorla aldı. İskân Türkmenleri bunu çekemediler, hep birlik oldular. Elbeylilerin üzerine yürüdüler. Yeğen Beyi tuttular, boynu toklu -Yani Zincirli- olarak mapusa attılar. Mapusanede öldü; CİHAN ALİ adındaki âşık ol vakit şu şarkıyı söyledi:

Bizim ilde bir Osmanlı türedi
Er olanlar kendi korksun başından
Yeğen Beyim İlbeyli'nin gülüdür
Onu süal idin bülbül kuşundan

Tok boynunda sıkılmaz mı canların
Kuru yerde ağrılmaz mı yanların
Türkmen kızı yaşlı bayram günlerin
Gül bitirir gözlerinin yaşından

Himmət Beyim arzuluyor ilini
Yusuf Bey de gözetliyor yolunu
Yeğen bey de solduruyor gülünü
Ağca Kuğu ayrı düştü eşinden

CİHANLI ALİ dediceğin olmadı
İki hasret bir birini bulmadı
Yola bakın gelip giden olmadı
Hele bakın ŞİH YAPRAĞIN başından⁴⁵

⁴⁴ Mukaddimede yazdığımız Ülkü makalesinde Budala adlı şairin Hasan Dede menkibesi ile ilgili şiirlerinden birisi "Akca Kuğum sen mi indin göllere" mısrağı ile başlıyordu. Biz bu Akca Kuğu tâbirini o vakit mitolojik bir vasıfla tasvir etmek istemiştik. Halbuki onun bir Türkmen kızı olduğu şimdi anlaşılıyor.

⁴⁵ Şih Yaprak: Halepte kışla mevkiinde bir yer. (Aceba bu Şih Barak olmasın?)

Yayla başı Hasan ağa da şu beyitleri söyledi:

Öğle ile İkindinin alından
Av da gelmiş Tor balaban elinden
Yıkılası kara dağın salından
Av ederken ben yavruyu aldurdım

Alları var benek benek yüzünde
Arzumanım kaldı elâ gözünde
Yıkılası İlbeyli'nin düzündü
Av iderken ben yavruyu aldurdım

Hasan Ağa der ki gözüm ağlarda
Konca gülü deremedim bağlarda
Yıkılası yüce yüce dağlarda
Av iderken ben yavruyu aldurdım

Hüseyin Beyi de tuttular tepesinden
yüzdüler. Hüseyin Bey o halde şu beyitleri söyledi:

Hey ağalar karlı dağın eteği
Kırıldı kalmadı İlbeyli'nin peteği
Vezir konalgası arslan yatağı
Vezirlere somat çeker elimiz

Hani bizim arslanımız kurdumuz
Bulunmadık bir arada dördümüz
Bura bizim baba dede yurdumuz
Bir vakitte ıssız kalsın ilimiz

Zülfü gediğinden aştı yolumuz
Perakende oldu bizim elimiz
Dilfir ovalara gedip konunuz
Şimden sonra bom boş olsun şarımız

Sakin olun yerinizden kalkmayın
Yeter artık yüreğimi yakmayın
Kavım kardeş hatırını yıkmayın
Benim gibi yüzülmesin deriniz

Hüseyin Beyim der ki beni yüzdüler
Alay tutup etraftıma dizdiler
Hele bakın İlbeyli'yi bozdular
Şimden sonra pesent olsun haliniz

Birecik'te Türkmenlerden bir namılı
yiğit vardı. Adına Bedir Oğlu derlerdi. Bedir
Oğlu Birecik müsellimi tarafından öldürül-
dü. Bunun için aşiretinden bir âşık şu yakı-
mı söylemiştir:

Benden selâm edin çöldeki beye
Eveli hükmümüz geçerdi dağa
Aşiret seni ister gel Kasım Ağa
Alalım hayfını Bedir Oğlu'nun

İki atım var birisi yedek
Beydili yurduna RAKA'ya gidek
Birikin aşiret bir kavil edek
Alalım hayfını Bedir Oğlu'nun

Raka'yı dersen Beydili yurdu
Nice vezirlerin darbını gördü
Beserek arslanı çölün BOZKURDU
Alalım hayfını Bedir Oğlu'nun

Araplı Saydı dersen karlı dağ hali
Kel kocayı dersen isbatı belli
Sen Kasım Ağa'sın vezir üç tuğlu
Alalım hayfını Bedir Oğlu'nun

Bir haber alamadım Beydili'den
Hayfoldu belliden
Boklu Birecikte it Müsellimden
Alalım hayfını Bedir Oğlu'nun

Kara Kasım Ağa öldükten sonra
aşiretler ayrıldı. Türkmen aşiretlerine Hacı Ali
Oğlu reislik yaptı. BARAK AŞİRETLE-
RİNE KASIM AĞANIN OĞLU İDRİ-
SİN OĞLU KASIM AĞA 1248 de reis
oldu. Kasım Ağa soyundan gelenlere KA-
SIMLI dediler. Bu Kasımlılar: TAŞATAN,
ÇEPEL OMERNE, AK PINAR, KIRK
MAĞRA, AVŞAR bucaklarına yerleştirildi.
Damlar inşa ettirerek köyler kurdular.

BARAKLAR ise BOMBUÇ, BİRE-
CİK, NİZİP, ANTEP, ÇUKUROVA, SAM
DAĞlarında yerleştiler. Diğer Türkmen-
ler; Antep'in cenubunda, Kilis çevrelerinde,
Halep BAB civarlarından Hama'ya kadar
yayıldılar. Bunlar yerleştikten sonra BA-
RAKLAR İdris Ağanın oğlu Kasım Ağa
zamanında 2 kısma ayrıldılar. Ayrılan kıs-
mın birisi: (KÜRDELİ OYMAĞI) idi; bun-
ların başlarına HAYDAR AĞA reis oldu.
Fakat Haydar -Ağa ile Kasım Ağa arasında
benlik dâvası oldu. Halepte Süleyman Pa-
şa'nın valiliği zamanında Haydar Ağa çok zen-
gin ve hânedan bir adamdı. Bu yavuzlukla
Halep valisi olan Süleyman Paşaya Kasım

Ağa aleyhinde tesir yaptı. Süleyman Paşa Kasım Ağa'nın Payas'a sürgün edilmesi emrini getirtti. Kasım ağa ise bu dâvâdan kurtuluş çaresini bulmak için Fırat nehrine yakın olan Çakır Oğlu Köyünde, Yarımca, Ümmetlik, Kafracık, Keklice, Karacurun, Zührecik, Koyunbat köylerinde oturan Barakların ileri gelenlerinden ve Kara Kozaklı Çakır Oğlu Tahir Efendiyi yanına alıp Halep'te vali bulunan Süleyman Paşa'nın yanına vardıklarında Tahir Efendi şu manzum istidayı Paşaya verdi:

El-aman efendim Süleyman Paşa
Ayağım babına car diye geldim
Şu dertli sinemi saldım ataşa
Hararet söndürür kar diye geldim

Mevlâm sana sağlık saltanat versin
Hacei Hızıra ellerin ersin
Ben bir derde düştüm şâhım ne dersin
Kerem et efendim yar diye geldim

Kanlı yaşlar döker çeşmi siyahım
Arşı azamete çıkar bu âhım
Müşkülüm hal eyle ulu penahım
Bol dünya başıma dar diye geldim

Efendim sultanım ben düştüm ara
Kara bağrım yanar döndü bir nara
Kul Tahir'im senden umar bir çare
Selvi boylum var diye geldim

Tahir Efendi bu istidayı paşaya vermek için saraya giderken bir güzel görür. O güzel için şu beyitleri söyler:

Halep'te bir güzel gördüm endamı çınara
benzer
Görenler salâvat verir elâ göz hummara
benzer
Aslı belli illeri var ne şirince dilleri var
Kapısında kulları var kendisi hünkâra
benzer

Tahir'im oldum zarici ebrular döver
kuluncu
Koynunda yafa turuncu huriye gilmana
benzer

Bap ve sacur aralarına Türkmenler yerleşip yavaş yavaş ev bark yapmaya başladılar. O çevrede oturan Arap aşiretlerinden: Beni Said, Gunnaç, Ebu Sultan aşiretleri Türkmenleri çekemeyip onlarla döğüş ettiler. Türkmenlerin Bekmişli oymağından Hacı Ali Oğlu Mustafa Paşa zamanında Türkmenleri Araplar bozdu. Mallarını yağma etti, kendilerini kaçırttı. O zaman yan yana bulunan İLBEYLİ ve BARAK Türkmenleri birleştiler Arapların üzerine yürüdüler. Araplar da 32 aşiret birleşmişti. Döğüş sonunda Arapları kaçırıp çok mallar, ganimetler aldılar, çok adamlar telef ettiler.

Türklerden Hacı Ali Oğlu Mustafa Paşa araplardan da Abu Hüseyin şu şiiri müştereken söylediler:

ARAP TÜRK KAVGASININ DESTANI

Boynu uzun sançtılar dağ gibi yatar
Fitilli Şişhane top gibi öter
Alınan esirler Amuk'ta satar
Sandıkta saklanan şamlar benimdir

Temrin demir mızrak kaflardan aşar
Çopura gören develer kan işer
Kara Ali elde güzünü dişer
Tenha orduların eli benimdir

Çoşar Şeyh Samud'um ateşe girer
Dervişler dervişim Cim Polat giyer
Camaatım taburlara at koyar
Böyle camaatın kulu benimdir

Hasan İsmail yiğitler başı
Osman Bey de çıplak eder savaşı
Mustafa Paşa da hanlar ulaşı
İleşe saplanan nallar benimdir

Albustanlar ceyran gibi hoplaşır
Ganayımlar uçkur gibi çitleşir
Elhamdunlar nizam gibi toplaşır
Kim durur uğruma sacır benimdir

Kara Şehli'nin konalgası vasılı
Beni Suud ilen kurduk fasılı
Yüz atlıya karşı koduk hasunu
Dayan Ebusuut gelen Beydili

Vaktına hazır ol Abu Hüseyin
Anı dillendiren diller benimdir
Cebel Sem'an Has dağından, Amuk'tan
Harp için işlenen yolar benimdir

Abu Hasan der ki gelsin göreyim
Çatal yürek yakan eller benim dir
Yağlansın cıdalar bilensin şılga?
Kavgaya sağılan kollar benimdir

Koyunum çoktur çıkmaz yazıya
Halebi doyurdum emlik kuzuya
İki deve verdim avcı tazıya
Çeker hortumunu filler benimdir

Abu Hüseyin der ki katline ferman
Tez eyle Beydili derdine derman
Al unu Türkmeni dilerim kurban
Haber anlamayan döller benimdir

Mustafa Paşam der ki gelsin karşıma
Kurban diler ise düşsün peşime
Felek uğradırsa er savaşıma
Adam şaklabanı kullar benimdir

Melek Paşa'nın harbinden sonra Beydili
Türkleri TÜRKMEN BARAK olarak Fı-
rat nehrinden Kilis'e kadar iskân edildiler.
Burası hâlâ şimdiki oturdukları yerdir.

Teryaki Kasım Ağa öldükten sonra oğ-
lu İdris, oğlu Kasım, oğlu İsmail, oğlu Ah-
med Ağa gününe kadar bunlar Barak aşire-
tine reislik yaptılar. İdris zamanında bu aşire-
tin hükümete uygunsuzluğu görülmüş Yoz-
gat'tan ÇAPAN OĞLU'nu bu aşiretin islâ-
hına göndermişler. Çapan Oğlu geldiğinde
yetmiş kişi yalnız Barak olarak kesmiş, aşire-
ti islâh eylemiş. O sırada bir ünlü Kozan
Oğlu varmış. Barak ve Türkmenlerin islâ-
hından sonra Çapan Oğlu Kozan Oğlu'nun
üzerine varmış, onunla harp eylemişti. Bu
harpte ikisinin söyleştiği destandır:

Çapan Oğlu:

Şu dağlarlan nedir sizin zorunuz
Telef ettin elliginiz varınız
Benim sözüm sana değil yalnız
Dört köşeyi bir nizama dıkman var

Kozan Oğlu:

Ben Kozan Oğlu'yum giderim başa
Ata babam kârı çıkmak savaşa
Çapan Oğlu yorulduğun hep boşa
Kılınç kalkan kollarıma takmam ben

Çapan Oğlu:

Çadır kurar buralara otururum
Askerimi şu Yozgat'tan getiririm
Nara vurur seni burda bitiririm
Bir niyetim SİSE doğru çıkmam var

Kozan Oğlu:

Bana derler zorlu Kozan Oğlu
Hasmım Sarı Ali bilirim onu
Adam arslanıyım yutarım seni
Senin gibi bir kaç beyler yutmam var

B Ö L Ü M : IV

(Çakır Oğlu İbrahim'in elindeki tarihçe
defterinde tesadüf edilen perakende satır-
lar, destanlar.)

Cezire tarafında bulunan Karatuzak kö-
yünde otururken Barakların perişan hallerine
karşı Çakır Oğlu Sofu İbrahim'in söylediği
destan:

Yücesine çıktım seyran eyledim
Yar ile gezdiğim iller perişan
Yüreğime firkat düştü ağlarım
Bir ben değil cümle diller perişan

Kahpe felek kıyma bana yazıktır
Çok gurbetlik gezdik bağrım eziktir
Virandır ilimiz bağlar bozuktur
Bülbülün konduğu güller perişan

Kolumuza konmaz oldu bazımız
Bir kötüye geçmez oldu sözümüz
Öter iken ötmez oldu sazımız
Almıyor perdeler teller perişan

SOFU İBRAHİM der ki binelim ata
Cidalar saplarık adama ete
İlimiz düşürdük diyar gurbete
Altı Arap atlı beyler perişan

Teryaki Oğlundan:

Firuz Beyden Muslu Beye bir selâm
Gelsin buralardan gidelim dedi
Bu Abbas Paşadır karşı durulmaz
Vakitken arayı açalım dedi

Şit Oğlu der ki ciğerim dağlı
Yukarı kalede kolları bağı
Sende Firuz Bey ben vezir üç tuğlu
Gelin birer candan geçelim dedi

Musa Şeyh Oğlu der ki ben de varayım
Göçü çekip karşısına durayım
Hırsız tutup ele vereyim
Yahşi yamandan çekelim dedi

Defler Oğlu der ki Osmanlı kanda
Altımda kır at demir don bende
Hepiniz bir olmuş cehdiniz bende
Gelin buralardan göçelim dedi

Teryaki Oğlu der ki bir geldim dünyaya bir
daha gelmem

Yaradandan başka kimseyi bilmem
Vallahi ölürüm bir çoban vermem
Al kanı çöllere saçalım dedi

Dedem Oğlundan:

Toplandı aşiret geldi Culaba
Firuz Beyim yurdu başbend değil mi
Emroldu Beylerden konduk yan yana
Hacı Ali'nin yurdu seylân değil mi

Hacı Ali'den aşağı budak düzüldü
Bend sahibi isim isim yazıldı
Orda Berk Ağa'nın keyfi bozuldu
Bayındırın yurdu Koncan değil mi

Yer verdiler Ulaşlı'nın beyine
O da kondu Berk Ağa'nın sağına
Beyler çıktı akça kale dağına
Tolonların yurdu Şirvan değil mi

Dedem Oğlu haymaların kurulsun
Yenilsin içilsin sohbet sürülsün
Açılsın bayraklar cida vurulsun
Horasan'dan geldik iskân değil mi

(BARAKLAR ARASINDA KARACA- OĞLAN MENKİBESİ)

-Çakır Oğlunun defterinden yazılmıştır-
Karacaoğlan İskân Türklerinden ve BA-

RAK AŞİRETİ'ne mensup olan KEMER-
SİZ OĞLU TERLEMEZ'in oğlu idi. Ak-
pınar köyünde otururdu. Bu köyün yakınında
da KEKLİCEK adında bir köy vardı.
Karacaoğlan'ın Yakup adında bir yeğeni var-
dı. Yakup Keklicek köyünde Turna adlı bir
kızı seviyordu. Karacaoğlan Yakup'un sev-
dasına vakıf olunca sevdiği kızın yanına gi-
dip şu türküleri söyledi:

Bitti mi ola Şam elinin gülleri
Açtı mı ola Siyeç'inden dalları
O sefil Yakub'un şirin dilleri
Yakub sana selâm saldı Turna kız

Bitti mi ola Şam elinin lâlesi
Gitti mi ola elâ gözün sürmesi
O sefil Yakub'un telli turnası
Yakub sana selâm saldı Turna kız

Turna ne gezersin Kekliceğin dışında
Zagal avcı gezer senin peşinde
Uzak değil Akpınarın başında
Yakub sana selâm saldı Turna kız

Karacaoğlan gezer Kekliceğin dışında
Gündüz hayalinde gece düşünde
Yeni girmiş on üç on dört yaşında
Yakub sana selâm saldı Turna kız

Aydın göçebelere Toros yaylalarına
çıktıklarında İskân Türkleri de yaylaya kon-
muşlardı. Karacaoğlan, Aydın göçünde yerli
olan bir kıızı sevmiştir. Aydınlılar yayladan
dönerken Karacaoğlan'ın sevdiği kıza söy-
lediği türkü:

Benden selâm edin Aydın iline
Alnı top perçemli mayalarına
Bizim elde çakır, doğan eğlenmez
Yavru şahan konsun kayalarına

Yiğidin alınına yazılan gelir
Nerde güzel görse eğlenir kalır
Ak göğüsü gören imansız ölür
Anan düğme diksin sayalarına

Yüksek minarede temcit okunur
Eser garbi yeli yâre dokunur
Yarından ayrılan gül mü takınır
Sok beni zülfünün aralarına

Karacaoğlan der ki coş oldu heyler
Bu yıkık gönlümü gör kimler eyler
Ak göğsün üstünde püskürme benler
Yakışır kaşının karalarına

Türkmen Barak göçebelere UZUN YAYLA'ya -Sivas taraflarına- vardıklarında Ceritli aşireti de beraberdi. Cerit aşiretinden Ayşe adında bir kıza Karacaoğlan göz koymuştu. Şu türküyü söyledi:

Ne güzel yaratmış o Celle Celâl
Yürü Ayşe'm yayla sana uygundur
Şol Bumuç Elinin ağca ceranı
Avcu elinden kovgun gelmiş yorgundur

Aslımız sorasan Cerit dağlıdır
Gören âşıkların aklın dağlıdır
Onbeşinde sarılmanın çağıdır
Gümüş kuşak ince bele uygundur

Kömür gözlüm seni bu ilde koymam
Çeşmin hayalini karşımdan ırmam
Seni bu illere hiç lâıyk görmem
Böyle güzel bizim ile uygundur

Karacaoğlan der ki tükendi sözüm
Kız senin elinden geçirdim özüm
Türlü libas giymiş eldirmiş yüzün
Niçin dostum kumaşların solgundur

Karacaoğlan BARAK'ın İkizce köyünde Marziyalı Yusuf'un kızı Telli'yi severdi. Bir gün Telli kendisine kinaye bir söz söyledi. Bu söz Karacaoğlan'a ağır geldi, çünkü kız başkası ile şüphelenmişti. Karacaoğlan şu beyitleri söyledi:

Aşup aşup giden yârin yoludur
Güzel sevmek koç yiğidin kârıdır
Benim gönlüm has ebrişim telidir
Dolaşırsa açamazsın sevdiğim

Bizim iller dağ değildir meşedir
Telli kız yoluma gülâp döşedir
Benim gönlüm kaya değil şışedir
Kırılırsa yapamazsın sevdiğim

Karacaoğlan der ki gam yükünü getürme
Kötüleri meclisine yetürme
Kömürkünün dükkânında oturma
Ak üstün kara edersin sevdiğim

Tekrar Karacaoğlan'ın Telli kıza söylediği:

Haşarı da deli gönlüm haşarı
Ağladıkça elâ gözler yaşarı
Çöz çıkar saçını fesden dışarı
Eser garbi yeli zülfün nem alır

Dilek eyle kabul ola dileğin
Silinmiş hançerden ağdır bileğin
Çok salınma başı yeşil meleşim
El ârifdir yürüyüşünden hil alır

Evvel bahar yaz ayları doğunca
Kuru çaylar kenarını sel alır
Oğlan kızla bir araya gelince
Kız oğlana nergis verir gül alır

Karacaoğlan der ki eğlendim kaldım
Muhabbet yeğnimmiş ben yeni bildim
Osandım canımdan mezada verdim
İçinizde güzel yok mu kul alır

Karacaoğlan Kayseri taraflarından gezip gelirken yolu Çukur Ovaya uğramış. O civarda eski sevdiklerinden Emine adlı kıza görmek arzusu ile köyüne uğradığında Çukurova köylülerini hastalık içinde bitkin bir halde güne karşı oturur görünce geçmiş günleri hatırlıyarak şu beyitleri söylemiş:

İndim geldim Çukurova düzüne
Kışın bilmem eğlenilmez yazına
Öptüm sevdim yanağını yüzünü
Emine'nin saracak beli kalmamış

Bizim eller çayır çimen korusu
Aha geldi güzellerin sürüsü
Ölen ölmüş inileşir gerisi
Gel otur demeye dili kalmamış

Bizim eller çayır çimen yatağı
Gölünüz de güvel ördek batağı
Kırılmış arısı kalmış peteği
Yemeğe bir dalak balı kalmamış

Karacaoğlan torbalaban yetirir
Yiğitleri çifte silâh götürür
Meclisleri güne karşı oturur
Eğlenip duracak yeri kalmamış

BARAK TÜRKMENLERİ beraberlerinde gelen Türkmen aşiretleri ile Horasan'dan çıkıp Anadolu ve cenup ovalarına yayıldıklarında Karacaoğlan ne söylemiş:

Bana deli derler değilim tekin
Horasan elinden eyledik sökün
Sırtıma almışım gam, efkâr yükün
Düşüm gurbet ele götüremeyom

Çimen mi de deli gönlüm çimen mi
Bilmem devir dönmüş âhir zaman mı
Gözüm Şam'ı arzular gönlüm Yemen'i
Ben bu işe akıl yetiremeyom

Arafata çıkar ederler hacı
Başına vurmuşlar Mekke'de tacı
Ağ göğsün üstünde gülün ağacı
Diktim sitilini bitiremeyom

Bu yalan dünyaya geldim geleli
Tas tas içtim ağları sağ iken
Kahpe felek kıymetimi bilmedi
Viran etti mor sümbüllü bağ iken

Aradılar bir tenhada buldular
Yasladılar şivka dalım kırdılar
Yaz bahar ayında bir ot verdiler
Yandım gittim ala karlı dağ iken

Farımaz da deli gönül farımaz
Ağlamadan gözüm yaşı kurumaz
Şimdengeri benim hükmüm yürümez
Azil oldum güzellere bey iken

Karacaoğlan der ki yakın olana
Aklımı vermişim ben de talana
Sual edin bizden evvel gelene
Kimler varmış biz burada yok iken

Karacaoğlan Urum memleketlerini dolaşup geri dönerken Maraş'ın Büyük Gök-sun köyünde üç kız otururken görüp söylediği:

Yolumun üstünde üç kız oturur
Dünyalar durdukça durası kızlar
Allahdan umarım gelin olasız
Mevlâm muradınız veresi kızlar

Yolumun üzeri kızlar durağı
Silinmiş hançerden ağdır bileği
Hak yanında kabul ola dileği
Al yeşil gerdeğe giresi kızlar

Kızlar güzel amma aslı huridir
Yer yüzünü lâle sümbül bürüdür
Gasvetli gönlümün gamın arıdır
Karanlık kalbimin çırası kızlar

Karacaoğlan'ın Avşar kızlarına söylediği:

Avşar beylerinde bir güzel gördüm
Kozan arasına çeker göçünü
Elleri kınalı gözler sürmeli
Sırma ile karıştırmış saçını

Öpemedim altın ile tuncundan
Mis kokuyor zülûfünün ucundan
Gözünü sevdiğim senin ucundan
Bir kaç yıldır ben bekledim HAÇIN'İ

Sabahtan kalkar da dostunu öner
Altın saç bağısı topuğa değer
Yalnız kaş ile gözleri değer
Acem ülkesinin tahtı tacını

Karacaoğlan der ki eğlendim kaldım
Muhabbet şirinmiş ben yeni bildim
Sultan mezadından muradım aldım
Üç beş sene güzellerin bacını

(ÖKSÜZ OĞLAN MENKABESİ)

Çukurova köylerinde bir Öksüz Oğlan var idi. Babası öldü, amcası AVŞAR ALİ'nin yanında beslendi. Küçükten amcasının kızına nişanlamışlardı. Bu kız ile oğlan beraber büyüdüler, yaşları on altı ile on yediye gelince Mucur memleketine gidip, orada Osman Bey oğlu derebeyi idi, Osman Bey oğlunun at ve beygir sürülerini Türkmen gazvecileri yağlamamıştı. Osman Bey oğlu bunların peşinde iken yüz süvari ile Çukurova'da Avşar Ali'nin evinde konuklandı. Avşar Ali'nin kızını Osman Bey oğlu görünce aklı başından gitti, Avşar Ali'den bu kızı istedi. Avşar Ali de kıza danışayım diye cevap verdi. O

vakit karısı: “Osman Bey oğlu gibi adam bizim kızımızı istedi ise niçün vermezsin?” Avşar Ali dediki: “Ben bu kızı Öksüz Oğlana nişanladım, şimdi Osman Bey Oğluna nasıl vereyim?” Karısı: “Öksüz Oğlan bir-yetimdir, malı mülkü yoktur, biz kendisini besledik büyüttük, bu işe bir şey deyemez” dedi. Avşar Ali Osman Bey oğlundan kırk gün mühlet istedi. Osman Bey Oğlu da peki dedi, atlanıp Mucur’a gitti.

Gelelim: Öksüz Oğlan’ı amcasının kızı hal ve keyfiyeti anlattı. Osman Bey Oğlu’nun verdiği mühletten 35 gün geçmişti. Öksüz Oğlan’a sıkıntı basdı, can sıkıntısını gidermen için yakındaki bir köye gitti. Aradan 12 gün geçti gelmedi. Bu arada Osman Bey Oğlu gelip kızı aldı gitti. Öksüz Oğlan geri dönüp gelince bu felâketle karşılandı, ve şu yakımı söyledi:

Aha geldim gider oldum
Kömür gözlü yardan oldum
Bize bir ayrılık geldi
Ben yara yar bana doymadan

Gam efkâr aldı başımı
Hak artırdı ateşimi
Ben kime deyeyim düşümü
El duyup yara yoymadan

İçtiğim aşkın şerbeti
Gezdim diyarı gurbeti
Aldı o yârin kısmeti
Habeş benleri saymadan

Öksüz Oğlan gayri ölsün
Yâri yoktur kimle gülsün
Söyle yâr canımı alsın
Azrail elin koymadan

Öksüz oğlan bu firkatle Çukurova’dan kalkıp Mucur memleketine gitti. Suâl edip edip amcası kızının konağını buldu. Amcası kızını görünce şu ilenci söyledi:

Ağlayı ağlayı geldim kapına
Ben mail olmuşum senin yapına
Her yanını dertle maraz kaplaya
Bu sana az kuş olsun kız gelin

Fil yalası olsun senin gömleğin
Kaşıldıkça kan götürsün tırnağın
Yedi elti ile getsin örneğin
Bu da sana az kuş olsun kız gelin

Bana derler Öksüz Oğlancık
Yanların top top olsun yılcancık
Etini yesinler enikli kancık
Bu da sana az kuş olsun kız gelin

Amcası kızının cevabı:

Öksüz Oğlan ağlar gülmez
Gitti yârin ele girmez
Gelmez ise iflâh olmaz
Senin yârin alan Öksüz

Öksüzün kolları bağlı
Yâri yok ciğeri dağlı
Mucurlu Osman Bey Oğlu
Senin yârin alan Öksüz

Parmağında hatem yüzük
Kıymayın Öksüze yazık
Yâri gitmiş keyfi bozuk
Sevseliye –Beyhudeye– yelen Öksüz

Amcası kızı bunları deyince derhal Osman Bey Oğlu’na bir sancı yapıştı ve öldü. Öksüz Oğlan eski nişanlısını aldı ve Osman Bey Oğlu’nun malına mülküne sahip oldu. Öksüz Oğlan’ın amucası kızını pence-rede görüp söylediğidir:

Bir aydınlık oldu ay doğdu sandım
Bir kul sebep oldu ben yâri gördüm
Samar kalpak ile çıkmış haneden
Bir gülüzâr nişan civanı gördüm

Siması huri kendisi melek
İman ahit kalmamış geçmiyor dilek
Bir çift kelim söyle şad olak gülek
Yumşak söyleyuben yalvarı gördüm

Pencerede durmuş neler takınır
Ağ eline al kınalar yakınır
Siyah zülfü mah gerdana dökünür
Yüzünden parlayan şamdanı gördüm

Öksüz Oğlan der ki tükendi özüm
Sağlamdı yarem artıyor sızım
Sakî bir nurlandır öksüzün yüzün
Sandım ki diz dize hünkârı gördüm

(KUL MUSTAFADAN HÂTİRALAR

Kul Mustafa KIYAS'da amcasının yanında yetim büyüdü. Amcasının Meryem adlı kızı ile nişanlanmıştı. Fakat Kul Mustafa bu kızı sevmiyordu. Kızın yaşı on on dörde basmıştı, Kul Mustafa kız hakkında isteksizlik gösteren laflar sarfetmiş ve bunu duyan kız acımuş, ümitsüzlenmişti. Kul Mustafa seyyah gezdi. Bir kaç yıl gezip dolaştıktan sonra tekrar amcasının olduğu yere geldiğinde baktı ki Meryem öyle serpilmiş büyümüş ve güzelleşmiş... Evvelki söylediği sözlerle nadim oldu, utandı; amcası kızına yeniden gönül bağladı. "Bu kızdan başkasını almam ve buradan bir yere gitmem" diye tutturdu. Fakat bu sefer kız Mustafa'yı reddediyordu. Meryem bir gün köyde bir komşu kızının düğününe giderken Kul Mustafa yoluna geldi, onu görüp hayıflandı bir ah çekip şu yakını söyledi:

Bir don al giyinmiş bir don darayı
Yas çeküp de bağlamamış karayı
Az mı çok mu sinemdeki yarayı
Yar gelsin gözüyle görsün de gitsin

Aklım olsa konuşmazdım kızıla
Aldı beni cilvesile nazıla
Yaramı pişirsin ballı tuzula
Yar kendi merhemim düzsün de gitsin

Âşık olanlar da pirine tapar
İmansız olanlar yolundan sapar
Gövdem harir olmuş yelden nem kapar
Yar yaram elile sarsın da gitsin

Benim gönlüm eza ile cefada
Senin gönlün seyrangâhda safada
Çünkü gönlün yoktur Kul Mustafa'da
Kan yaşlı gözümü silsin de gitsin

Kul Mustafa der ki emmim kızısın
Yüreğime koydun aşkın sızısın
Görmez uğrundaki emlik kuzusun
Hastayım halimi sorsun da gitsin

Kız Kul Mustafa'dan iyice kaçınıyordu. Kul Mustafa da onun sevdasıyla yanıp tutuşuyordu. Hasta düştü, hasta görmiye gelen konu komşusuna şu ağıtı söyledi:

Kavum kardeş bir sualim var size
Çekilmişim Mansur gibi dara ben
Korkarım yarimi yad eller alır
Boğulurum namus ilen âra ben

Ecel gelmiş baş ucumda falaklar
Korkarım ki bu dert beni helâklar
Ağlayı ağlayı doldu sulaklar
Her daim ağlayan bahtı kara ben

Benim gönlüm seyir eyler seyranda
O kız gezer düğünlerde bayramda
Benim gönlüm emmim kızı Meryem'de
Yandım gittim hasretilen nara ben

Bakın ey cemaat siz bana bakın
Ahiret gömleğin boynuma takın
Kul Mustafam şimdi ölüme yakın
Bulamadım dertlerime çare ben

Seyirlerden seyrangâhdan gelirken
Doğru yolom dost köyüne düş geldi
Ben derdi me bunda derman ararken
Başımıza türlü türlü iş geldi

Türlü libas giymiş boylu boyunca
Cemaline bakamadım doyunca
Meryem geldi helâlaşak deyince
Ruhu çıktı can evine kuş geldi

Bunları söyledikten sonra Kul Mustafa sevgilisinin kollarında can verdi.

MİSKİN ALİ'DEN PARÇALAR

Kara Abalı Oymağından ÇARHA oğlu MİSKİN ALİ Pazarcık ovasında Mercanlı Hasan'ın kızı Zeynep'i severdi. Miskin Ali bundan başka Emine adlı bir kıza da gönül vermişti. Emine ile beraber Amuk Ovası'na gitmişti. Mercanlı Hasan'ın kızı Zeynep Miskin Ali'ye şu beyitleri yazıp gönderdi:

Benden selâm edin Miskin Ali'ye
Yar yardan arasın açar mı böyle
Zeynep kız kendinin yasın çeker
Adam sever sever geçer mi böyle

Şimdi çıkıp çıkıp yollara bakıp
Aramıza zivan -Acı Buğday karanfili-
ekdi irakıp

Alicılar hop şikârin bırakıp
Kuzgunlar ardına düşer mi böyle

Zeynep kız der ki kurbanım yâre
Kendi bana ben kendine sır sıra
Bir adam da hizmet etse bir yere
Başka dolulardan içer mi böyle

Miskin Ali Adana'da bir sevdiği
kızın başkası ile aşinalık ettiğini haber alınca
söylediği:

Ey ilâhi senden yari isterim
Gülü zemheride solmadık olsun
Ne analar doğurmuş ne yeri belli
Daha bu dünyaya gelmedik olsun
Ayağında hal hal altında çizme
Başında çevresi olayı yazma
Kendisi melektir huriden azma
Daha hiç bir gözler görmedik olsun
Miskin Ali der ki dediğim olsa
Şakısa bülbüller daline konsa
Her beni gördükçe oynasa güle
Daha bir kimse ile gülmedik olsun

(İşkân Türklerinden Aşık Şeyhli'nin
destanı):

Her sabah her sabah meydan yerine
Tan yıldızı gibi doğarsın dilber
Yüzün şemsü kamer dudak bal damar
Bir gün olur yere bakarsın dilber
Kim söndürür yar sevdana düşeni
Beyaz mah göğsün tel perişanı
Çifte gamze mah yüzünün nişanı
Onu kirpiğinle dögersin dilber
Kurulmuştur bu dünyanın bünyadı
ELİF'dir Kur'ana yakışır adı
Versinler Mısır'ı Şam'ı Bağdad'ı
Çöl Arabistana değersin dilber

Aşık Hüseyin'in ⁴⁶ Horasan'dan çıkış
hakkındaki sözleri:

Çıktık Horasan'dan eyledik sökün
Şam'da Kul Yusuf'u görmiye geldim
Vardım Beytullah'ı tavaf eyledim
Eşiğine yüzüm sürmeye geldim

⁴⁶ Çakır Oğlu'nun defterinde bu aşık Kayas
ailesinden Aşık Hüseyin diye gösterilmektedir. Mu-
kaddimedeki Ülkü Makalemizde Hasan Dedeli Bu-
dala Şeyh Hüseyin adlı şair olması da muhtemeldir.

Hani benim hırka ile postlarım
İki Tuti bir kafeste beslerim
Yüküm kumaş müşterisin isterim
Müşterisin bulup satmıya geldim

Yapısı da lâlü gevher yapılı
Kâtipleri hocasına tapılı
Bir şehir gördüm 360 kapılı
Kimin açıp kimin örtmiye geldim

Nurdan kuşak kuşattılar belime
Hak Muhammed Ali geldi dilime
Seksen bin sahabe iman yoluna
Kâbede namazı kılmıya geldim

Hüseyinim der ki göge kim uçtu
Suya köprü kurdu gör kimler geçti
İdris Nebi hulle ile don biçti
Ben onu âşıktan sormıya geldim

Bir yapalak bir güvele dadanmış
Tozudu tozudu bir nice edem
Yavuz Beyler yoktu şevke bağlıyım
Şevke çok yiğite ar nice edem

Çağırır çağırırım yanıma gelmez
Küçüktür sevdiğim halimden bilmez
Halka beyan etsem işime elvermez
Gider bir kötüye der nice edem

Karşıdan gelir yar güle güle
Haydası turuncu koyunda bile
Alam gidem seni gel bizim eve
Karşıkı dağlardır kar nice edem

Garbî eser harmanlarım savrulur
Dalga vurur gemilerim devrilir
Hüseyin'im der ki başım çevrilir
Bol dünya başıma dar nice edem

Hüseyin'in Genç Osman ve Bağdat vak'-
asına ait destanları:

Bir nâme yazdı Şam ile Mısıra
Acem'in elinde din islâm esir
Çekildi geldi sancağı resul
Al gitti bedene dikti Genç Osman

Bir name geldi Mısır,dan Şam,dan
Kılıncın kabzası görünmez kandan
Bağdat'ın yolları tozdan dumandan
Atladı hendeği vardı Genç Osman

Donadaydım kır atımın ikisin
Çiğnedeyim düşmanların hepsin
Sabah namazında Bağdat kapısın
El vurdu zorladı açtı Genç Osman

Hüseyin'im der Genç Osman'ı göreydim
Nasıl kahramanmış bende bileydim
Vezirlik isterse üç tuğ vereydim
Şehitlere serdar oldu Genç Osman

Bağdad'a varıp dögüş eylediklerinde
Âşık Hüseyin'in söylediği:

Sana derim sana Âl Osman oğlu
Hazır ol üstüne asker geliyor
Yıkırım ben senin tahtü tacını
Cümle düvellerde elim var benim

Âl Osman Oğluyum etmem eyvallah
Bize yardım eder yaradan Allah
Dilleri ananmaz Nuseyri Fellâh
Arabistan gibi elim var benim

Kör Moskof der ki ben de hazırım
İslâmları koyun gibi keserim
Dört gülleylen bir ordunu yasarım
Kudüsü şerife yolum var benim

Sultan Murat der ki tahta çıkarım
Billür tutar ellerini yakarım
Kudüse geçeni kıyma çekerim
Âl Osman Oğluyum şanıım var benim

(Bu destan'ın da tamam olduğu
anlaşıyor)

Bağdad'ın fethinden sonra Hüseyin'in
söylediği:

Sana derim sana ey Acem şahı
Hazır ol üstüne asker geliyor
Yıklarlar başına tahtıla tacı
Arslan yatağından kalkmış geliyor

Elli bini sırma postal giyici
Altmış bini Allah Allah deyici
Yetmiş bini tatlı cana kıyıcı
Seksen bini Horasandan geliyor

Sultan Murat halifesi kendidir
Dögüşümüz Hazireti Ali cengidir
Doksan bini kara donlu Hindi'dir
Yüz bini de Tatar Handan geliyor

Hüseyin'im der ki buna varılmaz
İleri varırsak geri durulmaz
Gökteki yıldızdan çoktur sayılmaz
Hacı Bektaş köçeğile geliyor

Atımı kapıya bağlamasınlar
Nişanım versinler eğlemesinler
Beni öldü deyü ağlamasınlar
Kara deniz kesdi yollarımızı

Ben de Hüseyin idim üşenmez iken
Kuş tüyü döşeğe döşenmez iken
Ebrüşüm kuşağı kuşanmaz iken
Kendir kemer kertti bellerimizi

Benli Hüseyin idim haylamaz iken
Geçitsiz deryayı boylamaz iken
Haftada bir kelâm söylemez iken
Kâfir bülbül etti dillerimizi

Ben elimle kendimi asarım
Bu garip ellerde kime küserim
Kıral kızı derki Molla Hüseyin'im
Göresin mi geldi ellerinizi

Ali Paşa adlı bir şairin destanları:

Bozar Arap atım bozar
Yar elleri kalem yazar
Gel ahımı alma güzel
Bu ah yer de kalmaz ımış

Yağan yağmur esen yeller
Yare doğru giden yollar
Bülbülün sesine güller
Açılanlar solmaz ımış

Hoca ismi azam demiş
Okuyanlar bilmez ımış
Ben gideli devir dönmüş
Zalım engel olmaz ımış

Ali Paşa'm Hakka güven
İflâh olmaz inkâr eden
Al belâlı gelin seven
Artar ömrü ölmez ımış

Gülistansın giydin alı
Sineme çekerim dağı
Göğsün üstü cennet bağı
Kokuyor güller gülistan

Gülistansız güller bitmez
Dallarında bülbül ötmez
Uzadırim elim yetmez
Havalı dallar gülistan

Gülistan boyun uzatma
Uzaktan yolum gözetme
Geydirip kuşatıp bezetme
Eğer değer nazarlar gülistan

Güzeller salkım sokunur
Âdettir güzele bakılır
Ağzımdan dürler dökülür
Dudaktan ballar gülistan

Ali Paşa'm der ki benden
Arslanları sevmiş candan
Gamzeleri doldu kandan
Saçıldı kanlar gülistan

Gök yüzünde yeşil yaprak
Yere düşer irak irak
Basdığımız kara toprak
Usul boydan aşar bir gün

Bulut gökten şişesidir
Yağıp yere düşesidir
İnsanlar dağ meşesidir
Değer balta budar bir gün

Bak şu feleğin işine
Neler getirdi başıma
Mezarımın baş taşına
Konar baykuş öter bir gün

Ali Paşa'm der nolacak
Mukadder böyle olacak
Hallaç Mansur gelecek
Dağı taşı atar bir gün

Yenem dedim yenedim
Deli gönlüm coşa geldi
Ben ağlarım eller güler
Halka bir temaşa geldi

Dervişler vurunur tacı
Bulunmaz derdimin ilacı
Şam ile Mısır'ın haracı
Bir göz ile kaşa geldi

Mevlâdan istemem sağlık
Sağlıkda sürmedim beylik
Ayşe'nin saldığı yağlık
Gözden akan yaşa geldi

Giderler geri bakarlar
Ağ ele kına yakarlar
Gidersem diller dökerler
Duyun Ali paşa geldi

Boynu uzun yeşil ördek
Dal boynunu sundun yine
Her bakışın bir kan eyle
Tatlı cana kıydın yine

Kaşların var beder beder
Kırpıkların meftun eder
Beni görmüş geri gider
Dostum neler duydun yine

Boynunda kırmızı hakık
Zülfü gerdana takık
Boynu eğri yüzü yıkık
El sözüne uydun yine

Kani Ali Paşa'm kani
Verir Mevlâ'm alır canı
Al üstüne yeşil donu
Yar karşımda giydin yine

İlbeğli Oğlu, İstanbul'a fermanla çağrılıp giderken babasının yaylağı olan "Sultan Habeş yaylasına" geldiğinde firaklanarak söylediğidir: "Karataşın İncirli köyünden, Aydınli aşiretinden Âşık Hasan Emir" den dinlenmiştir:

Sultan Habeş bir karlıca dağ olur
Suyun içen hastaları sağ olur
Ben giderim kötü BARAK beğ olur
Babam yurdu telli yaylam kalındı

Top top olmuş gelen BARAK KIZLARI
Kudretten sürmelenmiş gözleri
Göz görürde can katlanmaz sizleri
Babam yurda nazlı yaylam kalındı

Yağmur yağar işiladır kayrağı
İli göçmüş bozulaşır taylağı
Taze gelin koç yiğidin yaylağı
Babam yurdu nazlı yaylam kalındı

Sultan Habeş bir karlıca peridür
Bitmiş geyik göbeği de sümbül sarıdur
Arap atlar koç yiğidin yaridür
Babam yurdu telli yaylam kalındı,⁴⁷

⁴⁷ Bu türkünün son kıtası noksandır. Ben bunu Dadaloğlu'na ait sanıyorum. Çünkü üçüncü kıtasını Antalyada bir Yörük'ten dinlemiştir. N. K.

GÜZELOVA (ERZURUM) ETNOGRAFYA VE FOLKLORUNA

DAİR NOTLAR (1)

Derleyenler : Hâmit KOŞAY - Sabahattin KILIÇ
Resimleri Çizen: Güvengöz ÖZDEMİR

GÜZEL OVA'NIN YERİ VE TABİAT ŞARTLARI :

Güzel Ova Erzurum'un 15 Klm. kuzey doğusundadır. Güneyinde Çobandede, kuzey doğusunda Dumlu dağları vardır. Köyün altından Karasu geçer. Karasu Karagöbek köyünden çıkar. Zağcı ve Güngörmezden gelen çaylarla Giregörskede birleşir. Tafta köprüsünde Küşk'ün suyunu alır. Ondan sonra Dumlu'ya (Hins) geçerek Güzelova ya ulaşır. Feyruz Bey köprüsünden sonra Karaz suyuna karışır.

RÜZGARLAR:

Gürcü: Kuzey doğudan,

Haydari: Kuzey batıdan,

Gedik: Doğu güneyden eser.

Arzıtı: Güzel Ovanın kuzeyindeki Arzıtı köyünden doğru esen rüzgardır.

Kible: Güneyden esen rüzgârdır.

Rüzgârların en faydalısı Gürcü'dür. Yağmur getirir. Serin rüzgârdır.

Kible devamlı eserse zarar getirir. En çok "Şeytan atı'da" bu rüzgâr yapar. Rüzgârın tozu kıvıra kıvıra göğe doğru kaldırmasına şeytan atı denir.

Senenin 7-8 ayı kıştır. Kışın kar yağar ve kış boyunca yerden kalkmaz. Yağmur- lar en çok ilk baharda yağar.

İSTATİSTİK:

Şimdiki köy 185 haneli ve 1387 nüfus- ludur. Kadın erkekten daha fazladır.

Güzel Ova zengin bir köy sayılır. Her hane sahibinin az çok arazisi ve malı davarı vardır.

Köyün en zengini DAİM UMUDUM'dur. 200 dönüm tarla, 50 dönüm çayır, 50 dönüm yoncası, 60 koyunu vardır. DAİM UMUDUM'un babasında bu malın beş misli varmış. Öldükten sonra beş kişiye bölünmüş.

Orta halli bir aile olarak NURİ IŞIK vardır. 50 dönüm tarla, 15 dönüm mera, 10 dönüm yoncalığı, 10 sığır, 5 manda, 70 ko- yunu vardır.

ÇOBANLIK:

Beş türlü çoban vardır:

1- Sığır çobanı,

2- Koyun çobanı,

3- Dana çobanı,

4- Kuzu çobanı,

5- Kaz çobanı,

Martta muhtar bütün köylüyü bir araya toplar. Çobanlık etmek isteyenleri sorar. Ta- liplilerin arasından kaç kişi seçilecekse ih- tiyar heyeti seçer.

Bunların hakları da pazarlıkla tayin edi- lir. Sığır veya koyun çobanları 3 hayvan ba- şına 1 kile zahra (arpa, buğday karışık); dana ve kuzu çobanları da 4 hayvan başına 1 kile zahra alırlar.

(1) Bu notlar 16 Ağustos - 1 Ekim 1961 tarih- leri arasında Güzelovada Atatürk Üniversitesi adına kazı yaptığımız sırada alınmıştır. Bize izahat veren Güzelova'lılara, teşekkür ederiz.

Kaz çobanları ekseriya parayla tutulur.

Çobanların vazifesi kar yağınca biter. Koyun çobanları geceleri koyunu getirmez, dağda kalırlar. Yanlarında köpekleri ve yüklerini taşımak için eşekleri vardır. Diğer çobanlar köpek götürmezler.

Bazı seneler atlara da ayrıca bir çoban tutulur. Fakat çoğunlukla atları da sığır çobanı otarır (güder). Yalnız atlara fazla hak alınır. (İki ata bir kile zahra)

AVCILIK:

Güzel Ova'da avcılık önemli bir yer işgal etmez. Bunun sebebi av hayvanlarının uzakta olmasıdır. Bununla beraber köyde avcılar vardır.

Av hayvanları ve çeşitleri: Av hayvanlarının başında turna gelir. Bataklık kurutulmadan önce turna avı daha çok yapılırdı. Turna tüfikle vurulur.

Toy avı: Toy en çok Dumlu'yla Güzel Ova arasındaki kıraçlar da vardır. Avcılar kağnılara binip bu kıraca çıkarlar. Toy kağni sesini duyunca arabanın peşine gelir. Avcılar da vururlar.

Keklik ve güvercin bu havalide az bulunur.

Kış aylarında tilki ve tavşan avı yapılır.

BALIKÇILIK:

Karasu'nun Tafta köprüsünden yukarı kısımlarında alabalık, aşağı kısımlarında saz balığı vardır. Güzelvaoda Karasu'nun balık verimi az olduğu için Tafta'ya ve yukarı kısımlara gitmek icap ederki giden köylü de yoktur.

GÜNLÜK HAYAT PROGRAMI

Bu bahsi dinlenme mevsimi olan kış ve çalışma mevsimi olan yaza göre ayırmak ve incelemek gerekir.

ERKEĞİN KIŞ HAYATI:

Anadolu'nun hemen bütün köylerinde olduğu gibi Güzel Ovada da erkeğin yaz-kış çalışma saati sabah ezanıyla başlar. Kışın sa-

bah namazına gidip gelen erkeğin, gördüğü işi köylü şöyle anlatıyor: "Namazdan" soro "sonra" mali görmeye giderik. Mali kaldırdıktan sora altını süpürür Alafnı² veririk. Mal alafını yedikten sora da suvarırık³".

Suyunu içen hayvan istirahata bırakılır. Bundan sonra gelen işlerde köylünün çalışma sahası kısmen bitmiş sayılır. Köylü erkeklerin bir çoğu küçük çapta zanaatkarlık yapar. Bazısı marangoz, bazısı demircidir. Bazıları da hasır dokur.

Bunların dışında kalan erkekler de köy kahvelerinde toplanır.

Kışın öğlede hayvanlara yem verilmez. İkinci üzeri verilir.

Akşam olunca, köylüler ya köy kahvesinde ya da oturma ahırlarında (ahır odalarında) toplanırlar.

ERKEĞİN YAZ HAYATI:

Kışın olduğu gibi yazında köylü sabah ezanında uyanır. İlk bahar tohumlama mevsimi olduğu için erkeğin kıştan farklı olarak gördüğü vazife Haziran ayına kadar tohum ekmektir. Haziranda herg'ler⁴ başlar. Herg'lerden sonra biçim başlar, (çayır biçimi). Daha sonra ekin biçimi ve harman gelir.

Yaz hayatı boyunca erkeğin vazifeleri oldukça karışıktır. Bu itibarla bu konuyu "çalışma" başlığı altında bütün teferruatıyla inceleyeceğiz.

KADININ HAYAT PROGRAMI

Kadının çalışma saatide erkeğin olduğu gibi sabah ezanıyla başlar. Önce evin temizliğini yapan kadın, kahvaltıyı hazırlar. Şennik⁵ yiyip gittikten sonra kadının işi ekseriya yün tarıyıp eğirmek, birde yemek hazırlamaktır. Gecede sökül-dikişle uğraşır. Yazdaki farklılık çalışma konusunda incelenecektir.

² Alaf: Ot, saman

³ Suvarmak: Su vermek

⁴ Herg: Tarla sürme

⁵ Şennik: Ev halkı, topluluk.

HALK TAKVİMİ:

Köylünün yılı Mart ayıyla başlar Martta hizmetkarlar ve çobanlar tutulur. Tohumlar hazırlanır.

Nisan ayında güzden yapılan herg'lere tohum ekilir. Mayıs ve Haziranın ilk günlerinde herg edilir.

Temmuz-Ağustos çayır ve ekim biçimidir. Ağustosun ortalarına kadar devam eder.

Ekimde yine herg'lere başlanır ve tarlalara *abbun*⁶ taşınır.

Kasımın 12 si koç katımıdır.

Koç katımı: Koçu olanlar koçlarını süslerler. Naherkeşde (Hayvan toplanma yeri) koçlar koyuna katılır. Bundan sonra sürü dağa çıkar. Ve kışa kadar köye hiç gelmez. Koç koyuna katılınca koça gelen koyunlar meğirdar (meler). Ortalama olarak 50 koyuna bir koç düşer.

Aralık ayında kış iyice bastırır. Köylünde işi bitmiştir. Ocak ayında bekçiler tutulur.

Ocak ve Şubat aylarına *zemberi* denir. Çok soğuk ve kar olur. Kürtükler karın *döneği*=yığıldığı yer) büyüktür.

Kış boyunca kar, sıcak tutsun diye balar kürünmez. Kışın araba yerine öküz veya at kızakları koşulur.

ÇALIŞMA METOT VE ARAÇLARI

Güzel Ovadaki bütün köylerin çalışma ve kazancı herşeyden önce ziraata bağlıdır. Bu itibarla ziraat çalışma gücünün toplandığı ana kaynak olarak kabul edilebilir.

Şüphesiz ziraatın yanında tali çalışma sahaları da vardır. Bunların başında ticaret gelir. Kendi mahsulünü sattıktan başka, koyun, sığır tüccarlığı yapan veya köyünde dükkan, kahvehane açan köylüler yok değildir.

Çalışma itibariyle verimsiz ve gevşek olan, fakat zaman bakımından en uzun zamanı alan çalışma sahalarından biri de küçük zenaatlardır. Köylü yaptığı şeyleri satmak için yapmaz. Hatta zenaatla uğraşmak, sade-

ce kışın vakit öldürmek arzusundan başka bir şey değildir.

Böylece, biz köyedeki çalışmayı tanımak isterken, çalışma sahalarını şu şekilde ayırmak ve öyle incelemek arzusunu duyacağız. Acaba Güzel Ovalı gücünü hangi sahalarda ve nasıl harcıyor? Gücünün verimi nedir?

Mesguliyetler Şaması:

a) *Ziraat*: Toprak işleri Hayvancılık Bağ ve bahçivanlık.

b) *Ticaret*: Hayvan alışverişi.

c) *Küçük zenaatlar*: Çeşitli.

TOPRAK İŞLERİ VE MAHSÜLLERİ:

A- İLK BAHARDA:

İlk bahar tohumun toprağa ekildiği mevsimdir. Tarlalar tohumun ekilmesi için önce herg edilir (sürülür). Herg eskiden tamamen çiftle (Karasabanla) yapıldığı halde, bugün çoğunlukla *kotanla* (pullukla) yapılır.

Herg köylünün zevkle yaptığı işlerin başında gelir. Pulluğa ana bir kolla koşulan bir çift öküzün boyunduruğuna zincirle bağlanan bir kaç çift pulluğun çekilmesine yardım ederler. Bu yardımcı öküz çiftlerine *çoraş* denir. Bunların *hodaklarına* da bu öküzlerin boyunduruklarına oturmak vazifesi düşer. Pulluğu iki kolundan tutup idare eden *majgal* gayet ciddi bir tavur takınıp *hodakların* iyi çalışmalarını temin eder. Akşam serini çöküp de karanlık bastırınca Güzel Ova da güzel sesler yankımaya başlar. Hodaklar hep bir ağızdan şu türküyü söylerler:

"Pulluk yere yaslandı

"Zemberekler seslendi

"Ho" diyin arkadaşlar

"Majgal bize berslendi" (kızdı)

BİÇİLMEYEN OT ÇEŞİTLERİ:

- 1- Buğdayık : Sert iyi bir ottur. Az bulunur.
- 2- Üç güllü ot : Yoncaya benzer, yalnız boyu kısadır. Üç yaprağı olduğu için bu adı alır.

⁶ Ahbun: Gübre

- 3- Cil : Uzun sert ve kalın bir ottur. Her hayvan yemez, hasır dokumak için kullanılır.
- 4- Cil Yavrusu : Cilin küçüğüdür.
- 5- Çamur otu : Yumuşak bir ottur. Her hayvan kestiremez. En çok mandalar yer.
- 6- Isırgan : Bazı yerlerde pancar olarak tanınmasına rağmen, Güzel Ova'da ısırgan yenmez. Rüzgâr girince suyun kenarında oturup ısırganı suya batırır, ağrıyan yerlerine vururlar.
- 7- Ebem Gümeçi (Kömeç) : Haşlanıp şişen uzuvlara konur.
- 8- Bağa yaprağı : Çıban ve yaralara konur.
- 9- Yarpuz : Aşlara (çorba) katılır.
- 10- Şahdere : Kurutulup tütüne karıştırılır. Göğüs darlığına karşı iyidir.

ZEHİRLİ OTLAR:

- 1- Cücük Otu : Sarı çiçek açar, davara dokunur.
- 2- Mantar : İt mantarı, çam ve çamşır mantarı vardır. Çamşır mantarı yenir diğerleri zehirlidir.
- 3- Mayıs Çiçeği : Suların kenarında biter, sarı gül açar, insanın bir yerine bağlanırsa orada yara açar.

YENİLEN OTLAR:

- 1- Çamşır : Dağlarda olur. Haşlanıp yenir.
- 2- Adol : Tarlalarda biter. yerelması'na benzer.
- 3- Kıtımr : Adolun başka bir cinsidir.
- 4- Gozgız : Kökü topraktır. Baş parmak kalınlığında ve uzunluğundadır. Mavi gül açar.

- 5- Yemlik : Bir köklü, 3-4 yapraklıdır.
- 6- Bıras : Soğana benzer. Acısı da, tatlısı da olur.

YAZ AYLARINDA ÇAYIR BİÇİMİ:

Yaz aylarındaki çalışmanın hemen hemen yarısını çayır biçimleri alır, Çayırlar otların son uzama haddine vardıkları zaman, yani otların boyunlarının eğildiği zaman biçilmeye başlanır.

Güzel Ova'da ilk önce biçilen yoncalardır. Yonca olgunlaşıp biçilmeye hazır olduğu zaman çayıra ırgatlar *keridi*'yle (tırpanla) giderler. Her ırgat bir sıra üzerinde biçerek ilerler; ve her ırgatın bir sırada başa çıkmasıyla çayırdaki genişliği 1-1,5 metre olan ve *lâs* denen düzgün sıralar meydana gelir. Çayır otu da aynı şekilde biçilir.

Çayırdaki *lâs*lar gündüz kurumaya bırakılır. Geceleri de bu *lâs*lar *horum* edilir. *Horum* küçük ot yığınlarına denir. Üç horumun birleşmesiyle bir *bağ* meydana gelir. Bir bağ 20-30 kg. arasındadır. Çayırdaki bütün otlar bağ yapıldıktan sonra bu bağlar 1,5 arabayı dolduracak hacimde olmak üzere bir araya toplanır. Bu topluluklara da "PART" adı verilir.

EKİN BİÇİMİ:

Ekin çayırdan farklı olarak iki aletle biçilir. Bunlardan biri yine tırpan, diğeride Oraktır. Orak ekinin kısa olmasında kullanılır.

Ekilen tohumlar ekseriya buğday ve arpadır. Bunun yanında çavdar ve yulaf da ekilir. Biçim işi aynen çayırdaki gibidir. Yalnız ekin part'ları otuz bağdan mürekkeptir.

HUBUBAT ÇEŞİTLERİ:

Buğday çeşitleri:

- 1- Kılçıksız Kırıık : Kırmızı ve iri danelidir. Burda yetiştirilen buğdayların en makbulüdür.

- 2- Kılçıklı Kırık : Kabuğunda kılçık vardır. Aynen kırık kılçıksız buğdayın vasıflarını taşır.
- 3- Kırmızı buğday : Kırık buğdaya benzer. Unu daha kırmızıca olur. Kılçıklıdır ve kılçıkları siyahtır.
- 4- Topbaş Buğday : Danesi yuvarlak ve beyazdır. Ekmeği gevşek (özsüz) olur.
- 5- Ak Buğday : Kırık buğdaya benzer, ondan beyazdır. Topbaşdan daha ferli (özlü) dür.

ÇAVDAR ÇEŞİTLERİ:

- 1- Kısa çavdar : Daneleri kısadır. Kırmızımsı olur.
- 2- İlan (yılan) dili çavdar : Kıraç tarlalarda olur. Dane ve başakları uzun olup esmerdir. İyi bir çavdar cinsi değildir.

ARPA ÇEŞİTLERİ:

- 1- Topbaş Arpa : Sapın dört yanında da başak vardır. 4 güllüdür. İyi bir cinsdir.
- 2- Siyah Arpa : Kabuğu siyah içi beyazdır. Yiyecek etmezler. Kuvveti fazladır.
- 3- Çıplak Arpa : Kabuksuzdur. Un yapmaz. Kavurga ve gendüme yapılır.

SAPIN (MAHSUL) TAŞIMASI VE HARMAN:

Tarlalarda partlar halinde yığılmış olan mahsul harman yerine kağnılarla taşınır. Tarlada bağları arabaya yükleyen ırgatların kıyafeti, pantolon yerine zıvga ve üste de yakasız ve göğsü kapalı olan *deste işliği* giyilir.

Parta kağını yanaşınca rençber'in biri kağınının üzerinde kalır. Elinde orak biçiminde

olan aletle kendisine uzatılan bağı alır, arabaya yükler. Bundan sonra yüklenen bağlar kalın kendirlerle sıkıca sarılıp arabaya bağlanır.

Harman yerine getirilen sap, 20-30 cm. yüksekliğinde büyük bir daire teşkil edecek şekilde harman'ın yüzüne serilir. Harman yerinde hazırlanan sap artık son kulllanma şeklini alacak ve harmandan sonra ambarlara taşınacaktır.

HARMAN

Harman'ın yüzüne serilmiş sap, ot *gem*'lerle⁷ ufalanır. Gemlere çoğu zaman öküz takılır. Bunun yanında at ve camuş da koşulur. Bir harman'ın üzerinde bazan bir gem, bazan da iki, üç, dört ve daha fazla *gem* bulunabilir. Bu gemlerin bazıları kenarlardan, bazıları iç taraftan harmandaki sapı iyice öğütürler.

Harman yerine serilen sap hayvanlar gemden açılınca, iyice harman küreleriyle altı üstüne aktarılır.

Sapın samanı ve tohumu tamamen birbirinden ayrılınca, artık gemler açılır.

Bütün harman bir tünel şeklinde bir araya toplanır ki buna *Tığ* denir. *Tığ* rüzgârın orta kuvvette estiği zaman *yaba*'larla (Harman küreği) savrulur. Bu savrulma esnasında hafif olan saman tığdan 1-2 metre ötede, tohumda yerinde olmak üzere toplanır. Bu tohum odun kürekle kaba bir koni şeklinde yığılır. Buna *Loda* yapmak denir. Toplanan kısmın adıda *Teç* dir.

SOSYAL ANLAŞMA :

“AĞA-HİZMETKÂR-MARABA ORTAKCI”

Güzelovalı Rahim Kara kendi ağzından bu bahsi şu şekilde açıkladı:

“Ağa: Bizde ağa zenginlere denir. Eskiden atalarımız, hep ağaya çalışmış. Amma şimdi herkeş gendine bir ağa. Zengin olsa da olmasa da. Çünkü çalışan hakkını alır.

Hizmetkâr (Hızmeker): Hızmekeri marta tutarık. Hızmekerimiz uşğdan (çocuktan) olursa buna hodak denir. Hodak öküzlerimizi ot-

⁷ Gem: Düven

arır. Hızmekerin vadesi Ekim 29 oldumu dolar. Kışlık hızmekeler mal görmek için tutulur. Yaz hızmekeri de başkadır.

Bir var hızmekerin altı aylık hesabı verilir, Yüz-ikiyüz lira olur Birde var ki aylık tutarık: Ağanın evinden yiyerse 40 lira, yok kendi evinden yiyerse 70-80 lira veririk. Bu artık kesime bağlıdır. Üstünü başını veririk. Kesimde; bir iş köyneği, bir iç doni, bir deste doni, bir de deste işliği veririk. Kış hızmekerinide gine 29 Ekimde Marta kadar tutarık,

Birde var ki senelik hızmeker. Yaz Kış çalışır. Kışın malı görür, bacanın berf'ini (karını) atar. Yazın da çayırdan tarlada çalışır. Ağanın evinde yiyer içer.

Yazın eğer işimiz çok olursa gündelikçi ırgat tutarık.

Ortakçı: Kendinin öküzü arabası, çifti çubuğu vardır. Toprağı yoktur. O zaman bir ağaya ortakçı girer. Ağa tohumu verir, o da eker biçer. Mabsulu de ortadan bölerler.

Maraba: Toprak, öküz, çift, çubuk, tohum her şey ağanın olur. Maraba eker biçer. Sonra mabsulün $\frac{1}{3}$ ünü kendine alır. Marabaya saman verilmez. Ağa marabaya bir tane inek verir.

Bağcı kere bunnar arasında niça olur ki oni da köylü halleder.

Sözleşme: Eğer ağa marabasından -ortakçısından memnun kalır onlar da ağayı severse sözleşme yaparlar. 10-20 senelik sözleşme olur. Bunların arasında niça olmazsa bu sözleşme göbeklerde (sülale) devam eder. Yok biçimsiz ağa olursa, toprağına tavlandırıktan sonra adamlarına "dirsek dayar"

Toplanan teçler sonunda elenmeye başlar, Harmanda kullanılan elekler tohumun cinsine göre değişir ve ad alır. Şayet elenecek buğday-teçi ise burada DAŞ GÖZERİ kullanılır. Taş gözeri içerisinde buğday geçebilecek büyüklükte delikler taşır. Elenen teç arpa-teçi ise ŞADRAL kullanılır. Şadral'da kaba bir elektir. (Geniş izahat için "Araçlar" bölümüne bak.)

Saman ise çalidan⁸ yapılmış büyük sepetlerle merék'lere taşınır. Bir kağıni orta-

lama bu sepetlerden 4-5 tane alır. Pasin Ovasın'da samanı taşımak için çeten'ler kullanılır. Çeten etrafı Kem'le⁹ dokunmuş kağınyaya denir.

Harman Güzel Ova'da havalar normal gittiği takdirde Eylül ortalarına doğru biter.

SONBAHARDA ÇALIŞMA:

Harman'ın sonunu alan köylü bir tarafdandan mahsulünü satarken diğer taraftan gelecek yıl için hazırlıklara başlar.

İlkbaharda berg edilen tarlalara AHBUN¹⁰ çekilmeye başlanır.

Ahbun arabaları yine kağınlardır. Kağının dört etrafı geniş ve yüksek tahtalarla çevrilerek taşımada kolaylık sağlanır.

Ahbun diye adlandırılan gübre yaz boyunca bir yere yığılarak nemi muhafaza edilen hayvan pisliğidir.

Ahbun'dan sonra tekrar hergler başlar. Bundan sonra kış bastırır ki çalışma yalnız hayvan bakımı olur.

HAYVAN BAKIMI VE BESLENMESİ:

Hayvan bakımı ve beslenmesi, her çiftçinin olduğu gibi Güzelovalı'nın da en büyük meşgalesi ve itina gösterdiği işidir. Çünkü makinalaşmamış bir ziraat her şeyden önce hayvan gücü demektir. Tarla ve çayırlarda gücünden faydalanılan öküzün, camuşun (manda) yanında etinden ve sütünden faydalanılan inek, koyun, keçi ve benzeri hayvanların da büyük önemi vardır.

Doğu Anadolu'nun çoğu yerinde bir yılın sekiz ayını kış mevsimi doldurur. Güzelovalı'da aynı hal vardır. Bu itibarla köylünün 8 aylık çalışmasının hemen hemen hepsini hayvan bakım ve beslemesi teşkil eder.

Çekim hayvanları bütün kış, yaz hazırlık olması için iyice beslenir. Kışın sütünden faydalanılan hayvanlar da aynı şekildedir.

Senenin $\frac{3}{4}$ nü kış teşkil eden bir yerdeki hayvan besleme probleminin başında, şüp-

⁸ Çalı=İnce dal, çubuk.

⁹ Kem=Cil denen kaba ottan dokunan organ.

¹⁰ Ahbun: Gübre.

hesiz ot ve çeşitleri, yem hazırlama mevzuları gelir. Bu sebeple önce yem ve çeşitlerini incelemek gerekir.

Yaz aylarında Güzelovan'ın bütün hayvanları köyün etrafındaki geniş Ovada veya dağlarda otarılır (Otlatılır). Her yıl ilkbaharda köylü sığır ve koyunlar için çobanlar tutar.

Kışın ise yazın çayırlardan biçilip kurutulan ot, saman ve arpa hayvan yemlerini teşkil eder.

OT ÇEŞİTLERİ:

En çok bulunan ve kullanılan ot çayırtodur. Bunun yanında tohumu ekilmek suretiyle yetiştirilen ot çeşitleri şunlardır:

YONCA: Yoncân'ın tohumu aynen buğday ve arpada olduğu gibi tarla sürülmek suretiyle ekilir. Ve yılda su verilmek şartıyla iki defa biçilir. İyi bir ottur.

FIG: Bu da tohumla yetişir. Başaklarının içi tohumludur. Çayırtotu ve yoncadan iyidir.

GORUNGA: Bir defa ekilir 9-10 yıl müddetle her yıl bir kere biçilir.

ÇEMEN: Çemen de tohumla yetişir. Gıdai kıymeti fazla ve bütün ot çeşitlerinden iyidir.

GAMUŞ (KAMIŞ): Bataklık kenarlarından biçilir. Beslenme değeri azdır.

KUŞNE: Fig gibidir. Tohumu her yıl ekilir. Daneleri figden biraz küçüktür. Çok verilince malı patlatma ihtimali vardır.

KÜLÜR: Bezelyeye benzer, üzerinin kabuğu beyaz olur. Çok yağlıdır. Değirmende bile öğünmez.

Yulafın danesi ata, samanı da mala verilir.

DİĞER YEMLER:

Hayvan beslemede başlıca yeri tutan otun yanında saman yer alır. Saman bilindiği gibi sapın daneden arta kalan kısmıdır. Samanın da besleme değeri bakımından çeşitleri vardır. Bunlardan ilk ve en önemlisi arpa samanıdır.

Arpa samanı buğdayinkinden daha beyaz olup aynı zamanda yumuşak ve hazmı kolaydır. Bunlardan başka çavdar ve yulaf samanları da vardır ki değersizdirler.

Diğer besi ürünleri arpa, pağaç ve ızal'dır. Bunlar doğrudan doğruya verilmezler. Samana katılıp verildiklerinde hem hayvan bu besinleri iştahla yer hemde besi değeri arttırılmış olur.

Arpa, sığırlara hemen hemen hiç verilmez, yalnız atlara ve koyunlara verilir.

PAGAÇ: Külür, kepek veya fig öğütülerek az suyla karıştırılır. Buna Pağaç denir.

YAL: Ekseriya çemenden yapılır. Çemenin suda ufalanmasıyla elde edilir. Bu da samana katılır.

HAYVAN BARINAKLARI:

"AHIR, KOM, AĞIL"

AHIR: Kışın günün yirmi dört saatinde ve yazın geceleri hayvanlar kapalı yerlerde barınırlar. Sığırların barındıkları yerlere ahır denir.

Ahırların umumi bir klasik planı olmasına rağmen zengin ve fakir ahırları bazı küçüklükler gösterirler. Umumiyetle bir ahırın boyu 5-6, enide 3-4 metre arasında olur. Ahırın uzun duvarlarına müsürlükler tesbit edilmiştir. Müsürlük hayvanın diz kapağı yüksekliğinde olup duvara tesbit edilmiş tahta oluklar şeklindedir. Bu müsürlüklerin dipleri çoğu zaman ya mayısla (hayvan pisliğiyle) ya da çamurla sıvanır. Müsürlüklere 1-1,5 metre arayla zincirler ve kalın organlar tesbit edilmiştir. Bu organların başlarına da zam'lar bağlanmıştır. Zam diye hayvanın boynuna geçen "U" şeklinde-kıvrılmış sağlam çubuk parçalarına denir. Zamin açıkda kalan iki ucu arasında bir ip bağlanır. Zam hayvanın boynuna geçtikten sonra bu ip düğümleir.

Ahırın döşemesine gelince; ahırın altı SAL¹¹ la döşenir. Hayvanların iki ayaklarının uzunluğunca olan kısımlar yüksekçe yapılır. Böylece karşılıklı iki sıra hayvanın arasında kalan kısım 0,5-1 metre genişliğinde

¹¹ SAL=7-8 cm. kalınlığında muntazam kesikli büyük taş.

bir kanal teşkil eder. Hayvanın altı temizlenince sağdan ve soldan süpürülen mayıslar bu kanalda toplanır. Ekseriya ahırın sonunda bazanda orta kısımlarında ve bu kanalın içinde bir direk bulunur. Bu direğe dik olmak üzere yerden 1,5 metre kadar yükseklikte yatay bir tahta tesbit edilir. Mayıs sepeti bu tahtanın üzerine koyularak doldurulur. Ve oradan sırta alınarak dışarı dökülür.

Ahırın bakım malzemeleri az ve basittir. Ahırda daima bir demir bel (kürek) bulunur. Birde *sekavül* ve *kaşağı* vardır. *Sekavül* Güzelova'ya Oltu, Tortum tarafından gelir. 1-1,5 metre boyunda ince yeşil dallardan yapılır.

TEJGERE: Güzelova'da hayvanın pisliği sepetten ziyade tejegere ile dışarı dökülür. Tejegere 2 metre kadar uzunluğunda iki kolu olan geniş bir sedyeye benzer. Kenarları 7-8 cm. genişliğinde tahtalarla çevrilidir. Doldurulduğu zaman biri ön biri de arkadan kolları tutan iki kişi tarafından taşınır.

KOM: Kom küçük baş hayvanların yani koyun ve keçi'nin barındığı ahırdır. Komlar iki kısım olur. Birinci kısımda Davar *alaf*¹² yer, ikinci kısımda yatar. Bunlara ek olarak bir bölmede kuzular için ayrılır ki çoğu komlarda kuzuların ayrı bir yeri vardır. Ahırdan farklı olarak komda *müsür*lüklerle bağlanmış *zamlı* döşemedeki kanal yoktur. Buna karşılık *müsür*lüklerin üstü duvarla 45-50 derecelik açı yapacak şekilde ince çaglar vardır. Bu çaglara *çiçeklik* denir. Vazifesi verilen otun *müsür*lüklerde zayı olmasını önlemektir.

AĞIL: Sığır ve koyunların yaz aylarında içeride saklanması güç olduğu için ağıllar yapılır. Ağıl ekseriya ahırın yanındadır ve üstü açıktır. Etrafı ya odunla çevrilir veya duvar olur.

YEMLEME:

Sığırlarda: Kışın 7-8 ay hayvanlar dışarıda otlığa çıkmadıkları için iyi bir bakım isterler. Çeki hayvanlarının ilk baharda başlayacak işler için güçlü kuvvetli olmaları gerekir. Keza süt hayvanları, sütün verimli olması için aynı ihtimamı isterler.

Kış aylarında gerek sığırlara gerekse davara 2 oyun (övün) *alaf* verilir.

Sabah *alafı* yalnız ottur. Ot hayvanın *zamlı*larla bağlı bulunduğu *müsür*lük'lere konur. Otunu yiyen hayvan *suvarılır*. Eğer su yakında ise dışarıda, yok uzakta ise ahıra konulan taş *kurun*'larda *suvarılır*. Bundan sonra hayvanın altı *sekavül*'le temizlenip (hayvanın altına *fışkı*¹³ serpilir) ve tımarı yapılarak istirahate bırakılır.

İkinci *alaf* akşam üzeri verilir. Bu sefer ot verilmeyip saman verilir. Ekseriya bu samanın içine *pağaç* ve *yal* katılır. Akşam saman *müsür*lüklerle çok konulur. Hayvan yatsıya kadar bunu yer. Ondan sonra yatar.

Yazın evde yalnız koşum hayvanları kalır. Bunlarada geliş güzel *alaf* verilir. Yani hayvan evde kaldığı zamanlar yer.

KOYUN, KEÇİ VE KUZULARIN YEMLENMESİ

Evvelce bahsedildiği gibi *kom* iki kısımdır. Sabahleyin davara ot verileceği zaman boş kısımda ot muntazam sıralar halinde yere serilir. Sonra buraya alınan hayvanlar otunu yerken *müsür*lük veya odun *kurun*'lar bulunan davarın yattığı kısma saman konur. Suvarma işi sığırlarda olduğu gibidir.

İkinci *alaf* ikindiden sonra verilir. Aynen sabahdan olduğu gibi *alaf* verilir. Yalnız bu sefer *müsür*lüklerde ki samanın üzerine arpa serpilir.

Yalnız bazı *kom*'larda *çiçeklik*'ler vardır. Ot bu *çiçeklik*lere konur. Hayvan bu otu yerken dökülen kısımlar samanın üstüne dökülerek zayı olması önlenir.

Keçiler de koyunun içerisinde olduğu için beslenmeleri koyunlar gibidir.

KUZULARDA

Doğumdan 8-10 gün sonraya kadar kuzu anne sütüyle beslenir. Bundan sonra bahara kadar yalnız ot verilir. Otun da iyisi verilir.

¹² Alaf=Ot

¹³ FİŞKI: Tezeğin ufalanıp toz halindeki hali

AT BESLENMESİ

At, Türkiye'nin her yerinde olduğu gibi Güzelova'da da büyük bir kıymeti haizdir. "Atta, avratıta, yurtta yön vardır" diyen köylü atı ailesinden bir parçaymış gibi sever ve bakar. Bu yüzden at bakım ve beslenmesi de köylü için önemlidir. Yalnız zengin ve orta halli olan ailenin atları bulunur. Bir evin atı çoğu zaman birden fazla olmaz. Bunun yanında 4-5 tane atı olanda vardır.

Atlar ahırda hususi bölmelere bağlanır ve *müsürlük*'lerde *çiçeklikler* vardır.

Atın sabah yemi yoncadır. Yoncayı yedikten sonra tımar edilip suvarılır. Müsürlüğüne samanla arpa doldurulur. Atın belirli zamanlarda yemi verilmez. Önündeki alaf bittikçe çiçeklik ve müsürlük doldurulur. Fakat akşam olunca çiçekliğe artık ot veya yonca konulmaz. Yalnız hayvanın gece yemesi için müsürlük iyice saman ve arpayla doldurulur.

Çiftçi her yerde hayvanıyla yaşar. Kendinden hayvana, hayvandan kendine birşeyler katarak hayat düzeni kurar ve dünyasını yaratır. Hayvan köylü için yalnız kuvvetinden, etinden, sütünden faydalanılan bir yaratık değil aynı zamanda manevi dünyasında büyük bir yeri vardır. Meselâ der ki "Mor koyun uğurludur, alaca inekten hayır gelmez" Misalleri çoğaltmak mümkündür.

HAYVAN RENKLERİ:

Güzelova'da keçi hariç, diğer bütün büyük ve küçük baş hayvanlarda hakim renk kırmızıdır. Daha sonra siyah ve boz (beyazla gri arası) renkleri gelir.

KOYUN RENKLERİ:

Koyunların %70 i kırmızı yerli koyunlardır. Fakat tam kırmızı renk yoktur. Hafif kahverengiye çalar. Kırmızıdan sonra mor koyun gelir. Güzelova'nın en makbul koyunu mor koyundur. Mor koyunun hem sütü fazla olur, hem de uğur getirdiğine inanılır. Mor koyun oldukça azdır. Merinos koyunu henüz Güzelova'ya girmemiştir. Çok az bir nisbette alaca (siyah-beyaz, beyaz-kırmızı) koyunda

vardır. Koçlar ekseriya siyah, beyaz ve kırmızı olur.

KEÇİ RENKLERİ:

Güzelova'da keçi nisbeti koyuna nazaran çok azdır. Gün geçtikçe bu sayı azalmaktadır. Bunun sebebini köylü keçinin çok berez (hışırtı) ve şeytan bir hayvan olmasında buluyor. Keçiler de en çok rastlanan renk beyaz, sonra kırmızı, siyah, kahverengi ve sarı renklerdir.

SİĞİR RENKLERİ:

Sığır renginde en çok rastlanan yine kırmızıdır. Siyah beyaz ve alaca sonra gelir. Alaca renk uğursuz sayıldığından pek azdır.

*AT RENKLERİ:**KIR:*

Beyazla gri arasında yani boz renklilerdir. Güzelovada çoğunluğu teşkil eden renk kırdır.

DEMİR KIR: Atın asıl deri rengi bozdur. Fakat deri üzerinde siyah benekler bulunur. Hayvan yaşlandıkça bu beneklerin hem sayısı hem de büyüklüğü artar.

YAĞIZ: Açık siyah, yani duman renginde olan¹⁴ atlardır.

ZİL SİYAH: Koyu siyah atlardır. Bunlar ekseriya saf veya yarım kan arap atlarıdır ki, Güzel ova'da mevcudu pek azdır.

DOR: Hafif kahverengiye çalan kırmızı renkliler atlara "DOR" denir.

HURMAİ DOR: Dordan daha koyu olup hurma rengine yakın olan dor atlardır

AL: Kırmızı.

KULA: Saf sarı veya kahverengiye meyval sarı atlara kula at denir.

HAYVANLARIN ADLANDIRILMASI:

Güzelova'da büyük ve küçük baş hayvanların bir umumi adlandırılması vardır ki, bunda

¹⁴ ZİL: Saf, Arı.

esas tutulan hayvanın yaşıdır. Bir de hayvana sahibinin taktığı özel isimler vardır.

1- YAŞA GÖRE ADLANDIRMA

a- *SİĞİRDA*: Yavru ilk doğduğu zaman doğrudan doğruya dana ismini alır. bir yaşına girince mozik olur. Üç yaşında dişiye düge (düve) erkekse boğa adını alır. Üç yaşından sonra sığır dişiye inek erkekse öküzdür.

b- *KOYUNDA*: Yavru doğduğundan, bir yaşına kadar kuzu adını alır.

TOKLU: İki yaşına giren erkek davar.

ŞİŞEK: İki yaşına giren dişi davar.

MAZMAN: İki yaşını geçen davara ister dişi isterse erkek olsun mazman denir. Eğer mazman erkekse burulur.

KOÇ: Tohumluk ve iki yaşını geçmiş davar.

c- *KEÇİDE*: Bir yaşını dolduruncaya kadar oğlak veya gidik denir.

İki yaşında erkekse çebik, dişi ise çebik olur.

İki yaşından sonra erkek keçiye teke tabir olunur.

d- *TAVUKDA*: Yavru ilk doğduğu zaman adı cüçük'tür. 3-4 ay sonra dişilere ferik erkeklere horuz denir.

Kazlarda ise yavrulara bilik denir.

e- *ATLARDA*:

KULUN: Atın karnında doğmamış yavrudur. (cenin). (Henüz doğan at yavrusu, Kazan v. s.)

TAY: Hayvanın doğunca aldığı addır. Taya büyüyünce dişi ise kısarak denir.

HAYVANIN SEVİLMESİ VE CEZALANDIRILMASI

Hayvanlar da tıpkı insanlar gibi nasip-lerince sempati ve sevgiden anlarlar. Güzelova'lı hayvanını severek yola getirmesini bi-

liyor. Meselâ ağır bir yükü çeken öküzlere şöyle sesleniyor köylü: "*Haydi yavrum, sene gürban olim. Kimin aslan yavrusu, dayan görüm. v.s.*"

İyi niyetten anlamayan hayvan bu sefer cezalandırılır. Şüphesiz cezanın başında dayak gelir. Çeki hayvanları normal çalışırken kamçı veya çubuk üstlerinden eksik olmamakla beraber, iyi çalışmayan hayvan dayağı fazla yemeğe mecbur kalır. Bilhassa harmanda *modol* kullanılır. Modol ucu sivrileştirilmiş bir çubuktur. Tembel hayvanların bilhassa kalçalarına batırılarak yeğin (çabuk) gitmesi sağlanır.

Bunlardan başka hayvanları cezalandırmak için hodakların hususi bir usulü vardır. Tarla veya çayrlara giren *bereç* (haşarı) hayvanların başına hodaklar ya bir telis veya bir bez geçirerek döverler. Önünü göremiyen hayvan bir tarafa kaçamadığı için iyice dayak yer.

Hayvan cezalanırken yalnız dayak yemekle kalmaz aynı zamanda bir sürü de küfür alır. Hayvanı döven köylü bir taraftanda: "*Yanıgara canına sinecek, gâvur oğlunun anderi, seni belki gıran gıra.. v.s.*" sözlerle azarlar.

HAYVAN KESİMİ

Her yerde olduğu gibi Güzelova'da da hayvan kesimi sadece besli hayvanlara münhasırdır. Köyde kasap olmadığı için köylü sadece güzden güze kavurmalık için hayvan keser. Yazın köye et, yakın olan Dumlu nahiyesinden veya Erzurum'dan getirilir.

Bir hayvan 7-8 yaşlarında kesilir. Bunun haricinde kesilen hayvan ya sakatlanan yada hasta olan hayvandır. Güzelovalı'ya göre her cins hayvanın en leziz yeri bel kemiğine yapışık olan etler ve döşdür. Döş tabiri, hayvanın hem budlarını hemde göğsünü ifade eder..

Hayvanlar çoğunlukla altından geçen çayın yanında kesilir. Kesilen hayvan sığır ise ayakları bağlanarak yere yatırılır ve başı kibleye getirilir. Koyun ve keçiyi kesmek için çok kere bağlamak ihtiyacı duyulmaz.

Kurban kesimi normal kesimden farklı kaideler ihtiva eder. Her şeyden önce kurbanlık hayvanın sakat olmaması lâzımdır. (İnanç-

lar bahsine bak) Kurbanlık hayvanın kanı bir çukura akıtılır. Eti dağıtıldıktan sonra geriye kalan işkembe ve bağırsaklar da bu kuyuya gömülerek üzeri iyice toprakla kapatılır.

Keçi kesildiği pek azdır. Çünkü keçi eti cıvık (sulu) olur, ve mideyi bozar.

HAYVAN HASTALIKLARI

Bu bahsi Köy ağası Rahim Kara şöyle anlattı:

“Eskiden koyunlardaki bütün bestelikleri ‘çiçek tuttu’ derdik. Amma bugün bizde epey öğrendik.

Mallarda çok dabah olur. Eğer ağızda olursa buna şap derik. Buni eyiletmek için duşnan dövmeye yaparız.

Birde yanıkara vardır. Bunda hayvanın etiyenin derisinin arası bışıldır. Eyiletmek için tabiaya mib (çivi) çakar, buni yanıkara tutan yere vururub. Sari su abar.

Bizim malımızı tez tez bonduruk (boyunduruk) vurur, yara eder. Buna Bonduruh döğeneği derib. Buna da torlclarda biten çatlamgoz otuyunan göni yakar küf ederib. Taş çirşan derler birde Altın mürtesek (attarlarda bulunur) döğeriş, toz halini aldırırık. Tuşsuz teze yağnan beraber akşamdan malın boynuna sürerib. İki güne kalmaş eyilenir.

Eğer Öküzün boyni aniden şişerse; ayrınta ham topırağı karıştırır, öküzün boynuna sürerib. 24 saat sonra sabunlu su ile yıkarız.

At sancılanırsa, Kelle soğanı insan idrarıyla karıştırır ağzına koyarık. Hama (hemen) sancı geçer.

At sancısı için sancı çubuğu da kullanırık. Sancı çubuğuna basta atı ilk gören vurur. Birde eğer sancılanan bayvana ilk gören er gişiyse(erkek)şapakasını çıkarır, bayvanın karnının altına üç defa “parpım budur” diyerek vurur. Eğer karı ise leçeğiyle vurur.”

HAYVAN HAKKINDAKİ İNANÇLARI :

Güzelova’da hayvanlar üstüne kurulmuş aleta küçük bir inanç dünyası vardır. Çoğu hayvan ya rengine, yada hareketlerine göre uğurlu veya uğursuz diye ayrılır.

Bu muhitteki alaca ineklerin iyi süt vermemesinden olacak ki alaca ineği iyi saymazlar. Buna karşılık meselâ mor koyun gayet uğurlu bir hayvan olarak tanınır ve sevilir.

En çok üzerinde durulan şüphesiz ki attır. Güzelovalı’ya göre atın hakkı büyüktür. Allahın; yalnız zor durumlarda binilsin diye yarattığı at yarın Ruz-i cezada (mahşer günü) sahibinin karşısına çıkıp şöyle diyecektir: *“sen beni işlet için sürüp getirdin, kötü yollara götürdüm, benim sendeki hakkım büyüktür.”* Bu inancın tesiriyle köylü atın yalnız harp zamanında, ölüye kefen getirmek için, cuma namazına kavuşmak için hızlı sürüleceğini kabul eder. Kıtık zamanında atın sağ gövdesi helâldir, sol tarafı yenmez.

Kurban kesilen hayvanın kemikleri bir çukura kuyulanır. Çünkü Ruz-i cezada bu kemikler birleşerek ve hayvan kurban sahibini sırat köprüsünden geçirecektir.

Diğer hayvanlardan tilki uğurlu, baykuş uğursuz, leylek uğurlu sayılır.

HAYVAN MAHSULLERİ

Güzelova’da hayvan ziraatin yarısını teşkil eder. Gerek mahsülleri, gerek eti bakımından hayvanın yeri de büyüktür. Şüphesiz ki hayvan mahsüllerinin başında süt ve süt mahsülleri gelir.

SÜT:

Yazın sığırlar günde iki Öyün (öğün) sağılır. Birincisi sabahdan mal alafını yedikten sonra, ikincisi akşam nahırdan geldikten sonradır. Yazın umumiyetle otlağa giden hayvanlara içerde ot verilmediği için inekler aç karınlarına sağılırlar.

Davarlar ise, ilk baharda ve yazın sonlarına iki defa sağılırlar. Gece dağda kalan davarı çobanlar, kuşluk vakti köye getirirler. Davar köye gelince çoğunlukla çocuklar kapılarının önünde davarın içine girip “Hog, Hog, Hog, Hog,” diye bağırlarlar. Bu sese alışkın koyunlar kendi evlerine ayrılırlar. Ağla alınan davar burada kadınlar tarafından çömlük denen odun kovalara sağılır. Davar ikindiye kadar

ağılda istirahat eder. İkindide bir kere daha sağıldıktan sonra yine dağa gitmek üzere bir meydana toplanır. Erzurum ovasının çoğu yerlerinde davar eve gelmez, köyün dışında bir düzlüğe getirilir ki buraya *ber* denir. Davar sahipleri davarlarını gidip *ber*'de sağlarlar.

Kış aylarında süt verim bakımından düşüktür. Şubat, mart aylarına kadar yalnız kısır inekler sağılır. Bu aylardan sonra hayvanlar doğuma başlar. Sütün çoğu yavrulara bırakıldığı için ilk aylarda verim yine azdır.

HAB (Süt alışverişi) :

Sütten elde edilen mahsüller, sütün çok olmasına ihtiyaç gösterir. Köylünün ineği ve davarı çok olmadığı zaman mahsül yapımı sekteye uğrar. Bunu önlemek için köylü kadınlar aralarında bir anlaşma yaparlar. Bazan 5-6, bazan daha fazla komşu birleşirler. Meselâ üç gün komşuların hepsi sütünü bir komşuya verir. Verilen borç sütün miktarı içinde hususi usuller icat edilmiştir. Ekseriya borç alıp vermede *hab çubuk*'ları kullanılır. İnce ve temiz bir çubukla çömlekteki süt ölçülür ve sütün yüksekliği hizasında çubuğa bir kert vurulur. Süt alınana geri verileceği zaman yine bu kertlere göre ölçülüp geri verilir. Hab sırası böylece komşudan komşuya geçer. Bu suretle sıcak aylarda sütün çürümesinin önüne geçildiği gibi yapılan işlerde daha verimli ve ahenktar olur. Sütler azalınca hab da sona erer.

SÜT MAMULLERİ:

1- Ağuz:

Hayvan doğduktan üç gün sonrasına kadar sağılan süte ağuz denir. Ağuz sağıldıktan sonra bir kapda kaynatılır. Çürümemesi için için bir taraftan da karıştırılır. Kaynayan süt yarı peltemsi bir hal alır. Bir tarafta bırakılıp soğutulunca aynen yoğurt görünüşünü arz eder. Üzerine şeker tozu serpilerek yenilir. Doğumdan üç gün sonra süt normal halini alır.

2- Yağ:

Sağılan her cins hayvan yağı başka kaliteler arz etmekle beraber yapılış tarzı hepsinde aynıdır. Yağ yapmak için iki yol vardır. Bun-

lardan birincisi ve eski olanı süttten kaymağı ekşitme suretiyle alınması, ikincisinde süt makinesiyle kaymağın alınmasıdır. Sütü ekşitme için büyük kazanlara veya küplere koyarlar. Burada 24 saat kalan süt ekşir. Ve koloidal (yarı pelte) bir durum alır. Sütün yüzü lengerlerle alınarak yine küplere konulur. Bu küplerde iki üç gün kalan bu yüz kaymak haline geçer.

Kaymak ister makina ile isterse ekşitme suretiyle alınmış olsun yayıklara konur. Yayıkta 6-8 saat yayıldıktan (çalkalandıktan) sonra kaymağın yağı ve ayranı birbirinden ayrılır. Yayıkdan süzülerek alınan yağ ya hıyar yada toparlak şekline sokularak muhafaza edilir.

3- Yağlı peynir:

Koyun sütünden yapılır. Önce süt kaynatılıp, maya atılır. Kaynayan süt az yanan bir ateş üstünde tıpkı çay demler gibi bekletilir. Bir kaç saat içinde peynir sütün üstünde toplanmaya başlar. Toplanan bu peynir bez torbalara konup ağzı bağlanır. Bu torbalar da bir tahtanın üzerine serilip üzerine taş konur. İyice suyu süzülen peynir bu torbalardan alınıp tenekeye veya küpe tuzlanarak vurulur (yerleştirilir).

4- İmansız (yağsız peynir).

Küplerde ekşitilen makina sütünden (yağı alınmış süttten) yapılır. Ekşi süt kaynatılarak içine peynir mayası atılır. Kaynadığı müddetçe kepçeyle karıştırılır 2-3 saat ateş üzerinde kalan peyniri ve *şirata* (ayranı) birbirinden ayrılır. Peynir kısımları el kalınlığında ve kol uzunluğunda parçalar halinde yapılır. Sonra bunlar didilerek civil peynir yapıp küpe veya tuluğa¹⁵ basılır.

5- Lor:

İmansız peynir yapılırken kazanda kalan *şirata*n kaynatılmasıyla yapılır.

6- Yoğurt:

Süt kaynatıldıktan sonra içine maya atılıp üzeri iyice kapatılır. En iyi yoğurt koyun yoğurdudur.

¹⁵ TULUK: Keçi derisinin yalnız diz kapaklarından kesilmesiyle yapılan deri torba.

7- Kurut:

Yağ yapılırken yayıkta kalan ayran kaynatılır. Kaynayan şirat aynen lor gibi olur. Bu lor bez torbalarda süzülüp teknelerde *künt* (küçük ve yuvarlak şekilde) yapılır. Bu küntler tereklerde kurutulup kışın yoğurt yerine bu kurutlar suda ezilip kullanılır.

ZİRAAT ALETLERİ:

KOR ARABA (KAĞNI): Köyağası Rahim Kara şöyle anlattı:

“Maran: İki tekere birden maranlar derik. Maran üç parçadır. Biri göbek ikisi hoppiktir. Bu üç parçayı bir birine tarakla vurur sora halka geçirir. Bir çift maran 150-200 liradır.

Mazı: İki tekerin ortasındadır. Başları dişlerin geçmesi için yontulmuştur. Mazı marana varyeyle çakılır. Başına da buli (odun Çivi) çakılır ki maran mazıdan çıkmasın.

Kollar: İki tanedir, “U” şeklinde birbiriyle birleştirilmiştir. Kolların arasında bir gergi vardır.

Kop: Kolların üstünde olur. İki tanedir. biride orta kısma çakılır.

Sıkı Kopy: On kopun arkasındaki tahtadır. Bir sıkı kopy de arka kopun önünde vardır. Sıkı kopylerin arasında kor arabanın iriliğine göre 2 veyahut 3 tahta bulunur.

Yastıklar: Kolların altına çakılır. Mazıya oturan kısımda olur. Bunlar kayın ağacından veya yabani kavaktan yapılır. Bu ağaçlar güç yanar ve yıpranır.

Dişler: Yastıklara çakılıdır. Her yastık da iki tanedir. Mazıya geçer.

Tarlar: Kopyların üstüne iki başına birer tene (dane) kazık çakarık. Bu kazıkların ucuna da tarların deliklerini geçirir.

Kulak: İki kolun birleştiği yere çakarık. Buna bonduruğun (boyunduruğun) kayışını bağlarık.

Ög Tahtası: İki kolun üstünde ön koptan yarım metre kadar öndedir.

2- Çift (KARA SABAN)

Ok: Çiftin en önemli yeridir. Uzun ve kalın ağaçtır.

Enek: Toprağın içine giren kısım. Buna çift demiri geçirilir.

Kılıç: Enekle oku birbirine bağlayan kazık.

Pıthız: Kılıcın başına çakılan odun çivi.

Maç: Çiftin el tutacak yeri.

Korzevel deliği: Okun ucundadır. Bonduruğun gandırifi çılbrıla bu deliğe bağlanır.

Gandırif: Yuvarlak bir halkadır. Bonduruğa bağlıdır. Okun ucu gandırife sokulur.

Çılbrı: Deri kayışın küçüğü,

Sergah Zenciri (zinciri): Çoraş koşmak için bonduruğa bağlanır. Bunun için bondurukda bir kipi vardır. Kipi iki küçük odun çividir. Kayışın kaymasını önler.

Tapan: 10-12 cm. kalınlığında 3 metre boyunda ve 15-20 cm, genişliğinde bir tahtanın iki ucu delinir. Bu deliklere iki kol geçirilip bu kolların başları birleştirilip boyunduruk için bir kulak çakılır.

Tırmık: 12 tane dişi vardır. Bu dişler odundan eni 4-5 cm. yüksekliği 3-4 cm. olan bir tahtaya çakılmışlardır. Dişler buldukları deliklerde yarı hareket ederler. Tırmığın sapına NAT denir.

Kerindi (tırpan): Tırpanın bir natı natının üstünde “U” şeklinde bir elceği vardır.

Yaba: Odun bir kürek şeklindedir. Yalnız kürek kısmı 4 dile bölünmüştür.

Dirgen: Demir dirgen 4, ağaç dirgen 2 dişlidir.

Orak: Yarım ay şeklindedir. Ağzı keskindir.

Bağ Alacak: Orağa benzer yalnız ağzı keskin değildir.

Hal: İki tahta birbirine dik çakılıp bir sap geçirilir. Samanı toplamaya yarar.

Çerkeş: 60-70 cm. yüksekliğinde ve 3-4 metre boyundadır. İki deliği vardır. Bu deliklere kalın ipler geçirilir. Tığ yapılmada kullanılır.

YAKACAKLAR: (Rahim Kara ağzından)

“Basma: Kışın malın gübresini dökerik bir yere. Yazın kurduktan sonra belinen keserik. Basmalık'ta bunları üst üste yığıp zencir sonra da kalak ederik. Kalak büyük bir taya gibi olur. Kış oldımı içeri alırık. Yeri olmayanlar kalağın yüzüne mayıs suvar (suar), ele (öyle) kalır.

Kalıp tezeği: Yazın mayısa saman katar güzel çalarık. Dört köşe odun kalıba dolduruk. Kalıbı çıkardıktan sonra kurumaya bırakırık. Aban (sonra yerine) kurur, zencir eder içeri alırık. Eyi bir tezeğektir.

Goştik: Mayısı karılar küntler. Sora dibi kalın ucu ince eder basmalita tikerler. Kurudumu içeri alırlar.

Semer: Küntler semer kimin (gibi) yaparık. Bu da kurudumu içeri alırık.

El tezeği: Ufak ufak küntler duvarlara yapıştırırık. Bu tez kurur.

Kırtık: Basmalığın yüzüne ufak ufak döker bırakırık. Buni saçma yerine kullanırık.

Kerme: Davarın altı kışın süpürlenmez. Gübre eyce basılır. İki ayda o gübreyi keserik. Sora oni teğereyenen dışarı daşır basmalıkta bir duvarın dibine yığarık. Yazın Haziran-Temmuz aylarında oni yarar, yerin yüzüne serer kuruduktan sora toplarık. En eyi yakacak işte kermedir.

Odon zati bulamazık ki yakak. Şindi bazı bazı odalara daş kömürü alıp yakarık.

Birde geven var ki oni dağdan çıkarırık. Sobanın öğüne koruk. Sığır kuyruğu da var. O da çali gimim bişe toplarık.

Bir de harmanda saman savrulduktan sonra kabası kalır ki onu kesmik derik. Eler getirir yakarık.”

EV - BARK:

Güzelovada evler bazı ayrılıklar göstermesine rağmen kuruluş hepsinde aynıdır. Eve girmeden önce ekseriya bir pek bulunur. Giriş kapısından sonra bir havlu (sofa) vardır. Havlunun sağ ve solundan iki kapı, sonundan da bir kapı açılır. Sağdaki kapı kilere, soldaki kapı da eve girer.

Evin içinde bir tandır başı, bir ambar, evin büyüklüğüne göre bir veya birkaç oda bulunur. Sofanın sonundaki kapıda ahıra açılır. Bazı evlerde ahır ve kom evin içinde değil yanında olur.

BİR EV NASIL YAPILIR:

Yapı için kullanılacak taş, köyün güneyindeki Köse Mehmet Dağından getirilir.

Evin yapıldığı yer eğer yüksekte ise 1 metre, alçakta ise 2-3 metre temel kazılır. Temel büyük taşlarla ve kuru toprakla yapılır. Temel'in genişliği 1 metre duvarın ki 60 cm. dir. Alt hatıllar 1,5-2 metre de atılır. Hatıllar 8-10 cm. kalınlığındadır.

Duvarlar bittikten sonra sıra evin örtülmesine gelir. Yalnız tandırın bulunduğu kısım karlaguş (Kırlangıç) örtüyle örtülür.

AHIR:

Önce uzun duvarların dibine 2 kalın odun atılır. Bu odunlara harolma denir. Ahır sekisini ayırmak için harolma'ların üzerine diklemesine bir odun atılır ki bu da bölme odunudur. Bölme odunun üzerine tekrar dik olarak iki tane öküz odunu atılır ki ahırın üstü de bu odunlarla hafif kubbemsileşir.

Öküz odunlarının başlarına kont'lar, kontların üstüne de kont odunları atılır.

Kont odunlarının başlarına kantar ağaçları atılır.

Kaburga: Kantar ağaçlarının üstüne atılır.

Düzme: Kaburgaların üzerleri düzmelerle, onların üzerleride mertek'lerle örtülür. Ahırın penceresi bacadan dir. Hem baca, hemde pencere vazifesini gören bu baca penceresine FRENGİ PENCERE denir.

AHUR (ahır) SEKİSİ:

Duvarlarda iki kiriş vardır. Hafif kubbe elde etmek için bu kirişlerin üstüne 2 tane tilki odunu konur. Tilkilerin üzerine de kontlar yerleştirilir. Ve üzeri tahta ile döşenir. Sekinin dört etrafına kân yapılır. Kânların içi tahtalarla daraba yapılır.

BİR EVİN İÇİ:

ODA: Bir ev umumiyetle iki odalı olur. Bunlardan biri oturma-yatma, biri de misafir odasıdır.

OTURMA ODASI: Bir makat vardır. Makatın üstüne kenarları işlemeli bez örterler, üstüne minder ve yastık konur, Yastıklar, cicimlerin içine ot doldurularak yapılmıştır. Zengin evlerinde halı yastıkları da olur. Yere

hasır serilir. Hasırın üstüne kilim veya halıda serilebilir. Duvarlarda *kableğâblar* vardır. Duvarın birinde *yüklük* bulunur. Yüklük, duvarın içini boş bırakıp ağzına kapak yapılmak suretiyle içine yatak konulan bir dolaptır. Eğer evin fazla odası yoksa, sandıklar, çekmeceler de yatak odasında olur. Köyde oturma ve yatak odaları ayrı ayrı değildir.

MİSAFİR ODASI:

Oturma odasında yalnız süsleme bakımından ayrılır. Hasır yerine kilim veya halıdır. Yüklük bu oda da da bulunur. Misafir odasında çoğu evlerde masa, sandalye, ayna bulunur.

KİLER: Kış için saklanan her şey kilere konur. Küplerde turşular, kurut, gâh (kuru erik), aşma vardır. Eğer evin bir *tezek damı* yoksa tezek te kilerde saklanır.

EV-TANDIR DAMI: Tandırın bulunduğu kısım kap-kacağın yerleştirildiği kısma ev denir. Tandır başı evin bir köşesindedir. Bu köşe yerden yarım metre kadar yüksekte olur. Ortasına tandır kuyulanmıştır. Tandırın bacası küçük karlanguş örtüğüdür. Tandır başından geriye kalan kısımda *terek*'ler vardır. Bu tereklerde Güveçler, küpler, kuşgana ve sahanlar bulunur. Ambar da evde olur. Ambar 2 veya 3 gözlüdür. Zahra (hububat) üstten dökülür. Bu zahra ambarın önündeki sürgülü kapaklardan alınır.

AHIR SEKİSİ: Aynen oturma odası gibidir, yalnız makat yoktur. Taban hasır veya kilimle örtülür. Duvar diplerine minder ve yastıklar konur.

MUTBAK (mutfak):

Bütün yemekler yaz-kış hep tandırın üstünde yapıldığı için mutbak ta tandır başıdır. Tandır damındaki kap-kacaklar şunlardır:

1- *Muş küpü:* Büyük küptür. Üstü süslü olur. Buraya Muş'tan getirilir.

2- *Ham Küp:* Güzelova'da yapılır. Tezyinatlıdır.

3- *Zap:* Küçük küptür. İçine çiğ veya süt, yoğurt konur.

4- *Güveç:* Pişmiş topraktan yapılmıştır. Derin bir tasa benzer. İçinde yemek pişirilir.

5- *Bakraç:* Süt, yoğurt için kullanılır.

6- *Çanak:* Güvece benzer, Yemek konur.

7- *Gudul:* Küçük güveç, yemek konur,

8- *Sini:* Tepsi. Börek yapılır, yemek konulur.

10- *Serpuş:* Sahan kapağı.

11- *Saban:* Tabak.

10- *Saban:* Tabak.

11- *Lenger:* Büyük ve derin tepsi. Erişte ve bulgur pilavı konur.

13- *Kevgür:* Süzgeçtir, Hamur yemeklerinin suyunu almak için kullanılır.

13- *Peşbun:* Yemek tahtası.

14- *Küze:* Odundan yapılmış su kabı. Ağzı kapaklıdır.

15- *Vedra:* Su kovası (Ruşçadan geçme).

16- *Küle:* Odun su kovası. Süt te konur.

17- *Çemberli:* Kasnaktan yapılmış bidon. Buraya Tortum'dan gelir, içine lor, peynir basılır.

18- *Çaggıl:* Su taşımak için omuzluk. İki başında demir teller vardır. Bu tellerin ucu kovanın sapına geçmesi için kavıktır.

19- *Kurun:* Tastandır. İçi boş bir dikdörtgen prizmadır. Ağzı odun kapaklıdır.

KAPLAR:

Telis: Kendirden örülmüş torba. İçine zahra konur.

Çuval: Keçi kılından ve yünden dokunur. 5 god zahra alır.

Bardan: Kendirden dokunur. Ağalık samanları (Ağanın hissesine düşen samanları) götürmek için kullanılır.

Heybe: İki gözlüdür. Kıldan ve yünden dokunur. Çok süslüleri vardır. Bunu ekseriya Tortum köylüleri yapar.

Kılav Kabı: Rençber malzemesi konur. İçine konulanlar; Örs, çekiç, köstürevi, yeğ (eğe) bir de kılav bıçağı. Kılav bıçağı kerindilerin (tırpan) ağzını keskinleştirmek için kullanılır.

YİYECEKLER:

AŞLAR (Çorbalar):

1- *Ayran*: Yoğurt ayranından ve *gendine'* den yapılır. İçine çekilmiş et te katılır.

2- *Mercimek çorbası*: Mercimek, su, yağ, biberden olur.

3- *Tutmaç Çorbası*: Hamur yapılır, erişteden biraz kalınca kesilir. Kuruttan ayran yapıp bunun içine su harcı (yağ, soğan) konur. Pişen çorbanın üstüne de kuru yarpuz ufalanır.

4- *Herle Çorbası*: Un tavada kavrulur. İçine yağ katılıp hafif de sulandırılır. Hastaları terletmek için iyi bir çorbadır.

5- *Umaç çorbası*: Un az su içinde yoğrulup boncuk boncuk edilir. Sonra sıcak suyun içine dökülür. Bunun üstüne de anık dökülür. Anık, Tavada yağ, biberin bir birine karıştırılıp kavrulmasından yapılır.

6- *Kesme Aş*: Hamur ince iplikler şeklinde kesilip içine *kıtır* karıştırılır. Kaynatılır. *Kıtır*, yağda unun kavrulup sert ve küçük hamur halini almasıdır.

YEMEKLER: (Rahim Kara yemeklerin hazırlanışını şöyle anlattı.

“1- **KELECOŞ**: *Kurudu ezerek. Tandıra koyup ısıtırık. Sabana ekmeğe doğrar, bu issi (sıcak) kurudu ekmeğin üzerine dökerik. Bunun üstüne de kıyma dökerik. Birez de yağ katarık.*

2- **SİRAN**: *Tandırda lavaş ekmeğe bişince onu dürün ederik. Bıçakla kesip tepsiye düzerik. Bunun üstüne sıcak su çilerik. Aban yağnan, bal yabut şerbet te dökükümü olur siran. Eğer cevüz içimiz varsa bunu da siran'a serperik.*

3- **SÜT BÖREĞİ**: *Yumurta, süt, unu bir birine çalarık. Tepsinin altını da yağlar bu hamuru onun içine dökerik. Tandırda iki tarafını da kızartır, bıçakla kesip yerik.*

4- **SU BÖREĞİ**: *Unun içine yumurta kırıp hamur yaparık. Sora bu hamuru yuka açarık. Suda başlar, tepsiye sererik. Her yukanın arasını da yağlarık. Tepsi yarı oldumu yukaların arasına ya piring ya da peynir koyar tandırda kızartır yerik.*

5- **KOR SOMUN**: *Süt kaymağıyla unu yoğururuk. Buni beç yuka açmadan tepsiye koyar kızartırık.*

6- **KATMER**: *Hamur yoğururuk. Künt ederik. Oni da yuka açarık. Tepsiye serer arasına umaç helvası kavurur koyarık. Sora bunu kızartırık.*

7- **UMAÇ HELVASI**: *Yağ, un, süt, yumurtayı tavaya koyar karıştırırık, ondan sonra kavururuk. Bunun içine de şerbet döker yerik.*

8- **ŞEKER HELVASI**: *Un, su, şekerden yaparık.*

9- **PEYNİR HELVASI**: *Peyniri unla ufalarık. Suyun karıştırıp tavaya koyarık. Ateşde peynir erir. Yağını katar kavururuk. Un kokusu alamaç olunca anlarık ki bişti.*

10- **KIRIM BAKLAVASI**: *Süt, yağ, un karıştırır hamur ederik. İnce yuka açarık, Bunu oklavada sıgar kıvrık kıvrık ederik. Yağa atıp kızartır, sora üstüne bal dökerik.*

11- **BAKLAVA**: *Kırım baklavası gibi yaparık.*

12- **TATAR BÖREĞİ**: *İnce elek ununun hamurunu tutarık. Hamur ezilmesin diye içine yumirta da kırarık. Sora hamuru ufak ufak yuka açarık. Ufak ufak keser başlarık, Aban kevgirue süzerik. Yoğur,un içine töker üzerine de yağnan kıyma dökerik.*

13- **ETLİ HINGEL**: *Küçük yukalar yapar içine çekilmiş et doldururuk. Buni döner suda başlarık, üzerine de yoğurt tökerik.*

14- **EV MAKARNASI**: *Hamur yapar, yuka açar, buni erişte keimin (gibi) keserik. Haşlarık. Bir kat serer, yağlar ve üstüne peynir tökerik. Aynı üstüne bir kaç sıra daha düzerik.*

15- **ÇİĞ KUYYAĞI**: *Çiğın (kaymağın) içine un çalar ateşde kızartırık. Bişdiği zaman çiğ yağnu bırakır.*

16- **PEYNİR KUYYAĞI**: *Yağı eritir, içine un töker, karıştırırık, Çivil peyniri de dider içine koyarık, karıştırırık, peynir erir bişer.*

17- **UN HAŞILI**: *İnce elek ununu aş tasının içine doldurur, eyi kaynamış fıkır suyu bunun içine azar azar tökerik. Karıştırırık, Un bişer, Ortasını açıp yağ dökerik.*

18- **KAVUT HAŞILI**: *Buğdayı kavurup öğütürük. Un başlı bişiririk. Ortasına datlyag dökerik.*

19- **GENDİME HAŞILI**: *Buğdayı dinkte dögerik. Gendime olur. Buni el değirmesinde çekerik. Güvece koyup bişirir üstüne sütnen yağ dökerik.*

20- HASITA: *Şekeri suya çalarık. Bunun içine hamur yaparık. Yağı da dağlar içine dökerik. Buni bişiririk.*

21- HEJMEJ PANCARI: *Ova'da biten bir pancardır. El büyüklüğündedir. Toplanır, aynı spanak gibi bişirilir.*

22- KAZ AYAĞI PANCARI: *Kaz ayağına benzer, oda dözde biter. Hejmej himin bişer. Et bulunmazsa bu Sohariçla yapılır. Sohariç tavada yağnan soğanın kızartılmasıdır.*

23- EVELİK PANCARI: *Büyük yapraklıdır. Haşlar sarımsaklı yoğurt üzerine tökerik. İçeri derdine ço eyidir.*

24- TEL PANCARI: *Semiş otuna benzer aynı öbür pancarlar gibi bişer.*

25- KUŞ EKMEĞİ: *Kökü kısadır, yaprakları küçükür. Buni da haşlarık.*

26- ÇEÇ PANÇARI: *Şağlamın yaprağını öbür pancarları gibi bişiririk.*

27- YAN: *Kuzuyu keserik. İçini temizler, pirinçle kışmış doldururuk. Kuzunun kuyruğunu da bu pirinçle, kışmışın etrafına sararık. Tandırın közünün üstüne de ufak bir teşt koyar kuzuyu bu tandıra asarık. Güzelce kızarır."*

EKMEK YAPILMASI:

Un elenir tekneye konur. İçine ekşi hamur ve tuzlu su katılarak yoğrulur. Hamur 1,5-2 saat zarfında teknede ekşir. Üzeri dastarla (bez) kapatılır. Dastar hamurun üşümesinin önüne geçer. Sonra hamur küçük küçük yığınlar halinde *künt* denen parçalara ayrılır. Daha sonra bu küntler merdane ile kalın yufka *oklavı* ile ince yufka haline getirilir. Yufka *rapataya* sarılıp tandıra vurulur. Yufkanın tandıra yapışmaması için üzerine su çilenir.

YEMEK SAATLERİ:

Sabah kahvaltısı kuşluk vaktinde yapılır. Köylü kışın evinde yazında tarlasında kahvaltı eder. Kahvaltıda çay, peynir, ekmek vardır.

Öğle yemeği, öğle namazından sonra yenir, Öğlede bir yağlı ekmek bulunur.

Akşam yemeğinde öğleden kalan yemek veya çay, peynir, ekmek vardır.

Bir de bazı evlerde yassı yemeği yenir. Bu varlıklı olanlar içindir. Bunun için Güzelovalının bir de deyimi vardır:

"YASSILIK TÖREDİR"
OLMAYA GÖREDİR"

KIYAFET:

Erkek kıyafeti: Erkeklerin yaz ve kış kıyafetleri başka başkadır. Kışın bildiğin elbiseler giyilir. Yalnız değişen isimleridir. GÖMLEK=İşlik, mintan, KİLOT=Tuman v.s.

Erkeklerin çoğu kışın kendilerinin dokuğu şal elbiseleri giyerler.

Yazın ise iş elbiseleri giyilir.

1- *Deste donu* (Zıbga): Bacakları saran kısım dar, kış kısmı gayet geniş ve körüklü pantolon.

2- *Deste işliği*: Yakasız ve göğsü kapalı montgomer.

3- *Göğüslük*: Bu deridendir. Dizlere kadar uzanır. Bir nevi önlüktür. bilhassa partların harmana taşındığı zaman giyilir.

4- *Kolçak*: Meşindendir. Dirseklere kadar uzanır.

Ayaklara *çarık* giyilir. Çarık üç türdür:

a- *Hasıl Çarığı*: Deri suya koyulur. Tüyleri gevşeyince bir tahtanın üstüne konup *Kazıyacıkla* kazınır. Sonra deri *Zoğlanır*, Derinin çarık boyunda kesilmesine *zoğlamak* denir. Bu deri tuzla şeb (Şap) dövülerek içine konur. Hasıllanan deri kenarlarından sıyrımla dikilir. Çarık tam olması için içine 2-3 kaşık kaymak dökülür.

b- *Kara Hasıl Çarığı*: Derinin suya konulmadan tüyü alınır. Sonra şap ve tuza konur.

c- *Ham Çarık*: Her akşam suya konulur.

KADIN KIYAFETİ:

Bir kız çocuğu 15 yaşına gelince örtünür. İki türlü örtünme vardır. Biri *ehram*'la örtünmedir. *Ehram* yünden dokunan gözenekli bir çarşaftır. Üzerinde renkli nakışlar bulunur.

Ehram daha çok komşular arasındaki gidip gelmede kullanılır. İkincisi *çarşaftır*. Çarşaf hususi surette yapılır. Daima rengi siyahtır. Başa gelen kısımda yüzü örtmek için bir *peçe* vardır.

Kadının ev giyimi şöyledir: Üste bir *zıbın* giyer. Onun altında *gecelik* ve *köynek* vardır.

Ayaklara ayakkabı lâstik ve nalın (takunya) giyilir.

KÜÇÜK ZENAATLAR:

Purutculuk: Tandır, küp, güveç yapanlara purutçu denir. Purutçular kadınlardır. Pişmiş topraktan yapılan eşyanın ham maddesi; *GAV* (kil) dir. Gav buraya Köse Mehmet dağından getirilir. Kil çamur yapıldıktan sonra içine tuz, bazanda sağlam olması için *keçi kılı* katılarak, iki derinin arasına konur, çığnenir.

Eğer tandır yapılacaksa tandırdan büyük bir çukur açılır. Çamura bu çukurun içinde şekil verilir. Sonra etrafına tezek kalanarak (dizilerek) yakılır. Tandır bu ateşte iyice pişdikten sonra etrafı toprakla doldurulur.

Küp ve güvece elde şekil verildikten sonra tandırda bişirilir. Bazan bunların üzerine motifde işlenir.

El sanatı olarak çorap, eldiven dokuması bir yana, yalnız hasırcılık vardır. Hasır batakliklarda biten kalın ve uzun *cil* denen ottan dokunur.

Tezgâhı, iki tane karşılıklı başlık, bir de bunların ortasında bulunan üç odundan meydana gelir. Ciller ortadaki tahtanın üstünde birbirlerinin içine geçecek şekilde örülür.

Kilim ve şal bu havalide çok kullanılmasına rağmen Güzelova'da dokunmaz. Tortum köylerinden alınır.

Bunlardan başka köyde küçük çapta marangozluk, tenekecilik ve demircilik yapılır.

DÜĞÜN:

Görücü: İstenecek kızı görmek için oğlanın anası, bacısı, ezesi (teyzesi) ve yakınları kız evine giderler. Eğer kız aynı köyde ise kız evvelce tanındığı için görücü gitmez.

Kız isteme: Kız evine oğlanın babası, amcası ve sözü geçer birkaç kişi giderler. Oturduktan sonra isteyicilerden biri söze başlar:

- Baba, heç sormırsan biz buraya neye geldik?

Kızın babası

- Misafire sorulurmu neye geldin diye?

Der...

İlk konuşan isteyici

- Allahın emri, peygamberin kavliyle, senin kerimen bizim oğlana istemiye geldik, der.

Kız babasının eğer kızını vermeye gönlü varsa:

- Bizde bir düşünelim, hısım akrabaya danışalım, vakti ikilenin, diye cevap verir. Gönlü yoksa bir mahana (Bahane) bulur "Bizim kızın evlenecek çağı değil. Büyük kardeşi duruyor", gibi cevaplarla isteyicileri savar.

KESİM:

Kız evine oğlan tarafının ikinci gelişinde kız verilir. Hemen kesim yapılır. Kızın babası yapılacak masraflar ve başlık için en az beş bin lira ister. Bu beş bin liranın meselâ 1500 lirası "He deme" ye (başlık), 2000 lirası düğün, nişan masrafları için, 1500 lirası da "Mehribaki" ayrılır. Mehribaki, düğünden sonra kızın sandığında, dar bir zamanda harcanmak için saklanılan paraya denir. Nişan ve düğünde harcanacak para ise "Mehrim-vaccal"dır.

Kesim günü isteyicilere ve kızın yakın erkek akrabalarına şerbet verilir. Oğlanın babası şerbet verene bahşiş verir. Bazan kesim gününde oğlanın anası gelininin parmağına bir yüzük te takar. Hemen o gün nişan tarihi tesbit edilir. Ve ayak kesilir. *Ayak kesme* kız evinin oğlan evinden erkek ve kadın ayakkabısı istemesidir. Bu ayakkabıların miktar ve cinsini kız evi tesbit eder, oğlan evinde kabul eder.

NİŞAN:

Nişana gitmeden önce oğlan evi yakınlarının yalnız erkeklerini evine çağırır. Yemek

yedirir ve kendilerine nişana gideceklerini bildirir. Nişana gidecek olanlara düğürcü (düğürcü) denir. Düğürcüler eğer başka köye gidiyorlarsa heybelerine koyacakları evlere hediye etmek üzere çay, şeker, entarilik v.s. koyarlar. Kızın köyüne gidildiğinde her düğürcüyü bir ev veya birkaç düğürcüyü bir ev misafir eder.

Düğürcüler kızın köyüne gelince doğru kızın evinin önüne giderler. Orada kendilerine çay veya kahve ikram edilir. Sonra düğürcüler konaklarına dağılır. Akşam yemeğinde gerek düğürcüler, gerekse kızın yakınları, kız evinde toplanırlar. Yemekten sonra odada yalnız ihtiyarlar kalır. İhtiyarlardan iki şahit kalkarak, kızın muvafakatını almağa giderler. Kızda "Benim vekilim babamdır, o ne derse o olur." der. Yemek de bulunanlara bu iki şahit kızın sözlerini tekrarlar. Köy imamı hutbe okur, şerbetler içilir. Nişan yüzüğünün nişan merasimi esnasında takıldığı enderdir. Yüzük ya bir hafta sonra veya "yüz görünümünde" takılır. Oğlanın yüzüğü de aynı şekilde merasimden sonra kız evi tarafından gönderilir.

Düğürcüler köyde kaldıkları müddetce (bir veya iki gün) yer, içer, oynarlar. Sonra vesaitleri ne ise kızın kapısının önünden binip, dönerler.

YÜZ GÖRÜMÜ:

Nişandan sonra oğlanın akrabalarından yalnız kadınlar yüz görünümüne giderler. Her kadın düğürcü hediyesini alır. Kız evinde gelen bu kadınlara yemek verilir. Yemekten sonra gelin yüzü örtülü olarak odaya getirilip bir duvara dayandırılır. Kaynanası kalkıp, eğin nişan yüzüğü takılmamışsa nişan yüzüğünü, takılmışsa başka bir peşkeş (Hediye) vererek gelinin yüzünü açar. Yüz görünümüne gelen kadınlar gelinin oturmasına izin verip oturturlar. Başlarlar çalıp-Çağırma oyna-maya... Düğürcüler bir veya iki gece kaldıktan sonra köylerine dönerler.

BAYRAMLIK

Dini bayramlarda oğlan evi ve akrabaları geline peşkeşler gönderirler. Kıza, anası-

na ve kardeşlerine entarilik, leçek, ayakkabı v.s. bu hediyelerin içine girer. Bayramlığı oğlanın küçük kardeşi götürür. Kız evi de bayramlığı getirene ya çorap, ya mendil, ya da para verir. Hali vakti yerinde olanlar *yoklama* da gönderir. Yani bayramların dışında hediyeler gönderir.

NIŞANLI GÖRME:

Oğlan hediyelerini alıp hazırlar. Kızın anasının oğlanın geleceğinden haberi vardır. Kızın babası, kardeşleri ve komşularının bu işden katıyen haberi olmaz.

Eğer nişanlı başka köyde ise, nişanlı görmeğe giden delikanlıyı o köyün delikanlıları kollarlar, Yakalayabilirlerse bir odaya kapayıp peşkeş isterler. Delikanlı 100-200 pan-ganot (lira) verir. Bu parayla bir ziyafet verip nişanlıyı nişanlı görmeden 2-3 gün sonra köyüne salarlar.

Nişanlıları aynı köyde olursa, nişanlı görmeye giden delikanlıya hiç kimse karışmaz.

DÜĞÜN:

Düğürcüler nişanda olduğu gibi gelir konaklarına dağılırlar. Kaynana ve kaynata kız evinde misafir olur. İlk gece kız evinde *kına*, oğlan evinde *kısır gecesi* yapılır.

KINA GECESİ: Gelinin akrabalarıyla, düğürcü gelen kadınlar bir odada toplanırlar. Davul zurna da gelir. Gelinin kaynanasıyla görünümü gelinin iki koluna girer, bir direğe kibleye doğru dayarlar. Genç kızlar üzerinde mumlar yanan tepsileri başlarına alıp gelinin etrafında dolaşırlar. Oğlan evinde olan kadınlar bu tepsilerin içine para atarlar. Yarı geceye doğru gelinin eline kına yakılır. Bir yandan zurna veya kılarnet meraklı havalalar çalar, bir yandan kızlar:

"KAŞLARIN KARASINA
GÜL KOYDUM ARASINA
SENİ MERHEM DİYORLAR
GÖNLÜMÜN YARASINA

Gibi mani ve türkülerle gelini ağlatırlar. Geç vakitte kına gecesi sona erer

KISIR GECEŚİ: Kız evinde kına gecesi yapılırken oğlan evinde de kısır gecesi yapılır. Güveyinin bir sağdıcı vardır. Sağdıcin vazifesi kısaca düğünü idare etmektir. Düğünün ilk gününde hemen bütün köylü sağdıcin evinde toplanır. Akşam yemek yendikten sonra eğlence başlar.

Davul zurnayla gençler Erzurum barlarını oynarlar. Bardan yorulunca küçük halk temsilcileri diyebileğimiz oyunlar başlar (oyunlar bah. bak) Eğlence sabaha kadar devam eder. Bu arada güvey ve sağdıcı birçok eziyetler yapılır. Meselâ sağdıca iğne batırılır. Güveyi ve sağdıç tek ayak üstünde dururlar. Güveyinin elbisesi soyulur. Güveyiyi korumak vazifesi sağdıca düştüğünden bu sefer sağdıç soyunup elbisesini güveyiye giydirmek mecburiyetinde kalır. Ve delikanlılar güveyiyi çalarak sağdıçdan para alır, bırakırlar. Sabah olunca kız "Hamam Evi" ne götürülmek üzere evden çıkarılır, Fakat gece delikanlılar düğücülerin arabası çalınmıştır. Kaynata peşpeş vererek arabayı alır. Hamam evi kızın yakınlarından birinin evidir. Gelin bu evde yıkanır tekrar evine döner. İkinci gecede eğlenmelerle geçer.

İkinci gecenin sabahı gelin götürülmek üzere evden çıkarken bir sininin (tepsinin) içine çıkar. Kızın en büyük erkek kardeşi beline kemer bağlar ve cebine harcasın diye bozuk para koyar.

Kocasının evine gelen gelini yine bir duvara bağlarlar. Bütün komşular gelip görürler. Saçlarını da (hediye) beraber getirip gelinin bulunduğu odaya koyarlar, yenge de yanından ayrılmaz. Düğün akşama kadar devam eder. Gelin kocasının evinin önüne gelince yengeyle beraber inmemekte ısrar ederler. Kaynata bir hediye vererek veya vadederek arabadan indirir. Gelin içeri gireceği zaman güveyiyle sağdıç bacaya çıkarlar. Güveyinin elinde bir *elma*, sağdıç'ada *bozuk para* ve *çerez* vardır. Gelin eşiğe gelince güveyi elindeki elmayı gelinin kafasına vurur. Sağdıçda çocuklara para ve çerez serper.

Gelin içeri girince tandırbaşında oturup ellerini ve ayaklarını bir leğenin içinde yıkar,

suyu da hayırlı olması temennisiyle tandır başına serperler.

Akşama kadar düğün devam eder. Gece sağdıç güveyiyi içeri verir.

Zifaf gecesinin sabahı sağdıç davul zurna ile güveyinin kapısına gelip dışarı çıkarır. Kapının önünde oturup kahve içerler. O esnada çalgıcılara gelinden birer çift çorap hediye gelir.

Öğleden sonra yenge gelinin çehizini dağıtmaya başlar. Oğlan evinden kız nişanlı iken kim bayramlık göndermişse bizzat kendisi mendil, çorap, çamaşır., gibi hediyeler götürür. Bu hediyeleri alanlar da yengeye para verirler.

İki gün gelin de, güveyi de odadan dışarıya çıkmazlar.

ZULUF KESME

Düğünden birkaç gün sonra oğlan evi yakın komşu ve akrabalarını yemeğe devat eder. Gelin misafirleri teker teker ellerini öper ayakta durur. İzin verilince oturur. Bir makasla gelinin saçları düzeltilir. Misafirlerin hediyeleri toplandıktan sonra misafirler dağılır.

ÇOCUK OYUNLARI:

1- *Molla çelik:* Beş altışar kişilik iki gurupla oynanan bir oyundur. Bu oyunun malzemesi yan yana koyulmuş iki taşla çelik denen bir küçük ve çomak bir büyük odundur. Gurupların biri seçimle kalede kalır. Öbür gurup açılır. Kale gurubundan bir çocuk çeliği bu iki taşın üzerine koyduktan sonra çomağı çeliğin altına sokarak çeliği havaya atar. Eğer diğer gurup çeliği havadayken yakalayabilirse kale onlara geçer. Aksi halde çelik taşların üzerindeki çomağa atılır. Eğer çelik kaleden 50 çomak ileri düşerse. Kale gurubu bu mesafeyi öbür gurubun sırtına binmekle alır.

2- *Aşık:* Aşıkla birkaç türlü oyun oynanır. 1. si çizgi oyunudur. Büyükçe bir daire çizilir. Oynayanlar meselâ ikişer tane aşık çizginin ortasına dizeleler. Belki bir mesafeden her oyuncu enkelerini bu aşıklara atarlar. Çizginin dışına çıkan aşık çıkarmanın olur.

Birde "*alıcı*" oyunu vardır: 2 aşık yan yana konur. Oyuncuların biri kalede aşıkların yanın-

da kalır biri uzaklaşır. Uzaklaşan aşığı kondurur. Eğer aşık alçı geyirse kaledeki oyuncu enekesiyle bu alçı gelen aşığa vurmak mecburiyetindedir. Vuramazsa kaledeki iki aşık dışardakinin olur. Eğer dışardaki aşığı alçı getiremezse kaledeki o iki aşığa enekesiyle vurur. Eğer enekeyle aşık aynı durumlara gelirse yani eneke çığ, aşıklarda çığ olursa kaledeki aşıkları alır. Yoksa dışdaki aynı şeyi yapar.

HALK TEMSİLLERİ:

“Ahmet Çelik Ağzından”

Düğün temsilleri (oyun çıkarma):

1- KADI OYUNU: Herifden bir kadı yaparık. Gine herifden 2 tene (tane) karı, 1 tene kız 2 fattik (çingene kız) 2 arap, 2 cellat yaparık. Şennik oda da oturduğu sıra cellatlar gazlı bezlerle içeri girer şanata (gürültü) eder. Dışarı çıkarlar. Sora içeri kadı girer. Amma kadı girmeden Araboğlunun birini muhtara gönderip 5 tene merkep getirmiştir. Onnara biner ele (öylece) içeri girer. Muhtara bağırır “Ulan çiziri (bekçi) çağır. Çizir gelende ona sorar, “Ulan sen kimsen” O da cevap verir “ben çizirem” Kadı da başlar artıh şeer söylemeye (şür söylemeye).

“SEN Kİ OLDUN BU KÖYÜN ÇİZİRİ
“DURMAZ AKAR ŞU BAŞIMIN BEZİRİ”

Ahan başlar kadı fermanını okumaya. Şöyle okur;

“Sayın vatandaşlar, biz bir yere getsek, orayı ucuz görürsek bahalladırık, yoh eğer babalı görürsek ucuzlatırık. Kimseyi birbirine düşürmezük. Kurdunan kuzuğu bir otlatırık. Her kimin bir şikayeti var ise yanına gelsin Biz “Denir başından” gelirik. Celladımız ve hem arabımız hep tamamdır. Kimse bize karışmasın idi düvelden fermanımız var.

Fermandan sonra muhtarı çağırır. Kızını göstererek diyer ki “Bak benim bu kızım 7 erden geri kalmış bakire bir kızdır.” daba bişeler isterse söyler, hama (hemen) aşka gelerek “Ulan zertikci (davulcu) çal fattihnen oyniyacaam. Biraz oynadıktan sonra kadı, alaftar başını, attarbaşını, bakkal başını v. s. teker teker çağırıp sattığı malların fiyatını sorar. Bu fiyatları alabildiğine çoğaltıp köyde satılan herşeyin narhını koyar. Tekrar bar oynamaya başlarlar. Son barı evcek oynarken kadı

düşüp ölür. Pek tabii cenaze masrafı için orda bulunanlardan para toplanmaya başlanır.

2- DOKTOR OYUNU: Köyden bir kişi tavuk keser rakı alır, ayran yapar. Bir de ezracı ile sebiye bulur. Düğün odasından bunları bir yere koyup başlar şennigi mayene (muayene) etmeye. Meselâ Ali rakı içer ona diyer ki Ali sen dabak olmuşsan onun için sene felanca illaçdan verecem. Borcun on lira. Başka birine sen veba olmuşsen senin guyrugün gurtlanmış diyer gine bişer verir parasını alır. Bazı ibtiyar olanlarıda doktor diyer ki bu çürüktür. Bunu vurun. Tapa tabancaşınan vururlar.

Bunun gibi güzel ova’da birçok temsiller vardır. Bu temsiller çoğu zaman düğünlerde dünürçülerden para toplamak ve onlara ezizyet etmek için oynanır. Bununla beraber halk dirimizim toplandıgı yerdir oyunlar.

GÜZELOVADA İNANÇLAR:

(Rahim Kara ağzından):

Uğurlu-uğursuz: Günnerden salı gününü iyi saymazık. Perşembeynen, cuma gününü uğurlu sayarık.

Eğer kabristanı parmağımıznan gösterirsek bize uğur gelmez.

Gece dışarıya sıcab su serpmezih. Çünkü sıcab su bizden jeğinleri (cinleri) yakarsa uğurumuz kesilir.

Bir tilkiyi uğurlu sayarık. Bir akşam ezni vaktinde gözlerimizle gördük: Akşam ezni obunirdi bir tilki geldi ele tarlaların tumbunda oturup ezni sonuna kadan dinledi ondan sonra getti.

Baykuş adama uğursuzluk getirir. Her kimin bacasında ölse o ocak söner, viran olur (Eğer yolda giderken bir esgetek (kadın) bizim yolumuzdu öğümüzden geçse bizim uğurumuz kesilir.

Leylekler bizim köve her sene ya uğur, ya da uğursuzluk getirir. Babarda leylek geldimi ağzında ya bir kanlı çaput (bez) ya da bir sümbül getirir. Eğer kanlı çaput getirirse bizim o yıl uğurumuz kesilir, yok sümbül getirirse, bolluk bereket olur.

Cuma günü karılar ekmek bişirirse çamaşır yıkasa yahut dikiş dikseler uğurumuz gider.

Tavan silmek, bazı eve uğur bazıına uğursuzluk getirir.

NAZARLIKLAR:

1- İKRA BONCUĞU: *Nazar değmesin diye çocukların omuzuna dalına (sirtına) tikerik.*

KAPLUMBAĞA YAVRUSU KABUĞU: *Buni da çocuklara takarık.*

BOYLAMA: *Eğer çocuklarımız yaşamazsa boylama yaptırır.*

NUSHA (*muska*): *Hocamız içine ayet yazar. Nusha herşey için iyidir. Eğer hastamız olursa zafranla yazı yazdırır içiririb.*

MİHENK TAŞI: *İki tane ufak taşdır. Zor bulunur. Bu iki daş yan yana geldimi vururlar (dövüşürler). Çocuklarımız yaşamazsa bunlardan bulur takarık.*

ÜZERLİK: *Tortum'lulardan alırık. Göz değmesin diye eyidir.*

YEDİ DELİKLİ BONCUK: *Mavi boncuktur. Yıldız benzeyen çocukların omuzuna, büyüklerinde koltuk altıyan bir de dalına tikerik. Nazara eyidir.*

GÖZ BONCUĞU: *Etrafı mavidir. Ortası gözebenzer, Göze eyidir.*

KERTENKELE: *Boncukdan yaparık. Göze eyidir.*

Birde nazarluk olarak ev ve tarlalara çakılan, koç boynuzu ve at nalı vardır. At kafasını da tarlalarımıza çakarık.

DİĞER İNANÇLAR:

Komşular arasında hamur mayası, yahut ateş alıp vermeyi ey saymazık.

Kötü şeylerden söz ederken adlarını değiştirerek söylerib. Meselâ ilene (yılana) yerdegezen, şeytana (bizden yegin) derib. Eğer bir adam delense (delirse) yahut bayılmıya düşse,: "Bizden yeginlerin ülüzgârına rasgelmiş" derib.

YAĞMUR DUASI:

Yağmur yağmassa birleşir yağmur duası yaparık. Kövün dışında bir yere toplanırık. Buraya davarla kuzumuzu da getiririb. Aban koyun kuzu meleşende biz başlarık dua etmiye. Öyde 2 rekât namaz kılarık. Hocamız dua eder biz de "amin" derib. Dua ederken ellerimizin barnaklarını aşağı doğru tutarık ki yağmur yağsın. Essabtan da bakarık

ki birez sora gurban gurban olduğun göği doldurur ki.

MIRMINDİK:

Uzun zaman yağmur yağmazda birden yağarsa kövümüzün uşakları (çocukları) toplanır avzınan kapıları dolanırlar.

"MIRMINDİK MIRMINDİK
MIRMUNDUĞUN NE İSTER
KARA TAVUĞUN YUMURTASINI
İSTER.
SARI İNEĞİN YAĞINI İSTER.."

Evlenden karılarda uşahlara yumurta verirler. Arhalarındanda su serperler.

Bir de her sene yaparık ki dolu düşmesin. Kövümüzden biri ata biner, kövümüzün sinorunu (sınırmı) süre-i yasin okuyarak dolandır.

KURT AĞZI BAĞLAMA:

Eğer gece davarımız, atımız, öküzümüz dışarıda kalır bulamazsak. Hocaya gider kurt ağzı bağlatırık. O zaman malımızı yanına kurt yaklaşmaz.

KAHVE-AHIR SEKİSİ - GENÇLİK TEŞKİLÂT VE EĞLENCELERİ:

KAHVE: *Güzelova'da beş tane kabve vardır. Bunlar hem dükkân hem kabvedir. Dükkânda şeker, çay, sigara, sabun ve sebze bulunur. Yazın kabveler sabah, öğle ve akşam açılır. Kati surette biş bir oyun oynanmaz. Radyo dinlenir ve konuşulur. Kışın ise kabveler daima açıktır.*

AHIR SEKİSİ: *Kışın ahir sekilerinde oturulur. İhtiyarlar başka gençler başka ahırlarda otururlar. Ahir sekilerinde kış gecelerinde kitap okunur. Okunan kitaplar: Havari zemin(cenk kitapları), Siret (Hz. Alinin cenkleri) Battal Gezi, Kerem ile Aslı v. s. iyice ihtiyarlar hatim indirirler.*

Gençler ise ortaya kavurga veya meyva koyarak oyunlar oynarlar. Oynanan oyunlar başında "Yüzük Oyunu" gelir. Gençler bir tura yaparlar. Tura kalın bir şeyden bükülüp yapılan bir nevi coptur. Oyunda yenilenlere bu turayla vurulur.

GENÇLİK TEŞKİLATI:

Köyün delikanlıları içlerinden bir "Delikanlı başı" seçerler. Düşünlerde ve eğlencelerde işleri delikanlı başı idare eder.

Gençlerin eğlencelerinin başında düşün gelir. Birde güzün ceviz oynarlar. Tıpkı aşık oyunu gibi olur.

Genç kızlarda düşünlerden gayri eğlenceler tertip ederler. Kış oturmalarında Bulgur çekmede veya erişte yapmada şarkı, maniler söyler eğlenirler.

NİYET ÇEKME: Genç kızlar leçeklerini (baş örtüsü) iyi mani bilen birinin dizinin altına yığarlar. Manici bir mani okur ve dizinin altından bir leçek çıkarır. Leçek kiminse mani de onundur.

Okunan manilerde birkaç örnek:

"ALTIN TAS ŞAK ŞAK
KÜSTÜN İSE BARIŞAK
YOLLARIMIZ PEK IRAK
MEKTUP İLE BULUŞAK

LÂKAPLAR:

Güzelova'da hemen her ailenin bir lakabı vardır. Birinden bahsederken ondan lakabıyla bahsetmekte adettir. Bu lakapların ekserisi dede den itikal eden isimlerdir. Bazısında sonradan köylü halk tarafından takılmıştır. Köyde ki lakaplar şunlardır.

1- Mamoş Oğulları (kalabalık bir ailedir)
2- Aşirgil (" " ")
3- Mubarremgil (3. dedelerinin adı Mubarremmiş)

4- Mitigil

5- Maogil Asılları kürt olup, Türkleşmişlerdir. Kürtçe bilmezler. 6-Ramogil 7- Cingogil 8- Musagil 9- Acemoluları (eski yerli)
10- Hirdogil 11- Köseler (büyük bir ailedir)
12- Zazalar 13- Mansurgil 14- Lütfullah efendigil. Bu aileler yerli ailelerdir. Bir de Abista muhaciri olup 93 de gelen aileler vardır.

1- Hamdi dedegil 2- Kara Pehlül ailesi
3- Kabirmangil (kabramangil) (Bağdattan gelme) 4- Hacı Recep Oğulları (Artvin|Hivik'den gelme) 5- Küçük Beygil (kızılkilise-Güzel Yayladan gelme)

Birde ortakçı-maraba olarak yakın köylerden gelen aileler vardır. Bunların çoğu yerleşmez. Yerleşen bir aile vardır (Taşogil)

YATIRILAR:

1- ÇOBAN DEDE: Köyün doğusundaki dağ üzerindedir. Ermiş bir insandır. Değneğini yere saplayınca bu değneğin bir ağaç olduğu rivayet edilir. Kendisi bir kayadan düşerek ölmüştür. O anda yanında bulunan kıızı da kendisini kayadan atarak intihar etmiştir.

2- UMUDUM BABA: Köyün batı tarafındadır. III. Selim zamanında Güzelova'da 7 yıl kış olmuş. Halkın bir kısmı ölmüş, bir kısmı göç etmiş. III. Selim Karazdan geldiğinde köyde bir ışık görmüş. Bu kimdir diye sorunca yanında ona rehberlik eden bir rahip, "Onun burada yaşaması için ermiş bir insan olması lazım" diye cevap vermiş. Ve ilâve etmiş, eğer ermiş ise bize kış ortasında salatalık çıkarır demiş. Eve misafir olduklarında Umudum Baba geçerken onlara taze salatalık ikram etmiş.

3- DURLU BABA: Köyün doğusundaki Durlu dağındadır. Türbesinin yanından gayet soğuk bir su çıkar. Köylüler buna ait bir efsane bilmiyorlar. Köylüye göre Durlu Baba'yı 7 yıl üst üste ziyaret eden bir insan hacca gitmiş kadar olur.

DOĞUM-ÖLÜM:

Bir çocuğun doğduktan sonra yaşaması tamamen köylü ebenin elindedir. Çocuk doğduktan sonra ebe çocuğu yıkar evvelce hazırlanmış olan kundağına sarar. Kundak şu bezlerden müteşekkildir. En altta kundak bezi buna "höllük" bezi denir. Bunun üstüne bir bez ve birde kol bezi vardır. Höllük bezinin üstüne höllük dökülür. Tarla toprağının kavrulmasına höllük toprağı denir. Bunun faydası; çocuğu sıcak tutar.

AD VERME: Çocuğa ad verilirken göz önünde tutulan noktalar vardır. Eğer Çocuk yaşamıyorsa ona yaşatacak adlar takmak icap eder. Meselâ; Yaşar, Yaşar Kaya, Dursun, Durmuş, Temel, Baki.

Yaşamıyan çocuklar için bir ad verme şekli daha vardır ki oda şöyledir; Çocuğun anası veya babası yola çıkar. Önüne gelen ilk yolcuya "Bizim bir çocuğumuz oldi, adını ne koyah?" yolcu bir ad söyler çocuğun adı

da o olur. Son zamanlarda bu adetten yavaş yavaş vaz geçilmiştir.

GIYİM:

Bir çocuk 3-4 yaşına gelinceye kadar alttan gecelik üsttende entari giyer. Bundan sonra pantolon ve ceket giymeye başlar. Ayaklarına eskiden çarık giymelerine rağmen artık lastik giyerler.

ÖLÜM:

Eğer hastamız olursa. Ona kendi ilaçlarımızı veririz. Mesele: Göğü darlığı varsa yarpuzu kurutur agaraynan içiririk. Sancılansa çubuklatırık. Yoh ey olmazsa tohtora götürürük. Eğer ki ölürse o da Allahtan derih.

Ölümünü hoca yıkarken kabristana ş tene kazma-kürekçi gönderir peşine de yemek-

lerini yollarıh. Eğer heste zor can verirse, annarıh ki gurbette bir sevdiği adami beklir. O adamın üstünü hestenin üstüne atarıh. Gece ölümüz evde kalırsa onun başını bekler. Karnına da patlamasın diye demir koyarıh.

Ölü evinde şivan olduğu için o evde komşular yemek yapar gönderir.

Eskiden ölünün 40, gününde mezeri eşenlere 40 ekmeği yedirirdik. Bugün bu adet kalktı.

Ölü sahabı ilk bayramda heç evinden çıkıp da kimsenin ziyaretine gitmez. Koni komşu hep oni ziyarete giderler.

Bazı yakın köylerde ayna mayna tutarlarsada bizim burda ele şeyler yapmazık. Ölü nün ardından mevlüt ve ramazanlarda hatim okuturuk.

DİVİTCİLERİMİZ VE ESERLERİ

Ord. Prof. Dr. Sübeyl ÜNVER
Tıp Tarihi Enstitüsü Müdürü

DİVİT

Divit Selçuk ve Osmanlı Türklerinin icadı değildir. Daha önce Orta Asya Türk âleminde bunların çeşitlerini resimlerinden öğreniyoruz. Esası gayet basittir. Bir noktasi ve yanında kalemlerini, kalemtırış ve maktaını koyacak bir de kutusu vardır. Osmanlılar bunu pek ileri götürmüş ve refah devirlerimizde arandığı nisbette en lüks ve pahaları yapılmıştır.

Türk diviti Avrupa'da da meşhur olmuş, o kadar ki bugünkü mürekkepli asrı istiloların babası olmuştur. Bizde mevzuumuz çerçevesindeki divitin en aşağı beş asırlık bir mazisi vardır. Bu yazımızla ona ışık tutabilirsek bah-tiyar olacağım.

Divit ve tarihi, öğrenileceği üzere kültür tarihimizin her asrında mühim yer almıştır. Bugün artık 5-10 meraklısı ve birkaç da kullananı istisna edilirse mazimizin meçhulleri arasına girmiştir. Gönül arzu eder ki bugünkü ve gelecek nesle, dedelerimiz hokkalarını ve yazı kalemlerini böyle muhafaza eder ve yazılarında kullarıları diye evlerimizde ufak vitrinlerde yeni nesle kötü misâl olacak ufaklık şişelerde saklanan içki ve likörler ve hiç bir kıymet ifade etmeyen ve sırf gösterişten ileri gitmeyen ufak biblolar yerine mazimizin kültür araçlarından örnekler ve bu meyanda bütün teferruatıyla bir divit koymalı ve bunu bilimyenlere iftiharla göstermeliyiz.

EVLİYA ÇELEBİ'YE GÖRE DİVİTCİLER

Esnafı devatçıyanı günâgün, Pirleri Hazreti Cibrili Emindir ki Cennet-i me'vâdan ilk

defa olarak devâtı ve kalemi Hazret-i İdrise getirip yazıcılara ve terzilere pir etmiştir. Hazret asrında (Ebû Hafî) nam bir kuyumcu sarı piringten bir devat yaparak Hazret-i Resule takdim etmiş, Fahri mevcudat dahî vahy" kâtibi olan Muaviye'ye hibe etmiştir. Selman belini bağladı. Kabri Yemen'de "Demul" şehrinde-dir. Dükkânları hep Bayezid'de kâğıtçılar içindedir. İleri gelenleri "Cümleye kuloğlu Mustafa Çelebi" dir ki üç kollu ve kapaklı sandık gibi gümüş ve piring devatlar. yapar. Sâde yüz kuruş kâr hakkı alır. Bunlar da seyis-haneler üzere dükkânları "Devat -divit" lerle zeyn idüp ubur ederler¹.

DİVİT ŞEKİLLERİ

Biz, seneler devam eden araştırmalarımızın esasında imzalı ve imzasız her çeşit ve büyüklükte divitler gördük. Antikacı Nurettin Rüşdü Büngül merhum (Eski Eserler Ansiklopedisi)nde divitlerin tartısı 200-300 dirhem (600-900 gram) dır. Bir tane tam bir okka (1200) gram ağırlığında bulunmuş, diyor. İstanbul'da muhtelif madenlerden yapılmış ve muhtelif büyüklükte olanların Ressam Ali Rıza Bey Hocamızın çizdiği divit gibi standard bir şekli vardır. Hatta bunların İstanbul'da yapıldıklarında bu üslûbda olmalarından te-reddüd caiz değildir.

Memleketimizin her tarafında, Şarkında, garbında ve İmparatorluğumuz zamanında Rumeli de de divitler yapılmıştır. İstanbul'-

¹ Evliya Çelebi Seyahatnamesi cild 1. S. 578. İstanbul esnafının Padişah huzurunda geçişlerini tasvir ederken yazmıştır.

dakilerine benziyenler var amma Rumeli'ye has şekil değişiklikleri nazardan kaçmamaktadır. Bunlar kolaylıkla farkedilebilir.

Bir defa divit ufak bile olsa cebe girmez, vaktiyle bunu bele çevrilen orta ve büyük kuşaklar içine sokarlardı. Yalnız hokkası görünürdü. Ekseriya kaleminden bir karış uzunlukta ve iki parmak enindedir.

Gördüklerimizin harcıalem olanı bakırdandır. Ayrıca yazdığımız gibi her maddeden, gümüş ve altundan da yapılanları az değildir.

Çift hokkali olanlara da rastladık. Mutad üzerine bunların birisine siyah, diğerine la'l mürekkebi konur. Yanına perçinlenmiş olan kalemdanlıklarına da birkaç muhtelif kalınlık ve incelikte açılmış kamış kalemler, bunları açmağa orta boyda kalemtraşlar, ya sapı içinde, yahut ayrıca yapılmış ufak hâk "tashih" kalemtraşları ve bir de makta konur ve bunların içine girebilecekleri aranır ve bulunur. Zira yazı âletler ve edevatını satanlarda her boy, her çeşidi ve her keseye elverişli olanları vardır. Bu elde yahut belde kuşak içinde durunca sahibinin bugünün coplar gibi birer müdafaa silâhı gibi telâkki olunabileceklerini düşünenler hatta lâtife yollu bunlarla icabında eğlenme kabilinden kafa ve kol da kırılabilir dendiği de işidilmiştir. Yalnız bizce hiçbir kalem ehli bunu bir silâh olarak kullanmamıştır. Amma böyle bir korku yaratılmış ve hatta söylenmiştir.

ÇEŞİD VE NEVİLERİ ÇOK OLAN DİVİTLER:

- Topkapı Sarayı müzesi Yazı salonunda.
- Süleymaniye'de Türk-İslâm Eserleri Müzesinde.
- Saraçhanebaşında Gazanferâğa medresesindeki şehir müzesinde.

Kolaylıkla vitrinlerde görülür ve hususî müsaade ile birer birer tetkik olunabilir. Hususî kolleksiyonlar da bir hayli vardır. Bunları öğrenerek, görmek güç değildir.

Eskiden kubur ve divitler yalnız hattatlarda değil, bütün yazarlarda ve kâtiplerde bulunurdu. Evlerinde köşelerine çekilerek yazan meşhur hattatların divitlerinden ziyade bir tepside olan muhtelif kıvamda mürekkep,

hokkaları, kamış kalemleri ve diğer âletleri olduğunu hatırlıyorum.

Fakat usulen belki bir yere giderken götürülebilmeleri mülâhazasıyla divitlerinin de bulunabileceği rivâyet edilmektedir.

Bunlar sahiblerinin vefatlarından sonra terekelerinde satılmış veyahut birer hatıra olarak hediye edilmişlerdir Bunların da eski yazma kitaplarımızda olduğu gibi birer hâl tercümeleri bulunmalı idi. Lâkin bu imkân olamaz. Zirâ sahibleri değiştikçe isimlerini üzerine kazmak lâzım. Vakıa biz birkaç divitte sahiblerinin isimlerini iyi veya kötü yazdıklarına rasladık² Kitaplarda bu nisbeten daha daha kolay. Zira onlara sahib olanlar aldıkları tarihlerle birlikte imza ve işlerini yazmakta ve hatta mühürlerini de basmaktadırlar. Bazı hokka takımları müstesna divitlerin mutenalarının eski ve yeni sahiblerini tayin etmenin imkânı yoktur.

DİVİT İMALİNDE KULLANILAN MADDELER

- Gümüş: Sûdan veya Mısır Gümüşlü, Mısır Hâkimi Kadı Mehmed Ali Paşa'ya aid, büyükelçi Dr. Hulusi Fuad Tugay Kol.

- Pirinç:

- Bakır: Hafız imzalı. İstanbul Şehir Müzesi'nde.

- Siyah Tahta: İmzasız, Cilâlı bir divit. Salih Keçeciden naklen Topkapı Sarayı Müzesi Kol. 27/295.

- Siyah Abonoz. Şehri İmzalı. 1. İmzasız ve 1148(1735) tarihli bir diğerini gördüm, Ekrem Hakkı Bey'de.

² Emekli Büyük Elçi Dr. Hulusi Fuad Tugay'da vaktiyle Romanyada bulup satın aldıkları bir mısır gümüş dividene kötü bir yazı ile "Mısır Şahı Gazi Mehmed Ali Paşa 1194 (1780)" isminin ve tarihinin yazılmasından hediye edildiğini öğreniyoruz. Bu meşhur Mehmed Ali Paşadan önceki Mısır Valisi'dir.

Bir diğer divitin mürekkep hokkası kapağı içinde mührü Süleymanlı "Ashabı Kchif" ortasında çifte "Fatma" imzasını okuduk. Bu divitin sahibi isimdir. Antikacı Rahmetli Nureddin Yatman'da iki yerde Üçüncü Sultan Ahmed'in mührü olan her tarafı oymalı ve bir gümüş divit üzerinde ta'lik ile "Ya Muhammed kil şafaat ümmetindir Ahmed 1125 (1713) mısrasını okuduk. Üçüncü Sultan Ahmede aidiyeti düşünülebilir.

- Som Balığı Kemiği. Y.M. Ekrem Ayverdi de.

- Fildişi: Bundan yapılmış sade, süslü ve oymalı divitler daha beyaz ve temiz görünürse de çabuk kirlenir. Kazınırsa temizlenebilir.

- Tunç: Necib Asım görmüş. 1311(1893) "kitap" eserinde bahsediyor.

- Altun: " " " 1311(1893) " "

- Demir üzerine altun kakma.

- Demir üzerine gümüş kakma.

- Altun kaplama.

- Sarı piriç üzerine gümüş işi, (düz bir çalışma) Kanbur Ahmed işi.

- Beyaz Piriç. (Beyaz Maden) de denir. Fennî nin bir diviti bu maddeden yapılmıştır.

- Balgamî taş, Balım taşı ve yeşim'den mamul divitleri Baha Ersin tavsif etti.

- Savatlı. Türk-İslâm Eserleri Müzesinde No. 4055

- Fildişi, altun kakmalı murassa, bir divit gördüm.

- Piriç veya bakır üzerine (Tombak) denilen sıvama altun sürülmüş divit.

Piriç ve gümüşten yapılmış olanlarda tasdik için zamanının padişah tuğraları basılmıştır. Bunlara damgalı derler. Antikacı Nureddin Rüşdü Büngül, genç (ikinci) Osman tuğralı, hokkalı parmak kalınlığında üç kalem-danlı, birbirine merbut her kalemlığın ayrı kapağı ve fevkalâde işlemeli olan 90 dirhem (270 gram) çeken bir diviti 100 altuna almış.

HOKKA İMZALARI

Bizde iki türlü hokka vardır. Birisi yuvarlak ve kalemdanların "kuburla altına konan hokkalardır. Bunu kalemdanlar kısmında yazacağımızdan buraya almıyorum. Burada asıl bahsedeceğim imzalar divitin yanında yapışık, dörtgenli hokkalara aid olacaktır. Biz bunu tamam yazdık iddiasında olamayız. Benim tetkiklerim İstanbul'da gördüklerime aiddir. Yoksa bunlar Türkiyemizin ve Dünyanın dört bir tarafına dağılmış olanları göremedim. Ne de olsa bu da ilerde araştırmalarını genişletecek olanlara bir nüve mahiyetinde görülürse memnun olurum. Bir kısım divitlerin yassı kalemdanları üzerinde ekseriya

hokkayı da beraber yapanların imzaları vardır. Çoğunda bu imzalar yalnız hokkalar üzerinde veya altındadır. Bunları tetkiklerimiz esnasında ayırd etmediğimizden topladıklarımızı "Divitcilerimiz İmzalarından Örnekler" bahsine koymakla iktifa ettik.

Kubur "Kalemden yapanlar önce imzalı yuvarlak hokkaları alır ona göre mahfazasını hazırlar. Veyahud kendi kalemdan kalıbına göre hokka sipariş ederler. Ekserisi yani itinalıları ve değerli ustalar elinden çıkanlarında imzaları vardır. Bunlar daha çok Nakkaş, Hattat ve Müzehhip Ali Üsküdarî'nin kalemdanlıklarında görülür. Biz bu bahsi "Ali Üsküdarî" adlı eserimizde yazdık. Oraya müracaat edilmesi arzusuyla burada tekrarlamıyoruz.

MEŞHUR DİVİTCİLERİMİZ

- Usta Mehmedler. Divitcilerimiz içinde Mehmed işi bir hayli sanatkâr" Ehli Sanaat-Ehli Zanaat) var. Fakat burada bahsettiğimiz oldukça eskilerden. Topkapı Sarayı Müzesinde Revan Odası Kütüphanesinde No. 1934 de 1050(1640) tarihine aid bir Kanunnâme var ki bir nevi es'ar-narh defteridir. Orada devat kısmında:

- Düz ayaksız, sandık kubbeli, 2 ağızlı Devat "Usta Mehmed" işi mukavva kalemdan 130 akçe. İzahı var.

Fakat biz bunun târifinden, kubur itlak olunan ve sandık biçiminde 2 Ayaksız mukavva kalemdan olduğunu anlıyoruz. Burada bahsedeceğimiz divitler arasına girmemesi lâzım. Fakat Kanunname bunu devat kısmında zikrediyor. Bunu görmüş değiliz.

Ceride-i Havadis'in 20 Cemaziyelâhir 1274 (1858) tarihli nushasında çıkan şöyle bir ilân İbnül Emin Mahmud Kemal Bey yazma mecmualarından birinde gözümüze ilişti:

"Âsarı Atıkadan "Mehmed İşî" tâbir olunur, etrafı altun kaplı ve kapağının üzeri yakutlu 350 sim halisten mamul bir kıt'a devatı nâdirül emsâl sahibi tarafından furuht olunacağı ve 3000 kuruşa doğru verileceğinden mübayaasına tâlib olan zevatın ceridehaneden sual buyurmaları" bunu da göremedik.

- "Ameli Mehmed" imzalı divit. Sultan Abdülaziz'in kullandığı divit diye meşhur.

- Ameli Mehmed. Birinci Sultan Mahmud Han tasdik tuğrasını muhtevî bir gümüş divit. İri hokkasının kapağı içinde mührü Süleyman dışında "Ashabı Kehf" in isimleri yazılı. Büyük boy. (Y.M. Ekrem Ayverdi Kol.)

- Mehmed. Gümüş bir divitte Mehmed İmzalı. Hokka altında ve kenarda gümüşe mahsus padişah tuğrası var. Tam çıkmadığından okuyamadım.

- Ameli Mehmed. Gördüklerimin en büyüğü olan bir divit. Çok güzel ve altun kakmalı. Hokka kapağının iç tarafında Sülüsle istifli "Yâ Müfettihal Ebvâb, İftah Lenâ Hayrel Bâb" ibaresi okunuyor. İtina ile hakkedilmiş. Bir rivayete göre bu zevat üçüncü Sultan Ahmed zamanında yetişmiş. Bundan zarif ve bu kadar itinalı bir divit görmedim, diyebilirim.

İMZASIZLAR:

Gerek Harciâlem ve gerek itinalı pek çok divit gördüm. Lâkin imzaları yoktu. Birkaçının imzalarını iyi basılmadığından ve yahud zamanla bozulmuş olduğundan okuyamadım. Onları da bu kabilden sayıyorum. Bunları her nekad tesbit ettimse de evsafını buraya almadım. Yazı edevatı dosyamdan araştırılabilir. Bir kısmında tasdik için tuğra basılmıştı. Gümüş bir tanesinde Sultan Mecid tuğrası yanında yapıldığı yer olarak (Sivas) damgası okunuyordu.

İmzasızlar içinde ufak yassı olanlara da tesadüf ettim.

- Kanbur Ahmed usta: Maruf olduğu lâkabını isminin başına geçirmek istemedik. Fakat yiğit lâkabiyle anılır, denir. Başka türlü meraklılarına bu zati tanıtmak kâbil değil. Divitlerinden bir iki tane gördük.

Bu zât Sultan Üçüncü Selim zamanında yaşamış. Biyografisini bilmiyoruz. Anane ile gelen birkaç ufak bilgiye göre hayatında asla abdestsiz tezgâh (Destigâh) ı başına geçmemiş. Yaptığı divitler çok sanatkârane olduğu kadar uğurlu sayılmıştır. Yani divitinden satın alanlar ve bundan yazanlar buldukları mem-

muriyetlerde kolayca ilerler, emsâlinde ve akranından ziyade saadete ererlermiş. Zira divitlerinin içine tılısmı havî gümüşten bir mühür var derlermiş. Ben kanbur Ahmedin diviti hokka kapağı içinde ortada (Beduh) ve kenarlarında mührü Süleyman içinde Ashabı Kehf yazılı bir vefk gördüm. Herhalde inanılan tılısmılardan biri bu olmalıdır.

Bu sanatkâr marifet göstermek için sarı pirinç üzerine gümüş işi yapmakta mahir. Zira bu, yalnız gümüş veya yalnız bakır üzerine olanlardan güç imiş. Kendisi bunu kolaylıkla yaparmış. Gördüklerimiz maharetini isbata kâfidir. İmzalı eserleri az olmamak şartıyla bulunabilir,³ Kanbur Ahmed divitini elde etmek için şöyle bir mübalağanın da yapıldığını duydum. Güya güzel yazanlar evini satar, divitinden behemehal alırlarmış.

DİVİTÇİLERİMİZ VE ESERLERİ

- Abdüllâtif: Orta boy bir divit, süslü. Hokka altında etrafı nakışlı imzası okunuyor. İki çeşit aynı imza. Buna bağlı beyaz bir makta'ı da vardı. Aynı tarihte Ekrem Hakkı Ayverdi bey'de gördüm.

- Baha: Bu zatın imzasıyla birkaç divit gördüm. Birisi Tahsin Öz beyde idi ve iki imzalı, biri gümüş biri de beyaz maden (pirinçten) iki tane daha manzurum oldu. Hatat Hulusi Efendi üstadımız merhumun yazı takımında görmüştüm, bakırdan yapılmış.

- Fennî: Bilindiği üzere sanatkârlarımızdan iki "Fennî" vardır. Birisi Mevlevî Fennî Dede, mühür hâkkâklarındandır. Güzel mühürleri vardır. Diğeride ikinci Sultan Mahmud zamanında Divitci Fennî'dir. İmzalı bir eserini Antikacı Rahmetli Nureddin Yatman'da gördüm ve "Ameli Fennî" imzasını aldım. Abdülmecid Tuğralı tasdiki vardı. İki renk mürekkep için iki kapaklı bir hokka dibinde Ameli Fennî imzasını okudum, geniş ve uzun bir kalemdanlığı vardı. Aynı imzalı diğer bir diviti de Türk İslâm Eserleri Müzesi'nde

³ Hattat Şeyh Hamdullah Efendi yazılarını merakla toplamasından Şeyhçi Baha Bey denen Baha Ersin'de iki tane mütenâ divitini gördük.

4054 numaradadır. Bu imza kapağı üzerindedir.

- Hüsni Ârif: Muhafaza ettiğim beyaz piring hokkamda görülen imza. Tarihi yok. Temiz bir işçilikle yapılmıştır. Yassı bir hokkadır. İmzasını altına atmıştır. Ön cephesinde de İtalik harflerle bir (H) markası vardır. Hüsni Ârif'in iki yerde imzasını havî bir kalemlemlenli diviti de bende saklıdır. Bir diğer bakır divitte de Hüsni Arif imzasını buldum. Bu zât piring ve bakırdan harcıalem bir çok divit yapmıştır.

- Hilmi: Edirnekârî lâke bir divitte bu imzayı okudum. 1170-1240 (1756-57-1824-25) yılları arasına rastlıyor.

- Hacı Ömer: Yine Edirnekârî bir divitte okuduğum imza 1170-1240 (1756-1757 1824-1825) yılları arasında bir sanatkâra aid zannolunuyor. Bunu Edirne'ye aid bir tarz olmak üzere telâkkî ediyorum.

- İbrahim: İsmi "Usta İbrahim" olarak 1050(1640) tarihli Kanunnamede" narh defterimizde görülmüştür. Yaptığı iki divit cinsi böyle tasrih edilmiş ve değerlendirilmiştir.

"Çekme mukavva kalemden piring devatla küçük boy, Usta İbrahim işi 47 akçe"

"Ayaklu mukavva sandık devatı piring kalemden" Üstad İbrahim işi 135 akçe"

Bunlar daha ziyade kubur denen kalem- dan cinsinden olmalı. Birisinde usta, diğerinde üstad diyor ki ikisi de aynı manayadır. Usta üstadın türkçeleşdirilmiştir.

- Kumkumacı Zâde: Bu da 1050(1640) tarihli narh defterinde. Devatın tavsifi ve değeri böyledir.

"Kalem- dan mukavva, kubbeli, üstü sığrı müzehheb devatı. İki ağızlı yirmi dirhem gümüşten masnu yapılmış Kumkumacı Zâde işi 750 akçe"

- Mehdi: Bir bakır divitte imzasını gördüm. Tarihi belli değil.

- Mehmed bin İsmail: Mürekkep hokkası kapağı içinde "Ashabı Kehif isimleri yazılı bir divitte gördüğüm imzadır. Üçüncü Sultan Ahmed zamanına ait tuğralı tasdiki var. Kalem- danı üzerinde şu kıt'a yazılı:

Yazılar gül gibi gülsün

Gide dillerden elem

Bağı maksud kâğıt

Ancak bülbülü oldi kalem

Hokka üzerinde "kâtibülhuruf" cümlesi var. Biz tarihini bundan çıkaramadık.

Mustafa: Bir divit sol (Tafi) tarafı okumasından Mustafa zannettiğim bir divitte bu imzayı tam okuduğuma kanmıyorum. Mafih sıraya koydum.

- Resmî: Beylerbeği'nde Nedim Bey'de "Kaddi Amile Resmî" imzalı bir divitini gördüm. Sultan Mahmud'un tuğrasıyla iki tasdiki vardı.

- Rumî: Sıvama altun sürulmuş tombak bir divitini Esat Fuat Bey'de gördüm. Esası piring veya bakır olmalı. İmzası hokkasının altında sülüs bir istif içinde.

"Kaddi Amile Rumî" Saferülhayır fi sene 112 ibare ve tarihi okunuyor. Güzel bir rumî imzası var. Türk-İslâm eserleri müzesinde No. 4097 de orta boy bir divitini bulduk. Yine hokkası altında "Abdullahı Üsküdarî Rumî imzasıyla 1109 tarihini okuduk. (1698). yine aynı yerde "Kaddi Am ile Rumî, imzalı bir lâke kuburlu hokkası var. 1148 (1735) tarihinde yapılmış. Bir üçüncüsü yine aynı yeredir.

Keza bir divitte (Rumî) imzasını okuduk. 1010-1015 (1601-1606) tarihleri arasında olmalı.

- Seyyid Hasan: Gümüş bir divitin iki yerinde "Ameli Seyyid Hüseyin" imzasını gördük. Altında tuğralı tasdiki vardı.

- Şehri: Uçları gümüş abanozdan divit. Tasdikli iki dane. Sultan Mahmud tuğralı. Tarihi yok. İmza tuğranın hemen üstünde ve boş bir yerde. Zevksiz basılmış. Ekrem Hakkı Bey'de, 5 - IV - 1958 de gördüm.

DİVİTÇİ İMZALARINDAN ÖRNEKLER

Bunlar çok çeşitlidir. İçinde her nevi ve hatta bazı sanatkârların birbirinden farklı imzaları da vardır. Üzerlerinde hâk sanatımızın esaslı numunelerinden sayılabilecek küçük, güzel ve nefis yazılı olanlarına müsadif olduk. Şimdiye kadar bulabildiklerimiz

bir örnek olsun diye buraya sıraladık. Acaba bir sanatkârın neden böyle çeşitli mühür şeklinde imzaları vardır. Biz bunu şöyle izah edeceğiz. Kalıplar en dikkatli ve olgun hâkkâklar tarafından sert çelik üzerine hazırlanıyor. Bu bittabi bakır, gümüş, pirinç hokkalar veya aynı madenlerden yassı kalemdanlıkları üzerine basılıyor. Bittabi birkaç tane değil. Seri halindeki imalatta yüzlerce defa basıldığı oluyor. Bittabi mühür ne kadar sert olursa olsun. Aşınarak bozuluyor. Ve imzalar okunaklı çıkmayabiliyor. Bittabi yenisi hakettiriliyor. Ne de olsa birincisi aynı yapılamıyor. Biraz farklı oluyor. Bir de kalemtıraşlarda olduğu gibi bir sanatkârın 8-10 çeşid imzalarına rastlıyoruz. Hele kalemtıraşdaki bizdeki en ufak imzalardandır. Çabuk bozulabiliyor. Bu imza farkları ondan olabiliyor. Bu verdiğimiz imzalarda görülmekte ve dikkatle bakılırsa seçilmektedir.

Pirinç ve gümüş üzerine resmî darphane'nin bastığı padişah mühürlü damgaların sık sık bozulması icab ederse herhalde değiştirilmektedir. Fakat ben aynı padişah tuğralarındaki farkı çoğu iyi basılmadığından pek fark edemedim.

Divitci imzaları gördüklerimizden çok çeşitlidir. Bir kısmında ismiyle beraber "işî" manasına gelmek üzere "Amel" de başa geçirilmiştir. Bir kısmında "Kad Amile" diye başlar. Bir kısmı da mühürlerde olduğu gibi yuvarlaktır. Yalnız isim veya mahlas yazılır. meselâ "Şehri" bir mahlastır.

Bir kısmı kenarları çeşitli münhanilerle çevrilidir. Mühim bir zât olan "Rumî"nin 3 çeşit imzasını görebildik. Birisinde bir hakkâkin bazı yapraklı şekilleri vardır. Birisinde Safer 1112 (1700) tarihini okuduk. Hâkkedilmiştir. Bununla yaşadığı ve iş yaptığı senelerden birisini öğreniyoruz. Fennî'nin keza 3 çeşit imzasını tesbit edebildik. Diğer birinde Baba ismini, birinde de "İbni" diye babasını yâdediyor.

Bunlar görebildiklerimizdir. Kimbilir tesadüf edemediklerimiz daha neler vardır.

Divitçilerimizi imzalarıyla bir sıraya koymak mümkün değildir. Zira pek azında tarih vardır. Meselâ Rumî'nin Safer 1112 (1700)

tarihini öğreniyoruz. Fennî de İkinci Sultan Mahmud zamanına rastlıyor diye öğrendik. Diğerlerini bilemediğimizden bir sıralama denemesinde (telkâr olmalı) bulunamadık. Ali Üsküdarî Renkli Helkâr tezhibli kalemdanları hokkaları amillerini ince sanatkârımızın eserlerine koyduğu imza altı tarihlerinden tahmin edebiliyoruz. Fakat onları biz buraya almadık. Divitci kanbur Ahmed Üçüncü Sultan Selim zamanında yaşamış.

Şimdiye kadar araştırmalarımızda kalemtıraşlarımız, makta'cılar, kalemdanlaklarımızın tarihli listelerine rastlamadık. Kalemtıraşçıları bir yerde sıralanmış bulduk. Fakat onların da tarihleri yoktu.

Vaktiyle bakır ve pirinç divit yapanlar içinde en meşhur Kanbur Ahmed Usta, gümüşler içinde Mehmed Usta, Rumî, Fennî, Abdülâtif ve Recaidir.

DİVİT ÜZERİNE MEDLULLER VE TEŞBİHLER

- Bir divit üzerinde:

Yazılar gül gibi gülsün

Gide dillerden elem

Bağı maksudü kâğıt

Ancak bülbülü oldu kalem

- Hem okur hem de yazar elde divit

Köyde hiç emsali yok bir koç yiğit

- Kıt'ali Sabit efendi:

Üç hokka devat'ında dedi yar ne vardır

Dedi kim eya husrev'i şirin şeker leb

Zülfü siyehin la'li lebin çeşmi kebudun

Evsafını tahrir için üç dürlü mürekkebe

- Ali Üsküdarî'nin:

BârekAllah zehiy devatı güzin

Seyreden tarhını eder tahsin

Bu kalemdanı eyleyen icad

Verdi zerrini devatı mihre kesad

Görse nakşı kitabesin Mânî

Ola evvel nazarda hayranı

Mihri zer hakka eylese devran

Bu kalemdana olmaya şayan⁴

⁴ Halil Edhem Arda Dostumuz bunu Nis'de 1947'de bularak satın almış. 115 x 405 ebadında renkli hekkar, Çok ince işçilik. İmzası düşmüş amma Ali Üsküdarînin harika bir eseri. Divitten ziyade yazı çekmecesi.

TÜRK DİVİTÇİLERİNE DAİR EFSANELERDEN BİRKAÇ MİSÂL

- Mehmed'e kim divit yaptırırsa "Sürreemini" olur. Padişahın namına vekâleten hacca gider. Her sene değişir, başka biri gelir.

- Divitci kanbur Ahmed, Üçüncü Selim zamanında yaşamış bir sanatkârdır. Rivayete göre bu zât hayatı boyunca asla abdestsiz tez gâhı başında bulunmamıştır. Yaptığı divitler uğurlu sayılmıştır. Bunun divitinden alanlar ve bu divitten yazanlar buldukları memuriyetlerde kolayca ilerler, akran ve emsâlinde ziyade saadete nail olurlar. Zira Kanbur Ahmed divitlerinin içinde bir tılsımı havî gümüşten yapılmış bir mühür vardır, derler.

- Mehmed Ustanın divitini kullanan kazasker olurmuş, tefeülü var.

- Ricaî'nin kalemtraşı, Ahmedin diviti pek meşhur. Yazanlar elinde divitini satar. Behemehal Ahmedin imzalsından alırlar.

- Kalemî Vucûdunu Vaz'ı Kubur eyledi⁵
- Sâbit Efendi.

....

Bu hokkai devâtı Siyehkârı siyeh Sâbita Sevdayı zülfü yar ile Kâre çanaklıdır⁶

-

DİVİTİN LÜGATTE YERİ, MÂNÂLARI VE BAZI YENİLİKLERİ

- Divit: Halk devata "divit" demektedir. Bugün de hep divit denmektedir. Bu isim yerleşmiştir. Yanlış bir teleffuz bugün kökleşmiş bir isim vücuda getirmiştir.

- Devat: Divitin aslıdır. Edevat kelimesinden gelir. Şiirde elifi hazfolunarak kullanıldığından devat denmiştir. Ondandır tahrif olunarak divit olmuştur. Necib Asım 1311 (1893-1894) de neşrettiği "Kitap" eserinde

⁵ Bir kaç yazı üstâdının vefatları sırasında münasebet düşen yerlerde Müstakim zade Süleyman Sadeddin Efendi "Tuhfetül Hattatin" eserinde bu ibareyi kullanmıştır.

⁶ Hekimbaşı Gevrekzâde Hâfız Hasan Efendi Mecmuası İstanbul Belediye Kütüphanesi M. Cevdet Yazmaları N. 434

diyor ki: Devat kalemdanlı ve mürekkepliği kapaklı, piring, gümüş, tunç ve altundan mamul bel divitleri. Osmanlılarda edevati kitâbete pek ziyade ehemmiyet veriliyor.

- Divitci: Divit yapan ve satan.

- Devatçı: " " " "

- Divit şiltesi: Divitlere kaymasın diye bir kılıf yaparlar, çakı mafazası gibi, ona derler.

- Devatçılar mahallesi: Üsküdar'da Zeynep Kâmil Hastahanesi karşısına rastlar. Burası hastahanenin önünde lüzumsuz ve çok geniş açılan ve alçaltılan yol dolayısıyla Divitçiler tekkesi itlak olunan yer ve bu isimle anılan çeşme ve içinde XVII inci asır sonlarının dünyaca meşhur hekimlerimizden Bursalı Ali Münşi Efendinin medfun olduğu hazire perişan bir durumda yüksekte kalmış ve çeşme de yıktırılmıştır. Ceride'i Havadis'in No. 2 1256 (1840) nüshasında bir ilân vesilesiyle buraya Devatçılar mahallesi deniyor.

Buraya neye bu isim verilmiştir bilmiyoruz. Devatçıların (divitçilerin) burada oturduklarını tahmin etmiyoruz. Belki birkaç imalathane olabilir, fakat pazarı olamaz. Zira semt ticaret merkezine uzak ve aykırıdır.

- Devattar: Yazıcı, eskiden vezirler dairesine mensub kâtiblerden ve okuma yazma bilen ağalara itlak olunur. Bunlar içinde mühim mevkilere geçenler de tarihte mezkûrdur. Hüseyin Kâzım Bey merhum Hekim Şanizâde Ataullah Efendi tarihinde şu cümleyi zikrediyor: "... Tarafı sadrı âzamiden resmen irsâl olunan devattar ağa..."

- Devat odası: İbnülemin Mahmud Kemal Bey Merhum Kütüphanesinde No. 2802 sayılı bir yazma eserde Adlî Sultan Mahmud zamanında Sarayı Hümayunda "Devat Odası" tesmiyesi gözümüze ilişti,

- Divitçiler Çarşısı: Ben Uzunçarşı'da Fincancılar Yokuşu üstünde Marpuçcular kavşağında 3-4 dükkânda divit yapıp satıldığını gördüm. Hatta bakır sade bir diviti mütareke yıllarında 4 kuruşa aldığımı hatırlarım. Asıl divitçiler vaktiyle Süleymaniye camii dış duvarının önünde yani tiryaki çarşısı karşısında bulunmuş. 10-15 dükkân kadar olduğu söylenir.

Lâkin Bayezid'de şimdi Eczacı Mektebi karşısında kâğıtçılar, müzehhib ve mücellid dükkânlarında da ya elden kıymetli veyahud harcıâlem divitler münasib fiyatlarla satılırdı.

- Divitdar Mehmed Efendi camii ve çeşmesi. Bu cami halıcılarda idi. 1917 Fatih yangınında yandı. 1931 de resmini çektim. Yalnız minaresi ve çeşmesi kümbedi kalmıştı. Halıcılarda Sultan Selim Medresesine yakındı. Hazerisini göremedim. Hemen yanındaki sokakta saray hamamı vardı. Yıkılmadan önce resmini yapmıştım. İstanbul'da mevcut olmayan binalar dosyasında durmaktadır. Hâlen hamamdan bir iz bile kalmamıştır. Çeşmesi Divittar Mehmed Efendi yanındaki saray hamamı sokağına bakardı. Çeşmenin resmini de çizmiştim. Yedinci Tepe Çeşmeleri dosyamızda mahfuzdur. Bu zâtın kim olduğunu ve tarihini öğrene-medim.

- Divitçiler içi: Dükkânlarının toplu olarak bulunduğu yerlere de itlak olunur.

DİVİTLERE KONAN MÜREKKEP

Divitlerde kullanılan mürekkepler yüzde doksan dokuz siyahtır. Yalnız surh mürekkepli tek hokkalı divit nadiren işidilmiştir. Ekseriya bu kırmızı mürekkep için siyahının bulunduğu hokka içinden ikiye bölünmüş ve başka kapaklar ile ayrılmış ve bu maksadla kullanılmıştır. Bunlara iki bölmeli ve kapaklı hokka deriz.

Ekseriya divit hokkaları tektir. Ve siyah mürekkep'e mahsustur. İçine ham ipek kalınlarından lika ismi verilen bir ufak yumak konur. Pamuk kullanılmaz zira kamış kalemin ucundaki yarığa takılır ve o yazıyı bozduğu gibi çekerken incecik ucunu da zedeleyebilir.

İşte divitlerde kullanılacak mürekkebi mücellidler ve müzehhibler veyahud varsa müstekilen mürekkepciler dükkân veya çarşılarında satarlar. Bunun da ucuzu ve bahalısı, iyisi ve hatta kötüsü bulunur. İyi cins mürekkebi bu sahada ciddî çalışarak ve iyi mal çıkararak meşhur olanlardan almağı meraklılar tercih eder. Harcıâlem mürekkepler ucuz ise de hileli ve hatta bozuk olandan alanlar

memnun kalmaz. Ya çok suludur veyahud aşırı zamkı vardır. Hatta zamkı az olanları da görülmüştür. Çok zamkılı ufak bir rutubetle kâğıdın karşısına yapışır. Az olanı da çıkar, sahifeyi ve temas ettiği yerleri kirletir. Yani bu mürekkep vaktiyle bir mesele idi. Lâkin hallolunmuştu. En makbul mürekkep beziryağı yakılarak toplanan isten yapılanıdır. Sûdan'da çıkan ve vaktiyle İstanbul'a çok sevkedilen Cellab zamkiyle karıştırılır. Tokmakla en az 70,000 defa döğülerek hazırlanır. Sonra muayyen miktarda sulandırılır, ticarete sevkedilir. En ince mürekkep budur, Erbabınca akışı çok medhedilir. Zira imali esnasında yardımcı bazı maddeler de katılır. Çeşitli formülleri elimizdedir. Ayrıca neftyağı isinden, çıra isinden de yapılır. Fakat erbabınca isleri kalın olduğundan tercih edilmez. Fakat bunlar ucuza satılır.

İki renk mürekkepler divitlerde az bulunur. Her rengi yapılmıştır. Nadir kullanıldığından başka likalı hokkalarda kullanılır. Kurur veya koyulaşırsa siyah mürekkepte olduğu gibi herhangi bir su ve meraklılarınınca iyi aksın diye asma dalından şişeye toplanan mayi'le sulandırılır ki Rahmetli Reisül hattatın Hacı Kâmil Efendi tarafından çok kullanılırdı.

Mürekkepler kapalı hokkalarda uzun zaman kullanılmıyarak durursa küflenebilir. Açık bırakılırsa da kurur, yani bunu sık sık kullanma fırsatını kaçırmıyanlar çok işidilmiştir. Bazen mürekkebe çok su konursa akçıl yazar. Fazla koyu olursa kalem yürütülemez.

Hâlen bu islerden yapılmış mürekkepler bulunmamaktadır. Zira yapılmıyor. Lâkin siyah ve çok ince olduğu tahakkuk eden lastik boyası zamkla ve diğer maddelerle muamele edilerek mürekkep hazırlamaktadırlar. Aranırsa meraklılarında bulunuyor. Tecrübeme istinaden şunu söyleyebilir ve tavsiye ederim ki tüpler içinde Lefranc Talens ve Pelikan tüb içinde siyah boyaları hokka içine biraz konur ve münasib şekilde sulandırılırsa âlâ mürekkebe olur ve bugün için de mürekkep arama zahmetinden bizi kurtarır. En mühim vesikalar ve mevzularımızı yazıp bırakacak-sak böyle siyah mürekkebi tercih etmeliyiz.

ANADOLU'DA AÇILAN İLK HALI - KİLİM SERGİSİ VE MARAŞAL HİNDENBURG'A HEDİYE EDİLEN BİR KONYA HALISI

Yazan: *Mehmet ÖNDER*
Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürü

Memleketimizin dokuma sanayiinde başlı başına bir yer işgal eden halıcılık, Konya'da da müstesna bir önem kazanmıştır. Zengin bir tarihe sahne olan ve çeşitli medeniyet devirlerini yaşayan Konya'da, halıcılığın tarihi çok eskidir. Selçukluların Konya'yı başkent yapması ile gelişen bu sanayi, bilhassa Onbeş ve Onaltıncı yüzyıllarda, bu gelişmenin altun çağını yaşamış, Konya ve çevresinde kurulan tezgâhlarda, mahallî teknikle, renk ve motif karakterleri muhafaza edilerek, en canlı ve göz alıcı örnekleri verilmiştir. Konya'nın Lâdik, Keçimuhsine, Saray, Sille, Kavak v. s. gibi köy ve bucaklarında, Karapınar, Karaman, Akşehir ilçelerinde dokunan halı ve kilimleri ve Cihanbeyli, Obruk cicimleri ile şöhet yapan halıcılık, yüzyıllar boyunca yaşamıştır.

Konya'ya 1889 yılında Vali olarak tayin edildikten sonra milli eğitim ve bayındırlık hizmetleri ile Konya'da adını ebedileştiren Ferid Paşa¹, Konya ve çevresinin halıcılık sanayiine yeni bir hız vermek ve halıcıları teşvik etmek maksadı ile, 5 Mayıs 1901 (21 Nisan 1317) tarihinde 5 hafta devam edecek olan bir (Halı ve Kilim Sergisi) açmaya karar vermiştir. Bizzat Vali Ferid Paşa'nın başkanlığında, zamanın Milli Eğitim Müdürü Hulusi ve Ticaret Müdürü Cemal Bey'lerin de bulunduğu, bir (Sergi Komisyonu) teşekkül ettirilmiş ve serginin ne şekilde yapılacağına dair 18 maddelik bir yönetmelik hazırlanmıştır.

Bu yönetmeliğe göre², sergide, yün, pamuk veya ipekten dokunmuş her çeşit halı, kilim, seccade, cicim ve döşemeyle ilgili mensucat teşhir edilecek, her eşyanın nerede, ne zaman ve kim tarafından dokunduğu belirtilerek, bunlar sigorta ettirilmiş olacaktır. Sergiye giren eşyalara, bir heyet tarafından derece verilecek, halı-kilim gibi büyük parçalardan birinciye 4000, ikinciye 3000, üçüncüye 2000 kuruş ikramiye ödenecektir. Yine, elişleri vesaire gibi küçük parçalar da derece alacak, 500-300-200 kuruşluk mükâfatlar, ayrıca takdirname ve şahadetnameler tevzi edilecektir. Mükâfât takdirinde bilhassa renk, desen ve kalitenin mahallî özellikleri, dikkate alınmış olacak, ayrıca satış ta yapılabilecektir.

Yönetmeliğin neşrinden sonra, serginin hazırlıklarına başlamış, o günlerde inşaatı bitmiş olan Konya San'at Okulu (Mekteb-i Sanayi) salonları döşenerek, Konya ve çevresinden, ayrıca halı merkezi büyük şehirlerden gelen iki binden fazla halı ve kilim teşhire konmuştur. 5 Mayıs 1901 Cumartesi günü öğleden sonra Konya Valisi Ferid Paşa, askerî ve mülkî erkân ve kalabalık bir halk kitlesi tarafından yapılan bir merasimle, sergi, umumun ziyaretine açılmış ve ilk gün bin kişi gezmiştir. Sergiye giriş ücreti olarak (40 para) gibi bir ücret konmuş, haftanın Pazartesi ve Perşembe günleri kadınlara ayrılmıştır. Serginin cümle kapısı sağ kanadı üzerinde,

¹ Sonradan, Sultan Abdülhamid II.in sadrazamı olan Avlonya'lı Ferid Paşa.

² 1317 tarihli Konya Vilâyeti Salnamesi, S.97

Akşehir halı tezgâhlarında dokunmuş bir seccade (sergi gazetesi) olarak teşhir ediliyordu. Bu gün Konya Müzesi Mevlâna Seksiyonunda müzeli halılar arasında teşhir edilmekte olan bu (Konya Gazetesi) şeklindeki halı, beyaz zemine siyah yazı ile şu havadisleri vermektedir: (Resim: 1)

Üstte aynen şu yazılar vardır:

Numara: I (Cumartesi) Birinci sene: 1317

Aşağıda:

Maballi idaresi: Akşehir'dir. Nüshası beş lira.

Başlık:

K O N Y A

Başlığın solunda:

Sipariş edenlerle pazarlık olunur. Nüshası beş lira

Başlığın altında:

15 Muharrem 1319. Birinci defa çıkarılıyor. 21 Nisan 1317

Sütünlarla bölünmüş havadis metni şöyledir:

HAVADİS - Konya Vali-i âlisi devletlü Ferid Paşa hazretleri tarafından tensip ve iş'ar üzerine Konyada bir halı ve kilim sergisi küşadına müsaade buyurulmuştur ki bu gün mez-kûr serginin birinci günü olmak ve şimdîye kadar buralarda âsar-ı sınaîyeye dair böyle bir sergi küşadedilmemiş bulunmak cibetiyle umum Konya ahali ve babusus halı ve kilim sânileri tarafından zâî-ı hazret-i Hilâfetpenabinin ed'iyeyi sıhbat ve âfiyet-i cihan kıymetleri bir kat daha yâd ve tekrar kılınmıştır.

Varidatı, Mekâtib-i iptidaiye masrafına karşılık olmak üzere Akşehir kasabasında geçen sene inşa ve binasına bed olunan hamamın bu günlerde itmam olunduğu haber alınmıştır.

Mezkûr hamama bin lira sarf olunmuştur.

S.S.

Memleketimizde ve Konya'da açılan ilk halı ve kilim sergisi için canlı bir vesika olarak yaşayan bu halı, ayrıca derece almıştır. Sergide

Sivas ve İsparta halıları da teşhir edilmiş ve birinciliği bir İsparta halısı, ikinciliği de Konya halıları kazanmıştır.

Sergi, memleket çapında geniş akisler yapmış ve Ferid Paşa, Sultan Abdülhamid II. tarafından bir kere daha takdir edilmişti. İstanbul'da yayınlanan İkdâm Gazetesi, muharrirlerinden Ekrem (Ekrem Reşad) beyi (*Konya Halı Sevgisi hakkındaki müşabedatı kari'in-i naşirane ifâ eylemek maksadiyle*) hususî surette Konya'ya göndermiş, muharrirden aldığı uzun mektupları, tefrika suretiyle yayınlamıştır. İlginç bulduğumuz bir parçayı, sergi hakkında fikir vermesi bakımından aynen alıyoruz:³

".. Sergiyi dün dahi gezdim. Bugün Perşembe olmak münasebetiyle yalnız kadınlar kabul edilecektir. Bidayet-i küşadından bugüne kadar, kadın-erkek, ücret-i duhuliyeye vererek sergiyi ziyaret edenlerin yekünü ikibine balığ olmuştur ki, hergün için züvvarın adedi ikiyüze varıyor. Kadınlara mahsus olan günde sergi, nisbeten kalabalık olmaktadır. Geçen Pazartesi günü de dört-yüz kadın dahil olmuş idi. Akşam üstleri bazı defa Belediye muzikası serginin alt katındaki havalide terennüm-saz olmaktadır.

Ücret-i duhuliyeye kırk paradan olduğu halde bile, Konyada sergiyi temaşa arzusunda bulunmayanlar çoktur. Duhuliyeye eğer Konya'ya nisbet edilirse nisbetsizlik arasında bir kadirşinaslık, bir meraklılık görülür. Hele, halıcılığa sülûk edenler meyânında bir fikr-i mahsus edilmek için olsun kırk parayı feda edemeyecek derecede gayretsizler varsa buna teessüf olunur. Sergi komiseri Cemâl beyefendiden aldığım malûmat-ı ciddiye cümlesinden olmak üzere, Sivas halı destgâh sahiplerinin bir takım seyyar memurları var imiş ki, bunlar dereleri, tepeleri, şehirleri, kasabaları lâyenkatı dolaşırlar, nerede nümüne itihazına şayan eski bir halı parçası bulurlarsa, ya onu iş-tıra veyahut resmini ahzederlermiş. Serginin Sivas mamulâtı dairesinde görülen fevkalâdeliğin boşuna olmadığı bundan anlaşılıyor. Eşya teşhir eden Sivaslı birkaç tezgâhtarın, âsar-ı atikadan mahdud halıları, ellerinde kalem, kâğıd muttasıl kopye ettiklerini hin-i ziyaretimde gördüm. Terakki işte böyle sây-ü gayretle olur. Bir sanatkâr san'atının âşığı, mesleğinin meftunu olmalıdır ki onun mata'ını herkes seve seve alsın. Âtidede vereceğim tafsilâtta da anlaşılacağı vechile, Konya mülhakatından birkaç mahallin halıcılıkta terakki edememesi bundan ileri geliyor.

Vali, devletlü Ferid Paşa hazretleri tarafından verilen emir üzerine, sergi komisyonu bu noksanı nazar-ı dikkate alarak atik halıların fotoğraflarından mürekkep bir albüm teşkil ettirmektedir. Nüshasının teksiri muta-

³ 7 Mayıs 1317 (1901) tarih ve 2479 Sayılı İkdâm Gazetesi

savver olan bu albüm, bilâhare boyattırılarak resimsizlikten müşteki bulunanlara tevzi ettirilecektir.

Üst katta, merdivenin cephesine tesadüf eden (I numaralı salon) un tertibat ve tezyinatı şöyledir:

Tavanın kenarına Cihanbeyli ve Koğhisar kürtleri tarafından imal edilen cicimlerden bir şerit çekilmiş ve büyük pencerelerle kapulara perde yerine Konya malı nefis kilimler asılmıştır.

Koyu kırmızı zemin üzerine büyük dal işlemeli ve koyu mor bir zemine acem taklidi eşkâl menkuş iki büyük taban halısı sağ taraf duvarına, kavun içi ve yine mor renk zemin üzerine nefis işlenmiş diğer taban halısı da sol taraf cidarına talik olunmuştur. Bu dört büyük halıdan başka, duvarlarda, büyüklü küçüklü, daha birçok seccade bulunmakta, ve Sivasta sanatkârane işlenmiş Sarayburnu ve Dersaadet menazırını havi bir halı ile, onun iki tarafına asılan ve Rusya konsolosu Mösyö Leviski tarafından gönderilen iki Şirvan parçası ve onun cihet-i mukabilinde tarafeyn-i İsparta'nın kıymetli iki güzel seccadesi ile müzeyyen ve Paris'in Opera caddesini musavver diğer bir levha, ayrıca nazar-ı dikkati celbetmektedir. Salonun zemini, ortaya Konyada yaptırılmış kirman işlemeli, zarif, 15 metre murabbaında bir taban halısı ve onun etrafına da müteaddit seccadeler serpilmek suretiyle örtülmüştür. Bunlar kâmilin Konya mülhakatı mamulâtıdır.

Bu seccadelerin içinde, Kırşehirden gönderilen bir parça ile, Agop efendinin tezgâhından çıkma, Niğde'nin Fertek malı ve dört yüz kuruş kıymetli diğer bir seccadeyi cidden takdir ettim. Salon kapısının iki kanadına asılı iki parça halı vardır ki, İspartada bunları yeni işlemeğe başlamışlardır.

Mamulât-ı sairesindeki zerafet ve hüsn-i insicama nazaran İspartanın bu tarz mamulâtta da âsâr-ı terakki göstereceği şüphesizdir.

... Salonun ortasına büyük bir masa konarak üzerine bir takım nefais-i âsâr vâz edilmiştir. Çerçeve derununda, etrafı (Padişahım devletine bin yaşa) ve (Konya vilâyeti İsparta mensucatı) yazılı, ortası, armay-ı hümâyun'u havi iplik halı tarzında işlenmiş gayet güzel bir levha vardır ki, fiatı konulmadığı ve satılık olmadığı cihetle kıymetini anliyamadım. Bu levha o kadar ihtimam ve dikkatle vücuda getirilmiştir ki yarım metre geriden yağlı boyalı bir tabloda fark olunmuyordu."

Konya Halı ve Kilim Sergisi, 1901 yılı Haziran ayı sonunda kapanmış teşhir edilen halılardan pek çoğu, meraklıları tarafından satın alınmıştır. Bu arada, Konya ve İspartadan bir heyet, Vali Ferid Paşa'yı ziyaretle, şükranlarını bildirmiş ve iki kıymetli halı seccade hediye etmişlerdir.

Bu tarihten 15 yıl sonra, Konya halı tezgâhlarında dokunan gayet kıymetli bir halı

Almanya'ya gönderilerek, Mareşal Hindenburg'a hediye edilmiştir. Şöyleki:

Birinci dünya savaşı başlamış, Osmanlı devleti Almanlar'ın safında yer alarak bu harbe katılmıştı. Başında, İngilizlerin bulunduğu müttefik ordusu, Çanakkalede Osmanlı Ordusu ile muharebe halinde idi. Ruslar, doğu Prusya üzerinden Almanya üzerine sarmak için çalışıyorlardı. İşte bu sırada Alman Sevizinci Ordu Komutanlığına, eski generallerden Paul von Hindenburg getirilmiştir.

General Hindenburg, 1847 yılında Posen'de doğmuş, 1878 yılında Harp Akademisini bitirmiş, 1900 yılında general olmuştu. Doğu Prusya ve Rusya hududunu çok iyi tanıyan General, burasının Rus istilâsına karşı mükemmel bir muharebe sahası olduğunu defalarca söylemişti. 1903 yılında, emekliye ayrılan General Hindenburg, Birinci Dünya Savaşı başlar başlamaz, Alman İmparatoru tarafından, 1914 yılında tekrar vazifeye çağırılmış ve Prusya üzerinden Almanya'yı tazyike başlıyan Ruslara karşı cephe almıştı. Nihayet 1915 yılına doğru doğu Prusyadaki Mazuri Batakliklarında Rus Ordusunu, ardı ardına kesin şekilde bozguna uğratmış, bunun üzerine Alman Şark Orduları Baş Komutanlığına tayin edilmiş ve mareşallık unvanı verilmişti.

Mareşal Hindenburg'un Mazuri Batakliklarında kazandığı bu ezici zafer, Alman Ordusunun ve onun müttefiki Osmanlı Ordularının mâneviyatını çok yükseltmiş, günlerce zafer şenlikleriyle tes'id edilmişti.

İşte bu sırada, Konya'da da zafer şenlikleri tertip ediliyordu. Bu şenlikler, Konya İttihad ve Terakki Kulübü tarafından hazırlanıyor, meydanlarda nutuklar veriliyordu. Nihayet Kulüp, bir zafer nişânesi olarak, Mareşal Hindenburg'a, bir halı hediye etmeye karar verdi. O günlerde, Mimar Muzaffer, eski Konya halıcılığını ihya etmek maksadiyle, bir halı atölyesi kurmuş, eski desen ve renkler üzerinden ehliyetli ustalara, halılar dokuturmağa başlamıştı.

Mareşal Hindenburg'a, Konyalılar adına hediye edilecek halı, Mimar, Muzaffer'in atölyesinde dokunmaya başlanmıştı. Halı'nın sağ

köşesinde: (*Mazurya bataklıkları zaferiyatının nişane-i takdiri olmak üzere, Mareşal Hindenburg hazretlerine, Konyalılar tarafından takdim olunmuştur*). Türkçe ibaresi yazılmış, yazının altına da, Mareşal'ın pos bıyıklı bir resim yapılmıştı. Resmin altında, kol kola yürüyen biri Türk, diğeri Alman, tam teçizatlı iki asker resmi vardı. Halının sağındaki panonun üstüne (*Sr. Excellenz Dem General feld Marschall Paul von Beneckendorff und von Hindenburg*) yazılmış ve yazının sağına soluna, Türk ve Alman bayrakları resmedilmişti. Alttaki şerid üzerine sol köşedeki Türkçe ibarenin Almancası yazılmış, ayrıca (1330-1915) tarihleri konmuştu. Halı'nın tam ortasında, Mazuri (Masurien) bataklıklarına ait, gayet dikkatli yapılmış bir harita vardı. Harita; bir kâğıt üzerine çizilmiş kadar muntazamdı. Halı, çok ince yün ipliklerle dokunduğu için, haritadaki şehir ve kasabalar, net olarak okunabiliyordu. (Resim: 2). 250×200 Cm. eb'adındaki halı, Mimar Muzaffer'in de bulunduğu bir Konya

heyeti tarafından İstanbul'a götürülmüş ve Mareşal Hindenburg'a verilmek üzere Alman Sefaretine teslim edilmişti.

Halının Hindenburg tarafından çok beğenildiği ve Konyalılara bir teşekkür telgrafi gönderildiği, yaşlı, aydın Konyalılar tarafından söylenmektedir.

1925 yılında Almanya Cumhurbaşkanlığına seçilen ve 1934 yılında ölen Mareşal Hindenburg'a, Konyalıların hediye ettikleri bu şâhâne halı, bugün nerededir? Herhangi bir Alman müzesine girmiş midir?. Bunu henüz bilmiyoruz. Halının bir fotoğrafı, Konya'lı aydın, genç arkadaşımız Selçuk Es tarafından bize verilmiş ve bu yazımızla ilk defa yayınlanmıştır.

Konya Halıcılığı, hatta Konya tarihi yönünden değerli gördüğümüz halının, bugün nerede olduğu konusunda Alman müzeleri ile mektuplaşmakta olduğumuzu da, burada, okuyucularımıza duyurmak isteriz.

BIÇAKÇILIK SANATI ÜZERİNE NOTLAR (*)

Yusuf Ziya BIÇAKÇI
Etnografya Müzesi
Desinatörü

BIÇAKCI DÜKKÂNLARI VE İMALÂTHANELERİ

Afyon, Tosya, Kastamonu, Malatya ve Balıkesirde bıçağın imali ve satışı dükkânlarda yapılırdı (bk: kroki 1). Dükkânın arka kısmı ile ön kısmı arasında bir tahta perde bulunurdu. Bıçakçı ustası, arka tarafta bıçağın imali ile uğraşır. Ustanın oğlu veya çırağı da dükkânın ön kısmında oturarak camekâna dizilmiş bıçakları satmak için müşteri beklerdi. Müşteri geldiğinde onu ağırlar ve arka kısımda çalışmakta olan usta veya kalfasını haberdar eder, esas fiatın tesbitini usta veya kalfaya bırakır.

Bıçakçı dükkânlarının bir kısmı ise arka tarafta çalışma usulünü kaldırmıştır. Bu bıçakçılar vitrini süslemekten ziyade müşterinin sipariş vermiş olduğu bıçakları kabul ederek sadece onları yaparlar ve geçimini öylece temin ederler. Ancak Türkiye'nin bıçakçılık merkezi sayılan "Bursa" da dükkân ve imalâthane halkın bıçakçılığa rağbeti bakımından apayrı bir durum arzeder. Bursa'da bıçakçılığı üç gurup altında toplayabiliriz.

1- İmalâthanelerde yapılır ve dükkânlarda satılır.

*) Memleketimizde bıçakçılık sanatının geliştigi: Bursa, Tosya, Afyon, Balıkesir, Ankara, Kastamonu, Malatya ve Sürmene'ye ait olan aşağıdaki bilgiler. 1958 yılından itibaren Ankara Etnografya Müzesi koleksiyonlarını tetkik ve Emilie Kurtz vakfından faydalanarak geleneklerle tekniği yerinde toplamak ve görmek suretiyle tamamlandı.

2- Yukarda söylendiği gibi dükkânın arka kısmı ile ön kısmının arasında bir tahta perde çekilmiş vaziyette çalışarak, ön kısımda satışa arz edilir.

3- Bu gurupda çalışan bıçakçılar hiç bir zaman müşteriye satmak ile meşgul olmazlar, ustanın sadece imalathanesi vardır. O imalâthanesinde durmadan bıçak yapar, toptan olarak dışarda dükkân açmış, hazır alıp satan bıçakçılara satarak, geçimini temin ederler.

Bugün ise imalâthanelerde eskiye nazaran büyük değişiklikler vardır. Şimdi bu değişiklikleri ve bıçak yapımında kullanılan aletleri sıra ile gözden geçirelim.

BIÇAKÇININ KULLANDIĞI ÂLET VE TAKIMLAR

OCAK VE PARÇALARIN TAVLANMASI : Bıçaklar makasla veya kalıpta kesildikten sonra ilk taslak, birkaç defa döğülmek suretiyle açık demirci ocaklarında tavlânır (Şekil: 1). Bu ocaklarda kullanılan kömür daha ziyade kestane kömürüdür. Kestane kömürünü ocağa koyarken, alevin tam ortasına koymayıp, çevreden ortaya doğru sürülmelidir ki kömür yanmış olarak gelsin. Bıçakçı kömürün sağa sola dağılmasını önlemek için daima yanında ufak bir el süpürgesi bulundurur ve arada bir kömürü ıslatarak, taneciklerin birbirini tutmasını sağlamış olur. İthal malı olan çelikleri tavlarken hiç bir zaman alevin üzerine su dökülmemelidir. Aksi takdirde karbonu fazla olan çelik çatlar, bunun içindir ki çeliğe karbonu fazla olduğunda suda değil, yağda su verilir. Bıçaklara su verirken verilecek tav

derecesi kendi sınırlarını aşmamalıdır. Yapılacak bıçağın çeliği alet çeliği ise 750-1000 derece arasında tavlınır¹. Ancak bıçakçı pratik olarak kıvamın edinmiş olduğu tecrübe ile "Koyu kiraz rengi-sarı kırmızı" rengi ile tanır. Bıçakçı, dövme işlemini 650 dereceye kadar tavladıktan sonra biçimlendirir.

Bugünkü durumda ocakları eski ile mukayese edecek olursak, bir çok bıçakçılar gerek mali durumu müsait olmadığından ve gerekse çevresinde görmüş olduğu gelenek üzerine tavandan askılı körüğü çekmek suretiyle ocakdaki kömürü yakar, bu sırada duman bacadan çıkıp gider. Fakat yeni tip ocaklar ise, gerek sanat okullarımızda ve gerekse fabrikalarımızda bu körük yerine *vanilatör* (hava vermek için), havayı çekmek ise *aspiratör* kullanılır. Ocağın diğer parçaları ise öbür iptidai ocaklara nazaran daha modern bir şekilde yapılmıştır. ÖRS: Üzerinde işlem yapmak için kullanılan bir alettir. (Şek. 2) Örsün biri yuvarlak diğeri kare olmak üzere, sağ ve sol tarafında iki tane boynuzu vardır. Örsün üzerinde yine iki tanede biri yuvarlak diğeri kare olmak üzere deliği bulunur. İş parçasının durumuna göre bu delikler *düz baskı* veya *boncuk baskı* altlıkları konur. Örsler umumiyetle adi karbonlu çeliklerden yapılır, Hususi altlıklarla beslendirilir. *Altık* malzeme olarak ceviz ağacı tercih edilir.

ÇEKİÇ: Âdi karbonlu çeliklerden yapılır. Bıçakçılıkta parçayı tavlayıp dövmek suretiyle, şekillendirmeye yarayan bir alettir. Sapları dayanıklı olması bakımından gürgen ağacından yapılır. Fakat Anadolu'daki bıçakçıların büyük bir kısmı çekic sapını meşe ağacından yaparlar. (Sağlam ve elastikiyetli olduğu için) Sanatımızda kullanılan çekic ağırlıkları 500 gram ve 1-2 kilogram arasında değişir. Adi karbonlu çelik çekiclerden başka kullanacağımız yere göre pirinç çekiclerde vardır ki, bunlar daha ziyade makina montajı veya tamiratında kullanılır.

KESKİ KALEMİ:

Düz keski: Takım çeliklerinden yapılır. İçinde (%0,6-0,9) karbon bulunur. Ayrıca *vanadyumlu* çeliklerden de yapılır. Keski ile bıçak şekillendirirken, fazlalıkları alınır. Ağız açılırları diğer sanatlarda olduğu gibidir.

Yumuşak madenler için	30-50	derece
Orta	" "	50-60
Sert	" "	60-70

Keski kalemi ile kesme yaparken, (Şek. 4) muayyen bir açı vermek suretile hem *dalma* yapmalı, aynı zamanda ilerlemelidir.

MAKAS VE KESME İŞLEMİNİN YAPILMASI

İnce lâma, sac gibi madensel parçaları, bilhassa boyları uzun olduğu zaman, kalem ile kesmek oldukça zor olduğundan kesme işlemini makas ile yapıyoruz (Şek.5). Makas, bıçak yapılacak çeliği ebadına göre kestikten sonra elde edilen çubuk, ocağa sokularak şekillendirilir. Kama biçimindeki makasın ağızları karşı karşıya getirildiği için, arasına sürülen parça yarım dişli çark vasıtasıyla kolu çekerek karşılıklı bıçağın ağızına sürülen parçayı keser. Kesici yüzeyler kesilme yüzeyinin dışına çıkacak olursa parça eğilir; Bunun içinde aksi istikamete bir ağırlık koymak veya o kısmı baskı altında tutmak lâzımdır. Eğer keseceğimiz çubuk parçası aynı boy kesilmesi lâzım gelirse, nişangeci ayarlamak suretiyle hepsini aynı boyda markalıyarak kesmek veya yapılacak çubuğun karşısında sabit bir levhayı yapacağımız bir aparatmakasa tutturularak hepsini eşit boyda kesmek mümkün olur. Şayet makasla çubuğu kestiğimizde, makasın vidası gevşeyip ağızında bir boşluk husule getirirse malzemeyi çığner. Yapacağımız işi bozar. Bunun için işe başlamadan önce bir kontrol devresinden geçirdikten sonra işe başlanmalıdır. Binaenaleyh kesme işlemi bittikten sonra makas kolunu dikkat etmiyerek bıraktığımızda ani bir kazaya meydan vermemek için bir tesbit vidası ile tutturulmalıdır.

Kesme yaparken, makasın yerinden oynamaması için dükkânın veya imalathanenin

¹ W.Schwoch ve A. Blume Madenlerin işlenmesi, 2. Basım (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1947) 116, 117. S.

münasip bir yerinde takımı sabitleştirmek gerekir.

MALATYA BIÇAKCILIĞI

Malatya'da bugün bıçakçılık sönmüştür. Birkaç bıçakçı dükkânı var isede onlarda Erzincan'dan gelerek yerleşmişlerdir. Daha önce Malatya'nın hakiki yerlisi meşhur *Mahmut Bıçakçı* ustadır. Bıçakçılık sanatını Şamdan getirerek Malatya'ya sokan *Hacı Şevki*'nin yanında çırak olarak çalışıp, bu sanatı kabiliyeti sayesinde kısa zamanda öğrenmiştir. Bir müddet sonra Hacı Şevki ile ortak olarak bir müddet çalışmışlardır. Hacı Şevki'nin ölümü üzerine 35 sene tek başına Malatya'nın bıçakçılık sanatını ilerletmiş, halkın bıçakçılığa olan ihtiyaçlarını gidermiştir. Fakat içkiye fazla mübtela olması yüzünden 56 yaşında vefat etmiştir. Ölümünden sonra çırakları Yakup usta, Kirkor usta ve Mehmet ustalara yerini bırakmış ise de arada birkaç yıl geçtikten sonra onlar da mesleği bırakarak başka sanat kollarına dağılmışlardır

BIÇAK İMALİNDE KALIPÇILIK

Erkek ve dişi kalıp: Bıçakçılıkta kalıpcılık, seri halinde imalatta çelik çubukları makas ve keski ile kesmekten kurtarmak için yapılır. Çeşitli tip bıçaklar için ayrı ayrı kalıplar meydana getirilir. Bu kalıplar bıçak imalathanelerinde kullanılır. Arzu edilen şekle göre biri dişi ve diğeri erkek kalıp olmak üzere iki kalıp mevcuttur. Bıçağa vermiş olduğumuz modelden biraz ölçüleri fazla olmak üzere (tavlama, eğeleme, taşlama payı) kalınlık 10 ile 15 mm. bir erkek kalıp hazırlanır (Şek.6) Bu kalıp bıçağın ebatlarını kurtaracak şekilde bir dikdörtgen pilakaya vidalanır. Sonra aynı şekilde dikdörtgen başka bir pilakanın üzerine bıçağın modeli çizilir. Markalanan yer matkapla çürütülür, çürütülen kısım keski ile çıkarılır. Bıçak modeline uygun olan bu oyuk önce kaba ege sonrada ince ege kullanmak üzere erkek kalıp ve dişi kalıp (Şek.7), kaygın geçme ile birbirine alıştırılır. Dişi kalıbın altına 4-5 mm. bir boşluk bırakılmak suretiyle

ikinci bir levha konur. Dişi kalıbın altındaki levha üzerine çubuk çeliğin sürülmesine engel olmayacak şekilde iki adet de kızak konur ve kızak üzerine dişi kalıp vidalanır. Dişi kalıp da böylece tamamlanır. Önce hazırlanan erkek kalıp yapacağımız bir aparatla pres tezgâhının miline bağlanır. Bu erkek kalıbı karşılayacak şekilde dişi kalıpta pres tezgâhının masasına bağlanır. Bıçak yapılacak çeliği dişi kalıbın boşluğundan içeri sürerek presin düşey hareketi ile bıçak kaba taslak modeline uygun vaziyete getirilir. Bugün için presle bıçak imali Bursa'da hayli gelişmiş vaziyettedir.

KOLLU DEMİR TESTERESİ

Sanatımızda kollu testere makasla kesilemeyen kalın çubuklar ile bıçak namlusunun sapına perçin edileceği zaman, perçin çivisini istenilen boyda kesmek için kullanılır (Şek.8) Bu işlem kollu ul testerelerinin ileri hareketi ile temin edilir. Testerenin ağızları kesmeyi kolaylaştırmak amacı ile çapraz olarak dişlendirilmiştir. Kollu testerede kesme ağız aynı yönde tesir eder, dolayısıyla parçayı keseceğimiz zaman aynı yönde yüklenerek kesme işlemini sonuçlandırmak lâzımdır. Testere ağızlarını seçerken daima gerecin cinsi göz önünde tutulur. Kesilen çubuk sert ise testerenin kaldıracacağı talaş o nisbette az olur. Bunun için hatvesi küçük, sık ağızlı testere kullanılır. Yumuşak madenler için büyük hatveli testere ağızı kullanılır. Bu sanatta kullanacağımız dişi hatvesi bir parmakta (25,4 mm.) 24-28-32 dişarasında değişmelidir².

Kesme işlemine başlarken testerenin kendine bir yol açması, marka çizgisini kaybetmemesi için mengenede bağlı bulunan malzemenin arka kısmından ve testere ağızına hafif bir açı verilerek işe başlanması gerekir. El ile kesme işlemi yaparken dakikada 40-50 defa gidiş geliş hareketi yaptırmak normaldir.

AĞAÇ TESTERELERİ

Bıçak saplarını (ağaç, boynuz, mika v.s. gibi) kesmek için geniş hatveli ve dar hatveli olmak üzere iki tip ağaç testeresi kullanılır.

² W. Schwoch ve A. Blume, Aynı eser, 15.S.

Yapacağımız sap boynuzdan ise, geniş hatveli bir testere ile kesemeyiz, aksi halde dişleri körlenir ve kırılabilir. Dolayısıyla ince hatveli zıvana testeresi kullanılır. Bıçağa yapacağımız sap ağaçtan olacak ise, zamandan faydalanmak amacı ile geniş hatveli testere kullanılır. Ağaç testerelerinde kesme yönü, kollu demir testere lerinde kesme işlemi yapılacağı sıradaki durumun aksi olarak, testerenin geri hareketi ile temin edilir (Şek.9)

MENGENE

Mengenerin bu meslekte kullanılanları ekseriyetle ayaklı demirci mengeneridir. (Şekil. 10) Vazifesi, bıçağı üzerine bağlayarak eğelemek, saplarını törpü ile törpülemek, perçinleri kesmek v. s. gibi işlemlerdir. Ayaklı mengenerin heyeti umumiyesi dövme demirden (çelik) yapılır. Ağız kısmı darbeye dayanıklı olması bakımından yekparedir. Bu tip mengenerden başka, ufak bıçakların tesviyesinde kullanılan paralel takma ağızlı mengener de vardır. Paralel ağızlı mengenerin gövdesi dökümden, ağızlıkları ise sulandırılmış çelik parçalardan yapılır. Bu çelik ağızlıklar, mengenenin ağızında meydana getirilmiş kanallara vidalanır. Sıkma hareketi, seyyar gövde içinde bulunan vida vasıtasıyla ifa olunur.

EĞE VE EĞELEME İŞLEMİ

Eğeler, malzeme yüzeyinden talaş kaldırmak için kullanılan bir alet çeşididir (Şek. 11) Eğe iki kısımdan ibarettir.

a- Dişli kısım

b- Dişsiz kısım

Eğenin dişli kısmı malzemeye dalarak talaş kaldırır. Dişsiz kısım ise, sap geçirilmek üzere eğenin kuyruk kısmıdır. Eğeler umumiyetle % 0,9-1,5 karbon ihtiva eden çeliklerden yapılır (3).

Eğeleme işlemi yaparken, eğe sağ el alınır ve sol el ile de üzerine hafifce bastırılır. Eğe, ileri hareketinde talaş kaldırır. Mengene

başında çalışırken sol ayak ilerde ve sağ ayak ise geride tutulur. Malzeme üzerine eğeyi sürerken, gerek bütün yüzeyi eğelemek bakımından gerekse gönyesinde eğelemek için daima 45 derece sürülür.

KISKAÇ

Kıskaç, bıçakçılık sanatında taslak halindeki parçayı ocağa sokup tavlama, üzerinde çekiç ve varyoz ile işlem yapabilmek için parçayı sıkmada kullanılır (Şek. 12)

MATKAP (Ma'kap)

Perçin deliklerinin delinmesinde halkımızın kullandığı kemaneli matkap ve el matkabıdır. Şekil:13 de görüldüğü gibi ağaçtan yapılmış bir pedal, uç tarafına bağlanmış sicim vasıtasıyla yukardaki makaraya hareket verir. Pedala ayak ile basıldığında yukardaki makarayı sağa ve sola dönderir. Makara ucundaki (Ocakta yapılarak, su verilmiş) matkaba hareket verir. Bu el matkapları daha ziyade Sürmene (Trabzon) da kullanılır. Bursa'da ise bugünkü durumda motor ve (Şekil: 14)de görüldüğü gibi el ile çevrilen ithal malı matkap tezgâhları revacedadır.

KEÇE

Bıçakçılık sanatında büyük rol oynayan keçe, bıçağını dış güzelliğini muhafaza eder (Şekil: 15) Hazırlanması şöyledir:

a- Önce keçe dairevi olarak kesilir ve orta kısmı denilir.

b- Keçenin alın kısmına, zımpara tozu tutkal ile yapıştırılır. Zımpara tozları elek sayısına yani kaba ve inceliğine göre sınıflara ayrılır. Elek Sayısına göre 80-100-160-200 dür. Bir pus kare boyundan geçen tane sayısıdır. Daha ince zımpara tozları dakika ile ifade edilir. Misâl: 10 dakikalık zımpara tozu denilir. Bıçakçılıkta bu kadar ince zımpara tozlarını kullanmaya lüzum yoktur. Umumiyetle kaba, orta, ince zımpara tozları diye eldeki imkânlarla göre ayırt edilir. Bu zımpara tozla yukarda zikredildiği gibi dairevi keçenin alın kısmına yapıştırılır. Neticede üç tane keçe elde edilir.

c- Bu çarklar (keçeler), motor milinden alınan hareket ile bir mil üzerine tesbit edilir. Söylenilen tarzda tezgâh hazırlandıktan sonra bıçak önce kaba, sırasıyla orta ve ince keçelerden (zımpara tozlarından) geçirilerek parlatılır.

³ W.Schwoch ve A.Blume, Ayni eser, 18.S.

BIÇAĞIN İMALİNDE KULLANILAN MALZEME VE İŞ SIRASI:

Bıçakçılık sanayinde iki türlü çelik vardır. Birincisi yüksek karbonlu çelik, ikincisi ise alçak karbonlu su çeliğidir. Su çeliği kendi memleketimizde yani Karabükte yapılır. Yüksek karbonlu çelik ise dışarıdan gelir. Su çeliklerinde yapılan bıçaklar yağda sulanacak olursa gayet yumuşak olur. Yağda karbon almaz. Onun için yüksek karbonlu çelikleri yağda, alçak karbonlu, içerisinde ki % de miktarı az olan karbonlu çelikleri ise sertleştirmek için suyunu suda veriyoruz.

Bıçak yapacağımız çelik Karabükten plâka halinde gelir. Biz bu plâka halindeki çeliği ya makasla bıçağın kaba taslak boyutlarına uygun vaziyete getiririz, veya bu plâkayı çubuklar halinde kesip bıçakçılık için kullanılan kalıplarda keserek bıçağın boyutlarını tayin ederiz. Bıçak yapacağımız çelik (makasda kesilmiş vaziyette) ocakta önce dövülerek taslaklanır. Buna ilk taslak denir. Bilâhare bıçak tam şeklini alıncaya kadar taştta veya eğe ile şekillendirilir. İkinci bir işlem olarak su vermek için ocağa sokulur. Isı işlemleri ile çeliği sertleştirmek için 5 usul vardır.⁴

- a- Su verme ile sertleştirme.
- b- Alevle sertleştirme,
- c- Endüksiyon akımı ile sertleştirme,
- d- Sementasyon (Karbon vererek veya karbonlama suretiyle sertleştirme)
- e- Nitrüzyasyon (Azot vererek veya azotlama suretiyle sertleştirme).

Bıçakçılık sanayinde kullanılan sertleştirme nevi daha ziyade su vererek sertleştirme usulüdür.

a- Su vererek sertleştirme: Çelik (Şekil: 16) daki "GLF" çizgisinin 30 derece kadar üzerindeki sıcaklıklarda kızdırılır. Soğutucu maddelerden birine değdirilmek suretiyle *perlit* ve *sorbit* dokularının meydana gelmeyecek şekilde soğutulursa çelik sertleşir. Çeliğin sertleşebilmesi için, içindeki karbon oranı

⁴ Halil Kaya, Malzeme, S. 85-86, Ankara: Askerî Fabrikalar Basımevi, 1949

en az % 0,25 kadar olmalıdır. Çeliğin sertlik, çekme dayanımını, biçim değiştirmemesi için yapılan ısı işlemine, o çeliğe "su verme" işlemi denir. Çeliğe su verirken çekirdek kısmı daha yumuşak ve çevreye doğru daha serttir. Su vermek suretiyle sertleştirmede soğutucu madde olarak su, sulu eriyikler, sabunlu su, ergitilmiş tuz ve hava kullanılır. Bazı anlarda su verilecek parça ergime derecesi düşük olan bir maden banyosunun içine sokularak soğutulur. Bıçakçılıkta en çok soğutma maddesi olarak su ve don yağı kullanılır. Bıçağı et rengine kadar tavladıktan sonra bıçak ağzı suyun yüzeyine dik gelecek şekilde sokularak suyun içerisinde döndürülür. Bıçağı su içerisinde sabit tuttuğumuzda soğuma işlemi az olacağından, dolayısıyla bıçak pek fazla su almaz. Su verme işlemi için ne kadar tavsiyede bulunulur ise de, bu işlem birazda ustanın maharetine kalmıştır. Bıçağa su verirken iç kısmında doğacak gerginliklerden dolayı bıçakta çarpılma ve çatlama husule gelecektir. Bu meydana gelecek kusurları önlemek için umumi metod şunlardır.⁵

1- Çelik, su verme sıcaklığının çok üstünde olan sıcaklıklarda kızdırılmamalıdır.

2- Soğutma hızı ne kadar yüksek olursa, çatlama ihtimali o kadar artar.

3- Su verilecek parçanın bazı yerinin ince, bazı yerinin kalın olması da çatlama ve çarpılma tehlikesini artırır.

4- Bileşiminde % 0,85 karbon bulunan çelik, su verme sıcaklığına kadar ısıtılınca, su verme sıcaklığına kadar ısıtılmış başka bileşimdeki çeliklerin hepsinden daha çok karbon eritir ve hacmini büyütür.

5- Parçanın üzerindeki kabuk, çatlak, dövme ve haddeleme katmerleri gibi yüzey özürleri, su verme çatlamaalarının meydana gelmesini destekler.

6- Parça su verme sıcaklığında uzun müddet tutulmamalıdır.

7- Isıtma yavaş ve düzgün olmalıdır.

8- Parçanın her tarafının aynı şekilde soğuması da çarpılma, çatlamalara ve sertliğin her tafarta aynı olmamasına sebep olur.

9- Keskin geçiş yerleri veya yumuşak kalması gereken yerler sac, tel, aspest veya başka bir madde ile örtülmelidir.

10- Haddeleme, Presetme vesaire yüzünden doğan gerilmeleri ve doku özürlerini gidermek için

⁵ Halil Kaya, Aynı eser, S. 96-101

parçaya, su vererek sertleştirmeden önce, yumuşatma veya normalleştirme tavı uygundur.

11- Parça her tarafında aynı hızla ısıtılmalıdır.

12- Çarpılmış ince uzun parçalar (marangoz pılanaya bıçakları gibi), iç bükey tarafları ucu sert ve keskin olan doğrultma çekicileriyle dövülerek doğrultulur.

Pratikte, bıçağın tavlama derecesi daha ziyade göz ile takip edilir. Bıçağı ocağa sürdüğümüzde, rengi et rengine geldiğinde su verilir. Sulama ameliyeside bittikten sonra bıçağın kullanılacağı yere göre sert ve yumuşak yapmak için ocakta sularının düşürülmesi ancak, ayva sarısı, güvercin göğsü, menevşe moruğu rengine gelinceye kadar göz ile takip edilir. O renge gelince suya sokulur. Bu ameliyede bittikten sonra iş taşlamaya gelir. Taşta bıçağın üzeri tesviye edilir. Taşın bıçak gövdesi üzerinde bırakmış olduğu izler kaybetmek için keçeye tutulur. Üzerinde hiç bir iz kalmayınca kadar kaba, orta, ince keçelerden geçirilmek suretiyle bıçağın üzeri perdahlanmış olur.

BIÇAK ÜZERİNDEKİ "ÇEŞİTLİ MOTİFLERİN" İŞLENMESİ

Bıçağın üzerine yazı veya çiçek işlemek için bıçak hafifce ısıtılır. Yazı yazılacak yere (Asitten müteessir olması için) ince bir tabaka bal mumu sürülür. Mum ile kaplamış olduğumuz tabaka üzerine sivri uçlu bir çizecekle zevkimize uygun olan çiçek veya yazı yazılır. Üzerine dökülecek olan kezzabın (nitrik asit) tesirini artırmak ve sağa sola dağılmasını önlemek için, yazılan yere tuz ekilir. Bilahere bıçağın yüzeyine kezzab dökülerek çelik yedirilir. 5-8 saat beklettikten sonra, bıçak sıcak suya batırılmak suretiyle üzeri temizlenir. Bal mumunun yapmış olduğu lekeyi temizlemek için ikinci bir defa yağlı ince keçeye tutulmak suretiyle yüzeyi parlatılır. Gayet mücella bir yüzey elde edilir. Bıçağın namlu kısmı dolayısıyla tamamlanmış olur.

Bıçak saplarının takılması:

Bıçak saplarının gereçleri 4 ana grupta toplanır:

- a- Boynuz saplı bıçaklar
- b- Kemik " "
- c- Ağaç " "
- d- Maden saplı bıçaklar.

a- Boynuz saplı bıçaklar:

Bıçağa takacağımız sap boynuzdan ise, daha çok camuz (manda) ve davar boynuzları tercih edilir. İlk işlem sırası olarak boynuz, sap kısmının boyutuna göre kesilir. Kıvrınlarını düzeltmek ve boynuzun bir daha atılıp, çarpılmaması için ateşde ısıtarak, mengenede düz boynuz saplar için hazırlanmış kalıplara konarak sıkıştırılır. Boynuz ateşde ısı tesiri ile yumuşar ve kalıpta sıkıldığı gibi kalır. Soğuyunca kalıptan çıkarılır. Bu parçalar ya kaba kumlu dönen bir taşta üzeri alınır veyahut keser ile düz satıh halinde düzeltilir.

Boynuz sap yekpare yapılacak ise, testere ile namlunun gireceği kadar yarılr, bıçak sapı boynuzdaki yarılmış kısma geçirilir. Sap ile bıçağı birbirine monte etmek için perçin delikleri delinir ve çivilenir. Bu arada boynuz, taşda bıçağın şekline göre şekillendirilir. Sapların şekillendirilmesi, ustanın kafasında yaratmış olduğu biçimdir. Bu şekillendirme bıçakçılık sanatını ilerletmek ve müşteriye kendisine çekmek içindir.

Boynuz sapların parlatılması:

Boynuz sapları parlatmak, ege ve taş izlerini kaybetmek için çelik testerelelerden yapılmış sistire ile kazanır.

Sapın cilâlanması:

1- Kömür tozu veya zeytin yağını bir keçe parçasına sürterek parlatılır.

2- Polıtaj fırçasına ala sabunu sürmek suretiyle parlatılır.

3- Çam kömürü veya sapın kendi talaşını sürtmek suretiyle de parlaklık verilir.

b- Kemik saplı bıçaklar:

Bıçak sapları için en çok tercih edilen kemikler sığır ve deve ayağının aşığından yapılan kemiklerdir. Önce testere ile ikiye ayırmak suretiyle, yukarda anlattığımız gibi

eğe ile tesviye edilir. Bıçağın sap kısmına üç tane çivi ile çivilenir. Sonra ince eğe ile yine tesviye edilir, kazır, zımparalanır ve kendi talaşını sürtmek suretiyle parlaklığı temin edilir.

Kemik ve boynuz sapların mukayesesi bakımından, boynuz saplılar tercih edilir. Çünkü kemik saplılar gevrek, çabuk kırılır. Süs cephesinden karşılaştırılırsa kemik de yeteri derecede puan alır.

c- Ağaç saplı bıçaklar:

Umumiyetle gürgen ağacından yapılır. Hafiflik istenmesi icabeden yerlerde söğüt ağacından yapılmış saplar kullanılır. Bahsi geçtiği üzere yine testere ile kesilir, bıçağın sap kısmını yerleştirmek amacı ile ortasından yarılr. Yarılan kısma bıçağın sap kısmı geçirilir. Bıçak iki veya üç çivi ile çivilenir. Kaba eğe ile eğelenir, üzerine zımpara kağıdı yapıştırılmış taştan iyice temizlenir, cilâlanır ve satışa arz edilir.

d- Maden saplı bıçaklar:

Ekseriyetle tercih edilen madenler tutyâ ve piriçtir. Bıçağın sapa geçirilme işleminin iki türüdür.

1- Önceden hazırlanmış olan kalıbın içerisine bıçak sapı sokulur. Diğer taraftan eritilmiş maden (alüminyum, tutyâ, piriç) kalıbın içerisine akıtılır.

2- Bıçağa sap olacak olan sac, ufak levhalar halinde kesilir ve pres tezgâhlarında biçimlendirilir. Bu parçalar içerisine bıçak girecek şekilde karşılıklı olarak kaynak edilir. Sonra bıçak sapa geçirilerek içine macun akıtılır ve dondurulur.

Macunun hazırlanması için başlıca terkipler kiremit ezmesi, reçine ve kösele taşı ezmesidir. Bu üç terkiibi bir kab içerisinde karıştırıp, kaynatmak suretiyle elde edilir. Macunun bulunmadığı hallerde, sap içerisine ergiterek domelâk cilâ, şap veya kurşun akıtılır.

Maden saplı bıçakların dış yüzeyleri mikelâjlandığı için, zarif görünmesi ve paslanmaması bakımından sofrâ bıçaklarında tercih edilir.

Bıçak kını imali:

Kınlar ekseriyetle kuru söğüt ağacından yapılır. Bıçak namlu boyutuna göre ağaç kesilir. Keserle taslak olarak düzeltilir. Sonra tam ortasından testere ile ikiye biçilerek, oyma aletleri ile bıçağın aslına göre çizilerek oyulur. Bu işlemden sonra oyulan parçalar ağaç tutkalı ile yapıştırılır. Tutkal kurduktan sonra rende ile kabalığı alınır, törpü ve eğe ile tesviye edilir.

Üzerine kab geçirilmeyecek ise, kiraz ağacı kabuğu ile çevresi iyice sarılır ve bağlanır. Şayet üzerine deri geçirecek olursa, bunun için hususi olarak saraçlara götürülerek kaplattırılır. Yapılan bıçak bilenir, zeytin yağı ile yağlanır ve kılıfına sokularak satışa arz edilir.

Şimdiye kadar bahsetmiş olduğumuz bıçak imalindeki işlem sırası Türkiye'nin birçok yerlerinde aynen tatbik edilmektedir. Bu arada Afyon'un bıçak yapımındaki işlem sırasının bir kısmı apayrı bir hususiyet taşır, şimdi bu hususiyetleri gözden geçirelim.

Kabartma yazı yazma sanatı:

Afyon'da da aynı şekilde oyma yazı, diğer memleketlerde olduğu gibi mevcuttur. Bir de bunlardan ayrı olarak kabartma yazı vardır. Bıçak su verilmeden önce kama ve bıçakların üzerine oluklar açılır. Su verme bahsinde söylediğimiz şartlara riayet edilerek, çeliğin kalitesine göre yağda veya suda su verilir. Bilâhare açılan oluklar zımpara kâğıdı ile parlatılır. Ele alınan ufak ebatda bir kutunun içerisine bir miktar don yağı koyarak, dâimi surette yanan bir ateşin yanına bırakılır. Bu vaziyete göre don yağı işlem bitinceye kadar sıvı vaziyettedir. Sonra ince uçlu bir mürekkep kalemi ile sıvı vaziyette bulunan don yağına açılmış oluğa yazı veya zevke uygun olan çizgi süsü işlenir. Bıçak oluğunda yazılmış olan don yağını, kendi haline bırakıp biraz beklenildiği takdirde don yağının donduğu görülür. Donduğuna kanaat getirilince yine aynı şekilde, oyma yazıda olduğu gibi kezzabın kuvvetini artırmak ve dağılmasını önlemek amacı ile don yağının üzerine tuz ekilir ve kezzab

(nitrik asit) oluğa dökülerek 5 saat bekletilir. Tamamiyle kezzab tesirini gösterdikten sonra, sıcak suda oluk üzerindeki don yağı çözülür. Temiz bir bez parçası ile oluk temizlenir. O takdirde kezzabın yaktığı yerler oyuk ve mat bir renkte, don yağının bulunduğu kısımlar ise kabartma ve parlak bir renkte olduğu görülür. Böylece kabartma yazı tamamlanmış olur.

Bıçağın üzerine dalga vurulması:

Bıçağın üzerindeki desenleri biraz daha güzelleştirmek ve müşteriye celbetmek için namlu kısmı dalgali yapılır. Bu ameliye, karbonu az olan çelik ile karbonu fazla olan çeliği karıştırmakla elde edilir. Pratik dille demir ile çeliği yoğurmakla bu sonuca ulaşılır. Bu işlem fırınlarda defalarca tekrar edilerek yoğrulur. Sonuçta bıçak yapıldığı ve zımpara taşına tutulduğu zaman, demirin bulunduğu (karbonu az çelik) kısımlar mat, çeliğin (karbonu fazla çelik) bulunduğu kısımlar parlak kalır. Kama ve bıçağın üzerinde, parlak ve mat renk cazip bir desen arzeder. Bu işleme bıçakçılıkta "dalga vurma" metodu denir.

BIÇAKÇILIKTA ESNAF TEŞKİLÂTI VE ÇIRAĞIN YETİŞTİRİLMESİ:

Yetiştirilmesi istenen, sanatını bütün incelikleriyle öğrenmesi ve bu arada mesleğinin mânevî değerini benimsemesi için tanınmış bıçakçı ustaları tarafından yetiştirilmek üzere, bir baba çocuğunu çıraklığa verirdi. Çocuk ustaya teslim edilirken, "eti senin, kemiği benim" meşhur Türk ata sözünü hatırlatırlardı. Genç elemanın kaabiliyeti derecesine göre bir veya birkaç sene sanatı öğrenmek amacı ile ücretsiz çalışarak bıçakçılık ve bıçak yapma hakkında gereken bilgilerle techiz edilirdi. Çıraklıktan kalfalık devresine kadar aradan geçen müddet zarfında mesleğinin üzerinde edinmiş olduğu ihtisasa göre bir miktar ücret ödenirdi.

Çocuk kalfalık çağına geldiği zaman, meslek erbabından müteşekkil bir toplum davet edilerek, usta tarafından çırağın kalfa-

lığa terfi'inden dolayı bir ziyafet tertip edilirdi. Ziyafeti müteakip çocuğun yapmış olduğu işler teşhir edilir. Sonra çocuğa kalfalık derecesi verilirdi. Bunu takibeden günlerde çocuğun yevmiyesi artırılır, bu arada çocuğun babası tarafından bir takım elbise ustaya hediye edilirdi. Ustalık devresine kadar çocuk devamlı bir şekilde ve mesleğine itina ile eksik taraflarını tamamlama yollarını arardı. Ustası tarafından, mesleğin bütün inceliklerini öğrendiği kanatı hasıl olunca, yine bu mesleğe ait esnaf büyükleri ve kâhyası toplanarak kalfayı ikinci bir imtihana tabi tutarlardı. İmtihanı kazandığı takdirde hoca vasıtasıyla usta duası okunurdu. Usta duası: Usta duasında bıçakçıların Pirleri Hazreti Davud Aleyhisselâm ve Ebül Fethi Abdullah Hazretlerinin ve gelmiş, geçmiş bütün bıçakçı ustalarının ruhlarına Fatiha Sûresi okunur.

Usta duasından sonra, ustanın peşimalını usta namzedi olan kalfa kuşanarak, esnaf kâhyası tarafından "Allah selâmet versin" temennisinde bulunulur. Kalfa, başta ustası olmak üzere kâhya ve esnaf büyüklerinin ellerini öperek işine başlar. Bu arada ustası tarafından yetiştirmiş olduğu yeni ustaya dükkânında kullanmak üzere gereken bazı takımlar hediye edilirdi.

Kalfa imtihanı kazanamadığı takdirde başta esnaf kâhyası olmak üzere, esnaf büyükleri dükkân açtırtmazlardı. İkinci defa da imtihanı kazanamazsa kendisine başka sahada bir meslek seçmek zorunda kalırdı. Bu gün artık bu anane kalkmıştır. Parasına ve cesaretine güvenerek dükkân açan, icraayi sanat edebiliyor.

BIÇAKÇILIK SANATININ DİĞER SANATLARLA İLGİSİ

Bıçakçılık mesleği başlı başına birkol olmakla beraber sıcak demircilik, ince tesviyecilik sanatı, bıçak sapları ve kınlarının üzerine nakşedilen çizgi ve desenlerin gümüş savad ile işlenmesi halinde kuyumculuk ilede ilişkisi vardır. Sıcak demircilik ile ilgisinde, yapılması gereken bıçağın ocakta tavlano, dövülüp şekillendirildikten sonra üzerinin tesviyesi

ve parlatılması da tesviyeciliği ilgilendirir. Su verilmesi de yine demirciliğe aittir. Madeni sap ve kınların hazırlanmasında, bilhassa süs olarak yapılan bıçaklar üzerinde kuyumcuların ince maharetine ihtiyaç vardır.

BURSA BIÇAKÇILIĞI

Bursa bıçakçılarının en yaşlısı ve tecrübelisi Hayrettin Soyuk'un anlattığına göre, bıçakçılık Bursa'ya Vidinden gelmiştir.⁶ 93 Harbinden sonra muhacirler gelip yerleşmişler. Bıçakçılık sanatını bu göçmenler çıkararak, oğulları vasıtasıyla geliştirerek bu günkü meşhur Bursa bıçakçılığı seviyesine ulaştırmışlardır. Bursa'da bıçakçı dükkânlarının büyük bir kısmı, bıçakçılar çarşısı ile maruf Tuz pazarı caddesindedir. Bıçakçıların diğer geri kalan kısmı ise çeşitli semtlere dağılmıştır.

Bu bıçakçıların geçmişten bugüne kadar yapmış olduğu bıçaklar; Bel bıçağı, kasap bıçağı, ekmek bıçağı, av bıçağı, börekçi bıçağı, döner bıçağı, muşamba bıçağı, satır, koltuk bıçağı, teke bıçağı, meyve bıçağı, sebze bıçağı, sofrası bıçağı, kulaklı bel bıçağı, saldırmalar, kamalar, yüzme bıçaklarıdır. Bu bıçaklar en önemlileri olmakla beraber, çizilmiş resimlerde de seyredileceği üzere daha birçok çeşitli bıçaklar da vardır.

Bursa'da bıçakçılar başlıca üç ana grup altında toplanmışlardır.

- a- Bıçakçılar
- b- Çakıcılar
- c- Testereciler

Bıçakçılar kollara ayrılmakla beraber, her üçü de birbirinin yaptığı sanat ayrıntılarından pek yabancı sayılmazlar. Dolayısıyla bıçak, çakı ve testerelecilerin satışa iyi gelmesi bakımından dükkânlarında bulundurlar; Gelen müşteriyi geri çevirmezler. Bu arada çakıcılar kendi imalathaneleri, kalıpları, saç kalınlıkları, boylarının ayarı, çeliğinin cinsinin tayini ve o çeliğe göre su ver

⁶ Bursa bıçakçılığının daha eski tarihe gitmesi çok muhtemeldir. Bursa Şer'i mahkeme sicillerinin bu konuyu aydınlatacağı umulur.

me usulleri apayrı bir durum arzeder. Zira testerecilerde yaptıkları işler ve kullandıkları aletler bakımından ayrı bir kola ayrılırlar.

Testerecilerin yaptığı işler: Bağ testeresi, üzüm aşısı çakısı, zeytin aşısı çakısı, lâtik kesme bıçağı ve hayvan kırma taraklarıdır. Bağ testerelecileri daha ziyade böcekçiler kullanırlar. Bu tip testerelecilerin üzerine eski ve yeni yazı ile şu mısralar vardır.

Hile ile iş gören
Mihnet ile can verir

veyahut

Ey gönül, bir can için her cana minnet eyleme

Ziyneti dünya için, Sultana minnet eyleme.

BIÇAKÇILIĞA RAĞBET: Bursa'da halkın bıçakçılığa karşı büyük bir alâkası vardır. Şehirlinin mutfağında kullanacağı, köylünün bağında ve yabancı Turistlerin süs amacı ile alacağı bıçaklar da yine ayrı ayrıdır.

Bursa'da kendilerinden faydalandığımız bıçakçı ustaları şunlardır:

1- Hayrettin Soyuk (ihtiyar 81 yaşında)

- 2- Ömer Makascı
- 3- Zekeriya Soyubol
- 4- Musa Çatkın
- 5- İbrahim Bender
- 6- Zekeriya Dinçgün
- 7- İsmail Pirge
- 8- Ahmet Sözman
- 9- Mustafa Yalılar
- 10- Vehbi Akçura
- 11- Saffet Vaycan
- 12- Fettah Bıçakçılar
- 13- Nuri Eriş
- 14- Hüseyin Altıparmakoglu
- 15- İsmail Fıçıcı
- 16- Sabri Güneş
- 17- Feyzi Erişen
- 18- Hasan Balaban
- 19- Mehmet Ergüç
- 20- Adem Dilemen
- 21- Fuat Ercanoğlu

- 22- Abdülkadir Şür
23- Hasan Usta
24- Şerif Usta
25- Bekir Usta
26- Kadir Usta

TOSYA BIÇAKCILIĞI

Tosya'da bıçakçılıkla uğraşan esnaf, bıçağı dükkânında imal eder ve yine dükkânında satar. Ayrıca bir imalathaneleri yoktur. Bıçakçılar vitrini süslemekten ziyade sipariş olarak almış oldukları bıçakları yaparlar ve geçimlerini öyle temin ederler. Ekseriyetle yapmış oldukları bıçaklar çubuk kırma bıçakları, bastırma bıçakları, mutfak bıçakları, kasap yüzme bıçağı ve kasap bıçaklarıdır. Bu arada sipariş verildiği takdirde arzuya uygun bağ testereleri ve çakılar da yaparlar. Kuru Çay kenarında, bıçakçılar çarşısı namı ile maruf çarşıda icrayı sanat ederler.

Umumiyetle toplu bir vaziyette çalışırlar. Evde, bıçak imalinde uğraşanlara pek raslanmaz. Tosya bıçak imalinde meşhur sanatkâr Ali Bayrak'ın yapmış olduğu bıçakların üzerinde:

Yaklaşma yanıma bıçağımla yanarsın
Yarasını görünce, cerrahı mum ile ararsın.

* *

Lâ fetâ illâ Ali, lâ seyfe illâ Zülfikar
Her belâyı def'ider, ol ganî Perverdigâr.

Yazılıdır. Son beyti aynı zamanda bıçakçı dükkânını açıp kaparken işlerinin rast gitmesi için okurdu. Hazreti Pir'e dua ederdi.

Diğer taraftan, İsmail Bektaş ismindek sanatkârın yaptığı bıçaklarda şu şiir ve mısralar vardır:

Bu bıçağı kıl mübarek
Ey kerim ü lâ yezâl,
Sahibine verme Yârap
Ömrü oldukça zevâl.

* *

İyi söz vahşiyi ininden çıkarır
Kötü söz de, bıçağı kınından çıkarır.

Bıçakçılık üzerine şair, Hacı Hafız Hasan Çevik'in yazmış olduğu manilerden bir kaçı:

Takdir eyleyendir Halik
Kullarına ömürü
Ehli fendir, şu dünyada
Çelik yapan demirü

* *

Sabreyle birden söyleme
Ne gelirse diline
Gazada Halika sığın
Bıçağı al eline

* *

Yârabdim gösterme bize
Şu dünyada ezâyı
Afvinle muâmele et
Hafif geçir gazâyı

* *

Güzelin adetindendir
Gören kimse bakışır
Bıçak âdeti sünnettir
Erkeklerle yakışır.

* *

Bir bıçak her ferde lâzım
Erkeklerde buluna
Rabbim kazâdan hıfzıyla
Sabır ver kuluna

* *

Rahmetin müjdecisidir
Rüzigârın esmesi
Kâfiri imana getirir
Ehli şirkü kesmesi.

* *

Ahlâkı Âliler almaz
Fena kelâm diline
Türk olanlar dönmez geri
Alır ise eline

Hasan ÇEVİK

Tosya'da seyyar bıçakçılara raslanmaz.

AFYON BIÇAKCILIĞI

Bıçakçı ustası, Salih Özkılıç'ın anlatığına göre, Yeniçeriler devrinde Akska'lı bıçakçı Osman usta Afyon'dan geçerken, o zamanın derebeyi ağlarından Molla Oğlu, Osman Ustayı alikoymuş, burada yerleşerek,

yetiştirmiş olduğu oğulları ve çırakları vasıtasıyla sanatı bu memlekete yaymıştır. Kâmil Akbulak'ın anlattığına göre kendi dedeleri olan *Musa Pehlivanoglu* Afyon'da yerleşip bıçakçılığı oğulları, damadı ve yetiştirdiği çırakları vasıtasıyla yaymıştır.

Bu sülâlenin bir kısmı sönmüş ise de, akrabaları toplum halde bıçakçılığa devam etmektedirler.

Afyonda isim yapmış bıçakçı ustaları:

- 1- Musa Pehlivanoglu (vefat etti)
- 2- Damadı - Musa Tataroglu (Vefat etti)
- 3- Oğulları - Kadir Baykara (Vefat etti)
- 4- Oğulları - Hasan Baykara (Vefat etti)
- 5- Oğulları - Mehmet Baykara (hayatta)
- 6- Akrabaları - Hamza Sarıgül (Vefat etti)
- 7- Akrabaları - Kâmil Akbulak (hayatta)
- 8- Akrabaları - Hasan Çetüysal (hayatta)
- 9- Akrabaları - Mustafa Çetüysal (hayatta)
- 10- Akrabaları - Kemâl Sarıgül (hayatta)

Sülâleden ayrı.

- 11- Şükrü Adıbelli
- 12- Ali Mahmut
- 13- İsmail Ubuz
- 14- Emin Hakkı
- 15- Ali Çavuş (Vefat etti)
- 16- Mahmut Memet
- 17- Osman Çavuş
- 18- Salih Özkılıç

Afyon'da Kâmil Akbulak'ın eskiden yapmış olduğu bıçakların üzerine yazmış olduğu mısralar:

Bu dünyanın varlığına yok deyip de ağlama
Gir kanâat evine nâdâna minnet eyleme

* *

Lâf bilersen söyle ibret alsınlar
Lâf bilmezsen sorut insan sansınlar.

* *

Akıl bir gemi, fikir dümeni
Kullandır kendini göreyim seni.

* *

Çekersem bıçağımı, akıtırım kanını
Bir mertlik uğruna feda ettim canımı.

* *

Meşhur bıçakçı Salih Özkılıç ise:

Etme bulursun dünyada
Doğru yoldan ayrılma

* *

Dil bir kulak iki
Bir söyle dinle iki

* *

Ehli irfan meclisinde eyle kesbi mârifet
Câhile yar olma, nâdân olursun âkibet.

Afyon bıçakçılığında keçe kullanmamak âdeti:

Afyon'da bıçak imalinde göze çarpan noktalarından bir tanesi de keçe kullanmayışlarıdır. Yukarıda söylendiği gibi keçe ile bıçağın üzerini parlatmaktan ziyade, dalga vurma metotları ile bıçak üzeri güzelleştirilir. İşlem sonunda hafif bir zımpara sürmek suretiyle parlatılır. Satışa arz edilir.

İsmail Ubuz'un bıçaklar üzerine yazdığı şiirler:

Tesbih imâmı mercandan
Âbuhayat içtim fincandan
Neyleyim başka bıçağı
Vazgeçerim ben bu candan.

* *

Hançerin neşteri ucu çiğerde
Günden güne artıyor, sevdâyı serde
Düştüm gurbet elde bir derde
Ya habib, ya garip
Sar yaremi garip garip.

Afyon'da halen 5 bıçakçı dükkânı vardır. Bu bıçakçılar müşterinin vermiş olduğu işleri kabul ederek, kendi dükkânlarında imal edip, satışa arz ederler. Ayrıca bir imalathaneleri yoktur. Evde bıçak imaline pek ras-

lanmaz. Burada yapılan kama ve saldırmalar gerek şekil ve boyut, gerekse kullanma yönünden ayrı ayrıdır.

Teke bıçakları: 50-100 cm.

Saldırmalar : 40-50 cm. olur.

Teke bıçaklarının sırt kısmı ve dış bükey (muhaddep) dir. Bu bıçak insan öldürmekten ziyade sırt kısmı ile dayak atmak için kullanılır. Esas suç aleti kamadır.

Büyük boy kama : 50-60 cm.

Küçük boy kama : 15-30 cm. olur.

Bu havalide seyyar bıçakçılara pek az raslanmıştır. Yukarda zikrettiğimiz teke bıçakları eskiden Afyon'da yapıldığı gibi Edremit'de de yapıldı.

BALIKESİR BIÇAKCILIĞI

Bıçakçı ustası Mustafa Ehlidil'in anlattığına göre, Balıkesir'e bıçakcılığı getiren, pederi *Ahmet Şevki* 93 harbinde Ankara'nın Beypazarından on sekiz yaşlarında bu vilâyete gelip yerleşmiştir. Burada *Girit'li* bıçakçı *Hasan Usta* namında birinin yanında çıraklık etmiştir. 57 sene bu meslekte çalışarak sanatını ilerletmiş, bu arada kendi oğlu *Mustafa Ehlidil* ile birlikte birkaç kalfa yetiştirmiştir. Bu kalfalar şimdi dağılmış vaziyettedir.

Balıkesir'de halihazırda 4 bıçakçı ustası ve iki tane de de bıçakçı dükkânı vardır. Bugünkü durumda bıçakçı ustaları Mustafa Ehlidil ve Ali Menekşe'dir. Geriye kalan iki bıçakçı Recep Bakırtaş ve Cemil Usta bugün için sanatı terketmiş vaziyettedirler. Mustafa Ehlidil'in dükkânı Paşa Camii civarındadır. Halen yapılan bıçaklar daha ziyade mutfak bıçağı sebze bıçağı, ekmek bıçağı ve kasap bıçaklarıdır.

Mustafa Ehlidil'in bıçaklar üzerine yazdığı kıt'a ve beyitler:

Nefsime mahsus yapıldı
Kimseye âit değil
Talip olman nafile
Bahşeylemem zâit değil.

Yaklaşma yanıma
Kulaklarım sağırdir,
Bıçağımla vurursam
Hayvan gibi anırtır.

İmâlinin sebebi neden
Düşmandan muhafazai beden

Ele geçtikce bu nâciz eserim
Şüphesiz bende hatırdan geçerim.

Nişan almadan çekme tetiği
Saçmalarım açar gediği.

Bıçakçılığa rağbet: Eskiden bıçağa fazla rağbet, efelik, kahramanlık ve cesaretin bir timsali olmak üzere kabul edilmesinden ve bunun an'ane halini almasından ileri gelmekteydi. Hamilinin erkekliği belindeki bıçağı veya tabancası ile ölçülürdü. Umumiyetle koltuk bıçağı denilen büyük bıçaklar, pala namı ile anılan koca saldırmalar taşınırdı. Bu bıçakların kaldırılması üzerine eskiden de kullanılan mutfak bıçağı, sofrâ bıçağı, ekmek bıçağı, kasap bıçağı ve günlük hayatımızda zaruri ihtiyaç olan çeşitleri yapılmaktadır.

Balıkesir'de gerek Mustafa Ehlidil'in ve gerekse Ali Menekşe'nin daha ziyade yaptıkları bıçaklar yukarda zikredilen bıçaklardır. Bu arada çakıcılıkla pek meşgul olmazlar. Çakılar bazı sofrâ bıçakları, komposto bıçakları ve saire bıçakları seyyar bıçakçılar vasıtasıyla Bursa'dan getirerek satarlar.

ANKARA BIÇAKCILIĞI

Ankara'ya bıçakçılık, bıçakçı ustası *İsmail Böcek'in* anlattığına göre *Edremit* ve *Yatağan'dan* gelmiştir. Bugün için Ankara'da bıçakçılık sanayi yok denecek derecededir. Ekseriyetle seyyar bıçakçılar, kendi arabaları ile çeşitli tip Bursa, Yatağan, Tosya, G. Antep ve Maraş gibi bıçakcılığı ile meşhur vilâyetlerin bıçaklarını satın alarak Ankara'nın çeşitli semtlerinde satışa arzederler. Seyyar satıcıların umumiyetle sattığı, çakılar ve ekmek bıçaklarıdır. Yerli bıçakçılar ise; Yemenici bıçağı, kunduracı bıçağı, sa-

raç teberleri, av bıçakları, kebab bıçakları, pastırma el bıçakları, kasap satırları ve bu bıçakları bilemek için de masad yaparlar. Sipariş verildiğinde istenilen tip bıçaklarda yapılır. Ankara'da halihazırda üç bıçakçı dükkanı vardır. Bu bıçakçılar Balgat, Ulucanlar sokağı ve Saraçlar çarşısında yerleşmişlerdir.

Hayatta olan ve olmayan meşhur bıçakçı ustaları:

- Kılıçcı Hacı Mustafa (vefat etti)
- Yanku (Rum) (vefat etti)
- Anastas (Rum) (vefat etti)
- Remzi Usta (vefat etti)
- Osman Usta (vefat etti)
- Mutafa Özgül (vefat etti)
- İsmail Kılıçlı (hayatta)
- İsmail Böcek (hayatta)
- Mahmut Usta (hayatta)

Meşhur bıçakçı ustası, İsmail Böcek'in anlattığına göre bıçağa en iyi suyun merkep belvesinde verildiğini ve bu çeşit su vermeyi Hıristiyanların tatbik ettiğini ilâve etmiştir. Fakat bizim dinimiz ve geleneklerimiz, kurbanlarımızı ve gerekse çeşitli yiyeceklerimizi bu çeşit su verilmiş bıçakla kesmeye müsaade etmez. Yine bu sanatkâra göre kesici aletlere kurşunun içinde su verildiği takdirde daha sıhhatli bir netice elde diliyor.

SÜRMENE BIÇAKCILIĞI

Bu vilâyette, diğer bıçakçılık sanatı ile meşhur olan vilâyetlerin aksine olarak

dükânda çalışma olmayıp, imalathane olan bıçakçı evleri vardır. Bu evlerin sayısı bıçakçı *Ergün Bakı*'nin tahminine göre 250 adettir. Burada su verme işlemi Yunus balığının içinde yapılır. Sürmene'de bıçakçılık meşhur olduğu nisbette kullanmış oldukları ağıtlarda kendileri tarafından yapılmaktadır. Misal olarak motor (zımpara taşı) kullanmazlar, (Şek: 17) de görüldüğü üzere karşılıklı iki çatal ağaç üzerinde, bileği taşının ortasından bir ağaçtan mil geçirmek suretiyle çatallar üzerine taşı yerleştirirler.

Sürmene'de meşhur bıçakçı ustaları:

- 1- Mustafa İspir
- 2- Hacı Türen
- 3- Süleyman Usta
- 4- Hasan Sönmez
- 5- Hasan Temelli
- 6- Necati Karali
- 7 Sülezman Rıza

Bu ustalar bıçakların üzerine ekseriya (Bırakma beni korurum seni) ibaresini yazarlar. Bıçakçı evlerinin bulunduğu yer Soğuk su mahallesidir. Sürmene'nin kendine mahsus hususiyetlerinden biri de kınlarının imalidir.

Kınlar kızıl ağaçtan yapılır. İçerisi çift veya üç bıçak girecek şekilde oyulur ve üzeri ruğanla kaplanır. Yazıtı ise mühre ile kazalanırlar. Helezoni biçimli dondurma sapları yaparlar.

MEHMET ZEKİ ORAL

(1901-1962)

Osman AKSOY

Ankara Etnografya Müzesi Asistanı

3-Ekim-1962 tarihinde Milli Eğitim âilesi kıymetli bir **uzvunu** kaybetmiş bulunmaktadır. Daha çok faydalı olabileceği bir yaşta kalb kiyafetsizliğinden aramızdan ebediyen ayrılmıştır.

Mehmet Zeki Oral, 1901 (1317 H.) tarihinde Sinob'un Boyabat kazasına bağlı Nefsicuma köyünde dünyaya gelmiştir. Babası Hafız Yusuf efendi, Nefsicuma köyü eşrafından olup lâkaplarına İmamoğulları denmektedir. Dedesi Ali efendi de Fakih nâmıyla meşhur imiş.

Mehmet Zeki Oral annesinin ve babasının arzuları üzerine daha yedi yaşında iken Kuran-ı kerim alfabesi okumaya başlamıştır. 1326 H. tarihinde Asarcıkta açılan iptidai mektebinde tahsile başlamış ve üç sene sonra şahadetname almıştır. 1330 senesinde Boyabat rüştiyesine başlamıştır. Rüşdiye ikinci sınıfından tastikname alarak 1332 de imtihanla Kastamonu muallim mektebine girmiştir. Muallim mektebinde derhal çalışkanlığı ile temayüz etmiştir. Hatta aynı sınıfdan olan iki Mehmetle hocası sık sık ismini karıştırdığından buna hocası: "Mehmet senin bu tembelle Mehmetler arasında bir imtiyazın olmalı, onun için sana "Zeki" mahlâsını veriyorum demiştir". Bundan evvel sadece Mehmet olarak geçen ismi bundan sonra Mehmet Zeki olmuştur.

Mehmet Zeki Oral, Muallim mektebini 1920 senesinde aliyülâlâ-pekiyi derece ile ikmal etmiştir. Kastamonu muallim mektebini bitirince Boyabat'ın Cuma Köyü İlk Okuluna 300 kuruş maaşla muallim olmuştur. 1-2-1339 senesinde Boyabat merkez mek-

tebi baş muallimliğine, 17-9-1925 tarihinde de Ayancık merkez mektebi baş muallimliğine ve yatı mektebi müdürlüğüne, 1928 senesinde de Boyabat merkez baş öğretmenliğine ve aynı zamanda maarif memurluğuna getirilmiştir. 16-3-1931 Tokat vilâyeti İlk tedrisat müfettişliğine, 1941 de de Konya Müzesi müdürlüğüne nakil ve tayin olunmuştur. 1954 de Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü arşiv şefliğine en son olarak da yani 31-10-1957 de Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşiv ve Neşriyat Müdürlüğüne tayin edilmiştir.

Aşağıda yazılan kitap ve makalelerinin tetkikinde de anlaşılacağı üzere M. Zeki Oral öğretmenliği, İlk tedrisat müfettişliği, Konya müzesi müdürlüğü ile Müzeler arşiv şefliği ve Vakıflar Arşiv ve Neşriyat müdürlüğü zamanlarında hiç boş durmamış, bir çok yerler gezmiş ve pek çok kitaplar okuyarak memleket ve millet için faydalı olmaya çalışmıştır. Bilhassa İlk tedrisat müfettişi iken gittiği köy ve kasabalarda Halkbilgisi, Halk edebiyatı: geniş mânasiyle Türk kültürü ile ilgili bir çok bilgileri günün birinde unutulup kaybolmasından endişe ederek derlemiştir.

Bunlar arasında bilhassa tarihi eserlerimizi, kitabeleri, tarihi mezar taşlarını, halk elindeki vakfiye, berat, ferman gibi vesikaların ekseriye kıymet bilmez ellerde kaldığını, harici tesirlerle ve bazen hasis menfaatlara kurban olarak birer birer ortadan kaybolduklarını görerek milli tarihimizden birer sahife olan bu orijinal eserleri kurtarmak ve neşretmek gibi büyük hizmetlerde bulun-

muştur. Bu arada Niğde Müzesini kurmuştur. Akpınar mecmuasında yayınlanan "Niğde tarihi tetkikleri" muhitte büyük tesir uyardırmıştır. Bundan sonraki tarihi yazılar İslâm ansiklopedisi cilt 5 S. 715, İbni Bibi Muh-tasarı tercümesi sahife 280, Osmanlı Devleti Teşkilâtına methal sahife 206, Anatolia cilt 1. S. 23, 49, Türk Tarih Kurumu Bel-leteni cilt 8 sahife 755, 781, İlâhiyet Fakül-tesi Dergisi 1955. III-IV mehzaz olarak alın-mıştır.

Eserleri

Telif Eserleri:

- 1- *Niğde de Hüdâvent Hâtun Türbesi*, Niğ-de Halkevi neşriyatından.
- 2- *Tokatlı Aşık Nuri*, hayatı ve şiirleri. Niğ-de Halkevi neşriyatından.
- 3- *İlk Okullarda Sosyal işçimenlikler*, Niğ-de Maarif Md. neşriyatı Niğde İlba-sımevi.
- 4- *Nisan taşı -Konya- Müzesindeki İlbâni devri*, eserlerinden T. T. K. mat. 1954
- 5- *Anadoluda Türk İslâm Kitabeleri*. T. Ta-rih K. yayınlarından.
- 6- *Orta Köylü Aşık Tabiri, hayatı ve eserleri*. Yeni Matbaa Ankara 1955.

Basılmamış Eserleri:

- 1- *Pazarören Tarihi* (Müzeler Umum Mü-dürlüğünce satın alınmıştır.)
- 2- *Konya Kitabeleri*.
- 3- *Niğde Kitabeleri*.
- 4- *Niğdeli Aşıklar ve Şairler antolojisi*.
- 5- *Anadoluda Türk-İslâm kitabeleri. II*
- 6- *Aksaray tarihi ve tarihi eserleri*.
- 7- *Mubatabat*.
- 8- *Anadolu Minberleri*: (Doktor, asistan Ha-lûk Karamağaralı ile birlikte hazırlan-maktadır.)

Dergilerde neşredilen makaleleri şunlardır.

Akpınar mecmuasında:

- 1- *Tokatlı Aşık Nuri, hayatı, edebi şah-siyeti eserleri* sayı: 1,2.
- 2- *Niğde tarihi: Niğdenin geçirdiği tarihi sa-fahât, tarihi eserleri, kitâbeleri, Ulemâ ve*

- şurâsı hakkında*, sayı (2-20), (21-31), 34, 39, (41-43) 48, (49-50), 52, 53.
- 3- *Gözler: Halk edebiyatında gözlere dair yazılmış şiirleri ihtiva eder.* sayı: 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8.
- 4- *Niğdeli Zâti, hayatı ve eserleri*. Sayı: 4, 12, 13, 14.
- 5- *Hacının payı (Şiir)* sayı: 7.
- 6- *Üç Kapılı'dan Erciyes*. Sayı: 8.
- 7- *Maniler* Sayı: 10
- 8- *Yurt araştırmaları* Sayı: 11.
- 9- *Kemâli Ümmi'nin bir ağıdı* sayı: 12
- 10- *Kemâli Ümmi Divanı* sayı: 14, 15.
- 11- *Kemâli Ümmi'nin bir behâriyesi* sayı: 16.
- 12- *Köylerde Gençler kurulu* sayı: 17.
- 13- *Kara koyunun suya inmesi*. Sayı: 18, 19.
- 14- *Aşık Gülşeni* sayı: 20-22.
- 15- *Bir anıt daha kuruluyor* sayı: 20-22.
- 16- *Zehirli gazlar* sayı: 20-22.
- 17- *Niğde köylerinde kalkınma hareketleri sa-yı: 27-31.*
- 18- *Niğde şer'i mahkeme sicilleri* sayı: 37.
- 19- *Gönkler arasında* sayı: 37, 40.
- 20- *Niğde gazetesinin 1939 senesine ait nushalarında köy kalkınması hakkın-da bir seri makale yazmıştır.*)

Anıt Dergisinde çıkan yazıları:

- 1- *Kitap kitabeleri (Eski yazarlardaki va-kıf, hattat ketebeleleri ve tarihi kayıtlar.)* sayı: 1, 2, 9, 13, 14.
- 2- *Konya da târihi mezar taşları* sayı: 1, 2, 3, 6, 10, 14, 16.
- 3- *Konya da Hurrem Paşa türbesi* sayı: 2.
- 4- *Konya da Murat Paşa kızı türbesi* sayı:4.
- 5- *Karaman tarihçesi* sayı: 4, 5.
- 6- *Konyada Ebu İshak kâzîmmi türbesi* sayı: 7, 8.
- 7- *Konya da Hasan Paşa türbesi*. Sayı: 8, 9, 10, 11, 13.
- 8- *Merhum Üstat Ahmet Tevfik beyin mek-tubu* sayı: 9.
- 9- *Kubatabat bulundu* sayı: 10.
- 10- *Şifai ile Selvihan hikâyesi* sayı: 12.
- 11- *Konya da Kara Arslan türbesi* sayı: 14.
- 12- *Karamanda Sad'eddin Ali mescidi ve tür-besi* sayı: 15.
- 13- *Selçuk Devrinden kalma iki sened* sayı: 16, 17, 18, 19.

- 14- *Karamanoğlu Ali Beye ait bir kitabe ve bir tarihi fıkra* sayı: 18.
 15- *Konya da Mehmet Ağa çeşmesi* sayı: 19.
 16- *Ereğlide Mustafa Bey türbesi* sayı: 19.
 17- *İsaviye ve Pisidyada bir seyahat* Bozkır, Seydişehir, Beyşehir, Karaağaç, Yalvaç, Afyonkarahisar hakkında sayı: (20-21), 22-23).

Bu Dergide (*Mehmet Yusufoglu*) (imzasiyle neşredilmiş yazıları:

- 1- *Selçuk Devrine ait bir Kur'an rablesi*. Sayı: 1
 2- *Konya Müzesinde gümüş kapı* sayı: 2.
 3- *Konya da Mehmet Bey türbesi* sayı: 2.
 4- *Konya Müzesindeki şer'îye sicillerinde Türkçe kişi adları* sayı: 3, 4, 6.
 5- *Hemdi Hâtun vakfiyesi* sayı: 3.
 6- *Akşehir tarihine bir bakış* sayı: 4.
 7- *Meydâni Ahmet Bey mescidi ve vakfiyesi* sayı: 5.
 8- *Karamanda mukataat müfettişi Adnan Çelebi* sayı: 8.
 9- *İki vesika bir dilek* sayı: 8.
 10- *Konya darüşşifâları* sayı: 9, 19.
 11- *Hal tercümelere; Mehmet Rubi Dede* sayı: 13
 12- *Selçuk devri yemeklerinden Herise ve Tutmaç* sayı: 16.
 13- *287 yıl önceki Konya esnafı* sayı: 17.
 14- *Anadoluda kurulmuş Türk devletleri listesi* sayı: 19.
 15- *Selçuk devri ekmecek adları* sayı: 18.

Bu Dergide (*Anıt*) imzasiyle neşredilen yazıları:

- 1- *Gayemize uygun yazılardan özetler* sayı: 2, 3, 7, 8, 14.
 2- *Yeni yapılan eserler* sayı: 4-7.
 3- *Dostlar ne dedi, biz ne istiyoruz* sayı: 6.
 4- *Turizm haberleri* sayı: 9.
 5- *Hal tercümelere: Müessir Hadimli Hoca Mehmet Vehbi* sayı: 11.

Yine Anıt Dergisinde (*Dernek başkanı*) imzasiyle çıkan yazılar:

- 1- *Dergiyi çıkarırken* sayı: 1
 2- *Dernek haberleri* sayı: 2, 5.
 3- *Konya'ya bir seyahat*: (Ahmet Tevfik Beyin gayri matbu bir eseri.)
 4- *İkinci yıla girerken* sayı: 13

Ankara Üniversitesi İlahiyet Fakültesi dergisinde çıkan yazıları:

- 1- *Kubâtabât nasıl bulundu* sayı: (2-3) 1943
 2- *Abi Ahmet Nebcivani vakfiyesi* sayı:
 3- *Konya Alâeddin Camii ve türbeleri kitabelerinde adları yazılı hükümdar, Ümera ve hayır sahipleri*. Sayı: (1-4) 1956
 4- *Konya da Sırçalı Medrese* sayı:

Ankara Üniversitesi İlahiyet Fakültesi Türk ve İslâm sanatları Enstitüsü yıllığında neşrolunan yazıları:

- 1- *Konya da Alâeddin Camii ve türbeleri* sayı: 1
 2- *Nakkaş Mahmut* sayı: 2

Türk Dil Kurumu Dergisinde çıkan yazısı:

- 1- *Tenkide cevap* sayı: 58

Türk Dil Kurumu Belleteninde çıkan yazıları:

- 1- *Kubadâbat çinileri* sayı: 66
 2- *Kayseri de Kubâdiye sarayları* sayı: 68
 3- *Konya da yatağan mirsel vakfiseyi* sayı: 72
 4- *Kvaddar Oğulları* sayı: 73
 5- *IV. Kılıç Arslan kız Sultan Hatun senedi* sayı: 75
 6- *Durağan ve Bafra'da iki türbe* sayı: 79
 7- *Karaman'da Hoca Mehmet Câmii darülbuffası* sayı: 90
 8- *Burdur etüd kitablığında yazma kitapların vakıf, hattat ketebeleleri ve tarihi kayıtları* sayı: 94
 9- *Beyşehir de Eşref Oğlu Camii kandili* sayı:

Türk Tarih Kurumu Kongre zabıtalalarında çıkan yazıları:

- 1- *III. Türk Tarih Kongresi zabıtları* 1943. Malatya kitabeleri ve Tarihi.
 2- *IV. Türk Tarih Kurumu Kongresi* 1948 zabıtları. Turgut Oğulları.
 3- *V. Türk Tarih Kongresi* 1955 zabıtları. Emir Çobanoğlu Timurtaş dev. eser.

Türk Etnoğrafya Dergisi:

- 1- *Selçuk devri yemekleri*. Sayı: 1
 2- *Selçuk devri yemekleri*. Sayı: 2
 3- *Karamanoğulları zamanında bir sınır ibtilâfı* sayı: 2

- 4- *Köylerde gençler derneği ve Ahiliğin devamı*
sayı: 3
5- *Fatih ve İstanbul'un yıllık dergisi: Balaban*
Paşa buyruktusu sayı: 7-12

İstanbul Enstitüsü mecmuası:

- 1- *İstanbul destanları* sayı: 4
2- *Yusuf Hakiki Baba* sayı:

Türk Yurdu mecmuası:

- 1- *Karamanoğlu II. Mehmed'in neşredilmemiş*
sikkeleri sayı: 4 (237)
2- *Şair Behçet Keşfi* sayı: 239
3- *Tarihde hileli yeminler* sayı: 242
4- *Orduda Eğitim Tarihi C. 2* sayı: 5

Vakıflar Dergisi:

- 1- *Fatih Sultan Mehmed'in Gevale kalesi ile*
Karaman ellerinin fethi sayı: 4

- 2- *Turgut Oğulları Eserleri, Vakfiyeleri* sayı:3
Zafer Gazetesi:

- 1- *Konyanın geçirdiği tarihi safahât. I*
2- *Konyanın geçirdiği tarihi safahât. II*
3- *Aksaraylı Kerim Üddin Mahmut bin Meh-*
medin mezar taşı 15 Temmuz 1958

Konya Dergisi:

- 1- *Aşık Beyti* sayı: 48
2- *Maderi Mevlâna Mümine Hâtun Camii*
ve türbesi sayı: 53-56
3- *Şer'îye mahkeme sicilleri* sayı: 83
4- *Konyanın Tarihi Eserleri ve bu günkü du-*
rumları sayı: 84-85
5- *Tarihin karanlıklarını aydınlatan iki ve-*
sika sayı: 122
6- *Tarihin karanlıklarını aydınlatan iki ve-*
sika sayı: 123-124.

TÜRK SAN'ATI TARİHİ ARAŞTIRMA VE İNCELEMELERİ I.

Türk San'atı Târihi araştırma ve incelemeleri: I İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi Türk San'atı Târihi Enstitüsü Yayınları: I Berksoy Matbaası İstanbul 1963: 20 x 27,5 sm. ölçüsünde, 789 sayfa hacmindeki bu oldukça büyük mecmua İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi yayınlarının 23. sü olup 1000 nüsha olarak basılmıştır ve Akademi'nin Türk San'atı Târihi Enstitüsü yayınlarının ilkinin teşkil etmektedir. Akademinin muhtelif bölümlerinden 24 öğretmenin asli üye oldukları bu Enstitü yakın zamanlarda kaybettiğimiz üstat Rıfki Melûl Meriç'in kurduğu, Müdürlüğünü deruhte ettiği ve ilk neşriyatı olan bu eserle tam hüviyetini ortaya koyan bir teşekküldür. Rıfki Melûl Meriç iyi bir Edebiyat Hocası, titiz bir şair mükemmel bir araştırmacı ve sanat tarihçisi idi. Bilhassa son yıllarda tam manasile olgunlaşmış ve bütün gücünü büyük bir aşk ile san'at ve san'at tarihçiliğine harcamaya başlamıştı. Bu konu üzerinde üyesi bulunduğu Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nda sarfettiği gayreti yakinen herkes bilmekte ve takdir etmektedir. Fazla delile ne hacet işte Akademi'de kurduğu Enstitü'nün eseri önümüzde.

1 Sayfalık ön sözde Türk San'atı Tarihi Enstitüsü'nün çeşitli alanlardaki araştırma ve incelemelerinin yayınlanması konusu ve akademik neşriyatın lüzumu üzerinde durulmakta ve meydana getirilen esere dayanılarak iddialara girilmektedir. Üstad Rıfki Melûl Meriç'in vefatı çok büyük bir talihsizliğe mâruz kalan Enstitü bu isteklerini yarı yarıya tahakkuk ettirebilirse kendisini muvaffak ve mutlu addetmelidir. En büyük

temennimiz de bu muvaffakiyete ve mutluluğa ulaşmasıdır.

İlk yazı tanınmış İslâm tarihçisi Louis Massignon'dan Burhan Toprak'ın tercüme ettiği 12 sayfalık "İslâm San'atlarının Felsefesi"dir. 1920 de College de France'da ders olarak verilen bu inceleme bir sene sonra Syria mecmuasında yayınlanmıştı. Bu ağır ve çetin mevzu ancak Louis Massignon gibi İslâm tarihini, tefekkürünü ve sanatını çok iyi bilen bir âlim tarafından yazılabilirdi. Kur'anı, Hadis ilmini, tasavvufu da nazarı itibare olarak ancak bu suretle şekillerin üstüne çıkabilen İslâm San'atının felsefesi bu kuvvetli bilgilerin, inanışların ve doktrinlerin derinliğinde işlenmiştir. Burhan Toprak, bilgisi, tecrübesi ve diğer çeşitli meziyetlerle bu ağır konuyu dilimize çok iyi nakletmiştir.

Müteâkip yazı, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi San'at Tarihi Profesörü Dr. Oktay Aslanapa'nın 40 resim ve 5 plânı ihtiva eden 8 sayfalık "Fâtih Devri Âbideleri" dir. Ekrem Hakkı Ayverdi'nin İstanbul Fâtih Derneği neşriyatının 11 cisini teşkil eden "Fâtih Devri Mimârisi" adlı, büyük çapta 512 sayfalık kelimenin tam manasile nefis, bol fotoğraf, plân, kroki ve rölöveli eseri varken bir mecmua içinde olsa dahi bu konu tekrar ele alınmamalı idi. Dr. Aslanapa da bunu böyle düşünmüş fakat çok câzip ve zengin bir mevzu olması bakımından vazgeçmemiş olmalıdır. Nitekim bunu hemen ilk sayfanın 1 No.lı hâşiyesinde Ayverdi'nin eserinden bahsederek açıklıyor ve bu eseri haklı olarak medhediyor. Fâtih 30 yıl devam eden saltanatında müteaddit şehirlerde 750

muhtelif âbide meydana getirmiştirki bu-mühim bir yekûndur. Aynı zamanda Bursa ve Edirne de gelişen ilk Osmanlı âbideleriyle İstanbul'daki Bayazıt Câmii arasında bir köprüdür. İşte bu yazıda İstanbul, Bursa, Edirne ve diğer bir çok şehirlerdeki âbideler üzerinde ayrı ayrı durularak bu tez kuvvetlendirilmekte ve Fâtih devri ânıtlarının ehemmiyeti belirtilmektedir.

Üçüncü yazı Mecmuanın en önemli araştırmalarındandır. Doçent Dr. Semavi Eyice "İstanbul Minareleri" adlı 53 sayfalık etüdünde İstanbul minarelerini müstakil bir konu halinde incelemektedir. Yerli ve yabancı bütün kaynaklara tam mânasile hâkim olarak ele alınmış bu araştırmaya 1 gravür, 5 plân, 8 desen ve 160 da resim eklenmiştir. Bunlar en karakteristik, en tipik minâreler arasından seçilmiştir. Semavi Eyice ön sözde uzun senelerden beri devam eden bu çalışmalara başlayışını şöyle ifade ediyor: "Bu çalışmalarda gâye, etraflı tetkiklere mazhar olan Mısır Mağrip ve İran minârelerinin yanı sıra Türk-Osmanlı minarelerinin de ehemmiyetli bir mevkie sâhip olduklarını belirtmekti." Bu gâye ile başlayan araştırma ön sözden sonra giriş kısmında Türk-Osmanlı minâresinin parçaları üstünde duruyor ve minâre kısımlarını aşağıdan yukarıya doğru 1-kürsü, 2- Pabuç, 3- Gövde, 4- Şerefe, 5- Petek, 6- Külah, 7- Âlem diye sıralayarak her birinin yerini ve minâre bünyesindeki rolünü ve mevkini işaret ediyor. I. kısımda Fetih'ten Sinan devrine kadar 5 büyük Câmî, 8 orta büyüklükte Câmî ve 11 mescidin, II. kısımda Mimar Sinandan Lâle Devrine kadar 7 büyük Câmî, 11 orta büyüklükte Câmî ve 13 mescitin, III. kısımda ise Lâle Devrinden günümüze kadar 14 büyük Câmî, 29 orta büyüklükte Câmî ve 31 mescitin. minâreleri ayrı ayrı ele alınarak inceleniyor. Böylece 129 câmî ve mescitin minareleri üzerinde titiz bir şekilde durularak Türk-Osmanlı minârelerinin diğer İslâm Devletleri minâreleri yanında önemli bir hususiyete ve mevkie sâhip oldukları tezi iddia ve isbat ediliyor.

Müteâkip yazı Yük. Mimar Muallim Feridun Akozan'ın "Türk han ve kervansa-

rayları" adlı 25 plân ve 56 resmi ihtiva eden 5 sayfalık etüdüdür. Modern, konforlu ve süratli nakil vasıtalarının çoğalmasından sonra artık fonksiyonları kalmıyan veya bu fonksiyonları yeni yol, vâsita ve yapı tekniğine uygun olarak yapılmış tesislere devreden ve sayıları çeşitli sebeplerle gün geçtikçe azalan Türk-Osmanlı han ve kervansarayları üzerinde durulması gereken çok mühim bir konudur. Feridun Akozan bunları üç tipe ayırarak mütalaa etmektedir. Birinci tip, seyahat yolları üzerinde bulunan kare veya dikdörtken şeklinde tek bir mahalden ibaret hanlar, ikinci tip yine seyahat yolları üzerinde bulunan, yolcuların ve hayvanların gecelemleri için yapılmış çeşitli teferruat ve bir çok mahalleri ihtiva eden hanlar, üçüncü tip ise şehir içi han ve kervansarayları olarak ele alınmakta ve incelenmektedir. Gerek birinci ve ikinci tip ve gerekse büyük şehir içlerinde olduklarından ve bugünkü iktisadî ve sosyal bünyeye uygun fonksiyonları ifa etmesini bilmiş olduğundan iyi muhafaza edilmiş üçüncü tip hanlar üzerinde daha esaslı ve detaylı olarak durulabilirdi. Plânlar ve resimler esas teşkil etmekle beraber metne fazla önem verilmemiş ve bu yüzden kanaatimizce inceleme kifayetsiz bir hal arz etmiştir.

Beşinci yazı Yüksek Mimar Behçet Ünsal'ın Topkapı Sarayı Arşivinde bulunan mimari plânlar hakkındadır. 20 plânın foto kopyası birlikte 26 sayfa tutan bu araştırma şimdiki kadar ele alınan bir kaç örneğinin en mükemmelidir. Han, hamam, türbe, mektep, konak, köprü ve çeşme gibi mutelif eserlere ait 21 plânın kısa listesi hazırlanmış ve bunlardan 16 sıının fotokopisi üzerinden açıklanması yapılmıştır.

Müteâkip yazı yakın zamanlarda gaybettığımız yeri doldurulmaz tecrübeli ve kıymetli meslek adamı, âlim, hoca, iyi bir insan gibi çeşitli vasıfları bulunan rahmetli Y. M. Ali Saim Ülgen'in "İnegöl'ün Kurşunlu Âbideleri" adlı 15 resim, 4 kesit, 2 plân ve 2 cephe desenini ihtiva eden 3 sayfalık kısa yazıdır. Ali Saim Ülgen'in ilmi ve mesleki değeri olan eserlerinin ve restorasyonunu yap-

tığı anıtlarının sayısı pek çoktur. Rahmetli tam manasile restoratör ve âlim bir mimar idi. Bu vesile ile kendisini rahmetle anmayı bir borç biliriz. Ali Saim Ülgen bu kısa yazısında İnegöl ovasındaki Kurşunlu kasabasının merkezindeki tuğla minâreli Câmî ile Orta Köydeki kervansaraydan bahsetmekte ve şimdiye kadar hiç tetkik edilmemiş bu iki 14 cü yüz yıl sonu eserini tanıtmaktadır.

Yedinci yazı Topkapı Sarayı Müzesi yüksek Mimarlarından Selma Emler'in "Topkapı Sarayı Restorasyon Çalışmaları" dır. 17 sayfalık bu yazıya 122 resim, 4 plân fotokopisi, 4 kesit fotokopisi, 3 sayfa kitabe fotokopisi, 2 panoramik resim ve 1 büyük plân eklenerek zenginleştirilmiştir. Yazı Sarayın kuruluşu, Topkapı Sarayının Harem Dairesi, III. Selim zemin kat odası, III. Selim dua odası, Mihrîşah Sultan Sofası, Mihrîşah Valide Sultan odası, dış cepheler ve Arşiv çalışmaları bölümlerini ihtiva etmektedir. Senelerdenberi Topkapı Sarayı Müzesi müstemlâtının tâmir ve restorasyonunda büyük gayretler sarfeden Y. M. Selma Emler'in bu yazısı başardığı işlerin aynası mahiyetindedir. Bu çalışmalarda en büyük pay Harem dâiresine düştüğünden yazıda da yine Harem Dairesi ön plânda tutulmuştur. Resimler üzerinde bu dâirenin bütün detaylarını görmek mümkündür. Selma Emler binalar üzerinde yaptığı incelemelerle iktifa etmemiş etüdünü arşiv çalışmalarile ve manzum kitabe metinlerle zenginleştirmiştir.

Müteâkip yazı Sedat H. Eldem'in "Bursada Şahadet Camii konusunda bir araştırma" adlı 3 sayfalık bir incelemesidir. 5 resim, 1 plân, 2 kesit ve 4 cephe restütüsyonunu ihtiva etmektedir. İlk Osmanlı devri eserlerinden olan bu 9 kubbeli ve kalın minâreli câmî büyük zelzelede harap olmuş ve 1892 de Vali Mehmet Celâlettin Paşa tarafından tâmir ettirilmiştir. Sedat H. Eldem'in özel bir mimârî hususiyet arzeden bu eser hakkındaki incelemesi kısa olmakla beraber etraflı ve özlüdür.

Dokuzuncu yazı çok orijinal bir araştırmadır. Mustafa Cezar'ın "Osmanlı Devrinde İstanbul Yapılarında Tahribât Yapan

Yangınlar ve Tabii Âfetler" adlı 65 sayfalık etüdüne 37 resim, 2 sayfa metin fotokopisi, 1 büyük plân fotokopisi ve 5 sayfa indeks eklenmiştir. Yüzyıllar boyunca başta yangın olmak üzere zelzele, sel ve fırtına gibi tabii âfetlerin anıtlarımıza verdiği zarar tahmin edilemeyecek kadar büyüktür. Araştırmacı baştafta "Yangınların İstanbul binalarını mütemadiyen yiyen bir belâ şekline bürünmesinin çeşitli sebepleri meyanında en başta geleni ahşap inşaatın esas tutulmasıdır. Câmî, medrese, hamam gibi binalar hariç evler, konaklar, saraylar, bazı mescitler hatta bir kısım hanlar bile ahşap yapılmıştır. Yangınlar ve tabii âfetler İstanbul'un binlerce yapısını yalnızca silip süpürmekle kalmamış, bugün mevcut olan sanat eserlerimizin pek çoklarının ilk şekillerini değiştirmeye de sebep olmuştur." demektedir. Araştırma şu kısımları ihtiva etmektedir. Fâtih Mehmet ve İkinci Bayezit zamanındaki yangınlar, Yavuz Sultan Selim zamanındaki yangınlar, Kanuni Süleyman zamanı 1569 yangını, 1574 de Topkapı Sarayında yangın, 1588 ve 1590 yangınları, 1591 ve 1592 yangınları, 1606 yangını, 1627 de Yeniköyde yangın, 1633 büyük yangını, 1640 yangını, 1645 yangını, 1652 ve 1653 yangınları, 1660 büyük İstanbul ve Galata yangınları, 1665 Topkapı Sarayı yangını, 1673, 1677, 1679, 1680 ve 1681 yıllarındaki küçük yangınlar, 1683 senesindeki yangınlar, 1687 ve 1688 senelerindeki yangınlar, 1690 Eyüp yangını, 1691 Mısır Çarşısı yangını, 1693 senesindeki yangınlar, 1695, 1696, 1698 ve 1701 yıllarındaki yangınlar, 1703 ve 1706 yıllarındaki yangınlar, 1707 ve 1708 yangınları, 1715 Galata ve İstanbul yangınları, 1716 ve 1717 yangınları, 1718 büyük yangın, 1719 Gedikpaşa yangını, 1720 deki yangınlar, 1721 ve 1722 yıllarındaki yangınlar, 1723 ve 1724 senelerindeki yangınlar, 1725 senesindeki yangınlar, 1726, 1727 ve 1728 yangınları, 1729 Balat büyük yangını, 1730, 1731, 1732 senelerindeki yangınlar, 1735, 1738 ve 1739 yangınları, 1740 Babiali yangını, 1740, 1741 ve 1742 senelerindeki yangınlar, 1744, 1745, 1746 ve 1747 deki yangınlar, 1750 Küçük-

pazar yangını, 1750 ve 1751 senelerindeki yangınlar, 1752 senesindeki yangınlar, 1753, 1754, 1755 yangınları, 1755 Hocapaşa yangınında Bâbiâlinin yanması, 1756 Cibali yangını, 1758, 1762, 1763 yangınları, 1765, 1767 yangınları, 1768 den sonraki yangınlara ait tarihi bilgiler, 1771, 1778, 1779, 1780 senelerindeki yangınlar, 1782 senesindeki büyük yangınlar, 1784, 1790-1792, 1794, 1795, 1797 senelerindeki yangınlar 1804 ve 1807 yangınları, Alemdar Vakası sırasında çıkarılan yangınlar, 1811 senesindeki yangınlar, 1818 yangınları, 1823 Firuzâğa yangını, 1826 Hocapaşa yangını, Tulumbacıların nizamlanması, 1828-1832 yangınları, 1833 Cibâli yangını, 1836 senesindeki yangın, 1839 Bâbiâli yangını, 1852 yılındaki yangınlar, 1854 ile 1919 yılları arasındaki yangınlar, 1855 senesindeki yangınlar, 1865 Hocapaşa yangını, 1870 Beyoğlu yangını, 1878 Bâbiâli yangını, 1908 Çırçır yangını, 1910 Çırağan Sarayı yangını, 1911 Bâbiâli yangını, 1911 Uzunçarşı yangını, 1918 Sultanselim yangını, Tabii afetler, 1489 zelzelesi, 1489 veya 1490 yılındaki yıldırım hadisesi, Küçük kıyâmet diye anılan 1509 zelzelesi, 1553 yılındaki sel, 1557 zelzelesi, 1563 deki yağmur ve sel, 1648 zelzelesi, 1690 zelzelesi, 1719 zelzelesi, 1746 daki yıldırım hadisesi, 1752 zelzelesi, 1754 zelzelesi, 1766 zelzelesi, 1790 sel ve zelzelesi, 1802 zelzelesi, 1808 fırtınası, 1855 zelzelesi, 1894 zelzelesi. Görülüyorki yangın âfetlerin başında gelmektedir. Metne dahil bir listeden öğrendiğimize göre hicri 1270-1337 yılları arasında yâni 67 yılda kayde değer 291 büyük yangın olmuş ve 44622 bina yanmıştır. Bu çok korkunç bir rakamdır. İstanbul'un mâruz kaldığı en büyük yangınlardan biri olan hicri 1070 yangınına Kâtipzade namında birisi "Tarihi İhrâki Kebîr" adile oldukça uzun bir destan halinde işlemiştirki bu destanı ilgisi dolayısıyla Mustafa Cezar Ayvansaraylı Hüseyin Efendiden bu etüdü arasına aynen almıştır. Mustafa Cezari bütün kaynaklara baş vurarak muvaffak bir araştırma yaptığından dolayı tebrik etmek gerekir.

Müteâkip yazı Orta Doğu Teknik Üniversitesi yardımcı Profesörü Apdullah Ku-

ran'ın "Çağdaş mimaride madde ve ruh" başlığı altında "xx. yüzyılda batı mimârisile Türk mimârisinin gelişmesi hususunda mukayeseli bir çalışma" adlı 23 resim ve 3 plân fotokopisi bulunan makalesidir. Burada çağdaş mimârinin entellektüel plânda yeni bir san'at anlayışı ve ifâdesi meydana getirdiği üzerinde durulmakta, Avrupada ve mamleketimizde bunun tekâmül tarihi incelenmekte ve modern mimâri eserlerimizden örnekler verilmektedir.

Bundan sonraki 4 sayfalık kısa yazı Akademi Türk San'atı Tarihi öğretim üyesi Nurettin Ormancı'nın 600. fetih yılı dolayısıyla "Edirne'nin Fetih Târihine dair" adlı yazısıdır. Bu Târihi şehrimizin coğrafi mevkii ve önemi belirtilerek Edirne'nin Türkler tarafından zaptı Düstürname-i Enveri, Tâcüttevârih, Kühn-ül Ahbar, Takvimüt Tevârih, Münecimbaşı târihi ve sair bir çok kaynaklara göre etüd edilmektedir. Yazının sonunda bütün bunlara rağmen bu serhat şehrimizin ne zaman fethedildiğinin kati olarak tayin edilemediği belirtilmektedir.

On ikinci yazı mecmuanın en önemli, en uzun etüdü olup Türk San'atı Târihi Enstitüsü'nün Müdürü rahmetli Üstâd Rıfki Melûl Meriç'in "Edirne'nin Târihi ve Mimâri Eserleri Hakkında" adlı 80 sayfa ve 71 fotoğrafi ihtiva eden yazısıdır. Bu araştırma ayrıca vesika suretleri ve listelerle zenginleştirilmiş bulunmaktadır. Rıfki Melûl Meriç önsözde bu etüdün hazırlanışı hakkında şöyle demektedir: "Ne garip ve ne acı bir tesâdüftür ki. "Türk ve İslâm San'atları Târihi Enstitüsü Yıllığı" için altı sene evvel kaleme aldığım bu yazı Edirne'nin 600. Fetih Yılı dönümünde neşredilmiştir.. Ve adeta bir MERSİYE olmuştur." Kendisinin yazdığı orijinal şekilli bir rübâi ile başlayan edebi bir dille yazılmış beş sayfalık "başlamadan evvel" adı verilen ilk kısımda Edirne'nin çeşitli maksatlarla inşa edilmiş pek çok çeşitli anıtlarıyla emsalsiz bir şehir olduğu belirtiliyor. İkinci bölümde bundan 60-70 sene evvel mevcut olan 15 i Selâtin, 46 sı hayır sahipleri tarafından yaptırılmış 61 câmi 164 mescit, 56 tekke ve zâviye, 49 medrese, 103

merkat ve türbe, 9 imaret, 53 mektep, 4 çarşı, bedesten ve arasta, 24 han ve kervansaray, 6 harap ve eseri kalmayan han, 16 hamam, 19 münderis hamam, 13 sebil, 1 havuz, 124 çeşme, 8 köprü, 8 buzhane ve 36 kilisenin 19 sayfa tutan izahlı listesi bulunmaktadır. Bu meyanda birkaç isimle maruf olan anıtlarda ayrı listelerde gösterilmiştir. Daha evvel veya sonra Vakıflar İdaresi tarafından satılmış ve dolayısıyla yıkılmış olan 65 câmi, 34 mescit, 13 tekke, 2 tekke arsası, 5 câmi avlusu, 1 medrese, 1 dergah, 1 türbe, 2 su hazinesi ve 2 meşruta ise bu gün ancak isimleriyle tanınmaktadır. Rıfkı Melûl Meriç bunları ayrı ayrı isimlerle sıralamıştır. Yine isimleri bilinen 62 türbeden bugün ancak üç beş tanesi mevcut bulunmaktadır. Ayşekadın semtinde, İstanbul Yolu üzerindeki târihi mezarlık ise 32 parsel olarak ayrı ayrı 32 kişiye satılmıştır. Bundan başka satılan mezarlık sayısı da 21 dir. Merhum üstâd Edirne'deki bu eski eser katliamını vesikalar, raporlar ve listelerle ayrı ayrı göstermekte ve önümüze çok acıklı bir sahne sermektedir.

Müteâkip yazı, "Efganistan'daki İtalyan Arkeoroloji Heyeti hakkında kısa bir rapor" başlığı altında "Gazne'deki Kazılara Giriş" adlı 18 fotoğraf ve 1 deseni de ihtiva eden Alessio Bombaci'nin yazıp Doğan Türker'in dilimize çevirdiği 24 sayfalık hafriyat raporudur. 11. asırda büyük bir İslâm İmparatorluğunun Başşehri olan Gazne bugün Efganistan hudutları dahilindedir. Gaznelilere ait eski eserler üzerinde şimdiye kadar çalışılmamış ve kazı yapılmamıştır Bu raporda İtalyan Orta ve Uzakdoğu Enstitü'sünün 1955 yılında Efgan Hükümeti ile vardığı mutabakattan sonra Efgan Tarih Kurumu ile birlikte yapmış olduğu sistematik kazılar ve neticeleri halen Kâbil Müzesinde bulunan eserlerle birlikte açıklanmakta ve tanıtılmaktadır. İnsan ve hayvan fûgirlerini hâvi kartal ve çiçek motifleriyle süslü, arabesk tezyinatlı, iki tarafı oyuk Transenna'lar, aslan ve fil ile mücadele eden süvarî kabartmaları ve av sahneleri belli başlı kabartma tiplerindedir. Böylece Gazne heykeltraş-

lık san'atı İran san'atına insan ve hayvan motiflerinin ustalıklı katılması meydana gelmiştir ki İran san'atının mütakamil bir safhası olarak kabul edilmesi lâzımgelir. Raporunda daha ziyade bu husus üzerinde durulmuştur.

14 cü Yazı, Emel Esin'in "Selçuk Devrine ait resimli bir Anadolu yazması" adlı, 10 sayfalık 12 resimli etüdüdür. Emel Esin Paris'te Bibliotheque Nationale'de tesadüf ettiği Selçuklular devrine ait Hicrî 7 ci asrın sonlarına doğru farsca yazılmış bir mecmuayı tanıtmakta ve incelemektedir. Bundan öğrendiğimize göre mecmuanın müellifi aslen Sicistan'lı olup Sivas'ta yerleşmiş, Aksaray ve Kayseri'de de bulunmuş Selçukluların son devirlerini ve Mogol'ların yakın doğuya hakimiyetlerini görmüş Nâsir al-din Muhammed dir. Mecmua nesih ile yazılmış 146 vektardan ve üç kısımdan ibarettir. Müellif, seyyah, remmâl, astrolog ve heykel denen büyüklü şekil ve resimlerden anlayan bir zat imiş. Eserin birinci kısmı bir seyahatname mahiyetindedir. İkinci kısmı Kitâb-i daqâiq al haqâiq, üçüncü kısmı ise ise Münis-al hawârif adını taşımaktadır. Pek çok ve güzel nakışları ve süsleri de bulunan bu yazma İslâm dinince makbul olmayan gizli ve acâip ilimlerden bahsetmektedir.

Müteâkip yazı Güzel Sanatlar Akademisi Türk San'atı Târihi Enstitüsü öğretmeni Nejat Diyarbakırlı'nın "Artuk Oğullarına ait olması muhtemel bir mezar taşı" adlı 3 sayfalık, 12 resimli küçük bir etüdüdür. Bu mezar taşı Mardin Müzesinde olup Artukluların merkezi olan Hasankeyf'den getirilmiştir. Tam bir mezar steli şeklindeki stelin bir yüzünde stilize edilmiş at üzerinde bir avcı, öteki yüzünde de üç ayrı bölümde çift yılan, çift kertenkele ve saçaklı, örgülü dokuma süs motifleri görülmektedir. 16 cı yazı, Akademi Seramik Bölümü öğretmeni İsmail Hakkı Oygur'un "Les Origines de la ceramiques Seldjukide et Ottomane" adlı 6 sayfa ve 18 resimli fransızca makalesidir. 10, 11, 12 ve 13 cü asırlara ait kâse, çanak, tek ve çift kulplu vazo, pençere süsü gibi çeşitli örnekler verilmekte ve ilk Osmanlı

devri ve Fatih devri çinili eserlerle mukayeseler yapılmakta ve bu arada Yeşil Türbe, Çinili Köşk, Rüstempaşa Câmii, Sultanahmet Câmii ve İznik çinileri üzerinde durulmaktadır.

Müteâkip yazı Dr. Muin Memduh Ta-yanç'ın "Duvar çinilerimizdeki yaprak motifleri" adlı 5 sayfalık etüdüdür. Bu etüd 46 sayfa üzerinde gösterilen müteaddid ve çeşitli desenlerle zenginleştirilmiştir. Ağacların, çiçeklerin ve çeşitli nebatların en güzel, en canlı birer uzvu olan yapraklar fazlasile değişik şekil ve biçimler arzettiklerinden ta en eski devirlerdenberi süs motiflerinde bol bol kullanılmıştır. Bu yazıda Osmanlı duvar çinilerinde çeşitli yaprak şekilleri ayrı ayrı desenlerle gösterilmiştir. 15 ci asrın sonlarından 18 ci asrın sonlarına kadar yapılmış bir çok câmi, türbe ve diğer anıtlar çini kaplamalı duvarlar en büyük süs özelliği teşkil etmektedirler. Bunlarda da çeşitli yaprak motifleri başta gelmektedir. Bunların büyük bir sabırla desenleri çizilerek tasnif edilmeleri bu güzel etüdü meydana getirmiştir.

Bundan sonraki yazı, baş taraflarda diğer bir yazısı dolayisile adlı geçen rahmetli Y. M. Ali Saim Ülgen'in "Kudüs'te Harem-i Şerif dahilindeki Kubbetü's -Sahra (E's Sahratü'l Müşerrefe-Câmi-i Ömer) in XVI. yüzyılda yapılmış olan çinileri" adlı 5 sayfalık etüdüdür. Bu araştırmaya 20 resim, 3 desen, 1 kesit ve 1 plân eklenmiştir. Kudüs'ün Ürdün bölgesinde, târihi kale içinde, kayalık bir zemin üzerindeki bu bina aynı zamanda Câmi-i Ömer adı ile de anılmaktadır. Müslümanlar nezdinde çok kutsal bir makam olarak tanınan bu yere ilk defa ikinci Halife Ömer zamanında bir mescit yapılmıştı. Şimdiki Kubbetüs-Sahra bu mescitin yerinde Emevi Hükümdârı Abdülmelik tarafından 7 ci yüzyılın son yıllarında yaptırılmıştı. Aradan geçen uzun yıllar zarfında haraba uğrayan bu anıtı Kânuni Sultan Süleyman esaslı bir tâmire tâbi tutturmuştu. Müteâkip devirlerde de yine Osmanlı Padişahları tarafından ufak tefek tâmir gören bu binanın en çok göze çarpan özelliklerden birisi Kânuni Sultan Süleyman devri tâmirinde yapılmış

olan çinileridir. İşte Y. M. Ali Saim Ülgen 1958 yılı sonunda Kudüs'e yaptığı tetkik gezisinde bu 16 cı yüzyıl çinilerini incelemek fırsatını bulmuş ve bu etüdü hazırlamıştır.

19 cu yazı, Topkapı Sarayı Müzesi asistanlarından İsmail Ünal'ın "Çin Porselenleri üzerindeki Türk târsiâtı" adlı 16 sayfalık yazısıdır. Bu araştırma 1 sayfa cetvel, 5 sayfa desen ve 29 fotoğrafıdır. Önsözden sonra çin porselenleri hakkında neşriyat, Topkapı Sarayında murassa çin porselenlerinin toplanmaları, porselenlerin tarsiinde kullanılan malzeme, süsleme şekilleri, tarsiğ edilen porselenlerin cinsleri, murassa eserler ve çeşitleri ve netice kısımlarını ihtivâ etmektedir. Topkapı Sarayı Müzesinin en zengin koleksiyonlarını teşkil eden xv, xvı cı asır Çin Porselenlerinin daha ziyade küçük ölçüde olanlarına Türk sanatkarları tarafından çeşitli tarsiât yapılarak bugünkü elde mevcut 269 murassa koleksiyon meydana getirilmiştir. Bütün dünyada mevcut murassa Çin Porselenlerinin sayısının 5 olduğu nazarı itibare alınırsa bu koleksiyonun ne kadar mühim ve kıymetli olduğu kolayca anlaşılır. Murassa eserler arasında daha ziyade ibrikler, nargileler, gülâbdanlar, buhurdanlar, divitler, kâseler, fincan ve tabakalar bulunmaktadır. İsmail Ünal uzun yıllardanbari bu konu üzerinde ciddi bir şekilde çalıştığından etüdünü tam bir yetki ile hazırlamıştır.

Müteâkip yazı, 22 arşiv vesikası fotokopisini de ihtiva eden Biçe Çetintürk tarafından yazılmış 16 sayfalık "İstanbul'da xvı. asır sonuna kadar Hassa halı sanatkarları" adlı etüdüdür. Sonunda bir sayfada da alfabetik sıra ile sanatkârların listesi vardır. Türk San'atı Eserleri ve Halıları hakkında mütalaalar adı altındaki birinci kısımda bu etüdün meydana getirilişi, önemi izah edilmekte ve vesikalara dayanılarak İstanbul halıcılığının tarihçesi üzerinde durulması gerektiği izah olunmaktadır. İkinci kısım Fâtih Sultan Mehmet zamanı hassâ halı sanatkârları adı altında başlayıp İkinci Sultan Bayezit, Yavuz Sultan Selim, Kanuni Sultan Süleyman, İkinci Sultan Selim, Üçüncü Sultan Murat ve Üçüncü Sultan Mehmet zamanı sanat-

kârları ayrı ayrı zikredilerek, eldeki vesikalara dayanılarak haklarında bilinen malumatla birlikte yazılmaktadır. Bu Mecmuayı neşreden Enstitü'nün Müdürü kıymetli Üstâd merhum Rifkî Melûl Meriç'in başarılı bir talebesi olarak yetişen Bige Çetintürk'ün bu etüdü tam bir anlayış numunesidir.

21 ci yazı, Eczacı ve Kimyager Naşit Baylav'ın "Türkiye'nin Boya Bitkileri ile Türkiye'de kullanılmış olan yabancı memleket boya bitkileri ve boyaları" adlı 13 sayfalık araştırmasıdır. Eczacı ve kimyager olduğu kadar iyi bir hoca ve araştırmacı olan Naşit Baylav senelerdenberi müze ve kütüphanelerde yaptığı araştırmalarla kıymetli eserleri ve etüdlere meydana getirmiştir. Bu araştırmada yerli ve yabancı bitkisel boyaların kimyasal yapıları incelenmekte, pek çeşitli renkler meydana getiren ağaçlar, nebatlar ve çiçekler ayrı ayrı gözden geçirilmektedir.

Müteâkip yazı Rifkî Melûl Meriç'in "Türk San'atı Tarihi Vesikaları" başlığı altında mimâriye ait vesikaları ihtiva eden yazısıdır. Aynen derç edilen vesikalarla birlikte 9 sayfa tutan bu yazıya 4 fotoğraf ve 9 vesika fotokopisi eklenmiştir. Bu vesikalar 1937 yılında harab olan III. Sultan Murat'ın idaresile babası II. Sultan Selim Camii ile müştemilatına akâr olarak inşa ettirilen Edirne'deki

Yemiş Hanına (meyve kapanı) ait Edirne Kadısının 4 ilâm ve 1 hüccetinden ibarettir.

Bundan sonraki yazı da yine Türk San'atı Tarihi vesikaları başlığı altında olup Rifkî Melûl Meriç'in imzasını taşımakta ve bayramlarda padişahlara hediye edilen sanat eserleri ve karşılıklarının 13 sayfalık listesini ve 8 vesika fotokopisini ihtivâ etmektedir.

Mecmuanın son yazısı "Gaybettiklerimiz" başlığı altında merhum Ali Saim Ülgen ve Hüseyin Tahirzade Bihzad'dan bahsetmektedir. Bu mecmuada iki ayrı yazısını zikrettiğimiz Y. M. Ali Saim Ülgen yukarıki satırlarda da belirttiğimiz üzere meslekinin tam ehli ve âşıkı, çok bilgili, çalışkan, nezaket ve terbiyesile de üstün bir insandı. Onun genç denebilecek bir yaşta ufûlü kendisini tanıyanları fazlasile müteessir etmiştir. İşte bu iki sayfalık kısa yazıda belirtilen de budur. Kendisi de çok geçmeden ebediyete intikâl eden üstâd Rifkî Melûl Meriç'in beş beyitlik tâmiyeli târihi mecmuanın son satırlarında ibretle okunmaktadır. Akademinin minyatür ve tezhip uzmanı Hüseyin Tahirzade Bihzad'ı da anarak bu üç hakiki sanat erine Ulu Tanrıdan rahmet niyâz eder ve bu mecmuanın müteâkip sayılarının intişârını gönülden dileriz.

Osman SÜMER

BİBLİYOGRAFYA

I.

Batı Almanya merkezi Bonn'da Kurulan Alman-Türk Derneği (Deutsch = Türkische Gesellschaft) yıllardanberi yayınladığı dergisinde Türkiye ekonomisine, tarih ve kültürüne dair önemli makaleler yayınlamaktadır.

Biz burada T. E. Dergisinin Konusuna giren bir kaç örneği göstermekle yetineceğiz.

1- *Eski Türk Köprüleri*: (Selçuk ve Osmanlı Kültürünün Anadolu ve Güneydoğu Avrupadaki şaheserleri. Yazan: Dr. Friedrich Kienitz. Mitteilungen. Haft 51 (1963). 8 sütun yazı ve resim.

2- *Akşehir*: Nasrettin Hoca şehri. Dr. Friedrich Karl Kienitz. Mitt. Haft 41. 4 sütun yazı ve resim.

3- *Türkiye'de Halk musikisi gelişmesi*: Karl Reinhard. Mitt. 44 (1962) 7 sütun yazı ve resim.

4- *Yürük Süvarilerinin Ertuğrul Gazî türbesinde yaptıkları tören*: Yazan: Franz Taeschner. Mitt. 44 (1962) 6 sütun yazı ve resim.

5- *Türk Halk Raksları*: Yazan: Vedat Tör. Mitt. 39 (1961) 7 sütun.

6- *Dış Türkler*: (Türk azınlıklarının

kaderi). Dr. Friedrich Kienitz. Mitt. Haft 42 (1961) 17 sütun yazı ve resim.

7- *Türkler, Ruslar ve Mogollar*: Dr. Richard Peterr. Mitt. Haft 46 (1962). 14 sütun yazı.

8- *İstanbul'da otuz yıl önceki Ramazan geceleri*: Yazan: Max R. Kaufmann. Mitt. 33 (1960) 4 sütun.

9- 18. yüzyıl başlarında Osmanlı imparatorluğu: Yazan: Akdes Kurat. Mitt. 19 (1957). 9 sütun resim ve yazı

10- *Asri bir devlette eski Türk bayatı*: Yazan: Dr. Ulla Johansen. Mitt. 22 (1958) Bu makale Toros çevresi yöreklerini tanıtır.

11- *Türk İşlemeleri*: Mitt. 5 (1955).

12- *Türk Çeşmeleri*: Yazan: Max R. Kaufmann. Mitt. 12 (1956). 8 sütun yazı ve resim.

13- *III. Murat Sürnamesi*: Yazan: Prof. Dr. İpşiroğlu. Mitt. 34 (1960) 14 sütun yazı ve resim.

14- *Türkiye'de Tabiatın Korunması*: Yazan: Muvaffak Uyanık Mitt. 33 (1960) 8 sütun yazı ve resim.

Daha önce aynı konuda Prof. Dr. Coss-wig Mitt. 11 (1956) da 3 sütun yazısı:

Türkiye'de Tabiatın Korunması Sorusu. II.

Macaristan'da Türkiye ve Türk Kültürü ile ilgili bazı yayınlar:

15- *Die Sijagat-Schrift* (Siyaket yazısı) in der türkischen Finanzverwaltung, Türkiye "Palaeographie"si üzerine malzeme. 1. cilt. giriş Metin. 2. cilt. Faksim ile'ler, Budapest 1955. Akademi yayını. 1. cilt 910 sahife II. cilt, 104 levha.

(Bibliotheca Orientalis Hungarica 7). Yazan: Fekete Lajos.

16- *Beiname (Lagab), Personenname (i-sim) und Apposition (na't)* in den Ofner Mugata'a-Deftern: Acta Orient, Hugn. XV. (1962). 97-109 sahifelerde. Yazan: Fekete Lajos.

17- *Les noms de nombre dans l'anthroponymie turque*: Acta Orient, Hung, XII. (1961) 45-71 sahifelerde. Yazan: Rásonyi Lászlo.

18- *Zu den Namen der ersten türkischen Herren Von Jerusalem*: Acta. Orient. Hung, XIII (1961) 89-94 sah. Yazan: Rásonyi Lászlo.

19- *Les nomes de personnes imperatifs chez les peuples turcs*: Acta, Orient, Hung. XV. (1962) 233-243 sah.

Yazan: Rásonyi LASZLÓ.

20- Hazai György-Árpád Imre: *Türk Şiiri Antolojisi*: Elemler Deryası adlı bu eser Fuzulinin "Derya'yı Ah!" adlı şiirinden mülhemdir. Divan Edebiyatından son kuşak şairlerinin eserlerine kadar örnekler önce macarcaya çevrilmiş, sonra onsekiz macar şairinin iştiraki ile şiir olarak aktarılmıştır. Son bölüm *halk şiiri* dir. Budapert 1961. Europa 445 sahife.

21- *Anadolu Türk Seccadeleri*: (Macar Dekoratif Sanatlar müzesindeki eserler). "İpar müvészeti Müzeum" yıllığı (1959) 43-59

Yazan: Csányi KÁROLY

22- Macar "İpar müvészeti Museum" daki *Türk Sancakları*: Müze yıllığı. III-IV (1959). 169-177.

Yazan: Egyed EDİT.

23- *Szombathely müzesinin eski Türk yağlığı*: Müze yıllığı III-IV. (1959) 195-201.

Yazan: Dömötör SDNDOR.

24- *Macaristandaki Hunlar çağıının etnik durumu sorusu*: (Die Ethnischen Probleme der Hunnenzeit in Ungarn). Macar Akademisi yayını 1963, 82 sahife resimli.

Yazan: Mihály PARDUCZ

25- "Sezeged-Nagyszekszos" *Hun hükümdar mezar buluntuları*: (La Trouville de Tomb Princiére Hunnique A Szeged-Nagyszekszos). Macar Akademisi yayını 1953. 203 sahife yazı, 58 levha resim, 2 harita taslağı.

Yazan: Fettib NANDOR

26- *Orta Avrupada Avar çağı arkeolojisi ile ilgili eserler*: (Archaeologische Denkmale der Awarzeit in Mitteleuropa). Macar Akademisi 1956. 244 sahife.

Yazan: D. CSALLANY

27- *Avar topluluğu taribine dair arkeoloji araştırmaları*: (Etudes Archéologiques sur l'histoire de la Société des Avars). Macar Akademisi yayını 1953. çift sütun 291 sahife, resimli.

Yazan: *Gyula LÁSZLÓ*

28- *Macar Devletinin menşesine dair*: (Macarca). Akademi yayını, 1959, 167 Sah. resimli.

Yazan: *Györfy GYÖRGY*

29- Yukarda geçen bahislerle ilgili önemli bir eser de Leningrad'da *Hermitage* müzesi tarafından yayınlanmıştır:

M. Artamanov: *Hazarların tarihi*: (Rusça). 1962, 522 sahife yazı ve resimler.

30- Altaylı Kavimlerin Kültür tarihi için kaynak olarak *Beşik ve Ocak*: (The Cradle and Hearth as Sources for the Cultural history of Altaic Peoples). Yazan: Ulla Johansen. (Hamburg Üniversitesi). UAS, vol. 23 (1961). 205-217, resimli.

Tanıtın: *H. KOŞAY*

31- Yazılı ve resimli Konya halıları: 1. Anadolu'da açılan ilk halı-kilim sergisi ve mareşal Hindenburg'a hediye edilen bir Konya halısı:

Yazan: *Mehmet ÖNDER*

B İ B L İ O G R A F Y A

1960, 1961, 1962 YILLARINDA ETNOGRAFYA VE FOLKLOR YAYINLARI

Behire BALKAN

KİTAPLAR

- ACIPAYAMLI, Dr. Orban : *Türkiye'de doğumla ilgili âdet ve inanmaların etnolojik etüdü.* Ankara 1961 Türk Tarih Kurumu Basımevi. 172 S. 8° "Atatürk Üniversitesi Yayınları No: 15" "Fen-Edebiyat Fakültesi-Araştırmalar Serisi No:8"
- AĞAOĞLU, Ahmet : *İslâmlıkta kadın.* Önsözü yazar: Samed Ağaoğlu. Türkçeye çeviren: Hasan Ali Ediz. İstanbul 1959 Nebioğlu Yayınevi. 53 S. 8° "Nebioğlu Aydınlik Kitaplar Serisi: 4"
- ALANGU, Tahir : *Billîr Köşk masalları.* İstanbul 1961 Remzi Kitabevi. 227 S. 8°
- ALINMAZ, Halil : *Dertli Zebra ile Bağrıyanık Hicri.* İstanbul 1960 Bozkurt Kitabevi. 48 S. 8°
- ALINMAZ, Halil : *Karaoğlan'ın işidilmedik masalları.* İstanbul 1960 Bozkurt Kitabevi. 48 S. 8°
- : *Ali-Baba et les quarante voleurs.* Raconté par Rasim Gemici. Ankara 1959 Doğuş Ltd. Şirketi Matbaası. 31 S. 8° "Collection d'Histoires Simplifiées"
- ALPAY, Mehmet Nuri (Derleyen) : *Hürriyet ve adalet öz sözleri.* İstanbul 1960 Vakit Matbaası. 37 S. 8°
- AND, Metin : *Dionisos ve Anadolu köylüsü.* İnceleme. İstanbul 1962 Elif Kitabevi. 77 S. 8° "Elif Yayınları: I"
- AND, Metin : *Kırk gün kırk gece.* Eski donanma ve şenliklerde seyirlik oyunları. İstanbul 1959 Taç Yayınevi. 207 S. 8° "Taç Yayınları"
- ARSUNAR, Ferruh (Derleyen ve yazar) : *Gaziantep folkloru.* Yayımlayan: Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı. İstanbul 1962 Milli Eğitim Basımevi. III 318 S. 8° "T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Umum Müdürlüğü Yayınlarından Seri: II: 7"
- : *Atalar Sözü.* Önsöz ve bibliyografya: Selim Nüzhet Gerçek. İstanbul 1861 Ahmet Sait Matbaası. 174 S. 8° "Kanaat Yayınları" "Yeni Ankara Serisi: 3"
- : *Ateş Kalesi.* Zaloğlu Rüstem. İstanbul 1960 İstanbul Maarif Kitaphanesi. 64 S. 8°
- BELENLİ, Mahmut : *Bazı tâbirlerimizin tarihi ve hikâyesi.* 2. baskı. İstanbul 1959 İsmail Akgün Matbaası. 87 S. 8°
- BERKER, Şinasi Nabit : *Çiçeklerin dili.* Ankara 1959 Işık Matbaacılık, Gazetecilik ve Kâğıtçılık Limited Şkt. Matbaası. 3 S. 8°
- : *A brief selection of Turkish proverbs. Selected and translated:* Mübin Manyasig. Published: Turkish Press Broadcasting and Tourist Department. İstanbul 1961 Milli Eğitim Basımevi. 23 S. 8°
- : *Çocuk elbiseleri sergisi. Tertibeden:* Halûk Y. Şehsuvaroğlu. İstanbul 1961 Kısmet Matbaası. 56 S. 8° "Topkapı Sarayı Müzesi Yayınları No: 12"
- DENİZ, Ümit : *Çapkın ilâblar.* İstanbul 1962 Ay Yayınevi. 78 S. 8° "Ü. Yayınları"

- DOĞUDANDOĞAN, Yusuf* : *Atasözü ve torun sesi*. Adana 1960 İpek Matbaası. 23 S. 8°
- EKŞİOĞLU, Yusuf Kenan* : *Ağaç soruyor*. Manzum bilmeceler. Samsun 1959 Demokrat Matbaası. 15 S. 8°
- ELMAS, Yılmaz (Derleyen)* : *Samsun bilmeceleri*. Samsun 1961 Yüceer Matbaası. 16 S. 8°
- ERÇİN, Lâtîfi* : *Serhat türkülerinden duyuslar*. İstanbul 1961 Hamle Matbaası 158 S. 8°
- ERTEN, Cemal* : *En güzel bilmeceler, bildirmeceler*. İstanbul 1959 Ercan Matbaası. 64 S. 8°
"Bilgin Çocuk Yayınları"
- ERTEN, Cemal* : *Yeni görgü kuralları*. Muşeret bilgileri. İstanbul 1961 63 S. 8°
"Bilgin Çocuk Yayınları"
- GÜNEY, Eflâtn Cem* : *Bir varmış bir yokmuş*. Türk efsaneleri, Türk masalları. 2. Basım İstanbul 1957 Ş. Ünal Matbaası. 76 S. 8°
"Yeditepe Yayınları: 66"
- GÜNEY, Eflâtn Cem* : *Bir varmış bir yokmuş*. Türk efsaneleri, Türk masalları. 3. Basım. İstanbul 1962 Yeni Matbaa. 76 S. 8°
"Yeditepe Yayınları: 66"
- GÜNEY, Eflâtn Cem* : *Tabir ile Zübire*. İstanbul 1961 Yeni Matbaa. 60 S. 8°
"Yeditepe Yayınları: 99"
"Yeditepe Halk Klâsikleri: 2"
- —: *Hürşit ile Mahımihri hikâyesi*. *Bozkurt Kitabevi*. İstanbul 1960. 48 S. 8°
- —: *İncili Çavuş'un güzel resimli lâtifeleri* 2. Cilt. İstanbul 1960 Balçık Kitabevi. 96 S. 8°
- İSTEMİ, Siret - GÜVENÇ, Halil (Derleyenler)* : *Annem*. İstanbul 1960 Ercan Matbaası. 48 S. 8°
"Dağarcık Çocuk Yayınları"
- —: *Kaf Kalesi*. *Muhammed Hanefi cenkleri*. İstanbul 1960 İstanbul Maarif Kitaphanesi. 64 S. 8°
- KARADAĞ, Raif (Çeviren)* : *1001 gece masalları*. 3-4. Cilt. İstanbul 1961 Ak Kitabevi. 643-1280 S.8°
- KARAGÖZ, Sadık (Toplayan)* : *Mesir*. Manisa 1960 Gediz Matbaası. 32 S. 8°
- KARDEŞ, Mehmet* : *Tortum'da halk inanmaları, âdetler ve taşlamalar*. İstanbul 1961 Ekim Basımevi. 72 S. 8°
- KOÇU, Reşad Ekrem* : *Topkapı Sarayı*. İstanbul 1960 Nurgök Matbaası. 240 S. 8°
"İstanbul Ansiklopedisi Kütüphanesi: 2"
- KUDRET, Cevdet (Hazırlayan)* : *Bugünkü Türkçemizle Dede Korkut hikâyeleri*. İstanbul 1962 Varlık Yayınevi. 163 S. 8°
"Varlık Yayınları, Sayı: 917"
"Halk Kitapları: 3"
- KORGUNAL, Mubarrem Zeki* : *Büyük halk şairi Karacaoğlan'ın aşk maceraları*. İstanbul 1959 Bolayır Yayınevi. 176 S. 8°
- KORGUNAL, Mubarrem Zeki* : *Şah İsmail hikâyesi*. İstanbul 1960 Bozkurt Kitabevi 48 S. 8°
- KORGUNAL, Mubarrem Zeki* : *Şah İsmail hikâyesi*. İstanbul 1958 Bozkurt Kitabevi. 48 S. 8°
- KORGUNAL, Mubarrem Zeki* : *Şahmaran hikâyesi*. İstanbul 1959 Ayyıldız Kitabevi. 40 S. 8° "Ayyıldız Kitabevi Yayınları"
- KORGUNAL, Mubarrem Zeki* : *Tarihi Hayber Kalesi cengi*. 1959 Ege Matbaası. 46 S. 8°
- KURNAZ, Selim* : *Mitoloji ve tarihten seçmeler*. I. İstanbul 1960 Ekim Basımevi. 167 S. 8°
- MANİSA, TİCARET ODASI (Hazırlayan)* : *Manisa mesiri*. Ankara 1960 Türkiye Odalar Birliği Matbaası. 24 S. 8°
- MORAN, Adli (Derleyen)* : *İlkel efsaneler*. İstanbul 1961 Varlık Yayınevi. 77 S. 8°
"Varlık Yayınları Sayı: 863"
"Varlık Büyük Cep Kitapları: 203"
- —: *Osmanlı İmparatorluğunda resmi kıyafetler*. *Ondokuzuncu asır başlarında*. 1961 İskit Yayınevi. 8° 22 plâns.
"Ressam Brindesi Serisi"
- —: *Osmanlı İmparatorluğunda resmi kıyafetler*. *Ondokuzuncu asır başlarında*. İstanbul 1961 İskit Yayınevi. 8° 16 plâns.
"Ressam Arif Paşa Serisi"
- SALTUK, Nazım-Sudiöglü, Nevzat* : *Görgü ansiklopedisi*. İstanbul 1962 Okat Yayınevi. 240 S. 8°
- SERTOĞLU, Murat* : *Meşhur halk kahramanı Koroğlu*. İstanbul 1959 Bolayır Yayınevi. 191 S.8°

- SILACI, Ferhat (*Hazırlayan*) : *Seçilmiş 1001 bilmece*. İstanbul 1960 Altın Eserler Yayınevi Kollektif Şirketi. 144 S. 8°
- SOLMAZ, Mehmet (*Derleyen*) : *Ezgi gelin*. Gaziantep 1962 Işık Matbaası. 36 S. 8°
"Gaziantep Kültür Derneği Kitap ve Broşür Yayınları Sayı: 28"
- SUNAR, Şaban (*Derleyen*) : *Bilmeceler*. İstanbul 1962 Çeltüt Matbaacılık Koll. Şti. 50 S. 8°
- ÖRIK, Nabil Sırrı : *Eski zaman kadınları arasında hatıralar*. İstanbul 1958 İnkilâp Kitabevi. 110 S. 8°
- ÖZTELLİ, Cabit : *Koroğlu ve Dadaloğlu*. Hayatı, sanatı, şiirleri. 2. Basılış. İstanbul 1962 Varlık Yayınevi. 119 S. 8°
"Varlık Yayınları Sayı: 919"
"Türk Klâsikleri: II"
.....—: *Resimli büyük Kerem ile Aslı hikâyesi*. İstanbul 1960 Halk Kitapçılık Kol. Şti. 196 S. 8°
- ŞAHİN, Ali : *Anadoluda Beydili Türkmenleri ve Baraklar*. Ankara 1962 Doğu Ltd. Şti. 82 S. 8°
.....—: *Taberiye Kalesi cengi. Muhammed Hanefî cengi*. İstanbul 1960 İstanbul Maarif Kitaphanesi. 80 S. 8°
- TANSEL, Oğuz : *Altı kardeşler*. Büyükler ve küçükler için masallar. Ankara 1959 İstiklâl Matbaası. 61 S. 8°
"Dost Yayınları Masalları Serisi: 1"
- TUNCOR, Ferit Ragıp : *Çocuklara bilmeceler*. İstanbul 1960 İnkilâp Kitabevi. 85 S. 8°
- WESTERMARCK, Prof. Edward : *İslâm medeniyetinde puta tapma devrinden arta kalan ve kalıntı halinde yayılagelen itikadlar*. 1. Bölüm. Cin iyi saatte olsunlar. Çeviren: Şahap Nazmi Coşkunlar. Ankara 1962 Yeni Matbaa. 23 S. 8°
"Sosyoloji İncelemeleri"
- WESTERMARCK, Prof. Edward : *İslâm medeniyetinde putlara tapma devri kalıntılarından nazar değmesi inancı*. Aslındaki resimlerle. Coşkunlar, Şahap Nazmi (Çeviren). Ankara 1961 Yeni Matbaa. 48 S. 8°
- ULUÇAY, M. Çağatay : *Türk destanları*. 3. basılış. İstanbul 1962 Özyürek Yayınevi. 24 S. 8°
"Özyürek Yayınları"
- YENER, Enise : *Etnografya kılavuzu*. Halk sanat ve geleneklerini derleme kılavuzu. Ankara 1960 Doğu Ltd. Şirketi Matbaası 116 S. 8°
"Türk kadınlar Birliği Neşriyatı No: 2"
.....—: *Yılanlı kale cengi Muhammed Hanefî cengi*. İstanbul 1960 İstanbul Maarif Kitaphanesi. 64 S. 8°
- YURDATAP, Selâmi Münir : *Billür köşk hikâyesi*. İstanbul 1959 Bozkurt Kitabevi. 128 S. 8°
- YURDATAP, Selâmi Münir : *Ferhat ile Şirin*. İstanbul 1961 Ercan Matbaası. 47 S. 8°
"Resimli Halk Hikâyeleri"
- YURDATAP, Selâmi Münir (Çeviren) : *Hakiki sibirbaz Ebu Ali Sina*. İstanbul 1959 Ayyıldız Kitabevi. 45 S. 8°
"Ayyıldız Kitabevi Yayınları"
- YURDATAP, Selâmi Münir (Derleyen) : *Niyetli ve izablı aşk manileri*. İstanbul 1960 Sıralar Matbaası. 80 S. 8°
- YURDATAP, Selâmi Münir (Hazırlayan) : *Resimli. Nasrettin Hoca fıkraları*. İstanbul 1960 Bozkurt Kitabevi. 47 S. 8°
- YURDATAP, Selâmi Münir : *Şah İsmail hikâyesi*. Resimli halk hikâyesi. İstanbul 1960 Balçık Kitabevi. 63 S. 8°
- YURDATAP, Selâmi Münir : *Tam ve hakiki Seyfülmlük hikâyesi*. İstanbul 1959 Ayyıldız Kitabevi. 79 S. 8°
"Ayyıldız Kitabevi Yayınları"
.....—: *Zaloğlu Rüstem ve İhsan Kalesi cengi* İstanbul 1960 İstanbul Maarif Kitaphanesi. 64 S. 8°

SÜRELİ YAYINLARDA ÇIKMIŞ MAKALELER

(Sürelî yayın adından sonra gelen sayı, cilt, parantez içindeki sayı fasikül numarasını gösterir. Fasikül numarasından sonra yayının tarihi, daha sonra da makalenin bulunduğu sayfalar yazılmıştır.)

- AKÇIN, Faik (Derleyen) : *Bilmeceler, bulmacalar*. Türk Folklor araştırmaları 6-7 (142-146, 149-151), 5. 1961-9. 1961, 1. 1962-2. 1962

- AKÇIN, Faik* : *Ege türklerinin ayırma ve nitelikleri.*
Türk Folklor araştırmaları, 6 (136), 11. 1960, 2262-2263
- AKÇIN, Faik* : *Ergenekon.* Türk folklor araştırmaları, 6 (140), 3. 1961, 2337-2338
- AKÇIN, Faik (Derleyen)* : *İlençler.* Türk Folklor araştırmaları.7 (154, 155), 5. 1962, 6. 1962
- AKÇIN, Faik (Derleyen)* : *Üç kuzu ile kurt.* Türk folklor araştırmaları, 7 (160), 11. 1962, 2905
- AKDAĞ, Dr. Hüseyin* : *Kemaliye folkloru.* Köy tetkikleri.
Emekli Öğretmen Dergisi, 3 (35), 4. 1962, 20-23
- AKER, M. Cavit* : *Muğlada adlarla ilgili gelenek ve inanışlar.*
Türk folklor araştırmaları. 6 (132), 7. 1960, 2178-2179
- ALANGU, M. Tabir* : *Gilgameş destanı ve Asur masalları.*
Türk folklor araştırmaları, 7 (159), 10. 1962, 2859-2862
- ALKAN, Erdoğan* : *Türkülerimiz.* Türk folklor araştırmaları, 7 (160), 11. 1962, 2886
- AND, Metin* : *Anadoluculuk ve bir savunma.* Yeditepe, (74), 1/15. 11. 1962, 4. 15
- AND, Metin* : *Anadoluda Dionisos bugün de ölüp ölüp diriliyor.*
Türk dili. 11 (128), 5. 62, 669-673
- AND, Metin* : *Halk oyunlarımızın adlarının anlamları.*
Türk folklor araştırmaları, 6 (144), 7. 1961, 2433-2436
- AND, Metin* : *Kral Midas'ın kulakları Orta Asya'da.*
Türk folklor araştırmaları, 7 (148), 11. 1961, 2547-2548
- AND, Metin* : *Orta oyununda tekerleme.* Türk Dili. 11 (125), 2. 1962, 2631-2633
- AND, Metin* : *Seyirlik köylü oyunları.* Forum, 13 (145), 1. 4. 1960, 23-24
- ARICAN, Saffet* : *Adlarla ilgili gelenek ve inanmalar anketi.*
Bafra'da Türk folklor araştırmaları, 6 (136), 11. 1960, 2265
- ARMUTLU, M.* : *Konya kalfa ve usta desturu.*
Türk folklor araştırmaları, 7 (153), 4. 1962, 2697
- ARSEVEN, Veysel* : *Türk halk çalgıları.*
Türk folklor araştırmaları, 6 (142), 5. 1961, 2391-2394
- ARSLAN, Kazım* : *Urfa folkloruna ait bir demet inanışlar ve gelenekler.*
TMO Dergisi, 5 (56), 1. 11. 1959, 34-35 TMO Dergisi, 5 (57), 1. 12. 1959, 25-27
- ARTAN, Gündüz (Derleyen)* : *Göle manileri.* Türk folklor araştırmaları, 7 (159), 10. 1962, 2879
- ARTAN, Gündüz* : *Gülnar'da bazı inanışlar.*
Türk folklor araştırmaları, 7 (161), 12. 1962, 2921-2922
- ASLANGİL, Halil* : *Halk edebiyatında vatan sevgisi.* Türk folklor araştırmaları, 7 (160), 11. 1962, 2902-2903
- AŞIKOĞLU, İsmail* : *Ondokuz ve yirminci yüzyılda Kars halk şairleri.*
Türk folklor araştırmaları, 7 (160), 11. 1962, 2892-2893
- ATALAY, Aysel* : *Halk masalları.* Pınar, 1 (2), 4. 1960, 12-13
- ATAMAN, Mustafa* : *Konya'da üçaylarda tekerlanan gelenek : Şivlilik.*
Türk folklor araştırmaları, 6 (127), 2. 1960 2089-2090
- ATAMAN, Sadi Yaver* : *Değirmencik köylü Topuz ve Kastamonu.*
Türk folklor araştırmaları, 7 (160), 11. 1962, 2899-2901
- ATAMAN, Sadi Yaver* : *Safranbolu ve Kastamonu efsaneleri.*
Türk folklor araştırmaları, 7 (159), 10. 1962, 2864-2865
- ATAMAN, Sadi Yaver* : *Yurdun dört bucağundan : Safranbolu.*
Türk folklor araştırmaları. 7 (154, 155), 5. 1962, 6. 1962
- AVRAMOĞLU, Çağatay Bedii* : *İstanbul Karai Türklerinde nişan ve düğün adetleri.*
Türk yurdu, 2 (12), 3. 1961, 33-34
- AYCAN, Ünsal* : *Doğu illerimizden Van'da folklor çalışmaları.*
Türk folklor araştırmaları, 6 (142), 5. 1961, 2390
- AYDIN, Hasan* : *Niksar'da orak zamanı.*
Türk folklor araştırmaları, 7 (157), 8. 1962, 2817-2818
- BAJ, Z. Jabağı* : *Çerkesyada terbiye, âdet ve iştimai hayat.*
Yeni Kafkas, 4-5 (19-29), 1/2. 1960-9/10. 1961
- BAŞAR, Ergun* : *Halk türküleri üzerinde bir çalışma.* Aydınlık, 1 (2), 6. 1961, 8. 14
- BATUR, Muzaffer (Derleyen)* : *Sinanköy bilmeceleri.*
Türk folklor araştırmaları, 6 (136), 11. 1960, 2272-2273
- BAYATLI, Osman* : *Bergamada dokumacılık.* Türk Etnografya Dergisi, (2), 1957, 53-55

- BAYKAL, İsmail : *Türkisch wirting tools*. Turque Moderne, 188, 7. 1962, 12-13
- BAYKURT, Şerif : *Unutulmuş bir balk oyunu*: Kara Yusuf
Türk folklor araştırmaları, 6 (125), 12, 1959, 2047
- BAYKUT, Osman : *Bir balk şairi Seyvani*. Eğitim Hareketleri, 8 (92/93), 8/9. 1962, 17-18
- BAYRI, M. Halit : *Aşık Kurbi*. Türk folklor araştırmaları, 7 (195), 10. 1962, 2874
- BAYRI, M. Halit : *Saz Şairleri*: Aşık Tefvik. Türk folklor araştırmaları, 6 (127), 2. 1960, 2092-2093
- BİKKUL, Abat Ural : *Topkapı Sarayı Müzesi Türk kılıçları üzerinde bir inceleme*.
Türk Etnografya Dergisi, (4), 1961, 20-28
- BİRDOĞAN, Nejat : *Aşık Alişker*. Elesker.
Türk folklor araştırmaları, 7 (161), 12. 1962, 2912-2913
- BİRDOĞAN, Nejat : *Ercişli Emrah üzerine*.
Türk folklor araştırmaları, 7 (159), 10. 1962, 2869-2872
- BLAŞKOVIÇ, Doç. Dr. Yusuf : *Dobruca Tatarları folkloru hakkında*.
Türk folklor araştırmaları, 7 (145), 8. 1961, 2467-2470
- BLAŞKOVIÇ, Doç. Dr. Yusuf : *Dobruca Tatarları folkloruna ait notlar*.
Türk folklor araştırmaları, 7 (146), 9. 1961, 2498-2501
- BURDURLU, İbrahim Zeki (Derleyen) : *Çukurovadan türküler*.
Türk folklor araştırmaları, 7 (159), 10. 1962, 2876-2877
- BYHAN, Arthur : *Kafkasyalıların medeniyeti*. (Çeviren: Vahit Canbak).
Yeni Kafkas, 6 (32), 9. 1962, 11-14
- CANDAN, Mehmet : *Kastamonu'da yağmur duası*.
Türk folklor araştırmaları, 6 (140), 3. 1961, 2342
- CİNLİOĞLU, Halis Turgut : *Adlarla ilgili geleneke ve inançlar anketi*: Tokat'da.
Türk folklor araştırmaları, 6 (137), 12. 1960, 2286-2287
- CUNBUR, Dr. Müjân : *Dede Korkut oğuznamelerinde kadın*.
Türk Yurdu, 50 (11), 2. 1960, 53-54
- ÇAĞDAŞ, Dr. Kemal : *Kelile ve Dimne*. İslâm, 4 (1), 10. 1960, 29
- ÇAVLI, Emin : *Türk kadınının tekâmül merbalelerine dair*, Dünya ve Türkiye, 10 (114), 20. 2. 1960, 12-13
- ÇELEBİ, Asaf Hâlet : *Masal dünyamız*.
Türk folklor araştırmaları, 7 (155), 6. 1962, 2741-2746 Yeditepe 10 (16), 1/15. 1. 1960, 12-13 Yeditepe, 10 (17), 15/31. 1. 1960, 12-13
- ÇOKAL, Mehmet : *Yılbaşı karşılması*. Türk folklor araştırmaları, 6 (127), 2. 1960, 2079
- DAĞLIOĞLU, Hikmet Turban : *Yarım asır önce Isparta'da kadınlar yazın nasıl eğlenirdi*.
Türk folklor araştırmaları, 7 (156), 7. 1962, 2779-2782
- DAMACI, Raci : *Aşık Meyyiti*. Türk folklor araştırmaları, 6 (140, 143), 3. 1961, 6.1961
- DEMİRAY, M. Güner : *Çocuk oyunları ve tekerlemeler*.
Türk folklor araştırmaları, 6 (129), 4. 1960, 2132-2133
- DEMİRAY, M. Güner : *Gemerek'te yer adları, Gemerek pınarları, mahalleleri*.
Türk folklor araştırmaları, 7 (154), 5. 1962, 2726-2727
- DEMİRAY, M. Güner (Derleyen) : *Sivas, Çepni, Gemerek'ten Tekerlemeler*.
Türk folklor araştırmaları, 7 (160), 11. 1962, 2894-2895
- DERİN, Fabri Ç. : *Mehmet Halit Bayrı*. Bilgi, 12 (143), 2. 1959, 5-11
- DİZDAROĞLU, Hikmet : *Bayburtlu Celâli'nin şiirleri*. II-IV.
Türk folklor araştırmaları, 6 (128-131), 3-6, 1960
- DOĞAN, Lütfi : *Cabiliye devri Arap âdetleri*.
İslâm, 3 (31), 4. 1960, 220 İslâm, 3 (32), 5. 1960, 252
- DURREL, Lawrence : *Karagözü à Corfou*.
Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni, (250), 11. 1962, 23-25
- DURUL, Yusuf : *Türkmen, Yürük, Aşar balı ve kilim motifleri üzerinde araştırma*.
Türk Etnografya Dergisi, (2) 1957, 65-66
- DURUSOY, M. Orhan : *Osman Nuri Ergin'in eserleri*.
Türk folklor araştırmaları, 7 (146), 9. 1961, 2496-2498
- EBCİOĞLU, Hikmet Münir : *Radio ve Karagöz*. Türk folklor araştırmaları, 6 (128), 3. 1960, 2106
- EFLATUN, Cem Güney : *Türk folklor araştırmaları*, 6 (134), 9. 1960, 2223-2225
- ELÇİN, Şükrü : *Anadolu köy orta oyunları*.
Türk folklor araştırmaları, 6 (144), 7. 1961, 2449-2453

- ELÇİN, Dr. Şükrü : *Anadolu köy orta oyunları*: Samit ve Lâl oyunları. Türk folklor araştırmaları, 7 (150), 1. 1962, 2616-1627
- ELÇİN, Dr. Şükrü : *Ata Terzibaşı*. Hayatı ve eserleri. Türk Yurdu, 3 (1), 4.1961, 42-44
- ELÇİN, Dr. Şükrü : *Eğme'nin Yeleğen köyü bilmeceleri*. Türk folklor araştırmaları, (133), 8. 1960, 2199-2200
- ELÇİN, Dr. Şükrü : *Hayvanları taklit edici oyunlar*. Türk folklor araştırmaları, 7 (155), 6. 1962, 2747-2748
- ELÇİN, Dr. Şükrü : *Kul Ahmet'in hayatı ve şiirleri*. Dağarcık, 1 (1), 4. 1960, 20-21 Türk folklor araştırmaları, 6 (26), 1. 1960, 2069-2071
- ELMAS, Yılmaz : *Çırakman köyünde Kurban Bayramı*. Türk folklor araştırmaları, 6 (131), 6. 1960, 2161-2163
- ELMAS, Yılmaz : *Samsun folklorundan örnekler*. Türk folklor araştırmaları, 7 (153), 4. 1962, 2706-2709
- ELMAS, Yılmaz : *Varvara ve Turhal efsaneleri*. Türk folklor araştırmaları, 7 (160), 11. 1962, 2891-2892
- EMİROĞLU, Efdal : *Gaziantep'te folklor çalışmaları*. Türk folklor araştırmaları, 6 (141), 4. 1961, 2369-2370
- ENHOŞ, Mustafa : *İbradı'da düğün âdetleri*. Türk folklor araştırmaları, 6, (124) 11. 1959, 2033-2035
- ERALP, Perran-ÖZERDİM, Sami Nabi : *Bibliyografya*. 1956-1957 yılında etnografya ve folklor yayınları. Türk Etnografya Dergisi, (2), 1957, 87-95 Türk Etnografya Dergisi, (3), 1958, 111-117
- ERALP, Perran-ÖZERDİM, Sami Nabi : *Bibliyografya*. 1958 yılında etnografya ve folklor yayınları. Türk Etnografya Dergisi, (4), 1961, 43-47
- ERCAN, Hakkı (Derleyen) : *Ağtlar*. Yeni Musiki Mecmuası, 12 (139), 9. 1959 216-218
- ERDOĞAN, M. : *Hüseyin Muhtar Yahya Dağlı*. Türk folklor araştırmaları, 6 (128), 3. 1960, 2110-2113
- ERGÜN, İsmet : *Çankırı'nın Ovacık ilçesi ve köylerinde düğün*. Türk folklor araştırmaları, 6 (133), 8. 1960, 2211-2212
- ERSEVİM, Dr. İsmail : *Folklor'un mânası*. Yeni musiki mecmuası, (145), 3. 1960, 398-411
- ESEN, Güven : *Değirmendere köyünde düğün*. Türk folklor araştırmaları, 6 (139), 2. 1961, 2320-2323
- EYÜBOĞLU, İsmet Zeki : *Bilmecelerin konusu*. Türk folklor araştırmaları, 6 (124), 11. 1959, 2032-2033
- EYÜBOĞLU, İsmet Zeki : *Bilmecelerin yapısı*. Türk folklor araştırmaları, 7 (159), 10. 1962, 2856-2857
- EYÜBOĞLU, İsmet Zeki : *Halk deyimleri*. Türk folklor araştırmaları, 6 (130), 5. 1960, 2144-2146
- EYÜBOĞLU, Sabahattin : *Halk oyunları*. Yeni ufuklar, 10 (3), 8. 1961, 8-12
- FINDIKOĞLU, Ord.Prof.Ziyaeddin Fabri : *Tortum folklor bakımında bir eser*. Türk folklor araştırmaları, 7 (146), 9. 1961, 2502-2503
-—*Folklorcularımız ve sanatçılar Malik Aksel'in biyografisi*. Türk folklor araştırmaları, 6 (144), 7. 1961, 2445
-—*Folklorun konusu ve amacı* Doz, 1 (2), 1959, 23-24
- GAZİMİHAL, Prof. Mahmut Rağıp : *Ayağa kalkılmaksızın oynamışlar*. Türk yurdu, 50 (5), 8. 1960, 30
- GAZİMİHAL, Prof. Mahmut Rağıp : *Ayı oyunu ve ayı oynatma*. Türk folklor araştırmaları, 6 (136), 11.1960, 2259-2260
- GAZİMİHAL, Prof. Mahmut Rağıp : *Bar denilen oyunlarımızın adına dair*. Türk folklor araştırmaları, 6 (125), 12. 1959, 2041-2042
- GAZİMİHAL, Prof. Mahmut Rağıp : *Bebek ve oyun*. Türk folklor araştırmaları, 6 (130), 5. 1960, 2142-2144
- GAZİMİHAL, Prof. Mahmut Rağıp : *Büyük söylemek, söz söylemek*. Türk folklor araştırmaları, 7 (146), 9. 1961, 2491
- GAZİMİHAL, Prof. Mahmut Rağıp : *Folklorlarda armonika*. Türk folklor araştırmaları, 7 (157), 8. 1962, 2802-2805
- GAZİMİHAL, Prof. Mahmut Rağıp : *Halk musikisi çalgıları*: Kopuzdan son hatıralar. Türk folklor araştırmaları, 6 (144), 7. 1961, 2437-2438

- GAZİMİHAL, Prof. Mahmut Ragıp : *Halk musiki sazları*: Güney köyü folkloru.
Türk folklor araştırmaları, 7 (156), 7. 1962, 2786-2787
- GAZİMİHAL, Prof. Mahmut Ragıp : *Halk oyunlarımız*: Koç Halayı.
Türk folklor araştırmaları, 6 (126), 1. 1960, 2061-2062
- GAZİMİHAL, Prof. Mahmut Ragıp : *Hayvanı taklit edici oyunlar*.
Türk folklor araştırmaları, 7 (147), 10. 1961, 2533-2535
- GAZİMİHAL, Prof. Mahmut Ragıp : *Horanlarımız*. Türk folklor araştırmaları, 6 (137), 12. 1960, 2279-2281
- GAZİMİHAL, Prof. Mahmut Ragıp : *Kaşık ve oyun*.
Türk folklor araştırmaları, 7 (148), 11. 1961, 2550-2551
- GAZİMİHAL, Prof. Mahmut Ragıp : *Kavala dair*. Türk folklor araştırmaları, 7 (161), 12. 1962, 2914
- GAZİMİHAL, Prof. Mahmut Ragıp : *Ninni ve bir netice*.
Türk folklor araştırmaları, 6 (131), 6. 1960, 2158-2159
- GAZİMİHAL, Prof. Mahmut Ragıp : *Oyun ve mendil*. Türk folklor araştırmaları, 6 (129), 4. 1960, 2121-2122
- GAZİMİHAL, Prof. Mahmut Ragıp : *Oyun zümre adları*.
Türk folklor araştırmaları, (133), 8. 1960, 2201-2202
- GAZİMİHAL, Prof. Mahmut Ragıp : *Öz türkçe çalgı adları*.
Türk folklor araştırmaları, 7 (160), 11. 1962, 2895
- GAZİMİHAL, Prof. Mahmut Ragıp : *Salıncak ve ahenk*.
Türk folklor araştırmaları, 6 (135), 10. 1960, 2239-2240
- GAZİMİHAL, Prof. Mahmut Ragıp : *Saz*. Türk folklor araştırmaları, 6 (138), 1. 1961, 2299-2300
- GAZİMİHAL, Prof. Mahmut Ragıp : *Şemsi Yaştman ve kopuz*.
Türk folklor araştırmaları, 6 (134), 9. 1960, 2226-2227
- GAZİMİHAL, Prof. Mahmut Ragıp : *Taşsan ve oyun*.
Türk folklor araştırmaları, 7 (154), 5. 1962, 2714-2715
- GAZİMİHAL, Prof. Mahmut Ragıp : *Tepük tepmek*.
Türk folklor araştırmaları, 6 (127), 2. 1960, 2080-2081
- GAZİMİHAL, Prof. Mahmut Ragıp : *Tulum çalgısı*.
Türk folklor araştırmaları, 7 (159), 10. 1962, 2963-2864
- GAZİMİHAL, Prof. Mahmut Ragıp : *Türklerde ağaç kùltü ve çayda çıra oyunu*.
Türk folklor araştırmaları, 6 (128), 3. 1960, 2101-2104
- GAZİMİHAL, Prof. Mahmut Ragıp : *Yine kopuz ve yeltene üzerine*.
Türk folklor araştırmaları, 6 (140), 3. 1961, 2341-2342
- GEMUHLUOĐLU, Fetbi : *Türkùlere merhaba*. Türk Yurdu, 49 (2), 4. 1959, 44
- GENÇTÜRK, İsmail Celâl : *Sorgun köyü atasözü ve deyimleri*.
Türk folklor araştırmaları, 7 (153,160), 4. 1962, 11. 1962
- GEZER, Yaşar : *Serik-Zaimler Köyünde çapacılık*.
Türk folklor araştırmaları, 7 (159), 10. 1962, 2878
- GÖKALP, Mehmet Nuri : *Anadolu milliyetçi ve halkıyatçısı Mehmet Halit Bayrı*.
İş ve düşünce, 26 (223/224), 3/4. 1960, 7-10
- GÖKALP, Mehmet Nuri : *Mehmet Halit Bayrı*. Türk düşüncesi, 11. (11), 3. 1960, 42-48
- GÖKŞEN, Enver Naci : *Folklor ve masal*,
Türk folklor araştırmaları, 6 (126), 1. 1960, 2057-2060
- GÖKŞEN, Enver Naci : *Masalın dünü ve bugünü*. Türk Dili, 11 (124), 1. 1962, 240-242
- GÖNÜL, Macide : *Türk balı ve kilimlerinin teknik bususiyetleri*.
Türk Etnografya Dergisi, (2), 1957, 69-85
- GÖZÜBÜYÜK, Faik : *Marifet-namede sosyal münasebetler. II*.
Türk yurdu, 2 (10), 1. 1961, 15-16
- GÜLEÇ, Azmi : *Türk destanlarında ve Türk şiirlerinde ağaç*.
Orman ve Av, 29 (2), 2. 1957, 8-11. 31
- GÜNEY, Eflâtun Cem : *Halk hikâyeleri üstüne*.
Türk folklor araştırmaları, 6 (143), 6. 1961, 2405-2406
- GÜNGÖR, Kemal : *Etnografya ve folklor araştırmalarında metod*.
Türk Etnografya Dergisi, (4), 1961, 37-42
- GÜNGÖR, Kemal : *Etnografya ve folklorun mevzuları*. Türk Yurdu, 49 (3), 5. 1959, 26-27
- GÜNGÖR, Kemal : *Folklorun mâna ve mahiyeti*. Türk Yurdu, 49 (4), 6. 1959, 26-27
- GÜNGÖR, Kemal : *Milli şuurun inkişafında etnografya ve folklor*.
Türk Yurdu, 49 (2), 4. 1959, 22

- GÜR, Mehmet Hilmi : *Eğin halk dansları ve âdetleri.*
Türk folklor araştırmaları, 7 (160), 11. 1962, 2889-2890
- GÜRÇAY, Hikmet : *Kemal Güngör.* 1914-1961. Türk Etnografya Dergisi, (4), 1961, 48
- GÜSAR, Dr. Vasfi : *At neslinin menşei Kafkas, Sümer Mezapotamyası ve Hati Hitit Anadolusudur.* Yeni Kafkas, 4 (19), 1/2. 1960, 18-19
- GÜSAR, Dr. Vasfi : *Çerkezlerde cenaze törenleri.* Yeni Kafkas, 5 (28), 7/8. 1961, 17-20
- GÜSAR, Dr. Vasfi : *Soysuzlaşan bir adet.* Başlık. Vâse.
Yeni Kafkas, 4 (23), 9/10. 1960, 2-3
- HASAN Tabsin : *Samsun'da adlarla ilgili inanmalar.*
Türk folklor araştırmaları, 6 (133), 8. 1960, 2213
- HACALOĞLU, Ziya-GÖKALP, Mehmet : *Pehlivanoğlu Reşidi ve destanları.*
Türk folklor araştırmaları, 6 (124), 2. 1959, 2026
- HASAN Basri : *Adlarla ilgili gelenek ve inanmalar anketi: Çarşamba ve Terme'de.*
Türk folklor araştırmaları, 6 (135), 10. 1960, 2238
- HAYALİ Küçük Ali : *Eskiden nasıl karagöz oynatılırdı.*
Türk folklor araştırmaları, 6 (140), 3. 1961, 2339-2340
- HİNÇER, İhsan : *Ali Rıza Yalçın da öldü.*
Türk folklor araştırmaları, 6 (143), 6. 1961, 2419-2421
- HİNÇER, İhsan : *Aşık Şemsi Yastıman.* Türk folklor araştırmaları, 6 (134), 9. 1960, 2228-2231
- HİNÇER, İhsan : *Beşinci halk oyunları bayramı.*
Türk folklor araştırmaları, 6 (144), 7. 1961, 2446-2447
- HİNÇER, İhsan : *Büyük ilim adamı Osman Nuri Ergin.*
Türk folklor araştırmaları, 7 (146), 9. 1961, 2495-2496
- HİNÇER, İhsan : *Hayali Küçük Ali ve Karagöz.*
Türk folklor araştırmaları, 6 (128), 3. 1960, 2107-2108
- HİNÇER, İhsan : *Mahmut Ragıp Gazimihâl sayısı.* Mahmut Ragıp Gazimihâl'in ölümü dolayısıyla çıkarılmış özel sayıdır.
Türk folklor araştırmaları, 7 (152 özel sayı). 3. 1962, 2657-2682
- İNAN, Abdülkadir : *Manas destanı üzerinde notlar.* Türk dili araştırmaları yillığı, 1959, 125-159
- İNAN, Abdülkadir : *Yaygın burafeler ve menşeleri.* Türk folklor araştırmaları, 7 (147), 10. 1961, 2531-2533
- İŞÇİLER, Salim Sami : *Tekirdağ'da bayramlar, bayram yerleri.*
Türk folklor araştırmaları, 7 (155), 6. 1962, 2764-2766
- İŞÇİLER, Salim Sami : *Tekirdağ'da bıdırellez.*
- İŞÇİLER, Salim Sami : *Tekirdağ'da bıdırellez.* Türk folklor araştırmaları, 6 (143), 6. 1961, 2415-2416
- İŞÇİLER, Salim Sami : *Tekirdağ'da yağmur duası.*
Türk folklor araştırmaları, 7 (145), 8. 1961, 2479
- İŞÇİLER, Salim Sami : *Tekirdağında inanışlar.* Kurşun dökme, nazar okuma, yakı.
Türk Folklor araştırmaları, 7 (154), 5. 1962, 2718
- JIRMUNSKY, V. M. : *Kitabı Korkud ve Oğuz destanı.* Belleten, 25 (100), 10. 1961, 609-629
- KANTAR, Cemal : *Dede Korkut ve yeni yıl.* Türk Yurdu, 50 (10), 1. 1960, 29-30
- KARADUMAN, Mehmet : *Çanakkeale köylerinde kız isteme ve düğün.*
Türk folklor araştırmaları, 7 (150), 1. 1962, 2613
- KIRZIOĞLU, M. Fabrettin : *Kars ili halk oyunlarının adları.*
Türk folklor araştırmaları, 6 (126), 1. 1960, 2067-2069 Türk folklor araştırmaları, 6 (127), 2. 1960, 2083-2086
- KIRZIOĞLU, M. Fabrettin : *Sağdıç-soldıç geleneğimiz.* Orkun, 1 (10), 11. 1962, 11
- KIRZIOĞLU, M. Fabrettin : *Türk-Biliş (Türkeoloji) de en yeni araştırma ve buluşlar ve Pertev N. Borotav.* Orkun, 1 (11), 15. 12. 1962, 7-9
- KIRZIOĞLU, M. Fabrettin : *Türk destan kahramanı Köroğlu'yu Sovyet Rusya ve Halk Edebiyatı profesörü Pertev Naili Boratav nasıl tanıtmaya çalışıyorlar?.*
Orkun, 1 (5), 6. 1962, 2-4
- KOÇ, Mustafa : *Aşık Mirza ile Aslı.*
Türk folklor araştırmaları, 7 (160), 11. 1962, 2896-2899
- KOÇAK, Enver Sadık : *Gaziantep'te derlenen folklor maddeleri.*
Türk folklor araştırmaları, 6 (130), 5. 1960, 2147-2148

- KOÇAK, Enver Sadık : *Gaziantep'ten türkü, gelenek ve atasözleri.*
Türk folklor araştırmaları, 6 (131), 6. 1960, 2168-2169
- KOÇU, Reşat Ekrem : *Gaşlet uykusundan uyan Cezayir.*
Türk folklor araştırmaları, 7 (161), 12. 1962, 2923-2924
- KOÇU, Reşat Ekrem : *Tırnava cadıları.*
Türk folklor araştırmaları, 7 (154), 5. 1962, 2727-2728
- KOŞAY, Dr. Hamit Zübeyr : *Etnografya müzesindeki alemler.*
Türk Etnografya Dergisi, (3), 1958, 80-86
- KOŞAY, Dr Hamit Zübeyr : *Köy ve açık hava halk müzeleri.*
Türk folklor araştırmaları, 7 (157), 8. 1962, 2808-2809
- KOŞAY, Dr. Hamit Zübeyr : *Türkiye balkımın maddi kültürüne dair araştırmalar II Kap-kaçak.*
Kapkak ve diğer mutfak takımları ilile ilgi lugatçe.
Türk Etnografya Dergisi (2), 1957, 5-28
- KOŞAY, Dr. Hamit Zübeyr : *Türkiye balkımın maddi kültürüne dair araştırmalar III. Hayvancılık.*
Türkiye'de hayvancılık ile ilgili sözler.
Türk Etnografya Dergisi, (3), 1958, 5-59
- KONUR, Metin : *Kırk gün kırk gece.* A dergisi, 3 (24/25), 1/2. 1960, II
- KUTSAL, Muzaffer : *Çankırı'da gelenekler ve görenekler: Şabanözünde yaren seçme usulü.*
Türk folklor araştırmaları, 6 (143), 6. 1961, 2412-2413
- KÜÇÜKBEZİRCİ, Seyit : *Konya atasözleri ve deyimleri.* Türk folklor araştırmaları, 6 (134), 9. 1960, 2233-2235
- KÜÇÜKBEZİRCİ, Seyit : *Sızma köyü deyişleri.* Türk folklor araştırmaları, 6 (132), 7. 1960, 2191-2193
- MANDAL, Hasan (Derleyen) : *Giresun'un yağlıdere dolayı bilmeceleri.*
Türk folklor araştırmaları, 7 (161), 12. 1962, 2933
- MEHMET, Nuri : *Bolu ve dolaylarında düğün.*
Türk folklor araştırmaları, 6 (138), 1.1961, 2307-2309
- MEMİŐOĐLU, Fikret : *Elâzığ kalkan-kılıç oyunu.*
Türk folklor araştırmaları, 6 (128), 3. 1960, 2109-2110
- MERİÇ, Muzaffer : *Türkler ve at.*
Türk Yurdu, 50 (4), 7. 1960, 33-34
Milli kadın ve erkek oyunları
: Tarih yolunda Erzurum, 2 (7/8), 1. 1961, 19-25
- N. Y. : *Folklorcularımız: Şakir Sabri Yener.*
Türk folklor araştırmaları, 6 (136), II. 1960, 2267-2268
- NAMİ, Hasan : *Havza'da adlarla ilgili gelenekler.*
Türk folklor araştırmaları, 6 (134), 9. 1960, 2221-2222
- NAMİTOK, Aytok : *Çerkeslerde folklor.* (Çeviren: Yasin Çelikkıran Yeni).
Kafkas, 6 (32), 9. 1962, 5-6
- NEZİHİ, Salib : *İstanbul'da balk inanmaları.*
Türk folklor araştırmaları, 6 (142), 5. 1961, 2383-2384
- OĞULTÜRK, Halil : *Ankara zeybeği.* Beden Eğitimi Dergisi, (3), 29. 3. 1960, 9-12
- OĞULTÜRK, Halil : *Folklor. Çorum ile ilgili.*
Yeni Musiki Mecmuası, 14 (165), 11. 1961, 262-263-284
- ONGAN, Halit : *Ankara'nın eski esnafını açıklayan bir vesika.*
Türk Etnografya Dergisi. (2), 1957, 56-61
- ONGAN, Halit : *Niğe'de ekmek ve kış ekmeği faaliyetleri.*
Türk Etnografya Dergisi, (3), 1958, 76-77
- ORAL, M. Zeki : *Anadolu köylerinde gençler derneği yabut abiliğin devamı.* Türk Etnografya Dergisi, (3), 1958 60-66
- ORAL, M. Zeki : *Selçuk devri yemekleri.* II. Türk Etnografya Dergisi, (2), 1957, 29-34
- ORHAN, Tarık (Derleyen) : *Divriğiden atasözleri ve tâbirler.*
Türk folklor araştırmaları, 6 (126), 1, 1960, 2072-2073
- ORTA, Nedim : *Elmacık eğlenceli oyunları.*
Türk folklor araştırmaları, 7 (154), 5. 1962. 2729-2730
- ORTA, Nedim : *Havsa folklorundan örnekler.*
Türk folklor araştırmaları, 7 (156), 7. 1962, 2787-2788

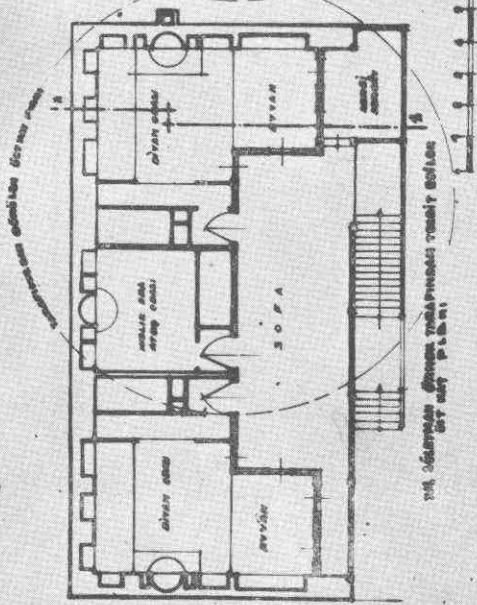
- ORTA, Nedim : *Kökez ve Elmacık köyü inanmaları.*
Türk folklor araştırmaları, 7 (150), 1. 1962, 2627
- ORTA, Nedim : *Paşacıoğlu'nda düğün adetleri.*
Türk folklor araştırmaları, 7 (146), 9. 1961, 2514-2515
- ORTA, Nedim : *Uşak ve yöresinde yer adları.*
Türk folklor araştırmaları, 7 (160), 11. 1962, 2894-2895
- ORTA, Nedim : *Yapıldak folkloru: Hıdırellez, Eğlenceler, düğünler.*
Türk folklor araştırmaları, 6 (142), 5. 1961, 2398
- OY, Aydın : *Dede Korkut kitabında kabramanların aile bayatları.*
Türk dili, 9 (102), 1. 3. 1960, 286-288
- OY, Aydın : *Dede Korkut kitabında kabramanların evlenmeleri.*
Türk Dili, 9 (105), 1. 6. 1960, 460-462
- OY, Aydın : *Dede Korkut kitabında kabramanların toplumsal bayatları.*
Türk Dili, 9 (101), 1. 2. 1960, 240-242
- OY, Aydın : *Dede Korkut kitabında yas-ölüm törenleri.*
Türk Dili, 9 (108), 1. 9. 1960, 638-639
- OY, Aydın : *Destanların doğuş hikâyeleri.* Destan-ı eccl-i kaza.
Türk folklor araştırmaları, 7 (154), 5. 1962, 2716-2717
- OY, Aydın : *Tekirdağ'da yer adları.*
Türk folklor araştırmaları, 7 (146), 9. 1961, 2508-2510
- ÖNDER, Ali Rıza : *Kayseri halk bilimi ve Kâzım Yedekçioğlu.*
Türk folklor araştırmaları, 7 (153), 4. 1962, 2687-2688
- ÖNDER, Ali Rıza : *Vebbi Cem Aşkun ve çalışmaları.*
Türk folklor araştırmaları, 7 (160), 11. 1962, 2887-2888
- ÖNDER, Mehmet : *Konya'da erkeke giyimleri.* Türk Etnografya Dergisi, (3), 1958 78-79
- ÖNDER, Mehmet : *Konya'da kadın giyimleri.* Türk Etnografya Dergisi, (4), 1961, 29-31
- ÖNDER, Mehmet : *Türk folklor araştırmaları, 6 (132), 7. 1960, 2179-2181*
- ÖNDER, Ragıp : *Konya'da keçeçilik.* Türk folklor araştırmaları, 6 (134), 9. 1960, 2231
- ÖNDER, Ragıp : *Bor Halil Nuri Bey Kütüphanesindeki mahkeme-i şeriye sicilleri ve bunlarda görölen Türkçe kişi ve köy isimleri.*
Türk Etnografya Dergisi ,, (3), 1958, 107-110
- ÖZBAŐ, Hasan : *Yozgat'ta çiğdem pilâvı.*
Türk folklor araştırmaları, 7 (153), 4. 1962, 2704-2705
- ÖZBAŐ, Hasan : *Yozgat'ta yufka, bazlama, düğün ekmeği.*
Türk folklor araştırmaları, 7 (151), 2. 1962, 2650-2651
- ÖZBEK, Nizamettin : *Turkish bath.*
Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu belleteni, (231), 4. 1961, 27-28
- ÖZSU, M. Nescati : *Seferbisar orta oyunları.*
Türk folklor araştırmaları 6-7 (127, 131, 143, 148, 150, 159), 2. 1960, 10. 1962
- ÖZTELLİ, Cabit : *Deyimler hakkında.*
Türk folklor araştırmaları, 7 (157), 8. 1962, 2797-2798
- ÖZTELLİ, Cabit : *Dr. Orban Acıpayamlı: Türkiye'de doğumla ilgili adet ve inanmalar.*
Türk folklor araştırmaları, 7 (153), 4. 1962, 2702-2703
- ÖZTELLİ, Cabit-YENER, Enise : *Etnografya kılavuzu.* Türk folklor araştırmaları, 6 (141), 4. 1961, 2371
- ÖZTELLİ, Cabit : *Karagöz ve ötesi.*
Türk folklor araştırmaları, 6 (136), 11. 1960, 2257-2258
- ÖZTELLİ, Cabit : *Halk edebiyatında sazın yeri.* Türk Dili, 12 (134), 11. 1962, 108-110
- ÖZTELLİ, Cabit : *Hızır ve Abı hayatın yeri hakkında.*
Türk folklor araştırmaları, 7 (147), 10. 1961, 2525-2527
- ÖZTELLİ, Cabit : *250 yıllık bir savaş türküsü.*
Türk folklor araştırmaları, 7 (148), 11. 1961, 2559-2564
- ÖZTELLİ, Cabit : *Pazvant Oğlu üzerine iki destan.*
Türk folklor araştırmaları, 6 (126), 1. 1960, 2063-2064
- ÖZTELLİ, Cabit : *Türk atasözleri bibliyografyası.*
Türk folklor araştırmaları, 6 (134), 9. 1960, 2219-2222
- ÖZTELLİ, Cabit : *Yaşayan Dede Korkut:*
Türk folklor. Tepegöz araştırmaları, 6 (127), 1. 1960, 2087-2088

- PEKİN, Fuat : *Les traditions turques dans l'Albanie d'aujourd'hui*.
Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni, (249), 10. 1962,
10. 1962, 21-23
- — *Plato in the folk-lore of the Konya Plain*
Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu belleteni, (243/244), 4/5.
62, 28-29
- POLAT, Şükrü : *Suşehrinde bitki ve hayvan adları*.
Türk folklor araştırmaları, 7 (149), 12. 1961, 2592-2593
- POTAPOV, L. P. : *Göçebelerin ibtidai cemaat hayatlarını anlatan çok eski bir adet*. (Çeviren:
Rasime Uygun).
İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi, 11 (15), 9.
1960, 71-84
- RÜSTOV, Prof. A. : *Zirai folklor*. (Çeviren: Prof. O. Tuna).
İş ve Düşünce, 28 (237), 1/3. 1962, 26-31
- SANÇAR, Nejdet : *Türk folklorunun büyük uzmanı Mehmet Halit Bayrı kitapları*.
Türk Kütüphaneciler Derneği bülteni, 9 (3/4), 1960, 127-147
- SARAÇOĞLU, Ali : *Üst Van gölü bölgesi manileri*. Türk Dili, 9 (103), 1.4. 1960, 343-350
- SARISÖZEN, Muzaffer : *Köylü balayı hakkında*.
Türk folklor araştırmaları, 7 (149), 12. 1961, 2579
- SATOĞLU, Yüksel : *Kayseri'nin eski düğün âdetleri*. Neşter, (3), 4. 1960, 12-13
- SAYGI, Osman : *Atatürk'ün doğum yeri Sarıgöl folklorunda: Kaptanlar*.
Türk folklor araştırmaları, 7 (156), 7. 1962, 2783-2785
- SAYGI, Osman (Derleyen) : *Karakeçili mânileri*.
Türk folklor araştırmaları, 7 (161), 12. 1962, 2925-2926
- SAYGI, Osman : *Mehmet Bölükbaşı ve Ali Arab*.
Türk folklor araştırmaları, 7 (159), 10. 1962, 2858
- SAYGI, Osman : *Sarıgöl düğün gelenekleri*.
Türk folklor araştırmaları, 6 (142), 5. 1961, 2382-2383
- SAYGI, Osman (Derleyen) : *Sarıgöl folklorundan: Obalar ve eğlenceler*.
Türk folklor araştırmaları, 7 (153), 4. 1962, 2695-2696
- SÂZ, Leyla : *Leylâ Hanım'ın Prizren batıraları*.
Yeni tarih dergisi, (37-45), 1. 1960-9. 1960
- SEVİN, Nurettin : *Turandot operasının konusu bir Türk masalından alınmıştır*.
Devlet Operası, 2 (10), 3. 1960, 37. 39. 41-45
- SEVGİN, Nazmi : *Osmanlı tarihinde yasaklar*. TMO Dergisi, 5 (56), 1. 11. 1959, 22-24.
64 TMO Dergisi, 5 (57), 1. 12. 1959, 15-18
- SEVGİN, Nazmi : *Osmanlı tarihinde yasaklar. V. TMO Dergisi, 5 (60), 1. 3. 1960, 22-25*
- SEVÜK, İsmail Habib : *Türk atı*. Türk folklor araştırmaları, 7 (160), 11. 1962, 2881-2882
- SU, Rubi : *Halk türkülerinin söyleniş*. Yeditepe, 3 (45), 16/31. 8. 1961, 9-10
- SURAL, Mahmut : *Konya'da eski düğünler*.
Türk folklor araştırmaları, 7 (149, 155), 12. 1961; 6. 1962
- SÜMER, Osman : *İlgazlı Naili Babas hakkında*.
Türk folklor araştırmaları, 7 (146), 9. 1961, 2512-2514
- SÜMER, Faruk : *Oğuzlar'a ait destani mahiyetde eserler*.
Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi, 17 (3/4),
9/12. 1960, 359-456
- ŞAHİNKAYA, Doç. Dr. Rezan : *Türk aileleri hangi yönlerden birbirlerinden farklılıklar gösterirler*.
Türk Yurdu, 50 (8), 11. 1960, 13-15
- ŞEHSUVAROĞLU, Halûk Y. : *The caiques of İstanbul*. Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Bel-
leteni, (247), 8. 1962, 26-28. Turquie Moderne, (187), 6. 1962, 8-10
- ŞEHSUVAROĞLU, Halûk Y. : *Çocuk eğya ve elbiseleri sergisi*.
Türk folklor araştırmaları, 6 (141), 4. 1961, 2359-2360
- ŞENBAY, Memdub : *Mesir*. P. T. T. Bülteni, (3), 6. 1960, 12-13
- ŞENOL, Kılıçarslan : *Bardız'da kilimcilik*. Türk folklor araştırmaları, 6 (133), 8. 1960, 2205
- ŞİMŞEK, Seyfettin : *Baş giyilen çeşitli başlıklar*. Türk folklor araştırmaları, 6 (139).
2. 1961, 2333-2335 Türk folklor araştırmaları, 6 (140), 3. 1961, 2343-
2345

- ŞİMŞEK, Ahmet Seyfettin* : *Giyim eşyalarının hikâyeleri.*
Mensucat Meslek Dergisi, 14 (5), 5.1961, 214-217
- ŞİMŞEK, Seyfettin* : *Hırkanın hikâyesi ve meşhur bir kalar.*
Türk folklor araştırmaları, 6 (134), 9. 1960, 2217-2218
- ŞİMŞEK, Seyfettin* : *Mendilin hikâyesi.* Türk folklor araştırmaları, 6 (129), 4. 1960, 2123-2125
- ŞÖENU, M. Fetgeri* : *Kuzey kaskasyalılarda izdivaç ve kız kaçırma.*
Yeni Kafkas, 6 (32), 9. 1962, 9-10. 19-20
- : *Şurdum, Kudeyt, Prometheuse efsanesinin iki kaskas varyantı.*
Yeni Kafkas, 6 (32), 9. 1962, 6-8
- TANRIKURT, Asaf* : *Eski telgraf müdürleriyle memurlarının kıyafetleri.*
P. T. T. Bülteni, (12), 3. 1961, 6. 17
- TANSUĞ, Sezger* : *Şenliknâme'ye giriş.* Dost, 7 (31), 4. 1960, 10-18
- TANYOL, Doç. Dr. Cabit* : *Din ve âdetler.* Türk folklor araştırmaları, 6 (127), 2. 1960, 2077-2078
- TANYOL, Doç. Dr. Cabit* : *Türk kültüründe oyunun önemi.* Türk folklor araştırmaları, 7 (146), 9. 1961, 2498-2499
- TANYU, Dr. Hikmet* : *Ankara'da adakla ilgili sözler v adaklar.*
İlâhiyat Fakültesi dergisi, (9), 1961, 153-158
- TANYU, Dr. Hikmet* : *Başka ülkelerde adak ve adak yerleri.*
Türk Yurdu, 3 (3/4), 6/7. 1961, 13-16
- TARCAN, Prof. Dr. Bülent* : *Türk halk oyunlarının müzik yapısı.*
Türk folklor araştırmaları, 7 (159), 10. 1962, 2853-2855
- TECER, Ahmet Kutsi* : *Ansiklopediden önce folklor bibliyografyası.*
Türk folklor araştırmaları 6 (139) 2. 1961, 2317-2318
- TECER, Ahmet Kutsi* : *Birinci Halk Oyunları seminerinde, Bölgeler ve tipler hakkında.*
Yeditepe, 3 (45), 16/31. 8. 1961, 8. 10
- TECER, Ahmet Kutsi* : *Oyun folkloru.*
Türk folklor araştırmaları, 7 (147), 10. 1961, 2517-2518
- TECİRLİ, Mustafa* : *Milli folklorumuz üzerine bir inceleme.* İlk öğretim, 26 (488), 1 6. 1961, 13
- TİGEN, Nurullah* : *Karagöz.* Sanat dünyası, 6 (122), 15. 3. 1961, 8
- TİPİ, Mehmet Ali* : *Konya'nın Bozkır ilçesinde kız isteme, nişan ve düğün.*
Türk folklor araştırmaları, 6 (127), 2. 1960, 2090-2091
- TOPÇUOĞLU, M. Naci* : *Dadaş kıyafeti ve barlar.*
Türk folklor araştırmaları, 7 (147), 10. 1961, 2527-2528
- TOYGAR, H. Kâmil* : *Ankara folklorundan: İlençler.*
Türk folklor araştırmaları, 6 (141) 4. 1961, 2367-2368
- TOYGAR, H. Kâmil* : *Üreğil'de söğütten yapılan düdükler.*
Türk folklor araştırmaları, 7 (145), 8. 1961, 2481-2482
- TÖR, Dr. Vedat Nedim* : *Türkiye Türkistanı.*
Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu belleteni. (234), 7. 1961, 25-27
- TUNARA, Girizan* : *Balat'ta Paşa Hamamında çingene düğünü.*
Türk folklor araştırmaları, 6 (144), 7. 1961, 2441-2442
- TURGUT Zihni* : *Türk çadırı,* Dost ışıklar, 1 (1), 1. 1. 1960, 9
- TUSER, Hulûsi* : *Manisa'da mesir bayramı.*
Türk folklor araştırmaları, 6 (128), 3. 1960, 2097-2100
- UYGUNER, Muzaffer* : *Kandıra'da kur'a geleneği.*
Türk folklor araştırmaları, 6 (140), 3.1961, 2355
- UZLUK, Prof. Dr. F. Nafiz* : *Büyük annemden dinlediğim ata sözleri.*
VIII. Türk Dili Kurultayında okunan bilimsel bildiriler, 1957, 235-247
- UZUNOĞLU, Sadık* : *Kütahya halk kültürleri üstüne.*
Türk folklor araştırmaları, 7 (148), 11. 1961, 2567-2568
- UZUNOĞLU, Sadık* : *Kütahya zeybek giyimi.*
Türk folklor araştırmaları, 6 (125), 12. 1959, 2046
- UZUNOĞLU, Sadık* : *Kütahya zeybek oyunları.*
Türk folklor araştırmaları, 7 (145), 8. 1961, 2583-2484
- ÜLKÜTAŞIR, M. Şakir* : *Anadolu'da doğum âdetleri.*
Türk folklor araştırmaları, 7 (160), 11. 1962, 2883-2886

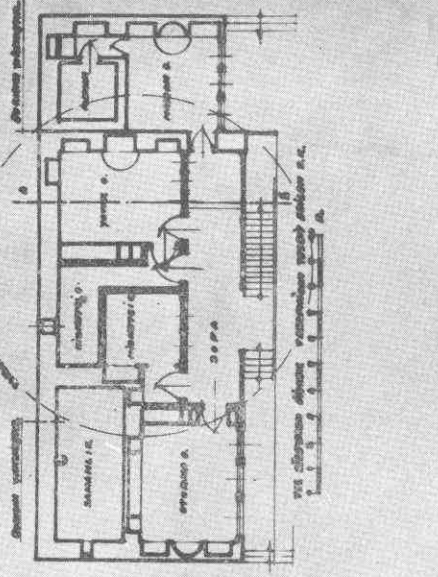
- ÜLKÜTAŞIR, M. Şakir : *Bartın gazetesi ve Türkiye folkloru.*
Türk folklor araştırmaları, 7 (147), 10. 1961, 2530
- ÜLKÜTAŞIR, M. Şakir : *Sinop ve Samsun'da derlenmiş atasözleri.*
Türk folklor araştırmaları, 7 (151), 2. 1962, 2634-2635
- ÜLKÜTAŞIR, M. Şakir : *Türk atasözlerinin menş ve mahiyeti.*
Türk folklor araştırmaları, 7 (158), 9. 1962, 2838-2842
- ÜNLÜER, Ayşe : *İstanbul çocuklarının oyunları.*
Türk folklor araştırmaları, 7 (145, 146), 8. 1961, 9. 1961, 2463-2464
- ÜNVER, Ord. Prof. Dr. A. Sübeyl : *Osman Ergin, çalışma hayatı ve eserleri.*
Belleten, 26 (101), 1. 1962, 163-178
- ÜNVER, Ord. Prof. Dr. Sübeyl : *Ramazanlar nasıl ilân edilirdi.*
Türk folklor araştırmaları, 6 (140,) 3. 1961, 2340
- ÜNVER, Prof. Dr. Sübeyl : *Türk balkı ve lüle.*
Türk folklor araştırmaları, 6 (129), 4. 1960, 2117-2120
- WOUTERS, Dr. H. : *Romanya'da halk sanatları. (Çeviren: Muzaffer Uyguner)*
Türk folklor araştırmaları, 7 (149), 12. 1961, 2581-2583
- YALGIN, Ali Rıza : *Hayancılık. Türk Etnografya Dergisi, (3), 1958, 87-106*
- YAĞMURDERELİ, Nesip : *Manilerimiz. II. İş ve Düşünce, 26 (221/222), 1/2. 1960, 9-11*
- YAMAN, Hayrettin : *Tokatlı Azmi.*
Türk folklor araştırmaları, 7 (158), 9. 1962, 2846-2847
- YANBAY, Mahmut Kemal : *Bayburt folkloru.*
Türk folklor araştırmaları, 6 (135), 10. 1960, 2243-2244
- YANBAY, Mahmut Kemal : *Erzurum ve civarının Dede Korkut hikâyelerindeki önemi.*
Tarih yolunda Erzurum, 2 (9/10), 12. 1961, 11
- YARŞI, Ali : *Afyon'da gezek âlemleri nasıl olurdu.*
Türk folklor araştırmaları, 7 (156), 7. 1962, 2789
- YARŞI, Ali : *Afyonkarahisar kız kulesi.*
Türk folklor araştırmaları, 7 (153), 4. 1962, 2698
- YARŞI, Ali : *Bir hasret türküsü. Türk folklor araştırmaları, 7 (158), 9. 1962, 2845*
- YAVUZER, İhsan : *Devre göre Erzurumda esnaf ve teknik san'at teşekkülleri.*
Tarih yolunda Erzurum, 1 (4), 12. 1959, 9-10
- YENER, Şakir Sabri : *Gaziantep'te İlbeli aşireti.*
Türk folklor araştırmaları, 6 (133), 8.. 1960, 2202-2203
- YENİGÜN, Hayri : *Lüle devri âlemleri, mûsiki ve şair Nedim.*
Türk Yurdu, 50 (8), 11. 1960, 49-50
- YILDIZ, Hüsnü : *Elmalı folkloru: Mâniler.*
Türk folklor araştırmaları, 6 (132), 7. 1960, 2193-2194
- YILDIZ, Hüsnü : *Elmalı'da bilmeceler.*
Türk folklor araştırmaları, 6 (130), 5. 1960, 2151- 2153 Türk folklor araştırmaları, 6 (131), 6. 1960, 2169
- YILDIZ, Hüsnü : *Serik'ten iki türkü.*
Türk folklor araştırmaları, 7 (153), 4. 1962, 2705-2706
- YÖNETKEN, Halil Bedii : *Halk sanatında asla uygunluk.*
Yeni mûsiki mecmuası, 12 (139), 9 1959, 205-215
- YÖNETKEN, Halil Bedii : *Kıyamî zikirler ve Türk dini rakısları.*
Türk folklor araştırmaları, 7 (156), 7. 1962, 2775-2777
- YÖNETKEN, Halil Bedii : *Sıraç ve Nalci alevilerinde samah.*
Türk folklor araştırmaları, 7 (161), 12. 1962, 2909-2911
- YÖNETKEN, Halil Bedii : *Türk halk müziği dizilerinin tarifi meselesi.*
Türk folklor araştırmaları, (141), 4. 1961, 2362-2363
- YUND, Kerim : *Adlarla ilgili gelenek ve inançlar:*
Silifkede Türk folklor araştırmaları, 6 (138), 1. 1961, 2303-2304
- YUND, Kerim : *Atasözleri üzerine bir araştırma.*
Türk folklor araştırmaları, 7 (158), 9. 1962, 2827-2828
- YUND, Kerim : *Silifke dolaylarında yer adları.*
Türk folklor araştırmaları, 6 (133), 8. 1960, 2209-2210
- YUND, Kerim : *Silifke ve Türk folklorunda Cezayir.*
Türk folklor araştırmaları, 6 (141), 4. 1961, 2365-2366

Kelaga Sahrinin Eski Evleri 1.

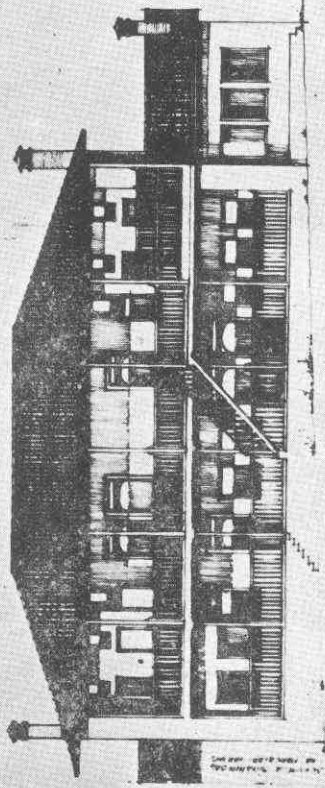

1/4 ölçekten alınan tabirlerdir. 1/4 ölçekten alınan tabirlerdir.

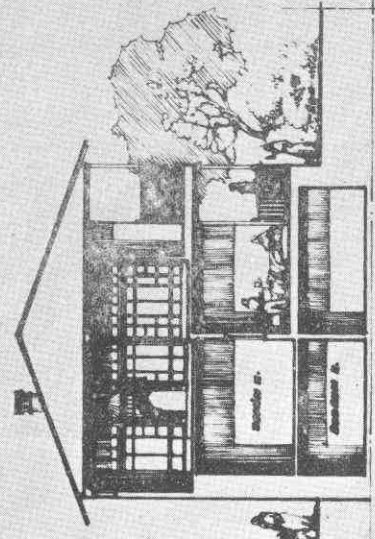
Ciyazade Tazinin Mimarlığı, İvi

1/4 ölçekten alınan tabirlerdir. 1/4 ölçekten alınan tabirlerdir.

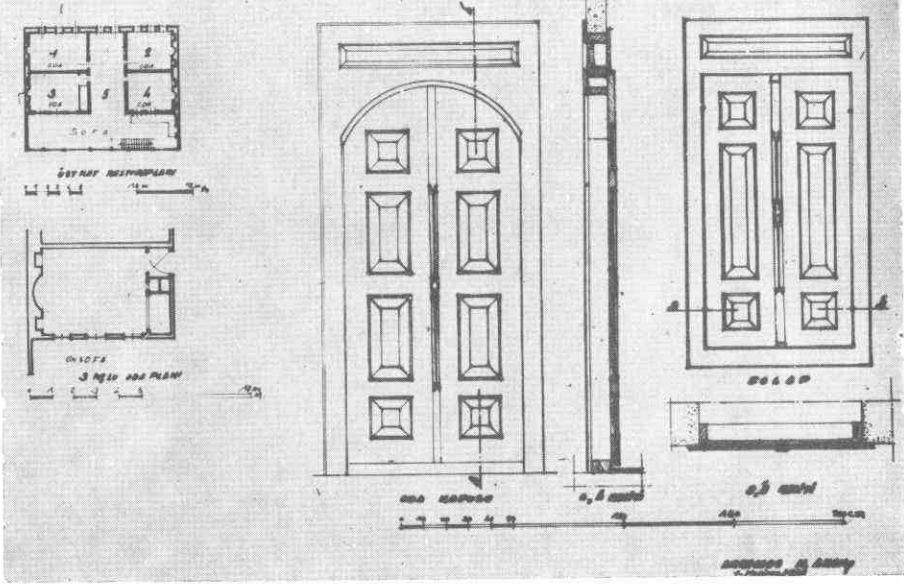
MUS. ÇEPELİ

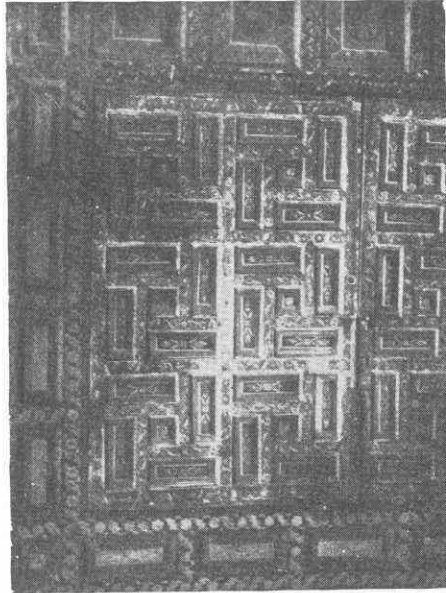
A.İ. ÇEPELİ

Kulakya Schirinin Iske Evleri 2.

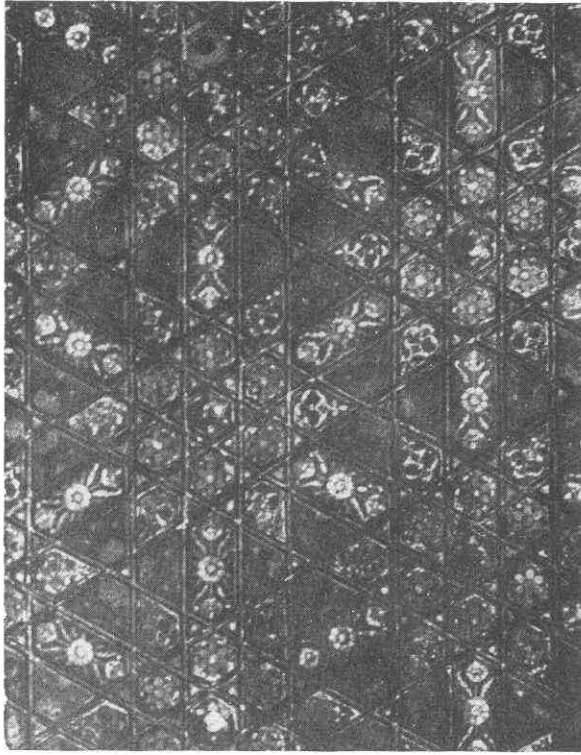
Mutaf Konağı

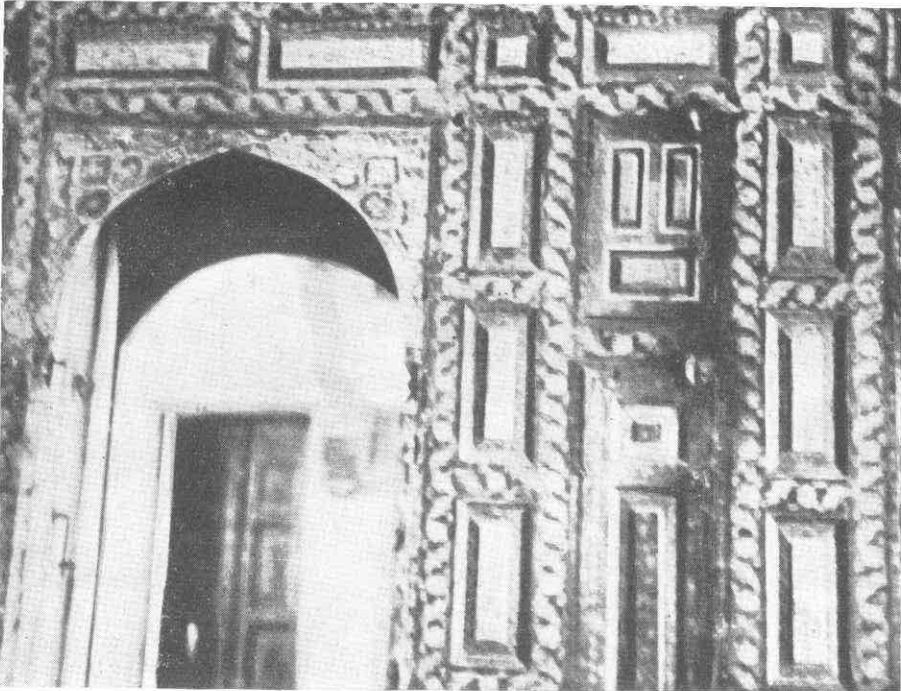
Res. 4 — Mutaf Konağı'ndan

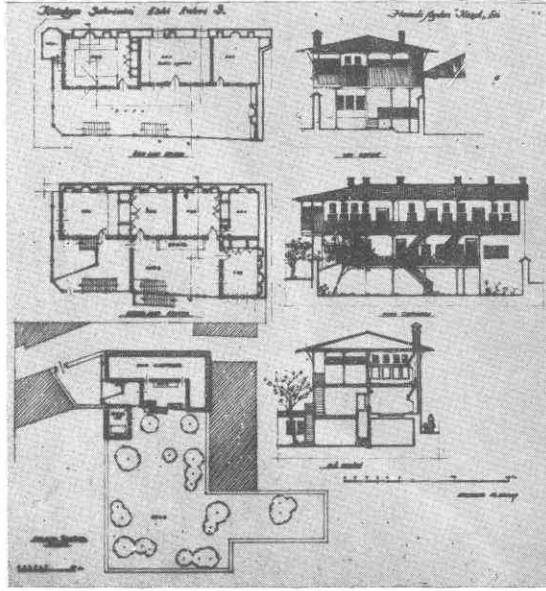
Res. 5 — Mutaf Konağı yüklüğü

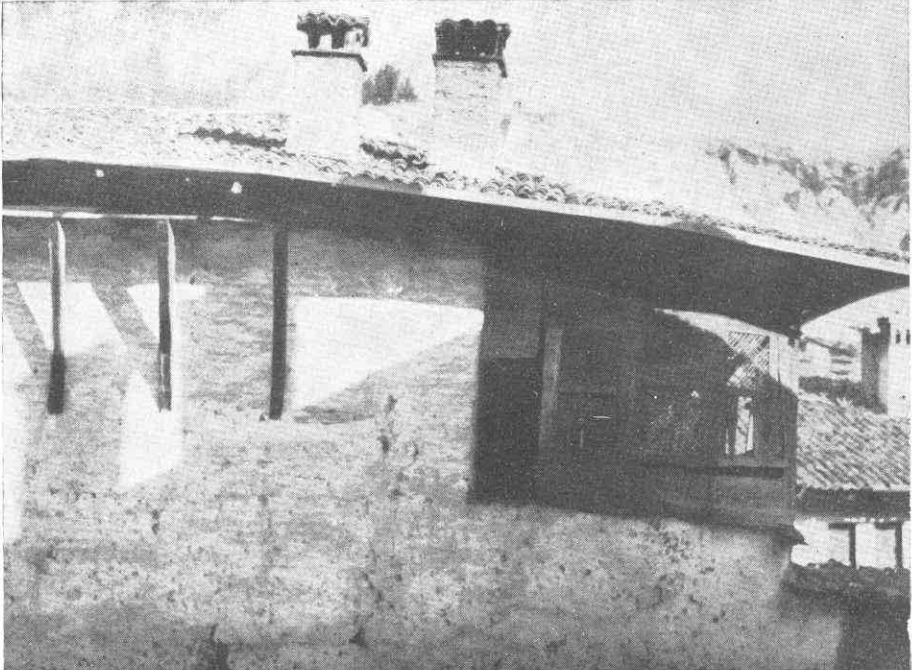
Res. 6 — Mutaf Konağı tavan kaplaması

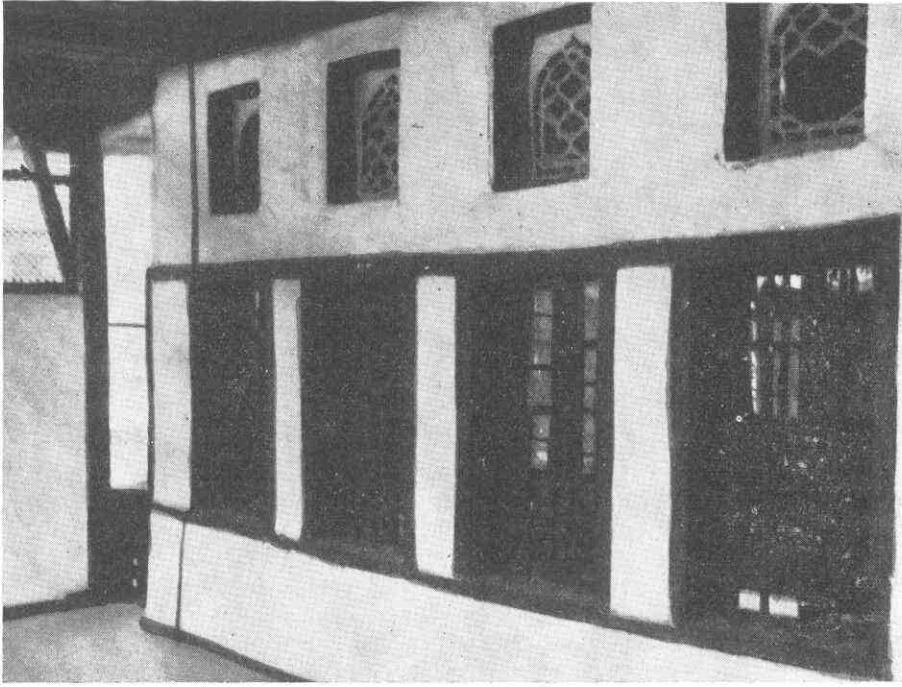
Res. 7 — Mutaf konağı perde duvarı

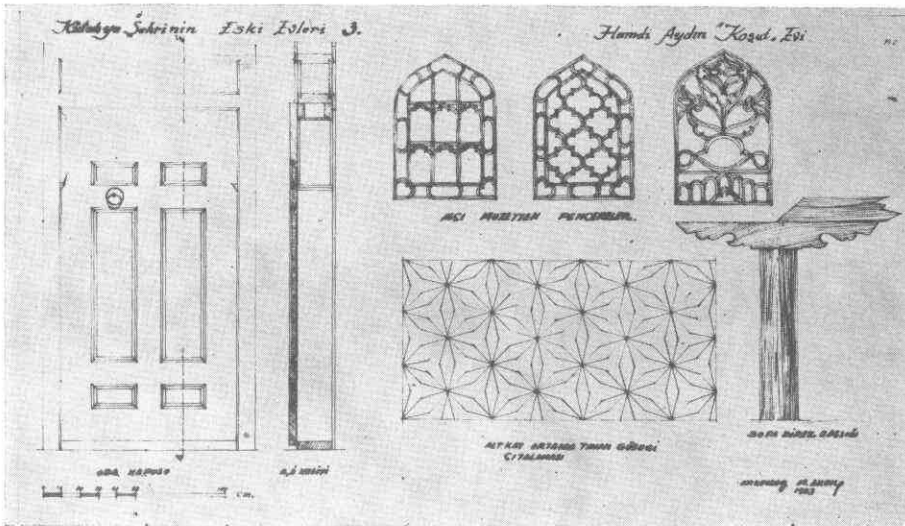
Res. 8 — Koşut evi

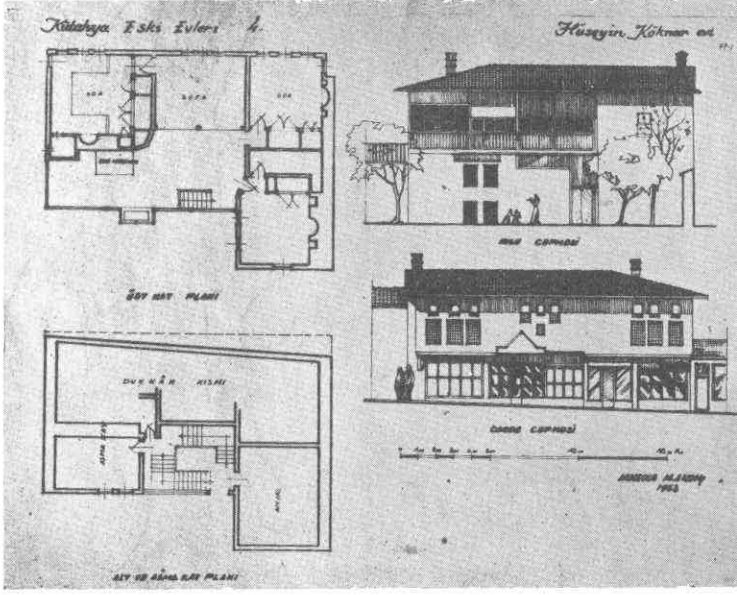
Res. 9 — Koşut evi sokak çephesi

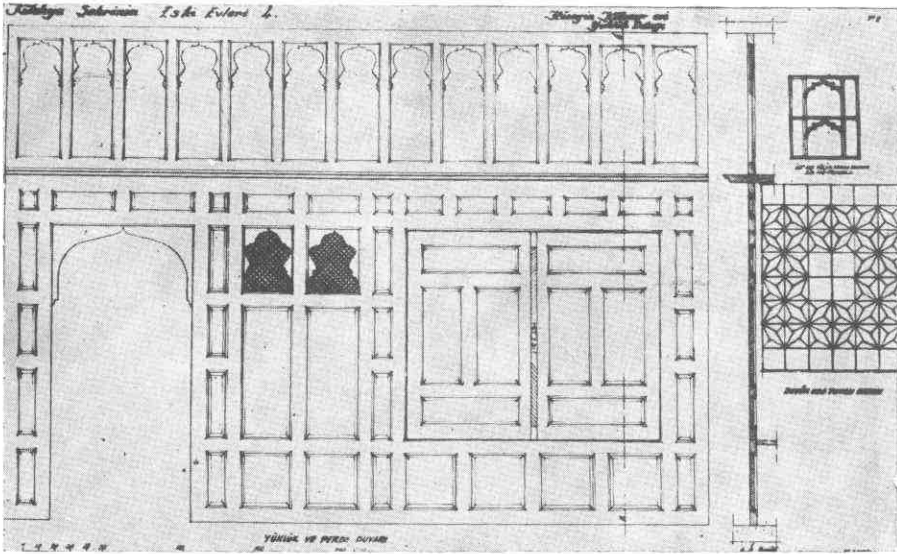
Res. 10 — Koşut evi sofasından

Res. 11 — Koşut evinden

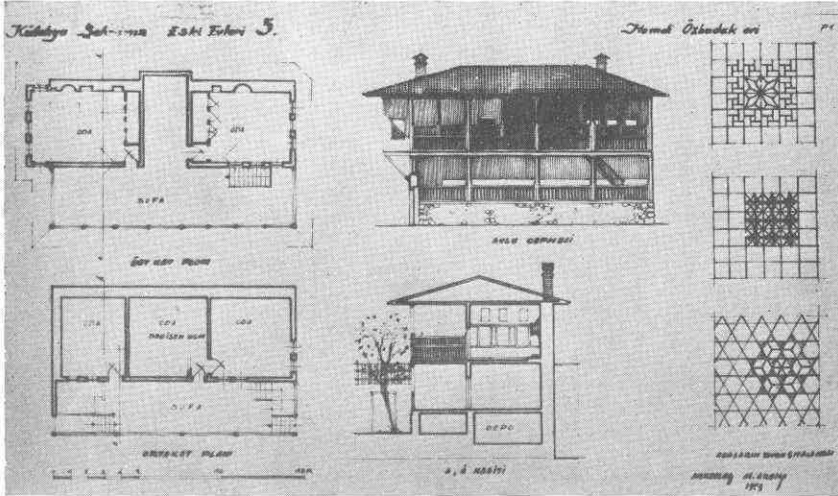
Res. 12 — Hüseyin Köknar evi

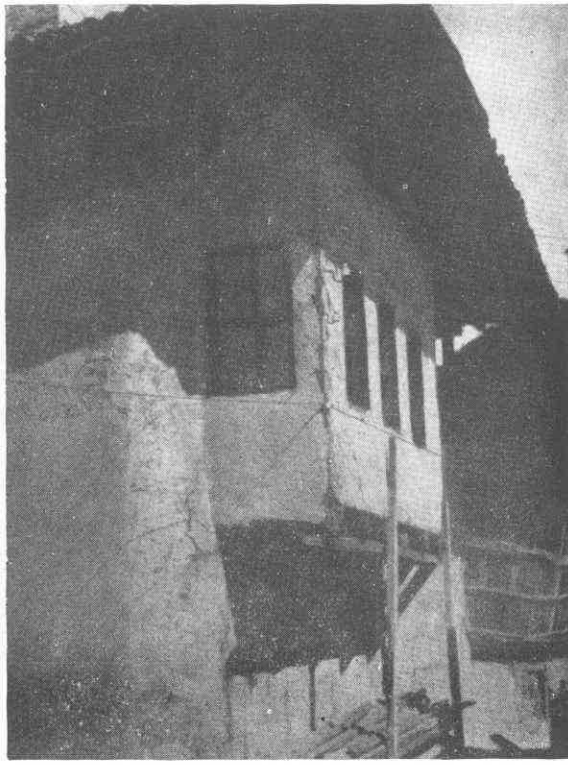
Res. 13 — Hüseyin Köknar evi yükük detayı

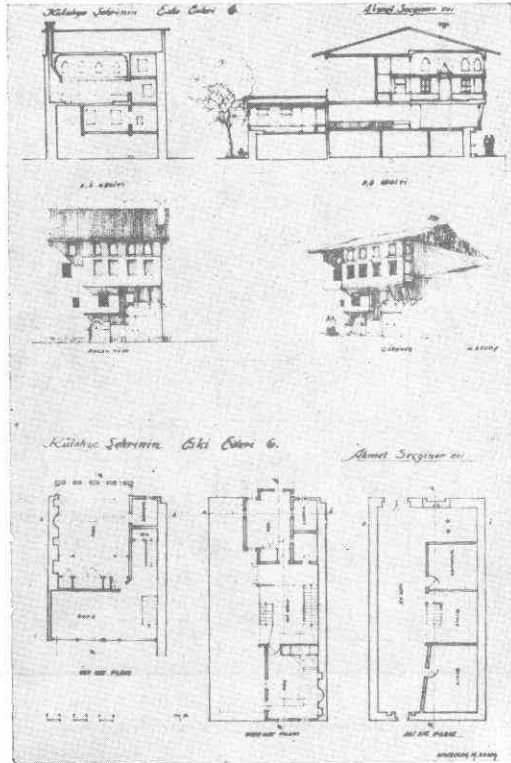
Res. 14 — Hüseyin Köknar evi sokak çehesi

Res. 15 — Hamdi Özbudak evi

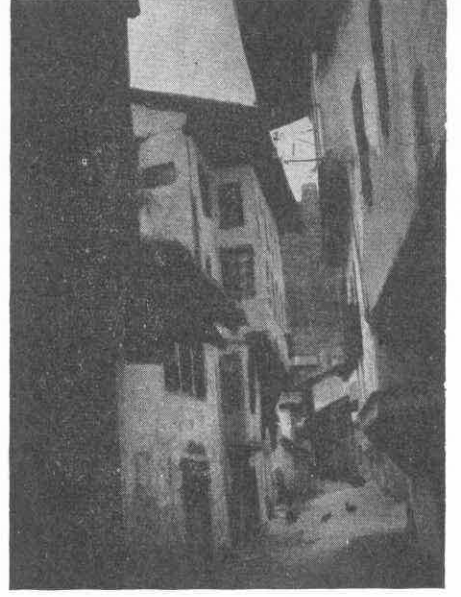
Res. 16 — Hamdi Özbudak evi çıkması

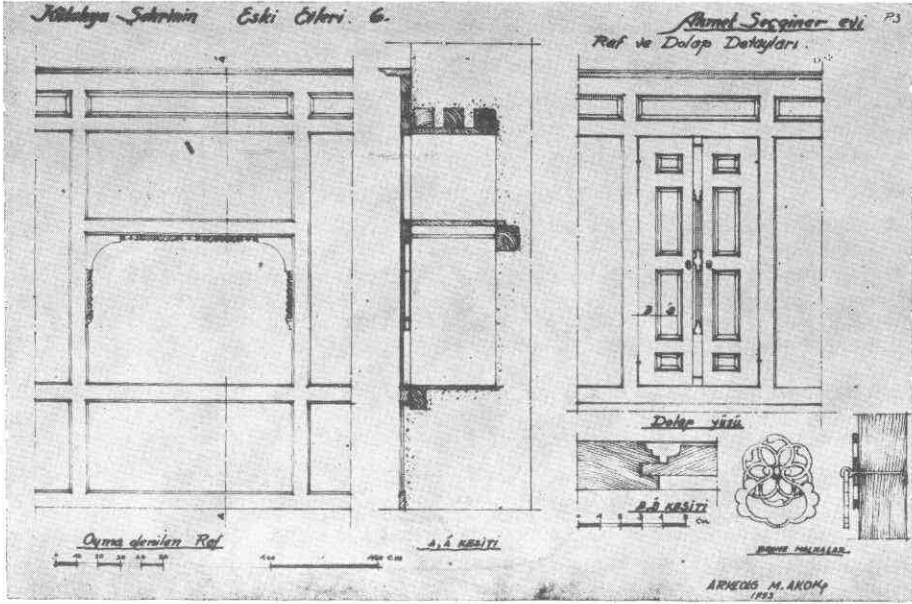
Res. 17 — Ahmet Seçkiner evi.

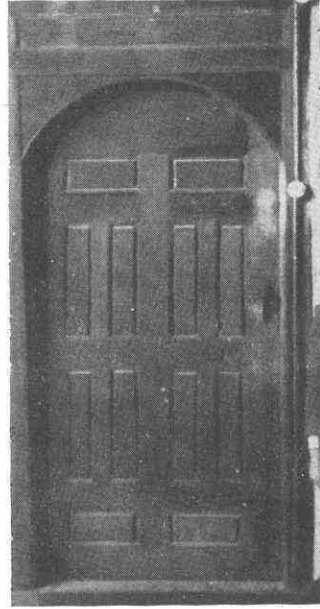
Res. 18 — Ahmet Seçkiner evinin Sokak cephesi.

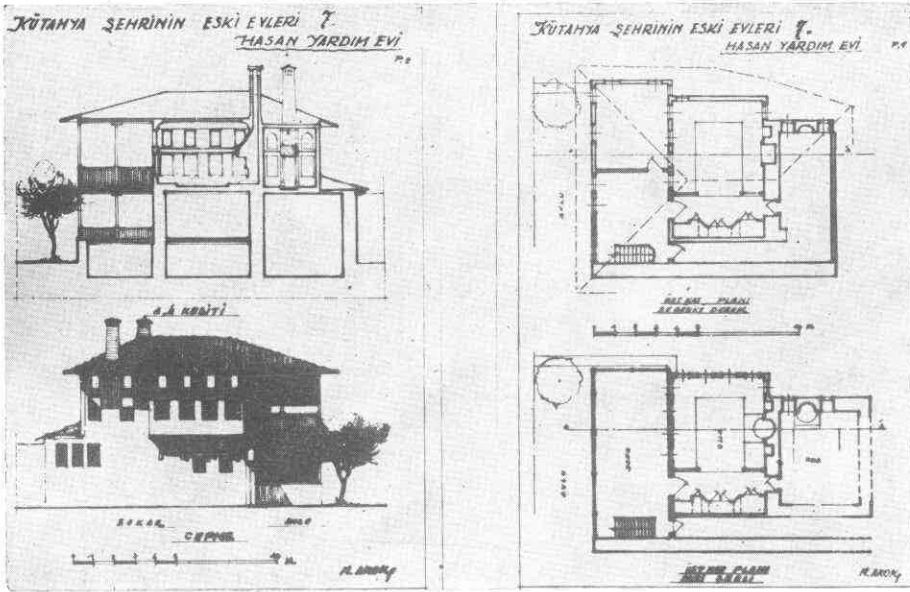
Res. 19 — Ahmet Seçkiner evinin bulunduğu sokak

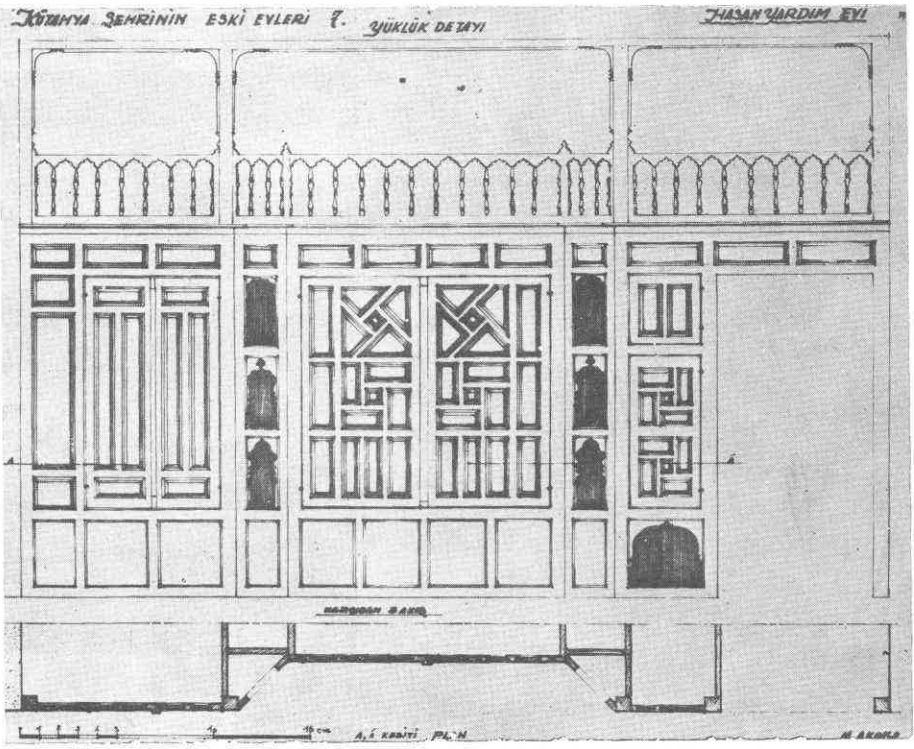
Res. 20 — Ahmet Seçkiner evinden

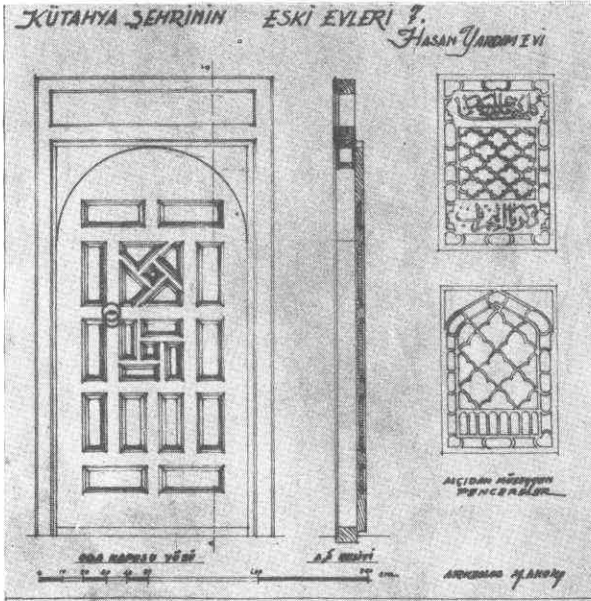
Res. 23 — Ahmet Seçkiner evi oda kapısı

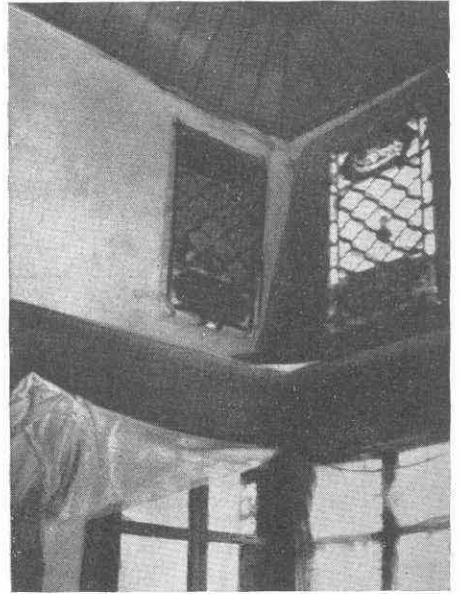
Res. 24 — Hasan Yardım evi

Res. 25 — Hasan Yardım evinden

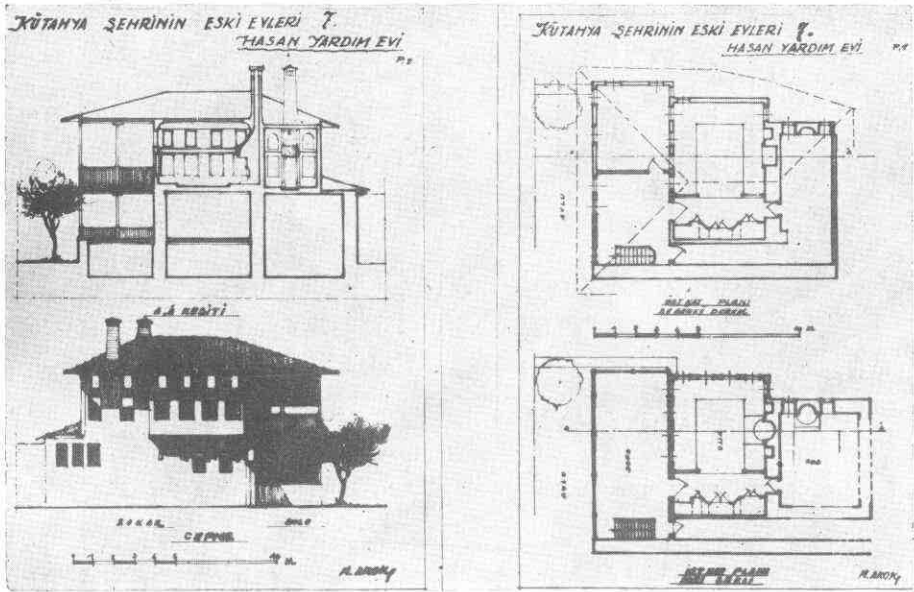
Res. 26 — Hasan Yardım evinden

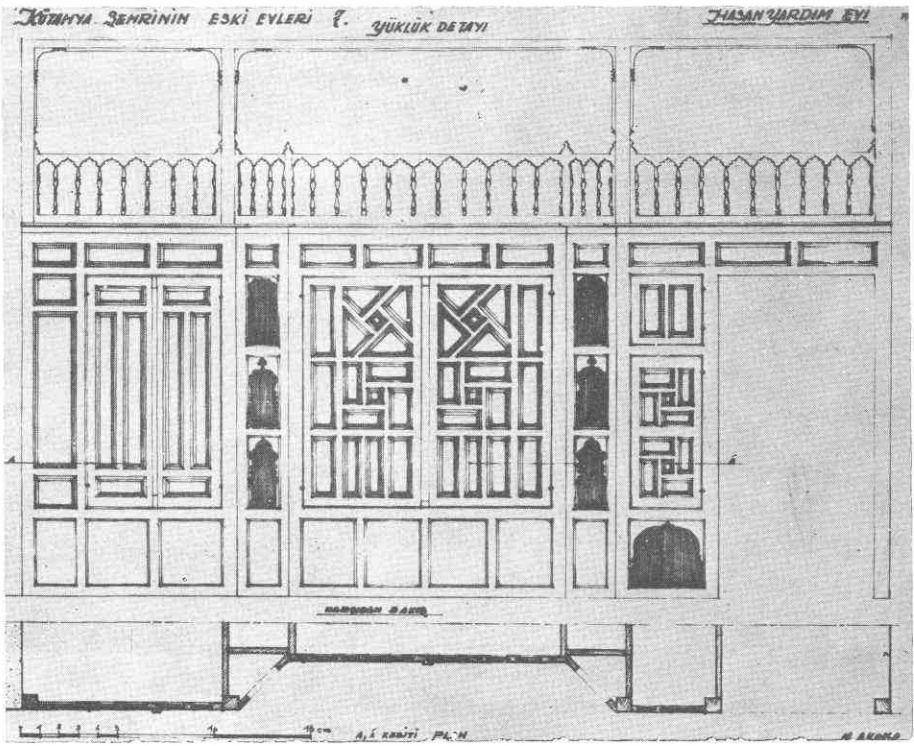
Res. A. Seçkiner evinden bir köşe

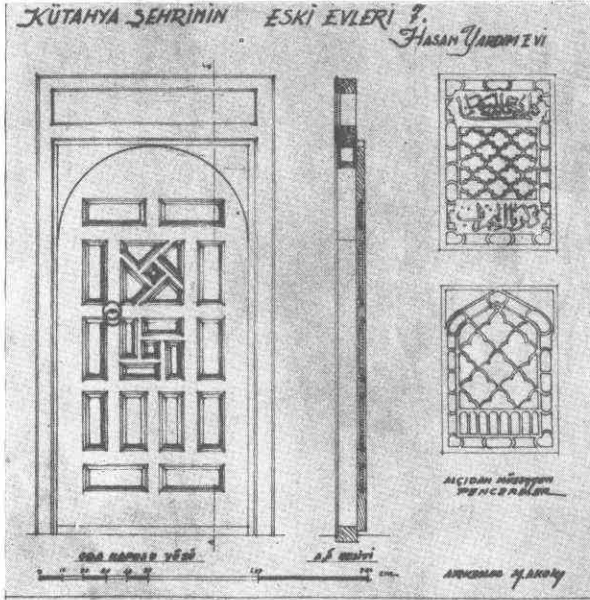
Res. 23 — Ahmet Seçkiner evi oda kapısı

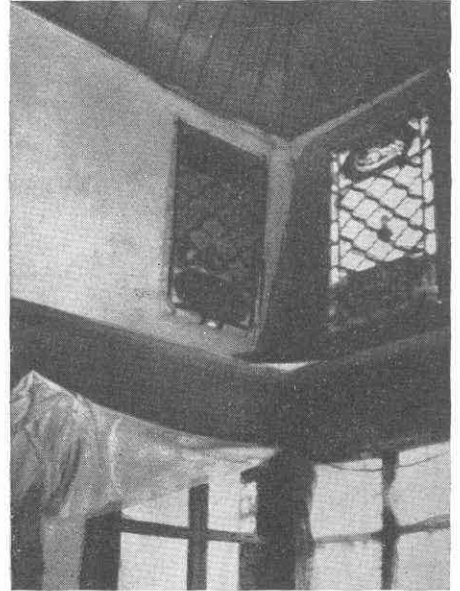
Res. 24 — Hasan Yardım evi

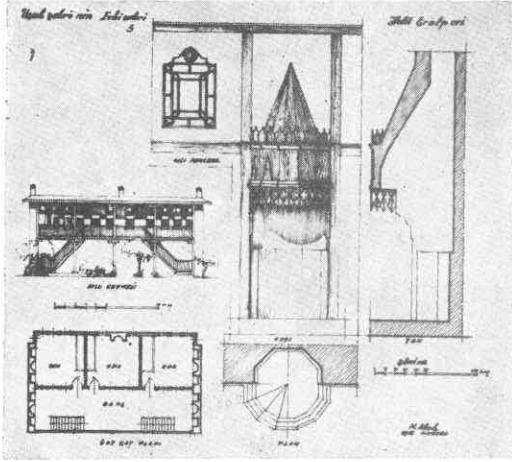
Res. 25 — Hasan Yardım evinden

Res. 26 — Hasan Yardım evinden

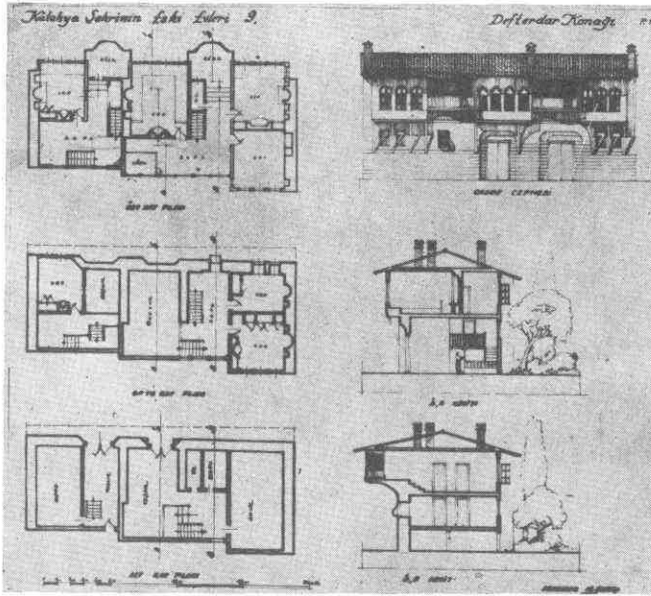
Res. A. Şeşkiner evinden bir köşe

Res. 28 — Ahmet Aydın (Kocagöz zade) evinden

Res. 29 — Kocagöz zade evi ocağı.

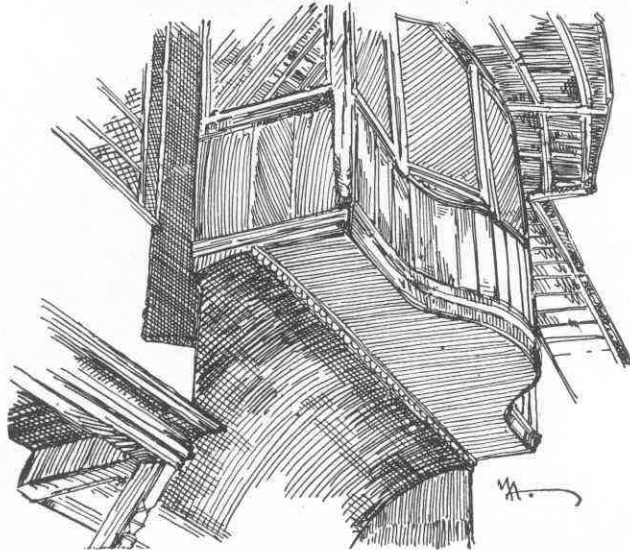
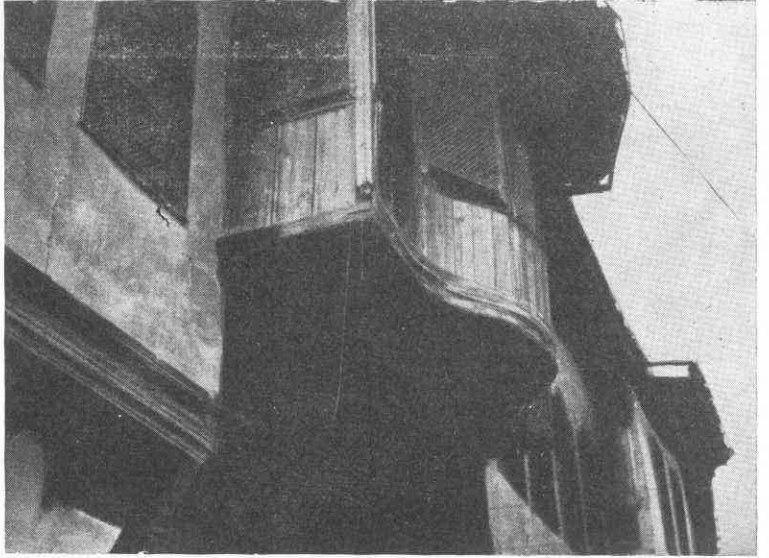

Res. 30 — Defterdar Konağı.

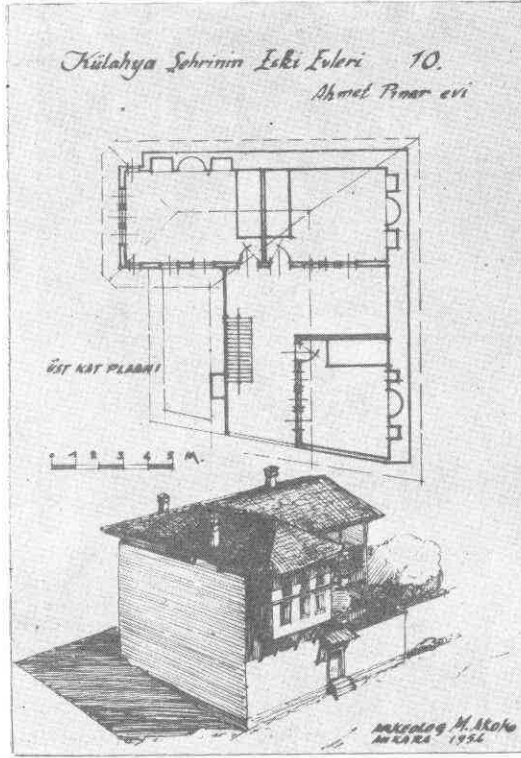
Res. 31 — Defterdar
konağı çehresi

Res. 32 — Defterdar
Konağı köşk Cumbası.

Res. 33.

K Ü T A H Y A

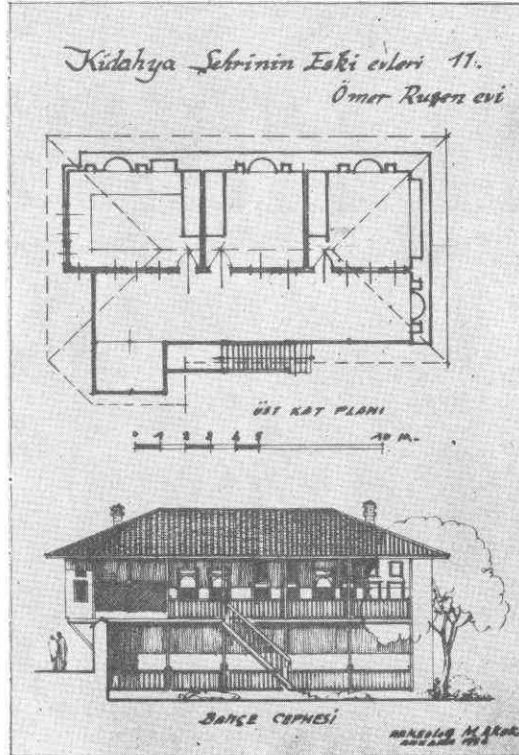
Res. 34 — Ahmet pınar evi.

Res. 35 — Ahmet Pınar evi cephesi.

Res. 36 — Ahmet Pinar e zi avlu caphesi.

Res. 37 — Ömer Ruşen evi.

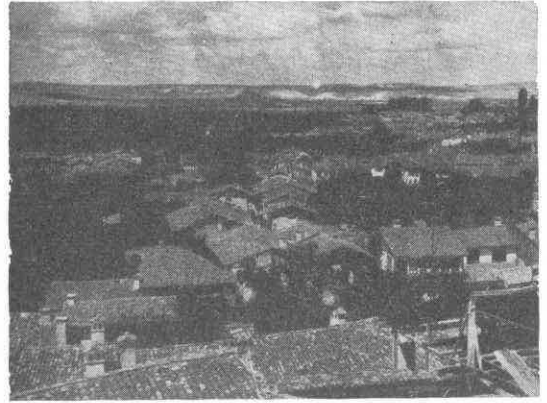
Res. 38 — Ömer Ruşen evi avlu ve sokak, cadde cephesi

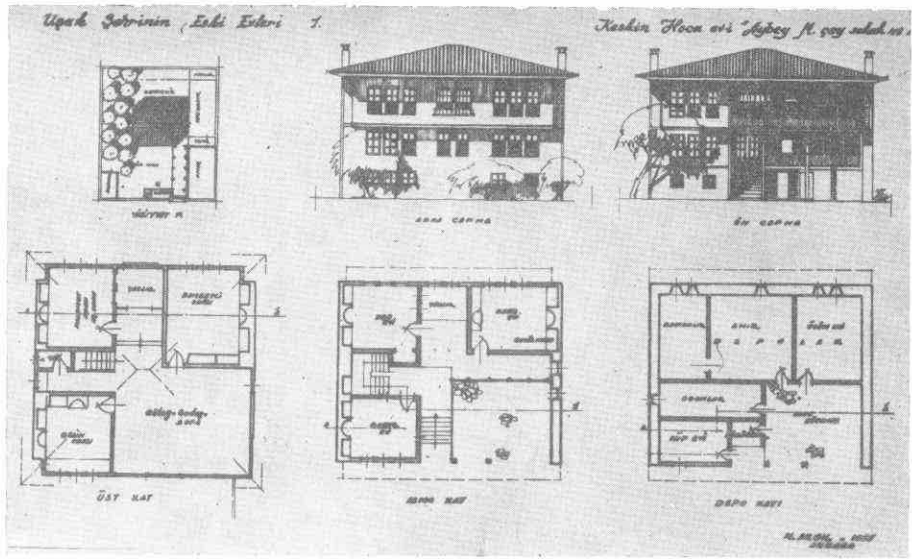
Res. 39 — Bir eski evin sokak cepheleri

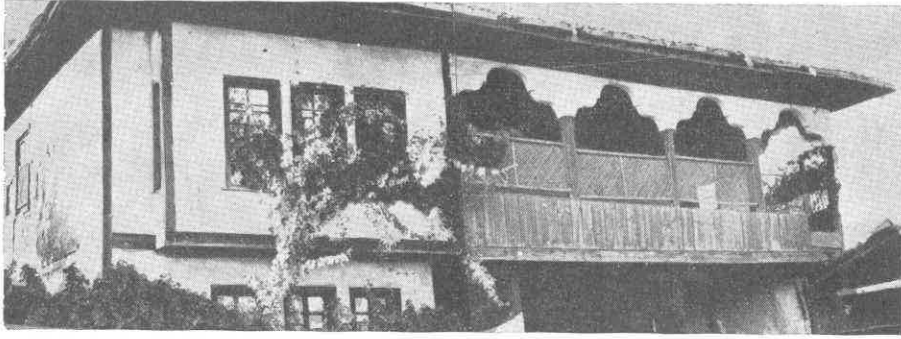
Res. 40 — Kale eteklerine yerleştirilmiş bir ev.

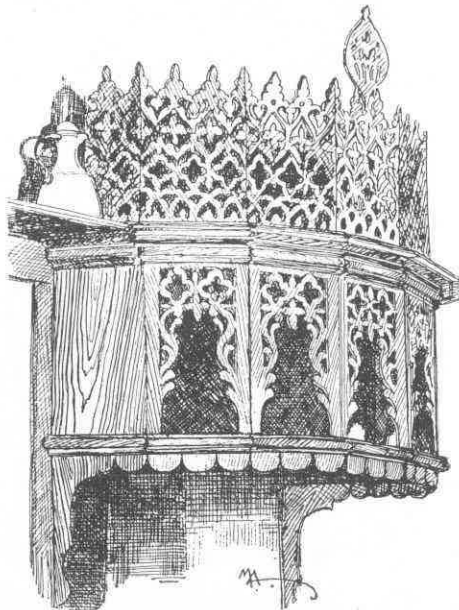
Res. 41 — Kütahya eski evleri yerleşme adaları.

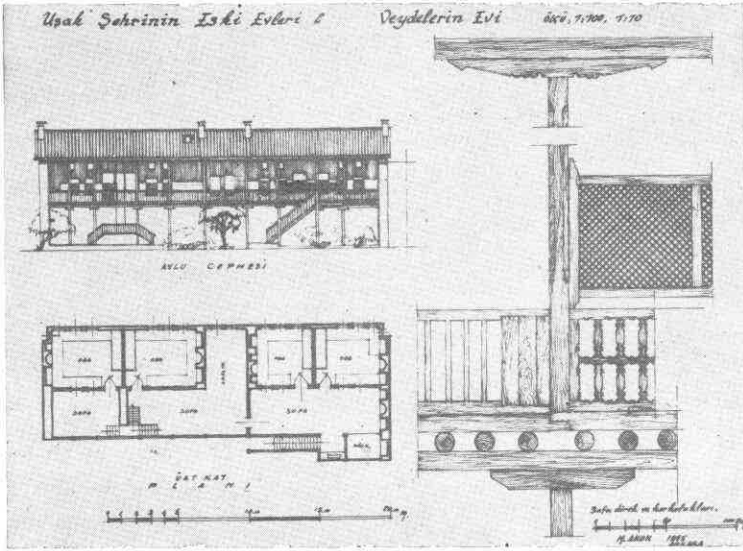
Res. 42 — Keskin Hoca evi.

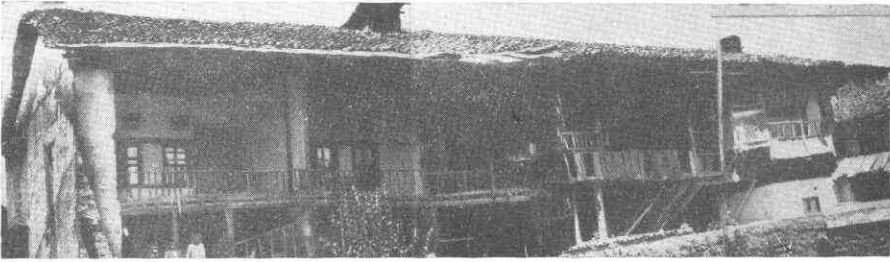
Res. 43 — Keskin Hoca evinin ön cephesi.

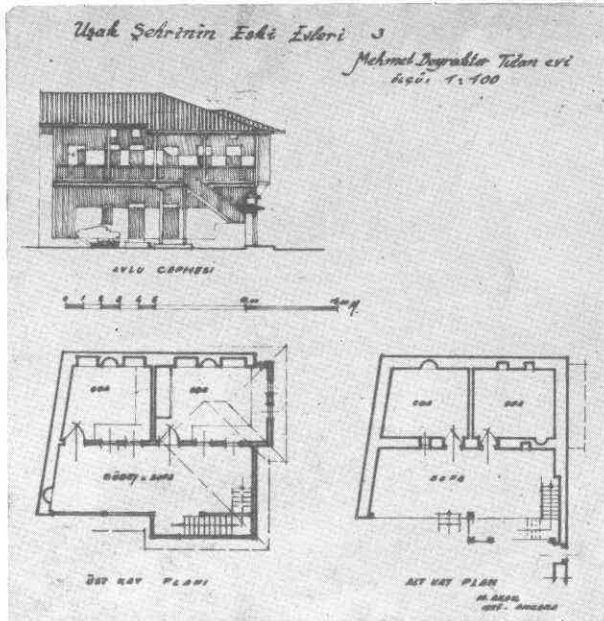
Res. 44 — Keskin Hoca evinden bir ocak.

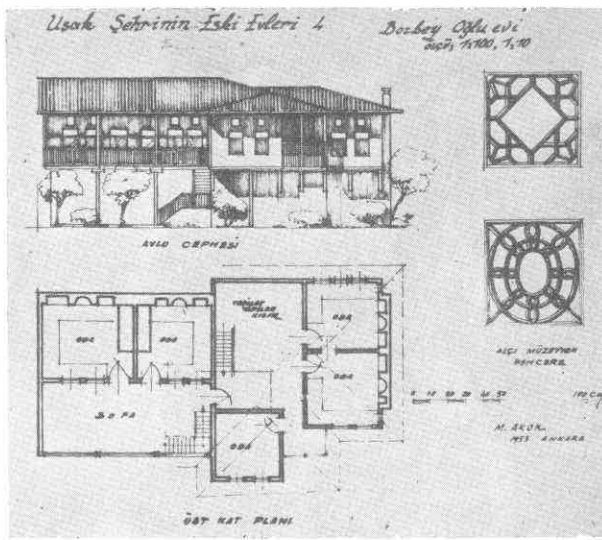
Res. 45 — Vaydelerin evi.

Res. 46 — Vaydeler evinin avlu cephesi.

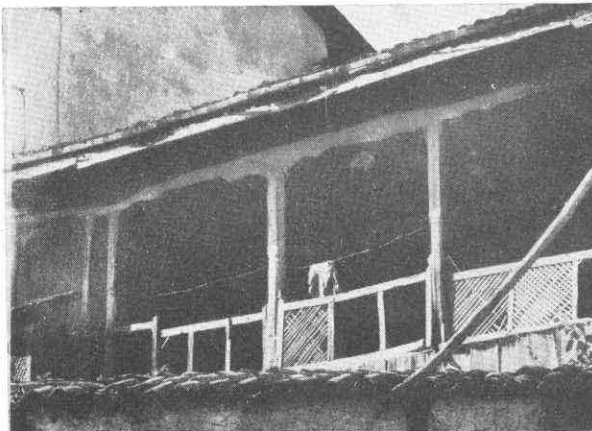
Res. 47 — Mehmet Bayraktar evi.

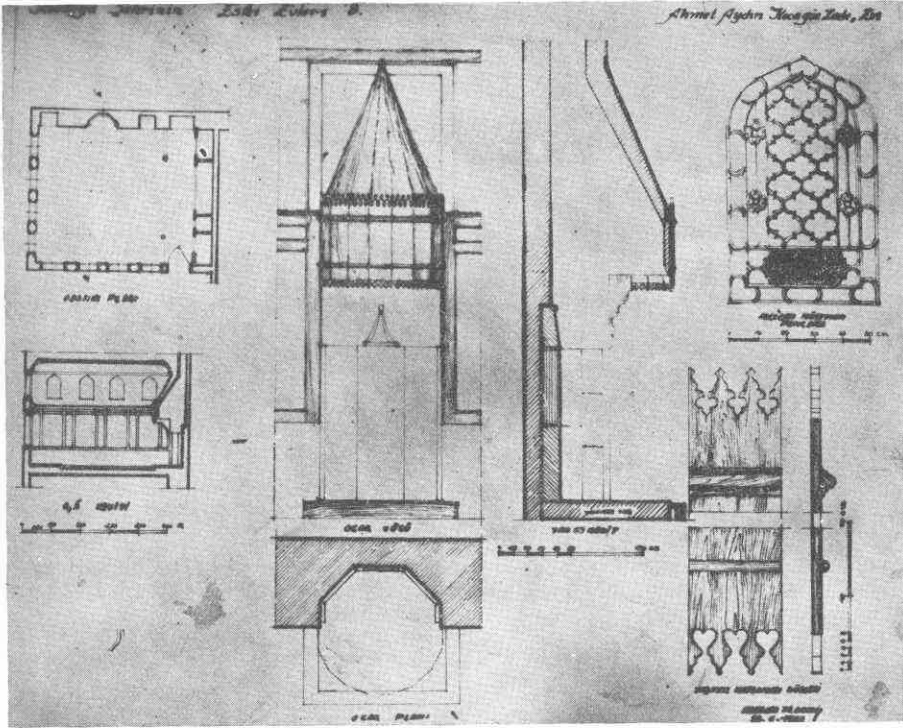
Res 48 — Bozbeğoğlu evi.

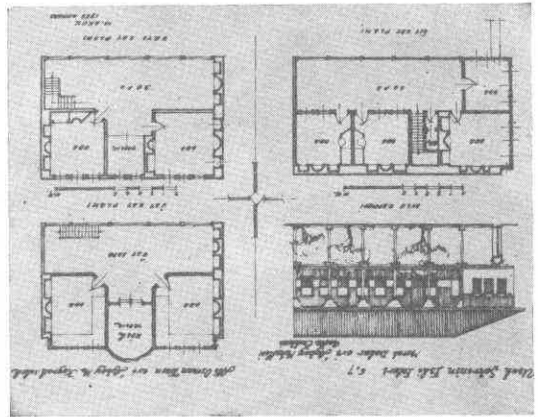
Res. 49 — Bozbeğoğlu evi cephesinden bir kısım.

Res. 50 — Bozbeğoğlu evi cephesinden bir kısım.

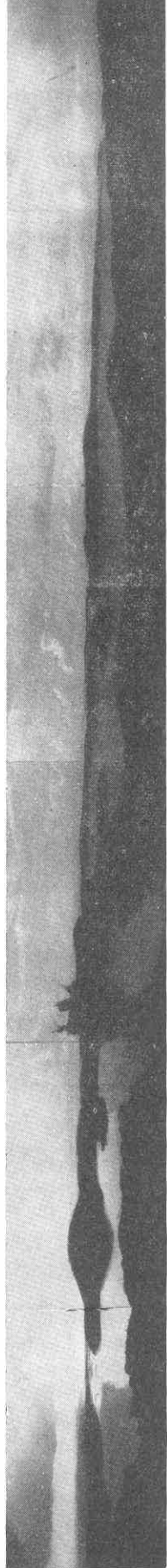
Res. 51 — Halit Eralp evi.

Res. 53 — Eski evlerden bir örnek.

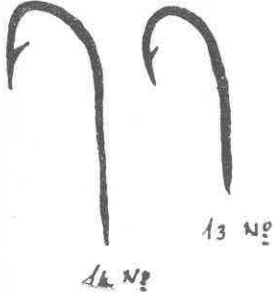
Res. 52.

Ayvalık.

Olta balıkçılığı

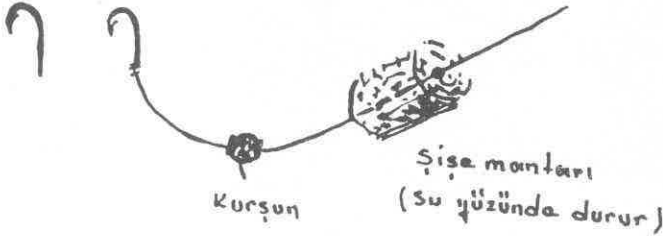
Mercean takımı:

Olta No:	Misina No:
14	40 (Tercih edilir)
13	50

Kargı avcılığı

Isparox - Kupa
(Sinek oltasıyla)

Misina No:

25
30

Yem olarak - Hamsi - Kalamar - Sübya - Sardalya - Minkye
100 no. 1 mm eşittir
(Misina çapları için)

Sahilden avlama (Sıyirtma)

Çipra için (Zokalı)

Misina No:

40

50

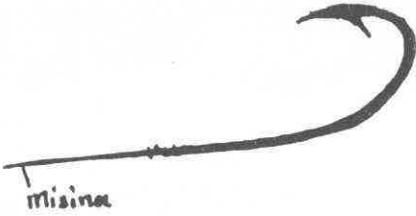

Levrek ve Lüfer için (kurşunsuz) - Olta kesen balıklar

Olta Misina No:

5-9 No. 60

90

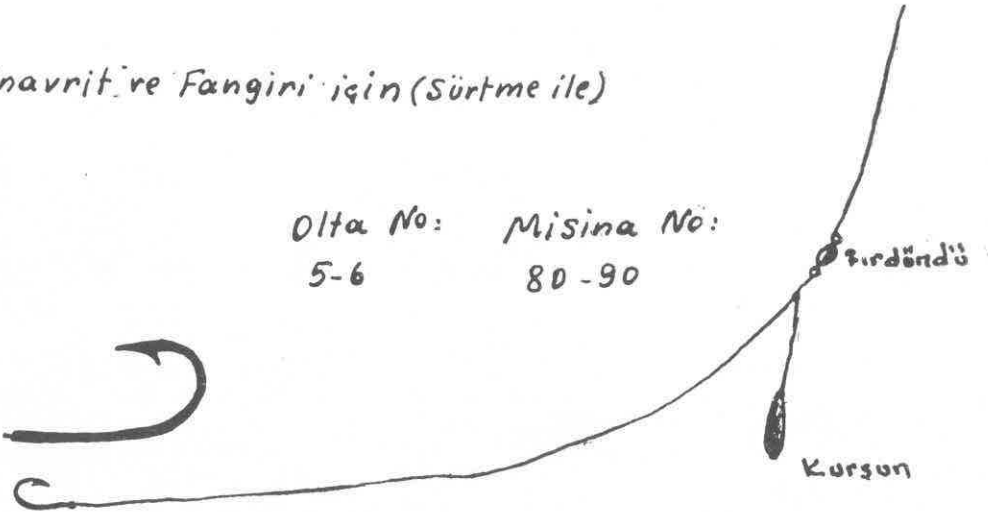
Sinavrit ve Fangini için (Sürtme ile)

Olta No:

5-6

Misina No:

80-90

Olta mesafesinden 11 kulaş mesafeye bedanlı kurşun takılır..

Gece ve gündüz
avlanabilir

Motor pesinden sürme

Kaşıkla-Yakıncı balıkla

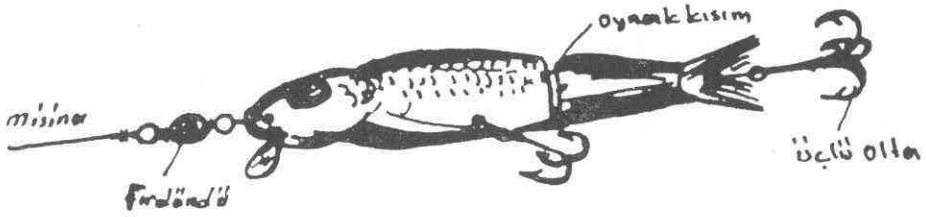

Olta Misina

8 70-80

En elverişli

5-4-3 No.11 kaşık

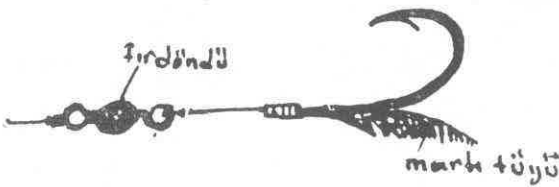

Sabah akşam: Sınavrit-lüfer-Orkinos-palamut
avlanır.

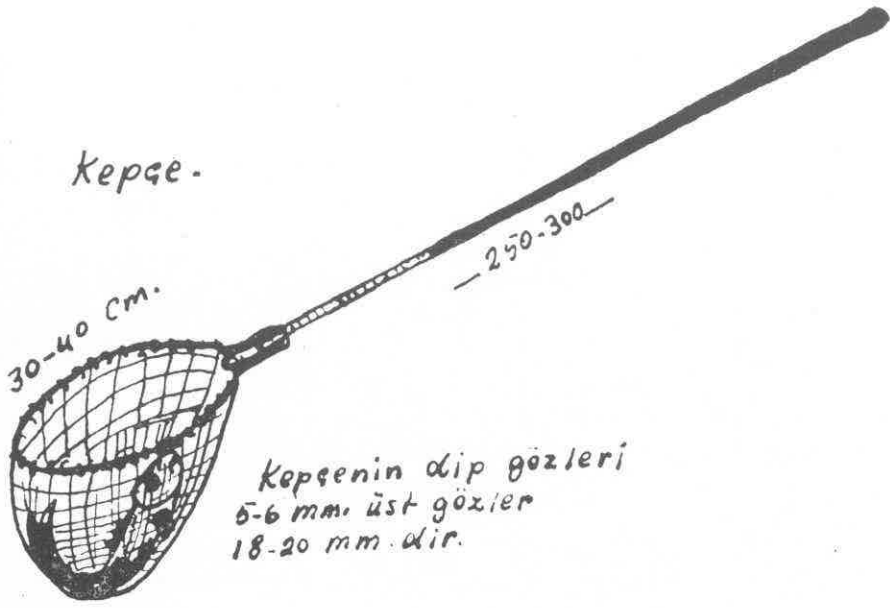
Motor pesinden martı tüyü ile avlanma:

Olta Misina

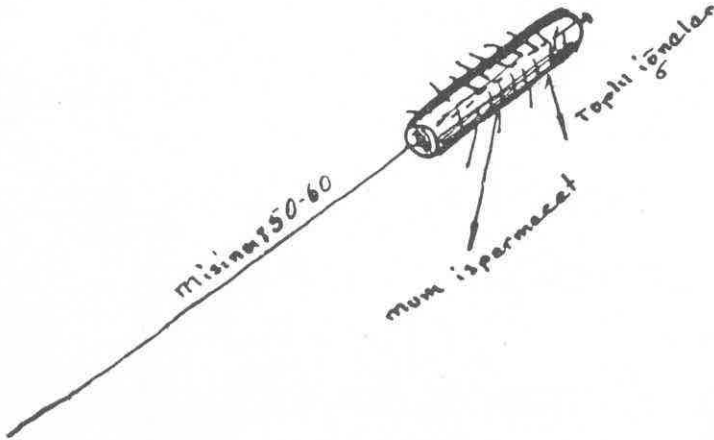
8-9 No. 60-70 No.

Sabah Akşam Lüfer - Orkinos - Palamut (Derin s.)
Sahilden : Levrek - Sınavrit avlanabilir.

Şirti .(Kalamar avlamak için)

Paragatsılık.

İnce paragat

Olta No: 14 iplik No: 24 Missina No: 40-45

(Bu paragatta 300 iğne (olta) kullanılır)

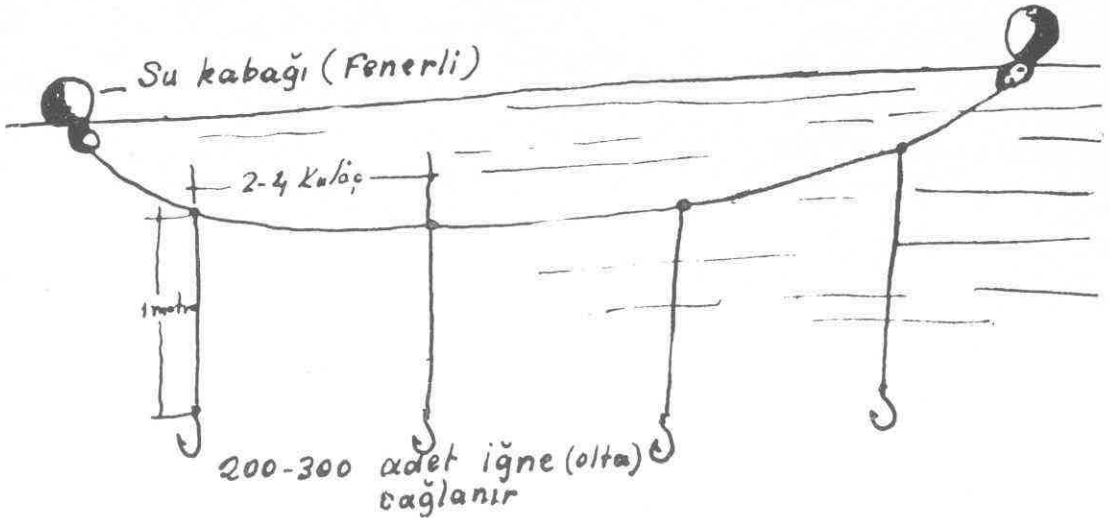
Avlanan balıklar:
Gıpra - Mercan (Derin suda)

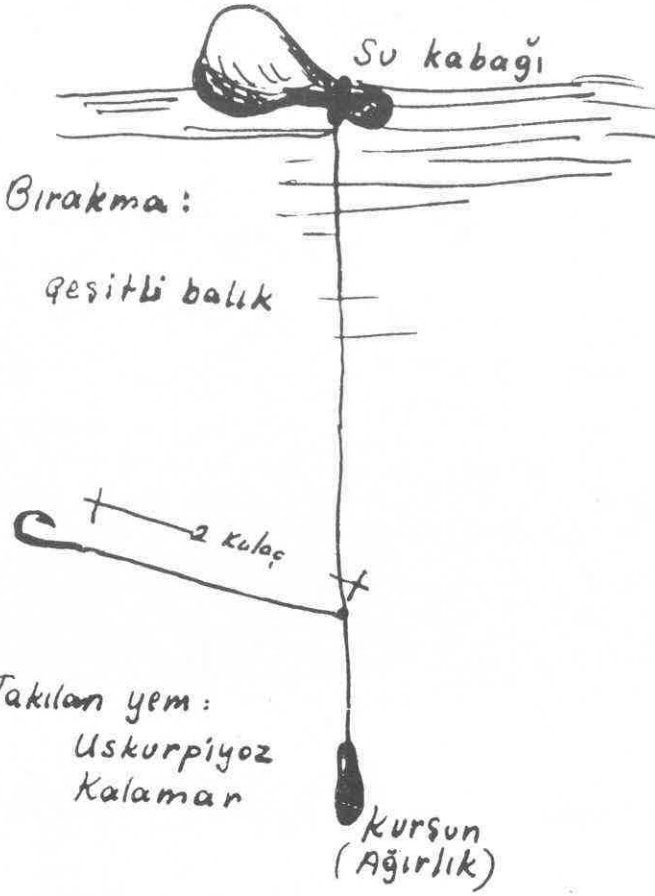

Olta No: 8-7 iplik No: 16 Missina No: 80-90 Kalın paragat

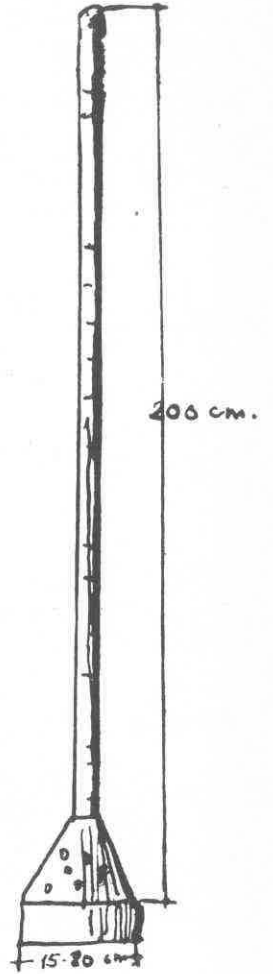
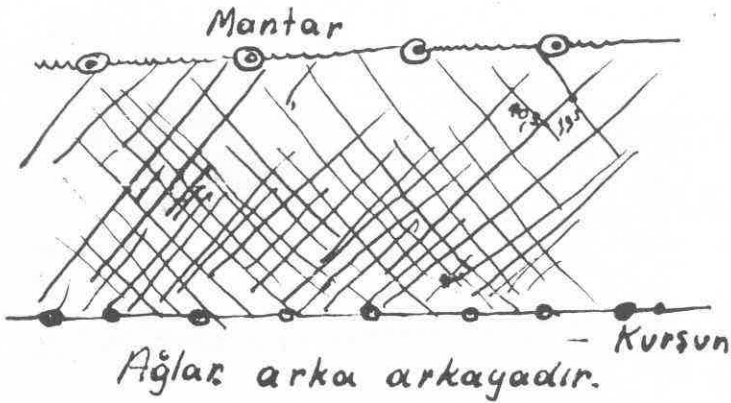
Bu paragatta 200 iğne (olta) kullanılır)

Avlanan balıklar:
Snavrit - Orkoz - Fanqiri

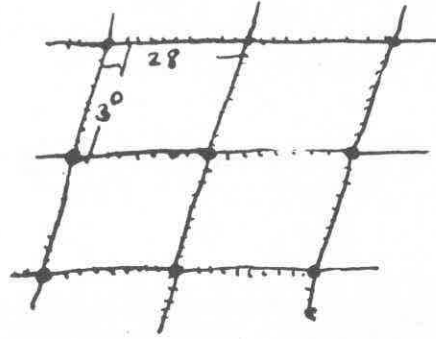
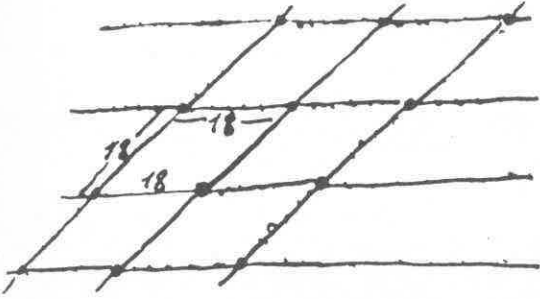
Voliciler: (Aysız gecede avlanır)

Ağcılık:

Balığın cinsi : Ağ gözü: İplik No:

Kupa	18 mm.	2 (Naylon)
Kefal	28-30 mm.	2-3 "
Çıpra	28-30 mm.	3 "
Sinavrit	22 mm.	3 "
Barbun	18 m.m.	

silindirik kurşun

küre kurşun

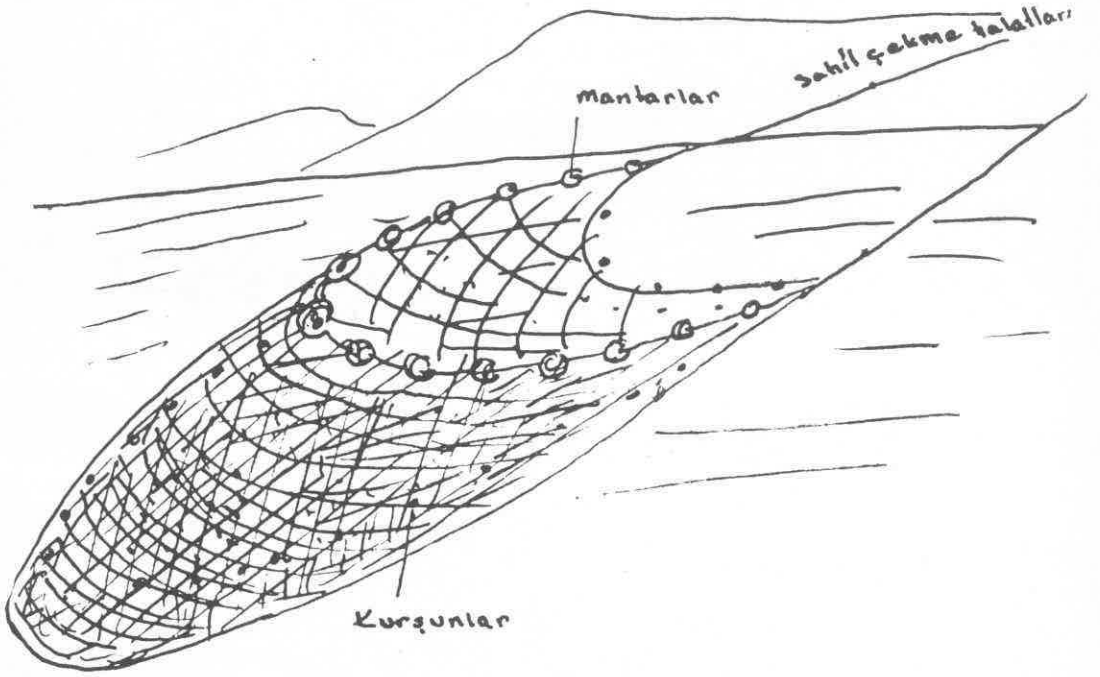
Ağların altına kurşun üstüne mantar takılır.

Kara Hırıpsılığı :

Çeşitli balık için

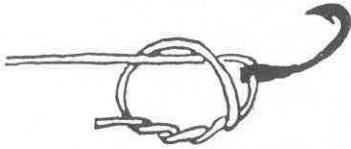
Ağ gözü

8-12 mm

Sahil çekme halatlarının her kolundan
4-5 kişi tarafından çekilir.

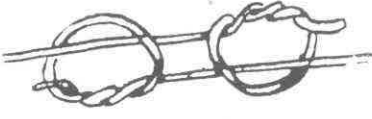
oltalara misino bağlamak

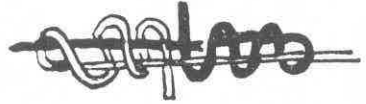
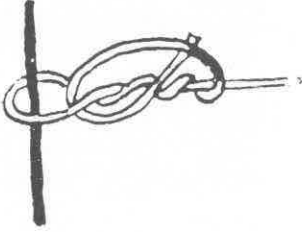
Delikli olta

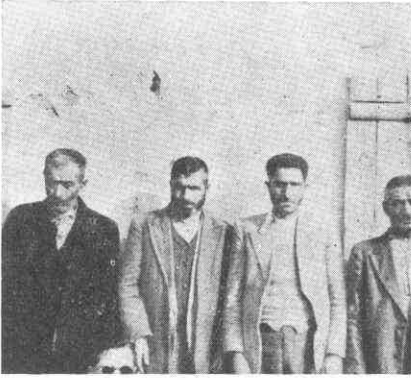

düz deliksiz
olta

Misinayı misinaya
bağlamak

Res. 1 — Barak ağaları.

Res. 2 — Barak Nahiyeye merkezi (köyün bir kısmı)

Res. 3 — Kargamış harabesi

Res. 4 — Kargamış Kıyısında Fıratın bir parça.

Res. 5 — İbrahim Çakır Baraklar Tarihinin sahibi.

Res. 6 — Güllü bacı. (İlbeğli Türkmenlerinden. Sağ kolunda ve dudağında döğmeler vardır).

Res. 7 — Karacurun'da gelin alayı.

Res. 8 — Düğün alayı ve Ozanlar.

Res. 9 — Düğün alayından dağılış

Res. 10 — İdris kâhya. Eski Barak Sergerdelerinden (birkaç sene evvel ölmüştür.) (Ağca köy)

Res. 11 — İhtiyar bir Alevi (Anay Pazar).

Res. 12 — Akkâş Ağa Güney Türkmenle-
rinden Bağlama çalgıcısı (Gaziantep)

Res. 13 — Zurna ve saz çalan iki ozan
(Apdallar). (Gaziantep Battal köyü)

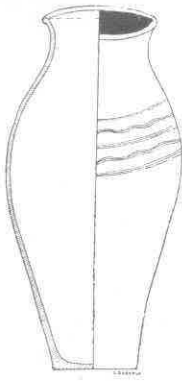
Res. 14 — Üç Barak Kızı düğünlük kıyafetleriyle.

Res. 15 — Barak kadınlarından bir grup.
Düğünlük kıyafetleriyle.

Res. 16 — Bir Türmen kadını (Kargamış)

R 1 1/2

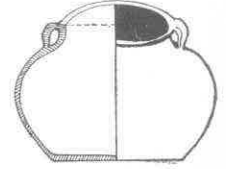
MUŞ KÜPÜ

Res. 1 — Muş küpü

R 2 1/2

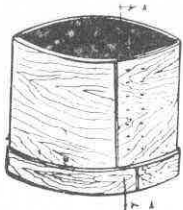
MUŞ KÜPÜ

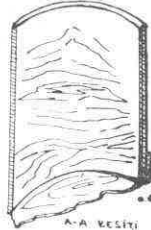
R 3 1/2

Z A B

Res. 2 — Muş küpü - Zalı

R 4 1/10

A-A KESİTİ

ÇEMBERLİ (GOD veya KİLE)

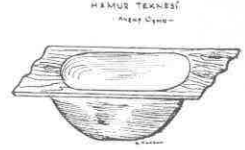
Res. 3 — Çemberli (god veya kile)

SU KÜZESİ

(oyma ahşap)

R 5 1/8

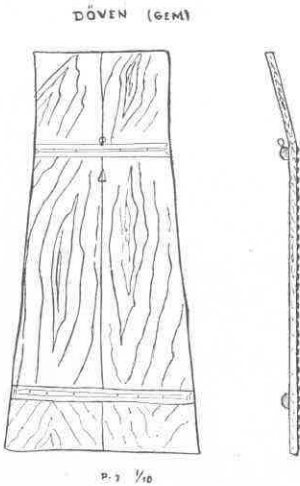
HAMUR TEKNESİ

(oyma ahşap)

BÜZÜK DÖR (DÜZ) EV SEYRANLI R 6 1/10

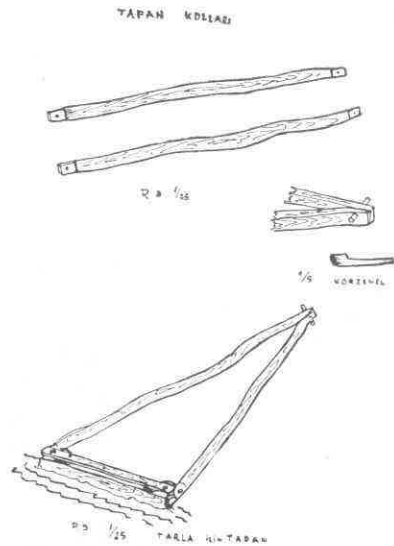
Res. 4 — Su küzesi (oyma ahşap) Hamur teknesi (oyma ahşap)

DÖVEN (GEM)

R 7 1/10

Res. 5 — Döven (Gem)

TAPAN KOLLARI

R 8 1/15

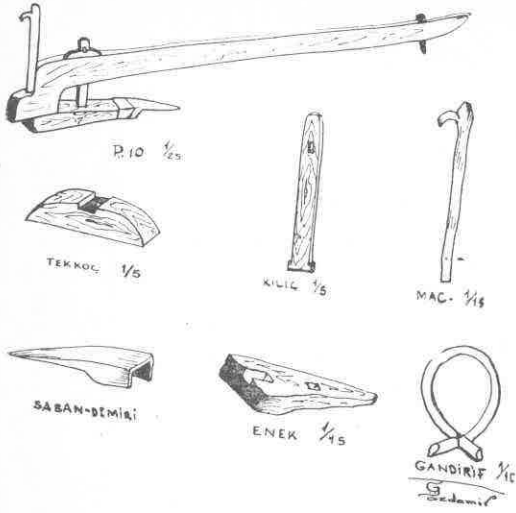
1/5

R 9 1/15

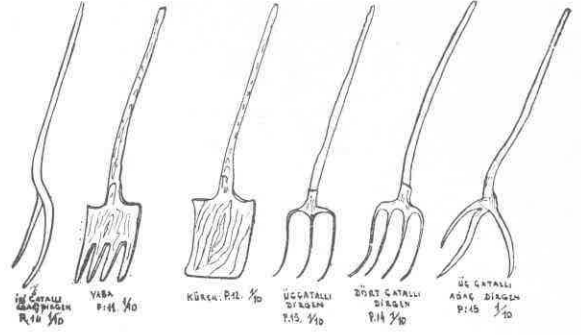
TARLA İÇİN TAPAN

Res. 6 — Tarla için tapan kolları, korzevel ve tapan

KARA SABAN VE PARÇALARI

Res. 7 — Kara sapan ve parçaları.

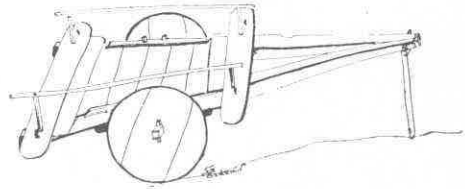

Res. 8 — İki çatallı ağaç Dirgen, yaba, kürek, üç çatallı dirgen, dört çatallı dirgen, üç çatallı ağaç dirgen

TIRPAN (KERİNDİ) ve TIRMİK Diğer Parçaları

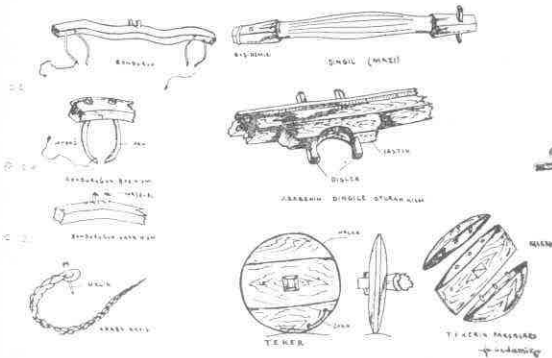

Res. 9 — Tırpan (Kerindi) ve tirmik

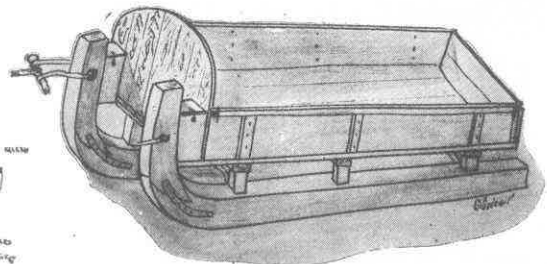

Res. 10 — Kağnı arabası.

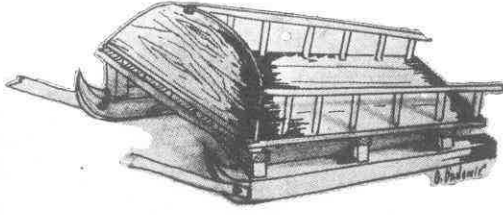
KAĞNI KARRAĞININ PARÇALARI

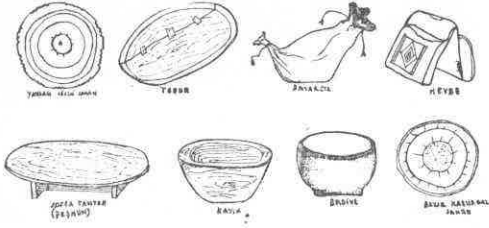
Res. 11 — Kağnı arabası parçaları.

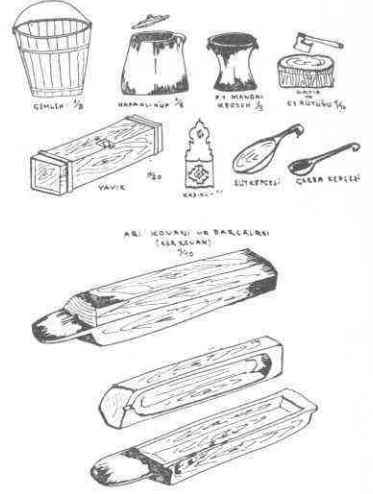
Res. 12 — Yolcu kızıağı.

Res. 13 — Yük kızıağı.

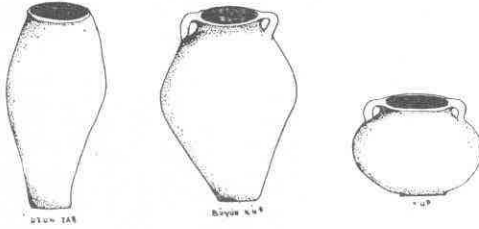

Res. 14 — Sahan, tepur, Davarcık, heybe sofra tah-tası kayık, bediye, bakır, kaburgalı sahan

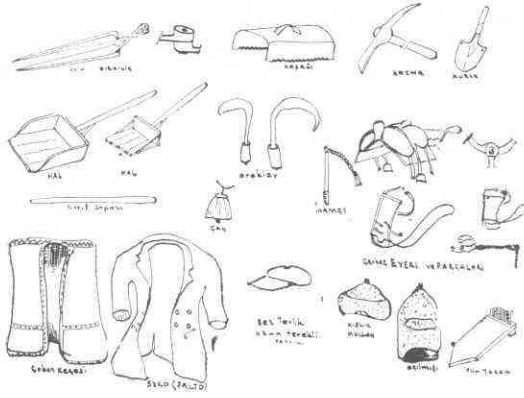

Res. 16 — Güzelova (Tufanç Köyünde şimdi kullanılan ev eşyaları.

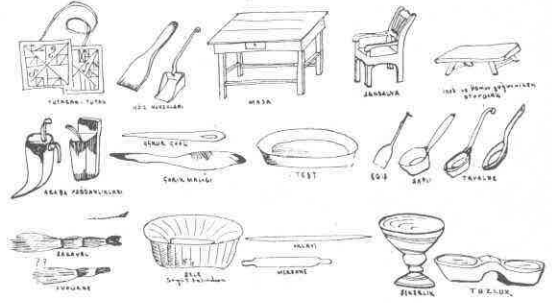
Çemlek, kapaklı küp, mangal, satır ve et kütüğü, yayık, kaşıklık, süt kepcesi, çorba kepcesi, arı kovanı ve parçaları

Res. 15 — Uzun zap, büyük küp, küp

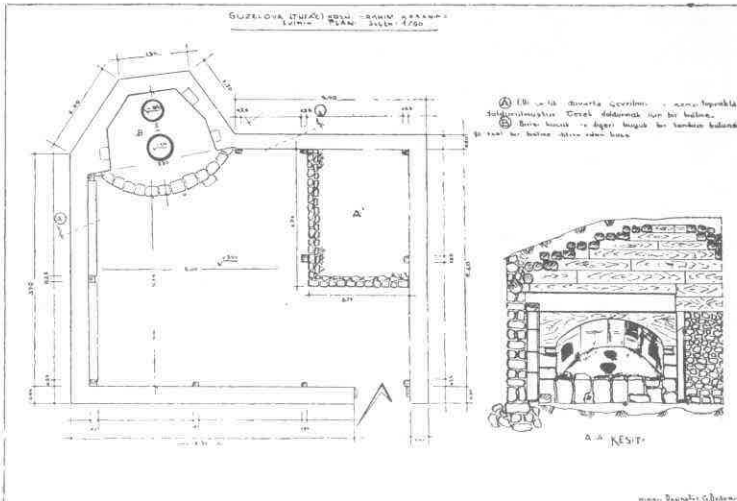
Res. 17 — Kirkılık, kaşağı, kazma, kürek, hal, orak, çerkez eğeri ve parçaları, cirit sopası, çan çoban keçesi seko (palto), bez terlik, külah, yün tarağı

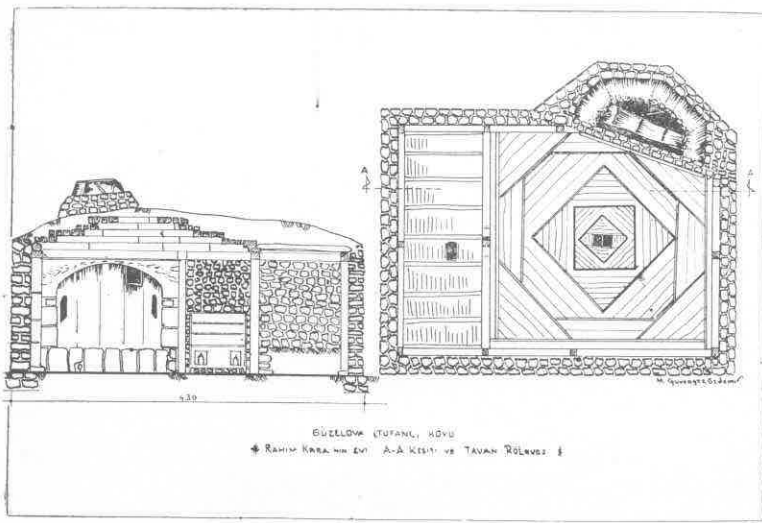
Res. 18 — Tutak, köz kürekleri, Masa, sandalya, oturak, yağdanlık, uçkur çöpü, çarık malığı, teşt, Eğiş, saplı tava, sakavel, süpürge, sele, oklava, merda-ne şekerlik, tuzluk.

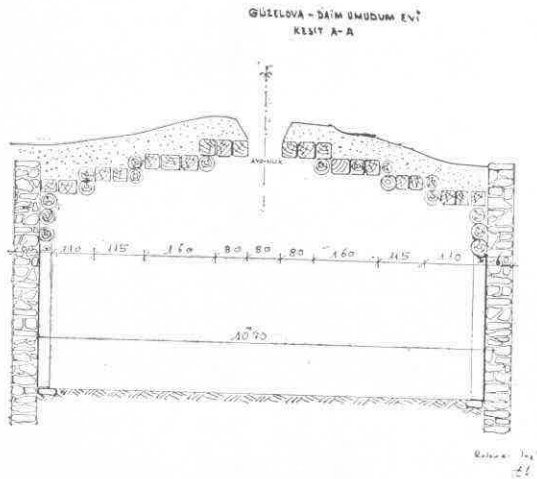
Res. 19 — yalak, yağ küleği, tokaç, toprak testi, bakraç, yamak, legen, çöp kutusu, gügüm, kazan, ibrik, su tası şeker ve tütün kıracak, sine, lenger, cezve, kolçak, eldiven, yün torba, balta, keser, tokmok, mengirdek.

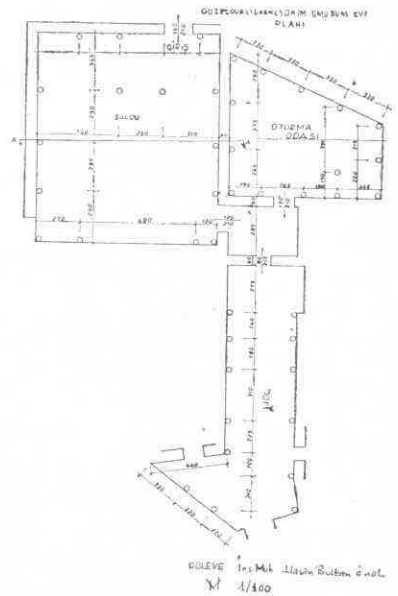
Res. 20 — İbrahim Karanın ev plâni.

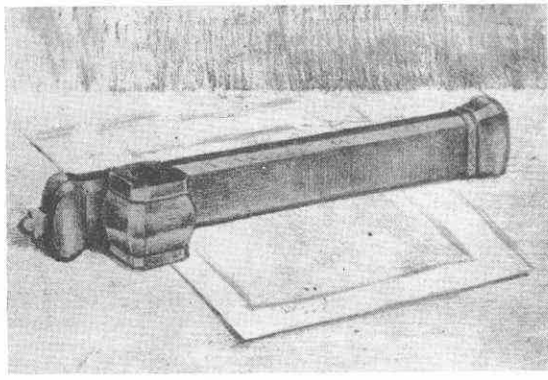
Res. 21 — Rahim Karanin evi.

Res. 22 — Daim Umudum evi kesiti.

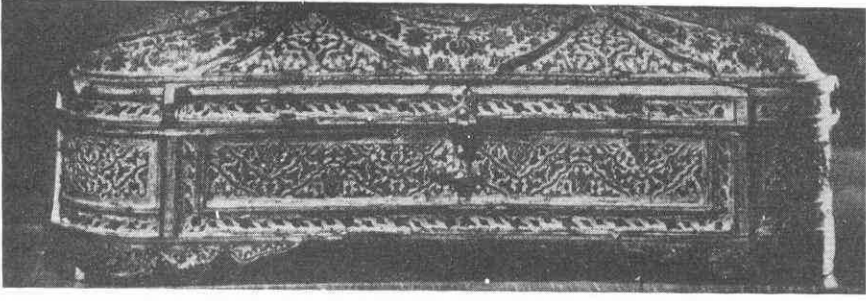
Res. 23 — Daim Umudum evi planı.

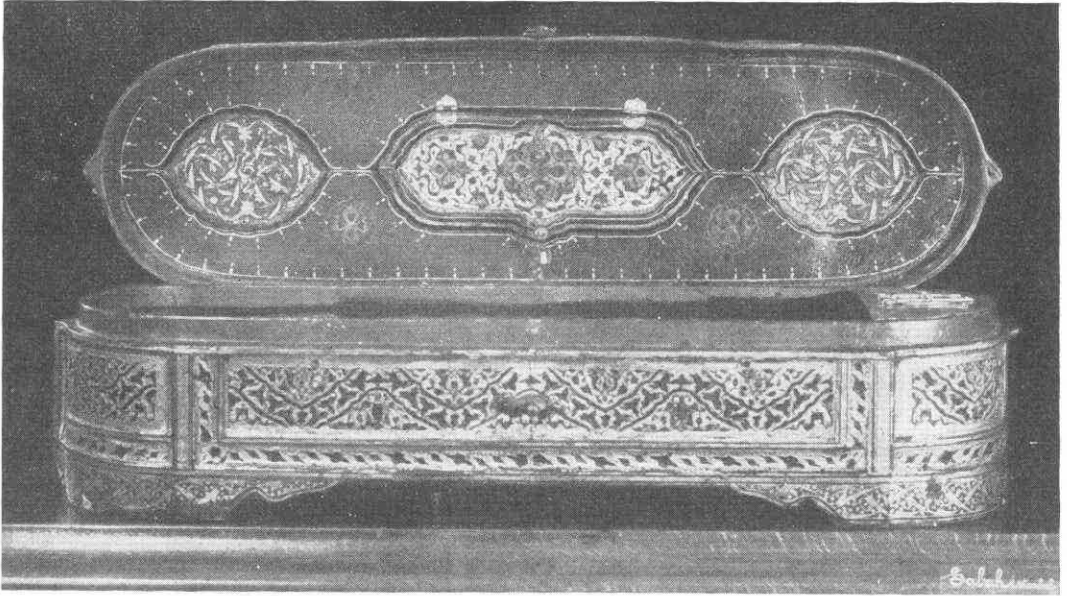
Res. 1 — Ressam Üsküdarlı Ali Bey Kalemî ile divit (1913)

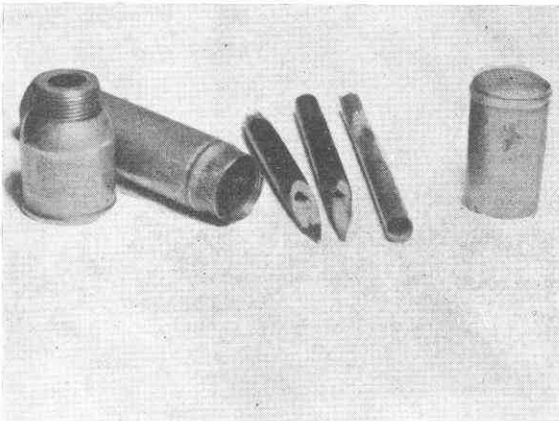
Res. 2 — Şeyhülislâm İbni Kemal kütüphanesinde masa üzerinde Divitü ile Aşık Çelebi Şairler tezkiresi. Ali Emiri K. N 772.

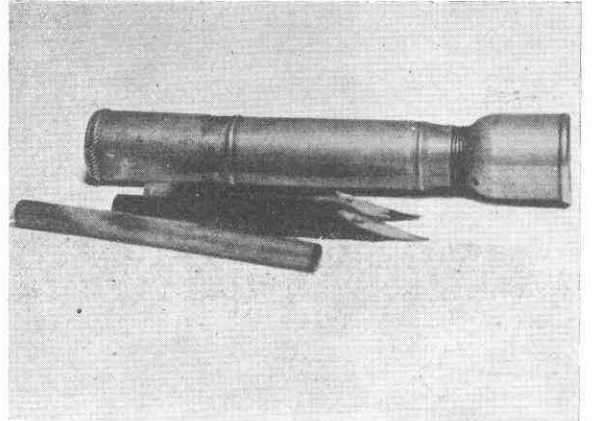
Res. 3 — Şemseli yazı diviti mahfazası (Y. Mimar Refik Gökkan koleksiyonundan)

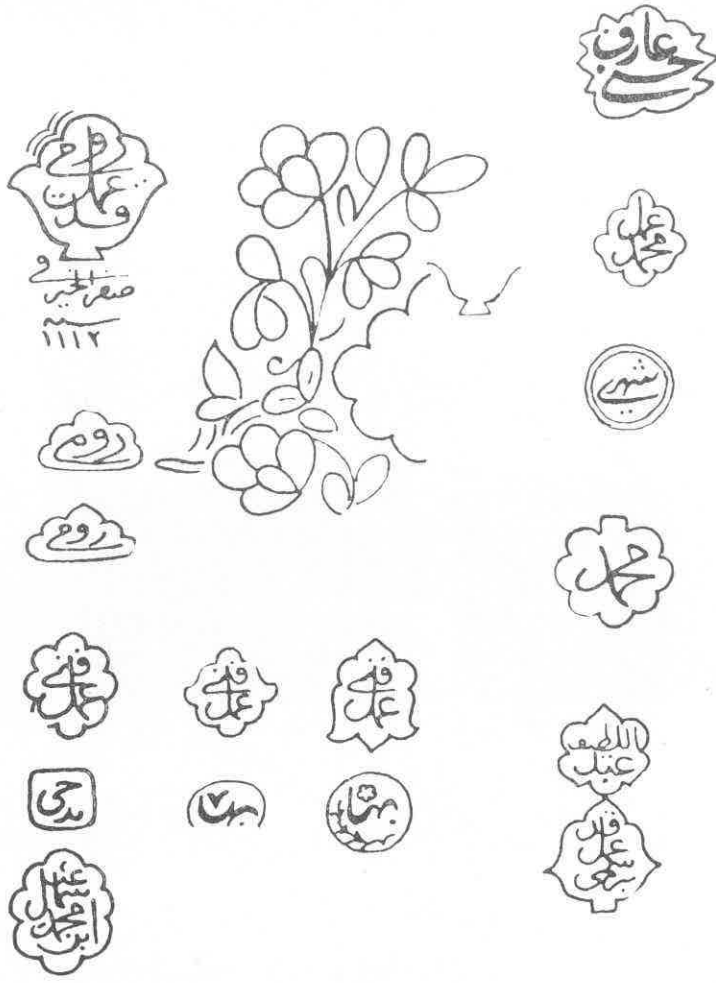
Res. 4.

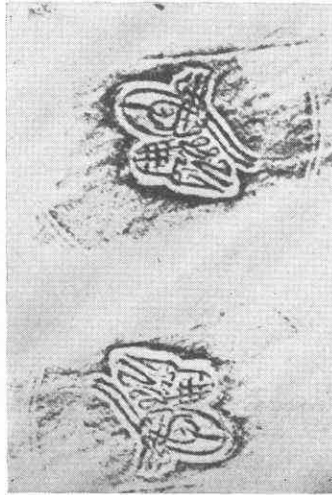
Res. 5.

Res. 6 —

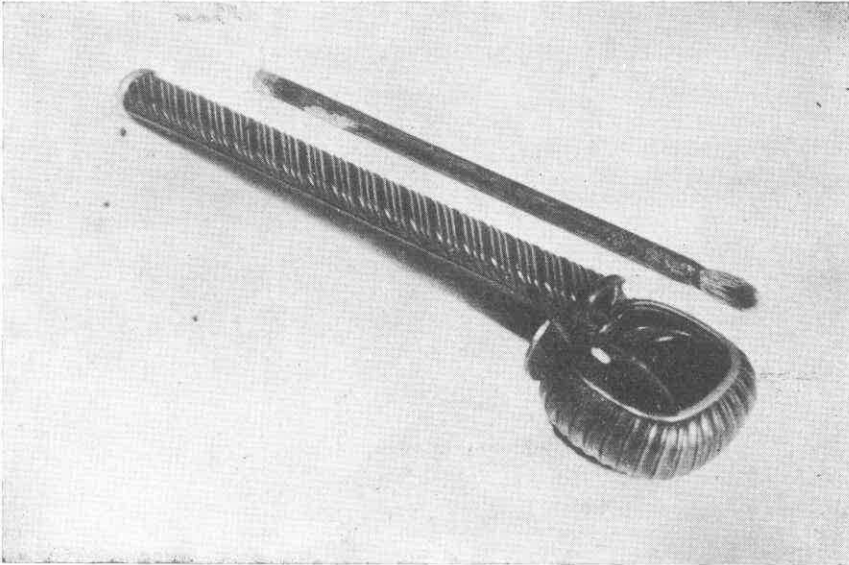
Res. 7 — Gördüğümüz divit imzaları.

Res. 8 — Piriç üzerine tuğralı tasdik damgası.

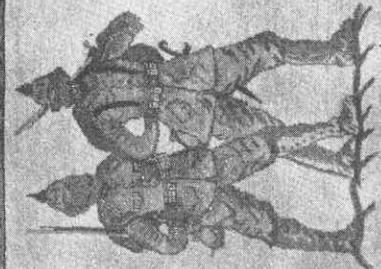

Res. 9 — Halıcılarda Divittar Mehmet Efendi camii minaresi, Çeşmesi, Künbedi 1931

Res. 10 — Çin Cep diviti. Büyük elçi Dr. Hulûsi Fuat Tugay koleksiyonundan.

Handwritten text in Ottoman Turkish script, likely a title or dedication.

SR. EXCELLENZ DEM GENERALFELDMARSCHALL PAUL VON BENECKENDORFF UND VON HINDENBURG

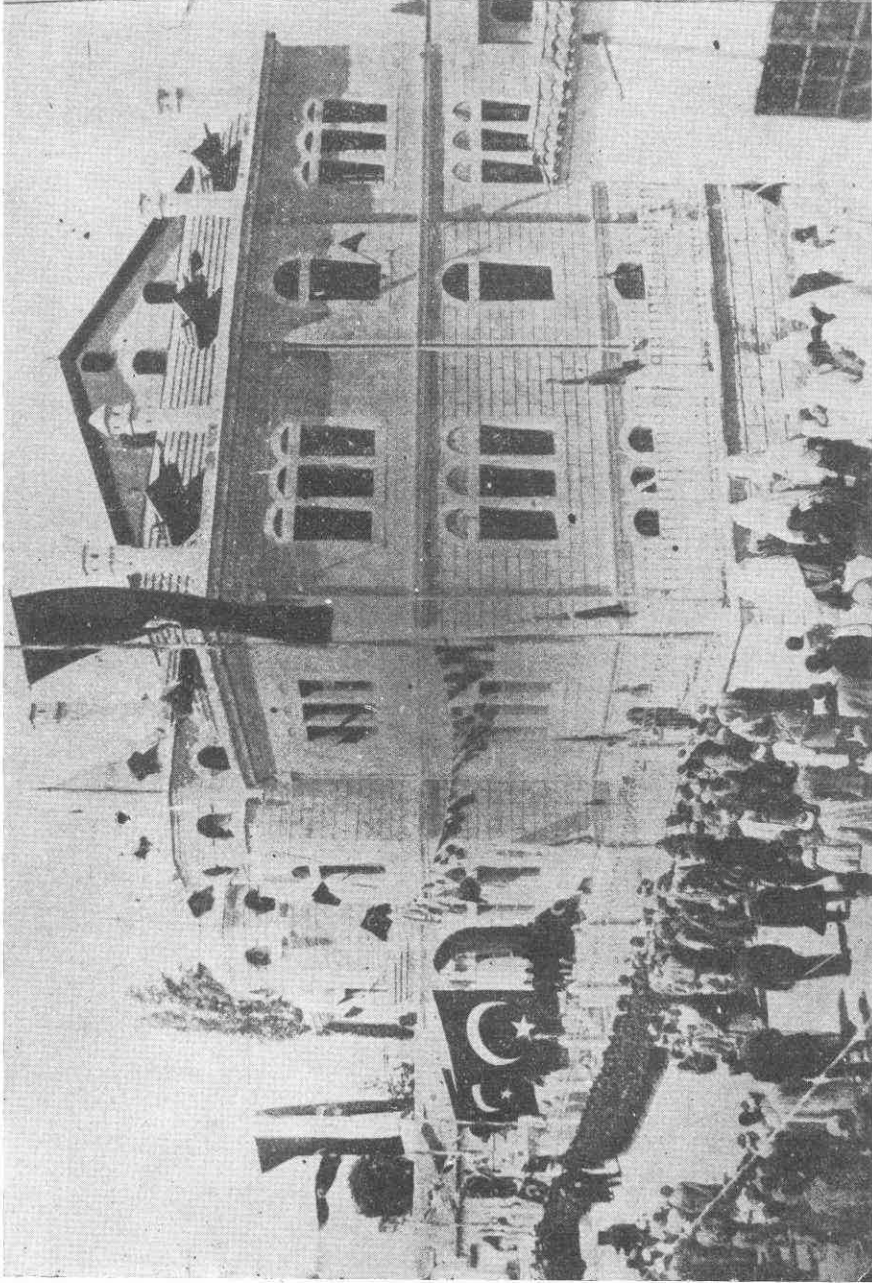
MASURIEN

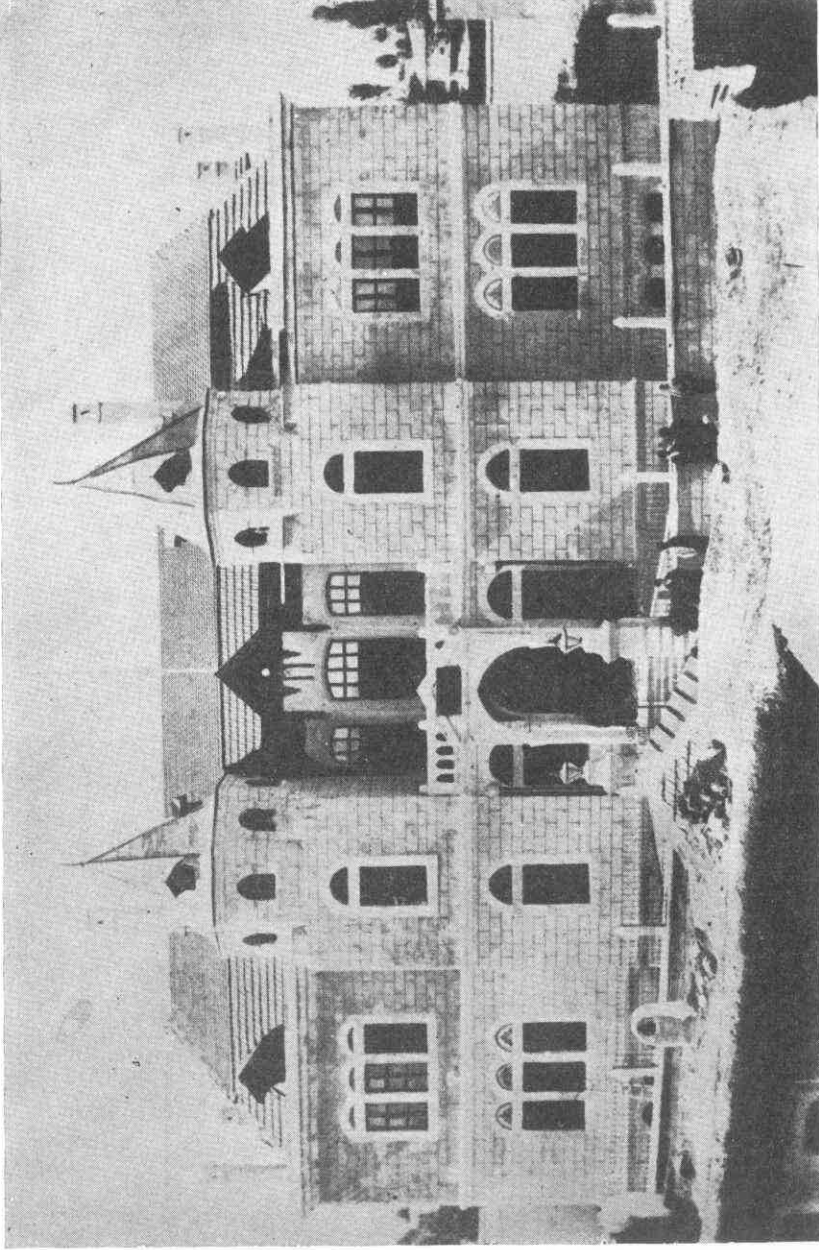
AUS DANKBARKEIT FÜR DIE GROSSEN SIEGREICHEN SCHLACHTEN BEI DEN MASURISCHEN SEEN GEWIDMET VON DEN EINWOHNERN DER STADT KONIA IN KLEIN-ASIEN 1915

III.

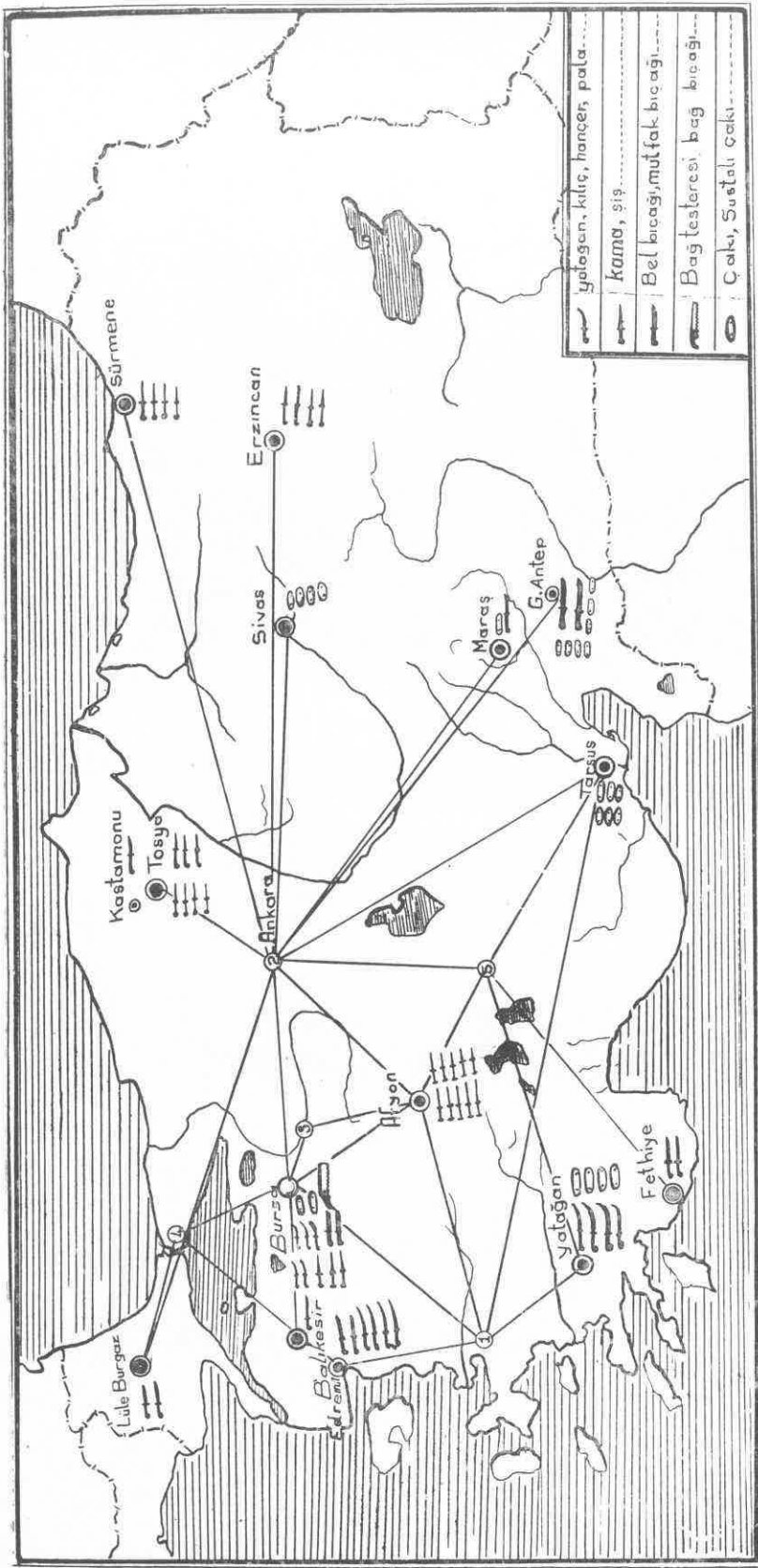
Res. 2 — 1915 Yılında Konyada dokunarak Marşal Hindenburg'a hediyeye edilmiş harita (Mehmet Önder Koleksiyonundan)

Res. 3 — Konya Valisi Ferit Paşanın açtığı halı sergisinde yapılan törenden bir görünüş
(Konya Müzesi Arşivi)

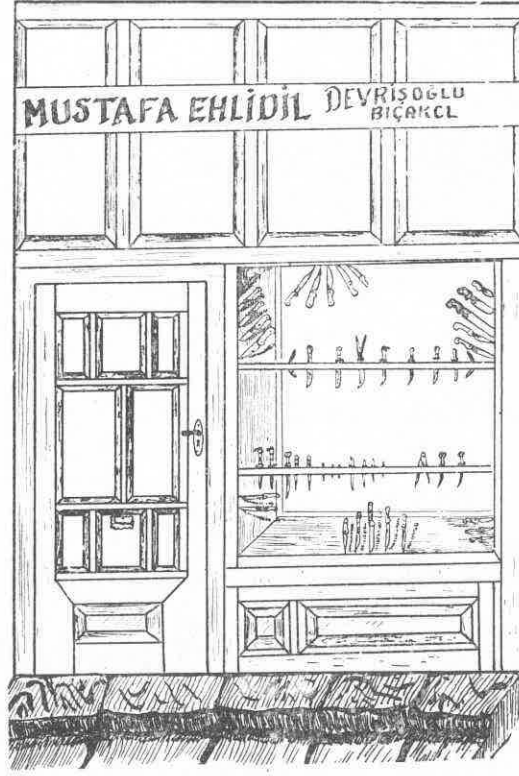

Res. 4 — Halı sergisinin açıldığı Mekteb-i Sanayi
(Konya Müzesi Arşivi)

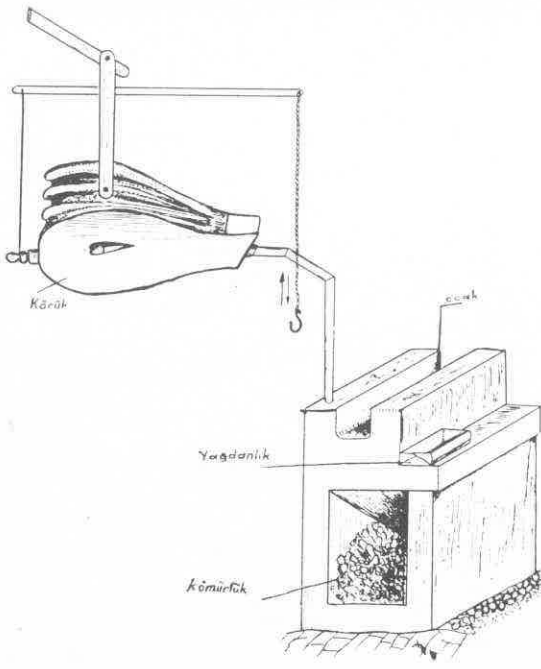

48.

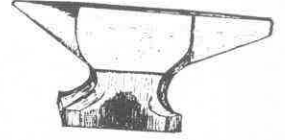
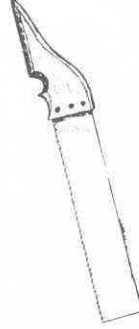
6136 Nolu kanunun 4.üncü maddesi, bıçaklık sanayisine tatbik edilmesinden önceki durum.

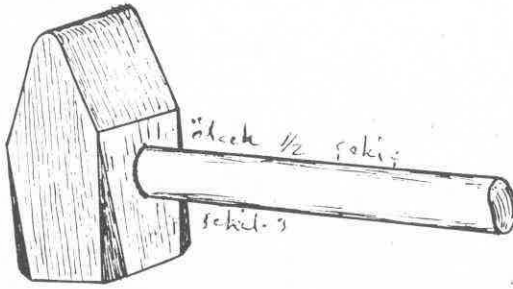
Bıçakçı dükkânı

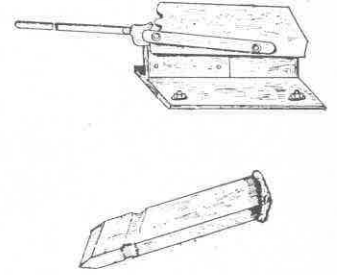
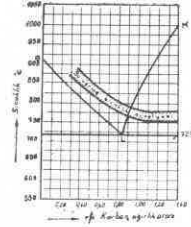
Şek.: 1

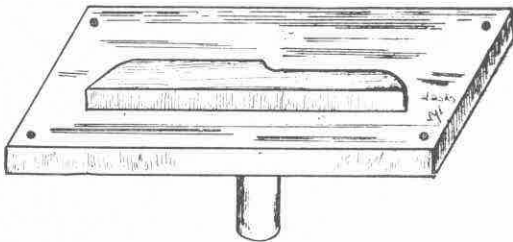
Şek. 2, 9, 11, 12.

Şek.: 3.

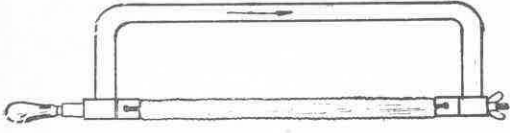

Şek: 4, 5, 16

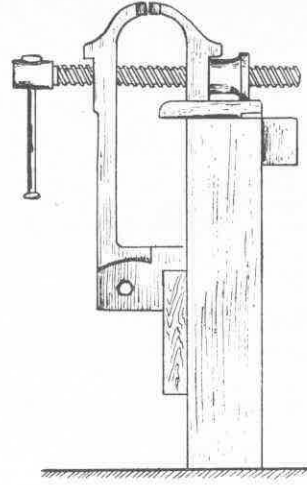

Şek: 6.

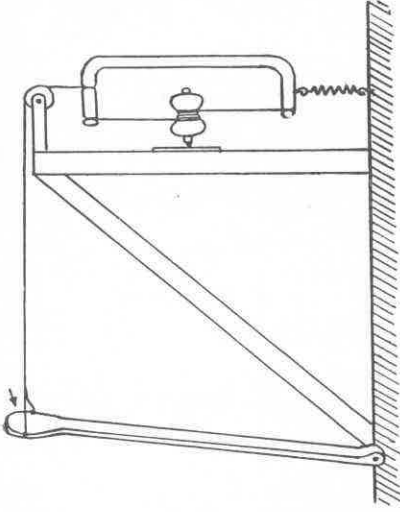
- Şek. 1. Ocak
 Şek. 2. Örs
 Şek. 9. Ağaç testeresi
 Şek. 11. Eğe
 Şek. 12. Kıskaç
 Şek. 3. Çekiç
 Şek. 4. Keski kalemi
 Şek. 5. Makas
 Şek. 16. Sade karbonlu çeliklerin su verme diyagramı.
 Şek. 6. Erkek kalıp

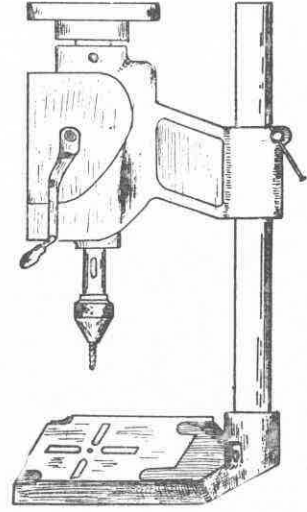
Şek: 8.

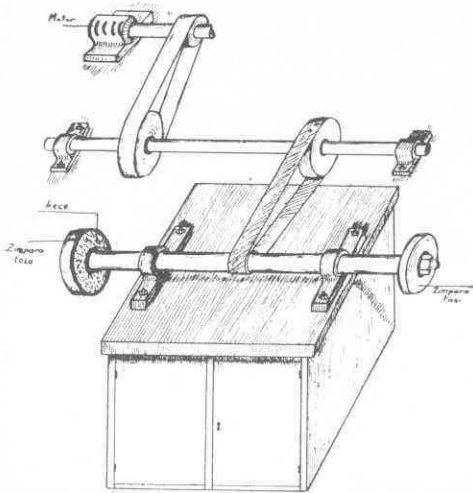
Şek: 10.

Şek: 13

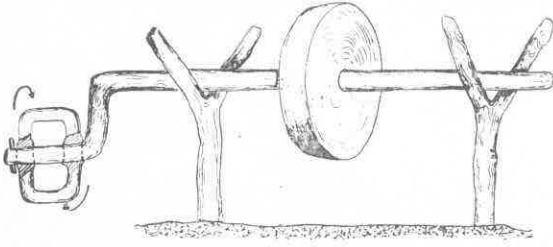

Şekil: 14

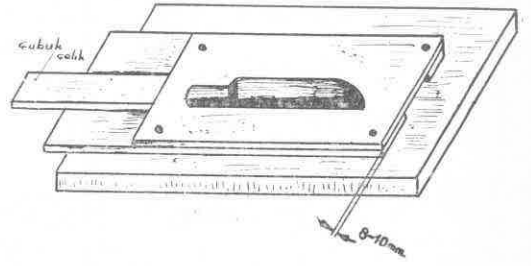

Şek: 15.

- Şek. 8. Kol demir testeresi
- Şek. 13. Bıçak sapı delme tezgâhi
- Şek. 15. Keçe
- Şek. 10. Mengene
- Şek. 14. El matkabı

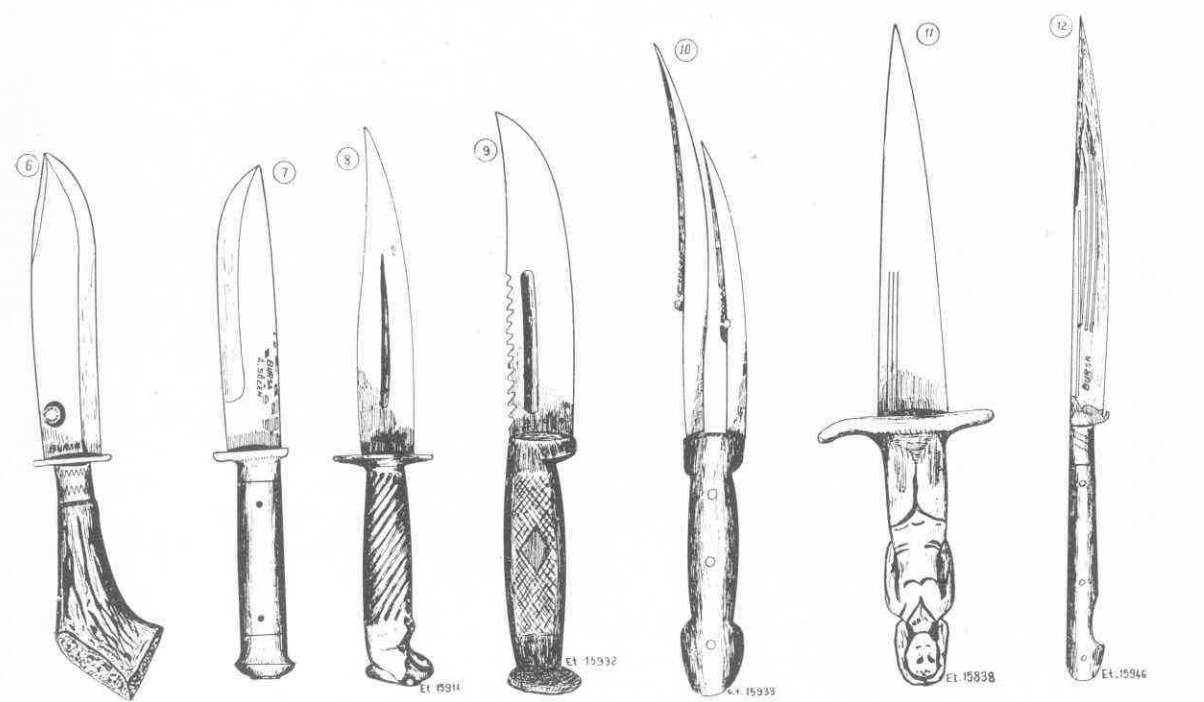
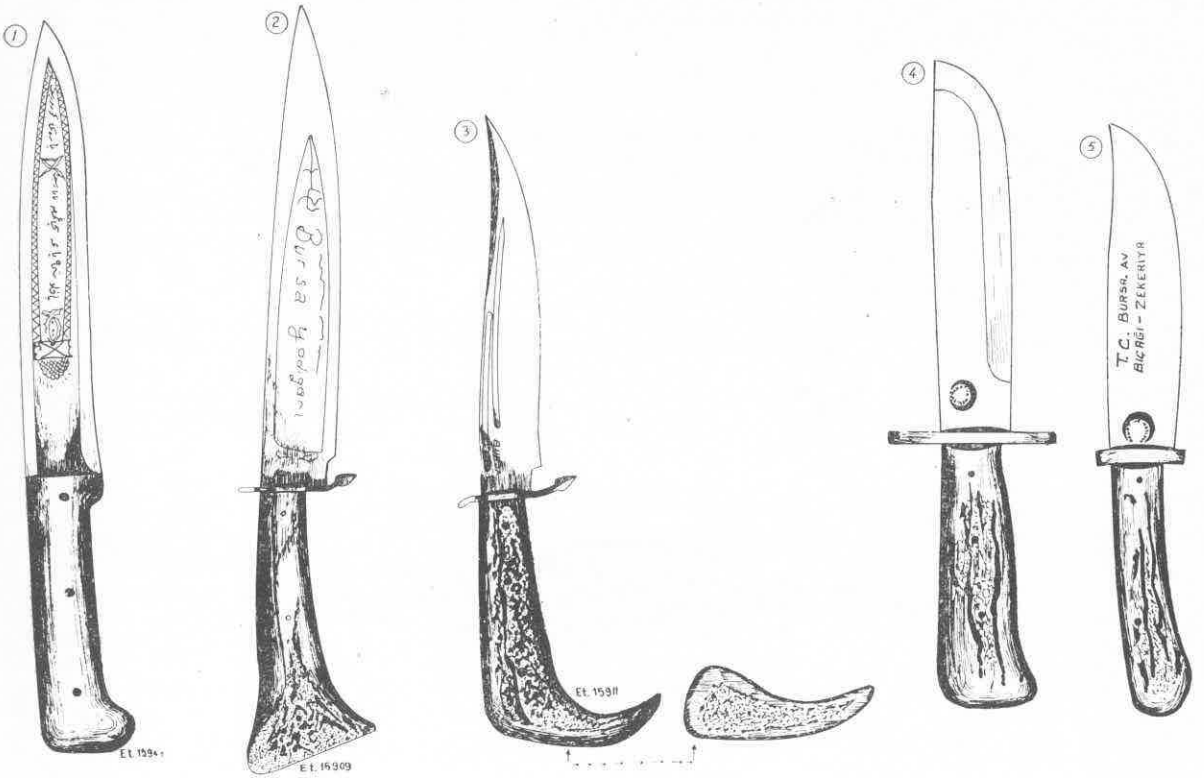
Şek. 17.

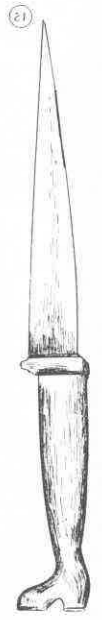
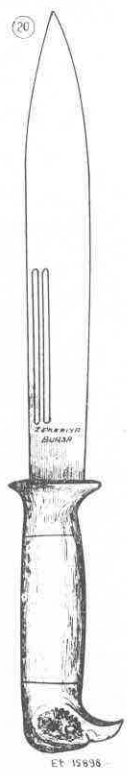
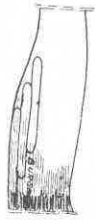
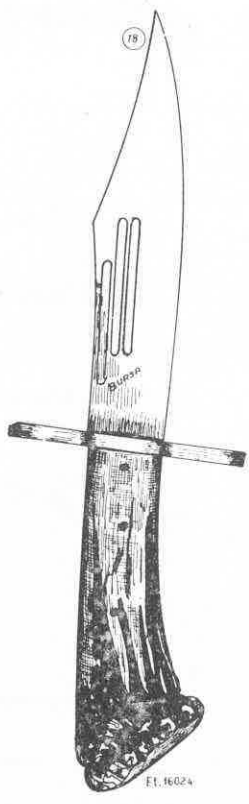
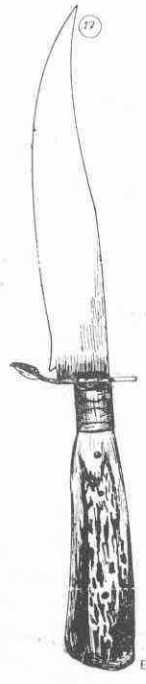
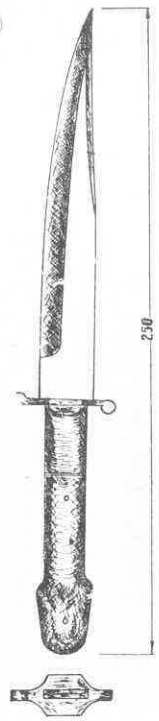
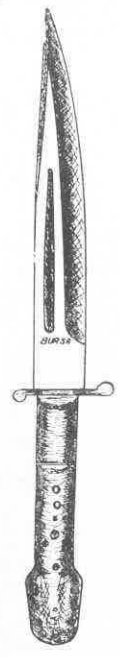
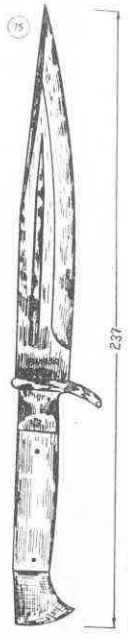
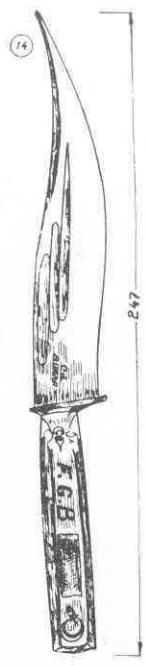
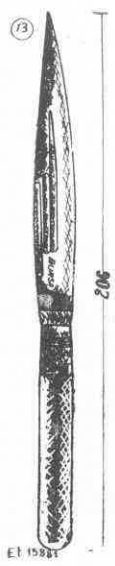

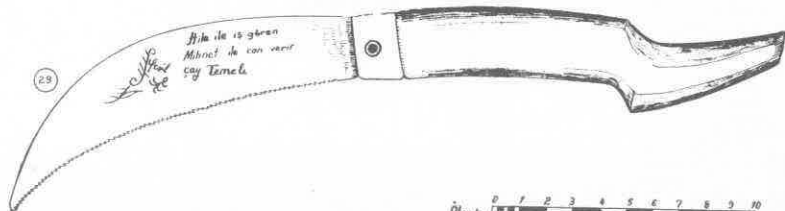
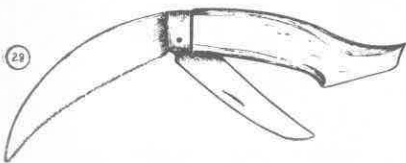
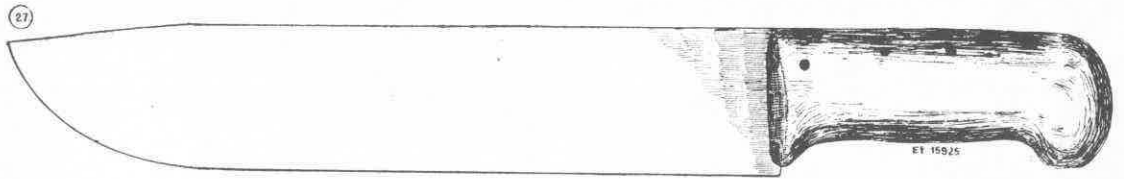
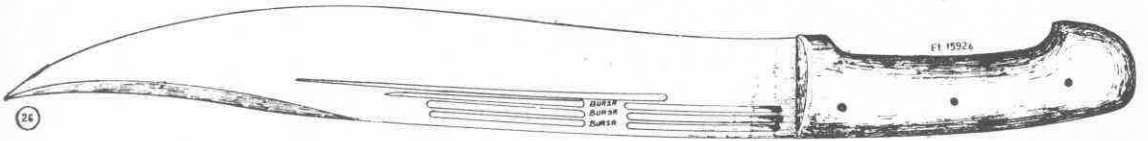
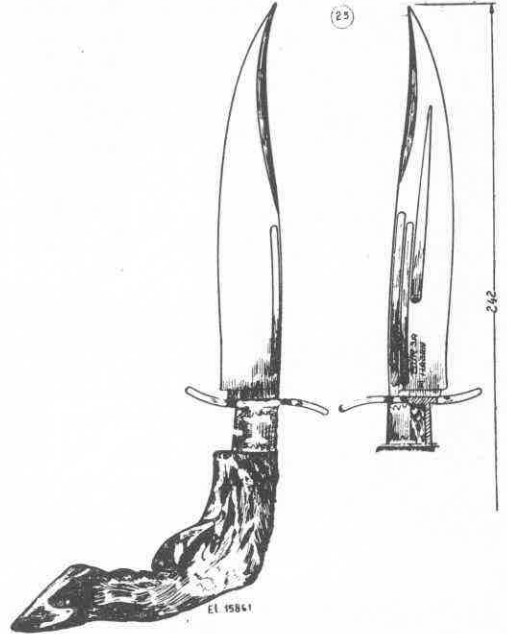
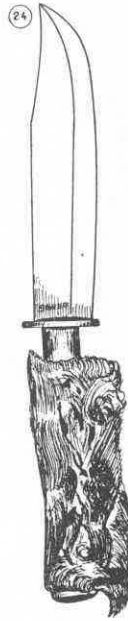
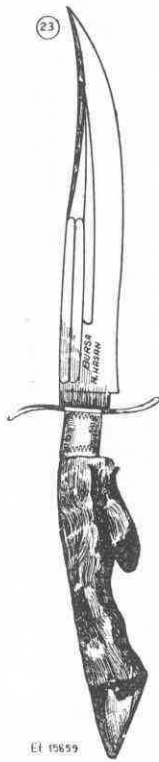
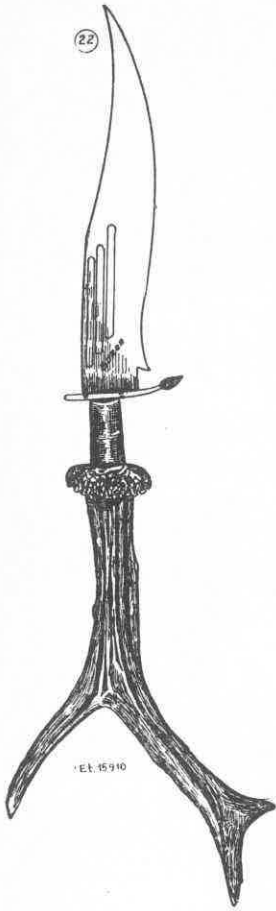
Şek. 18 — Dişi kalıp.

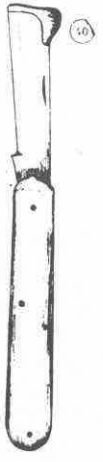
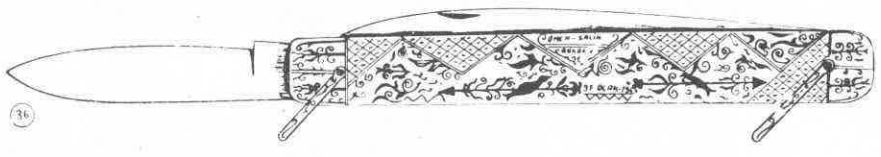
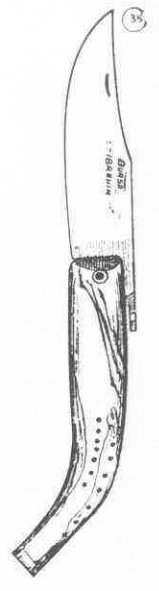
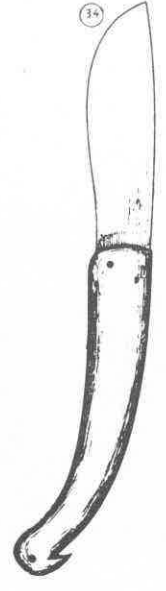
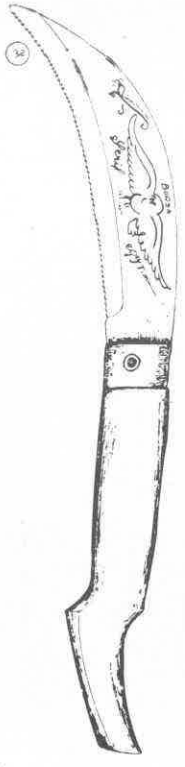
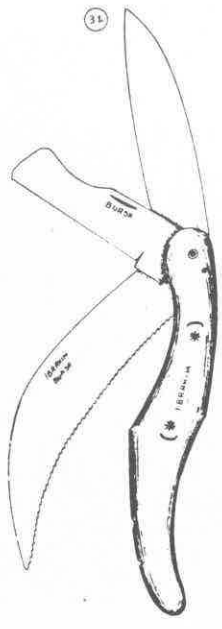
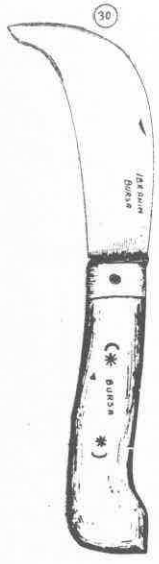

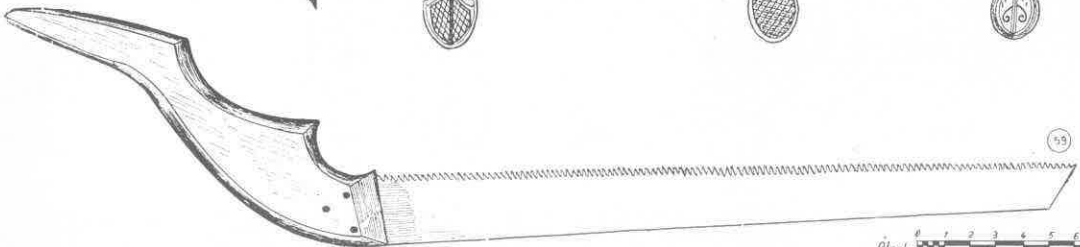
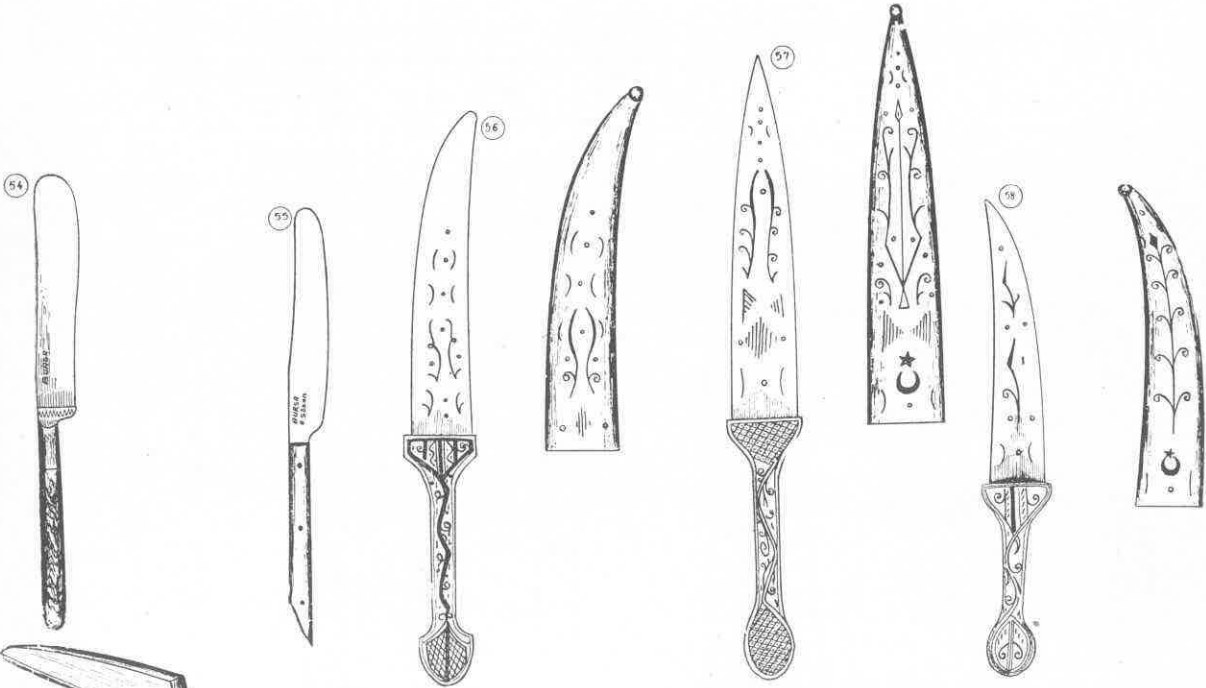
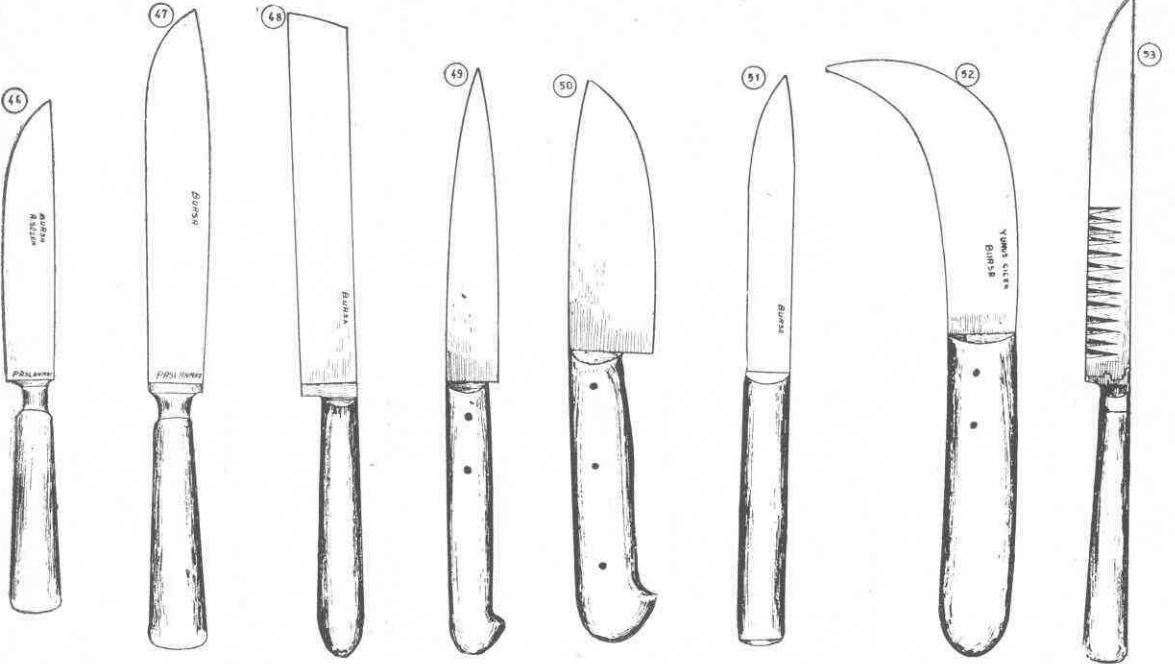
Şek. 7. Dişi kalıp

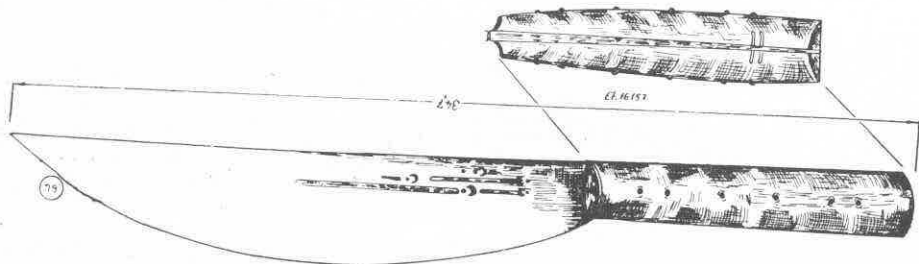
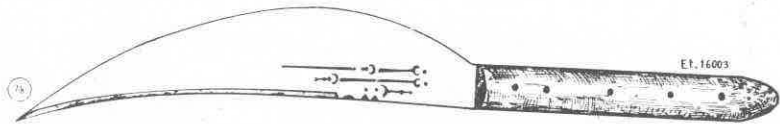
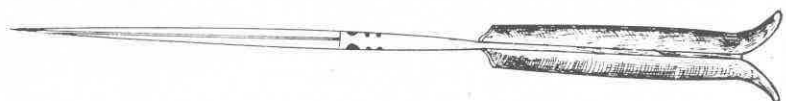
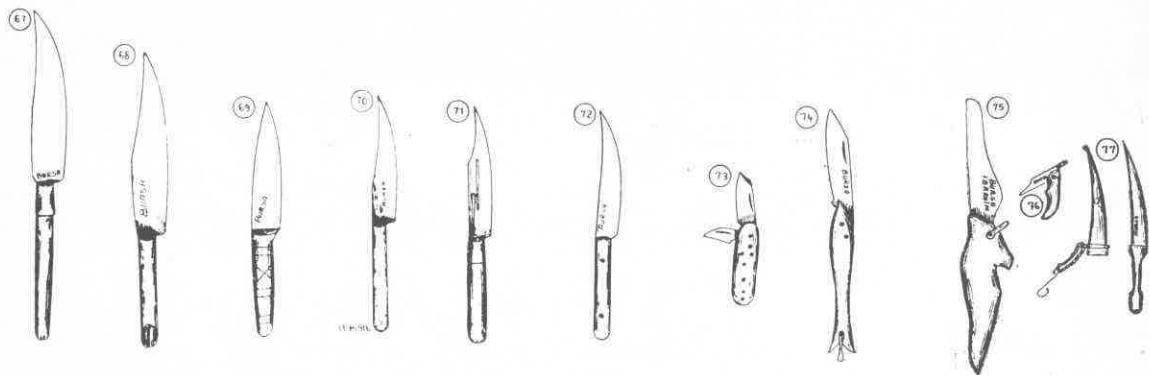
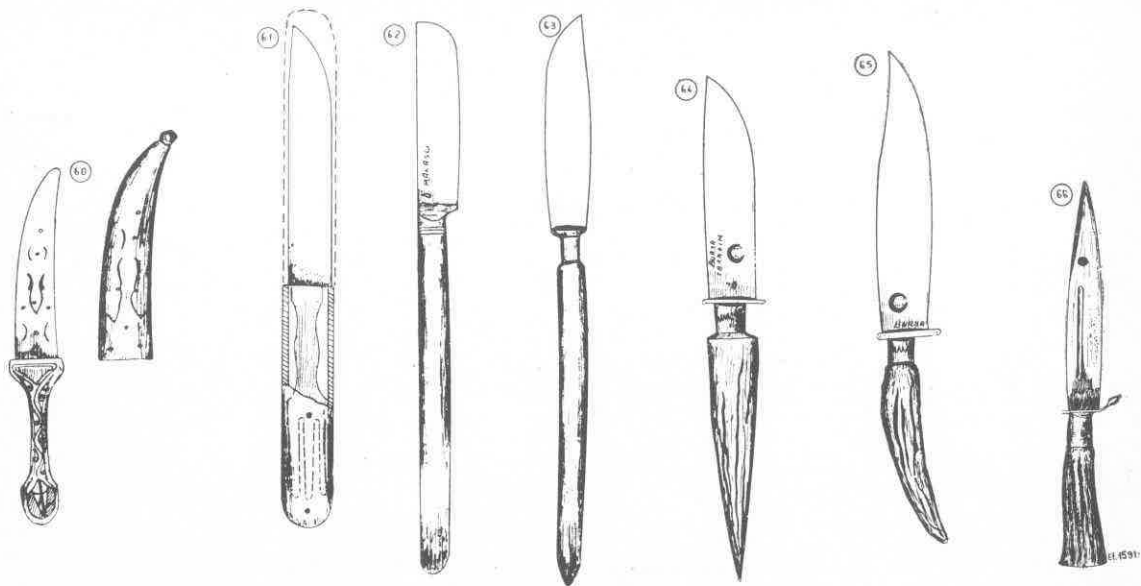

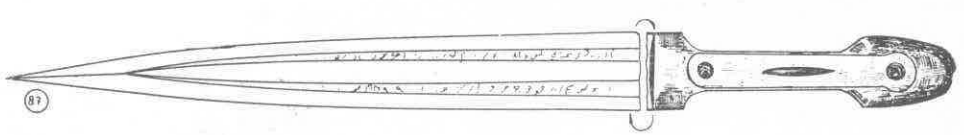
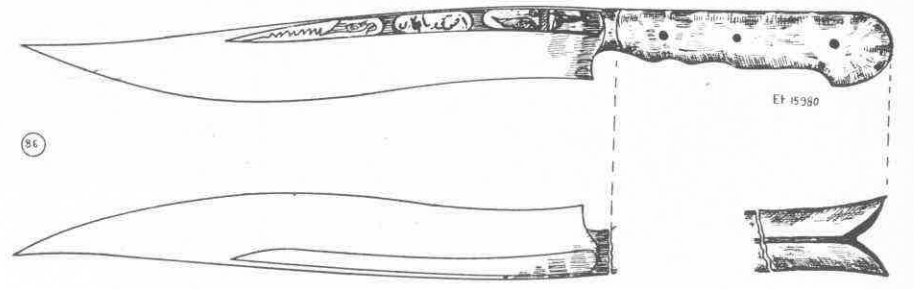
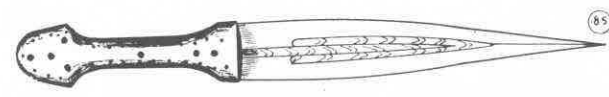
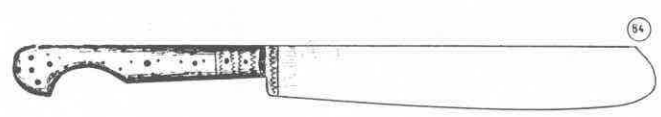
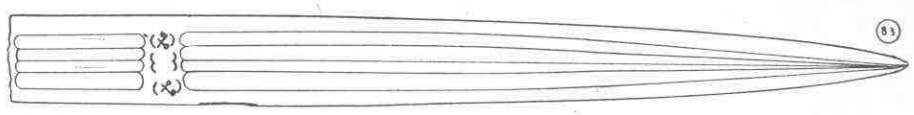
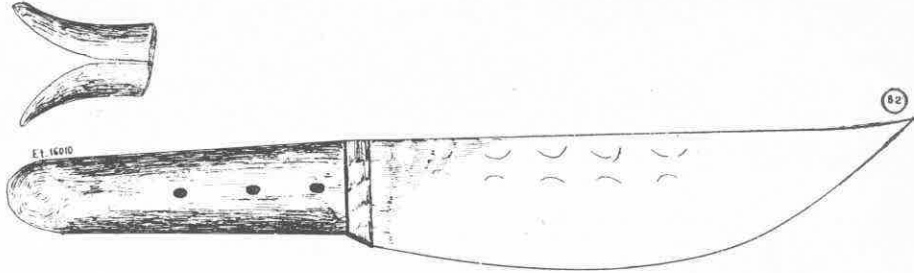
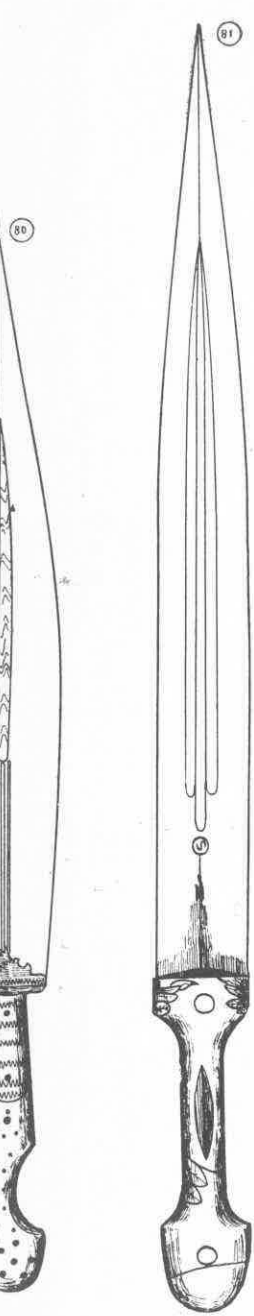

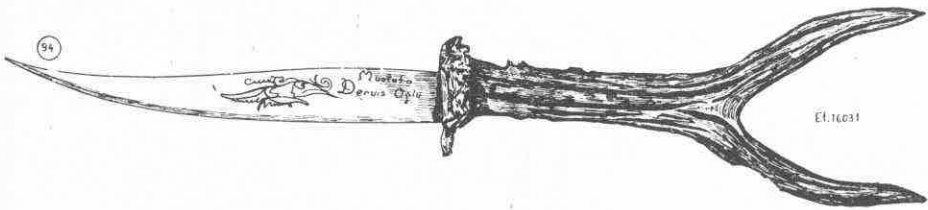
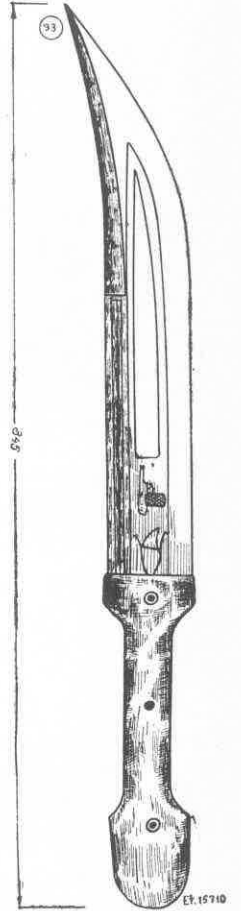
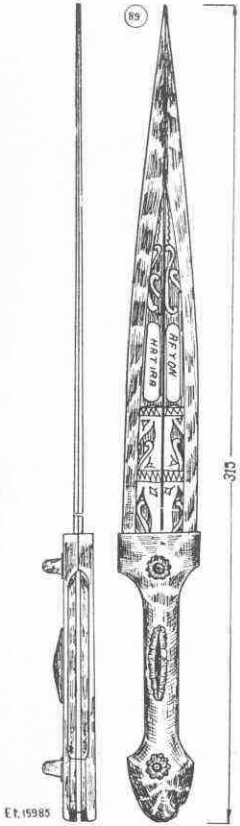
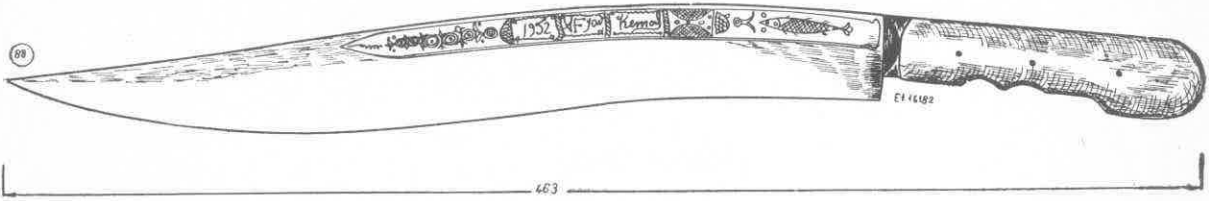

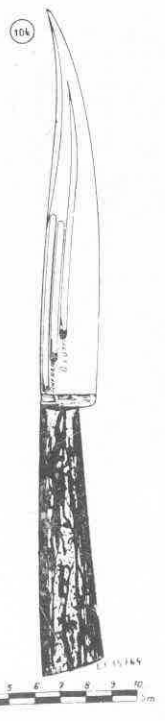
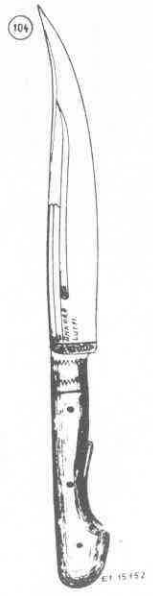
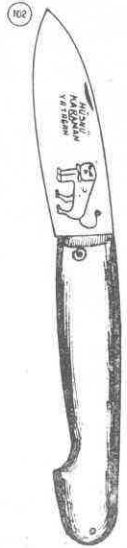
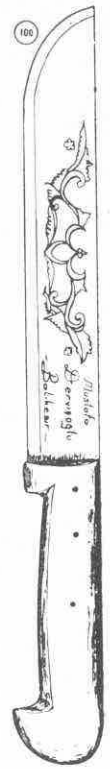
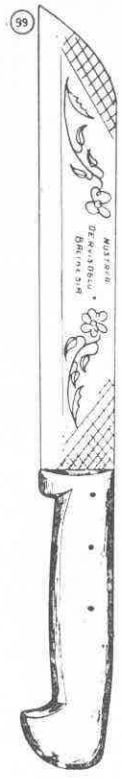
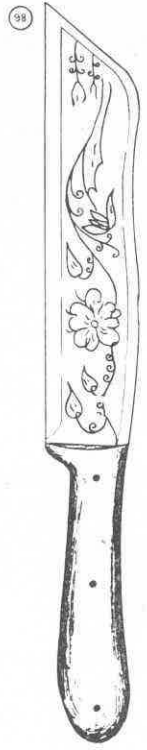
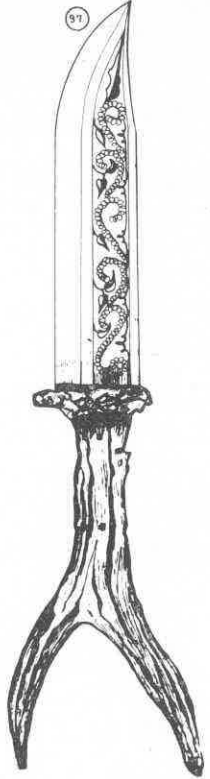

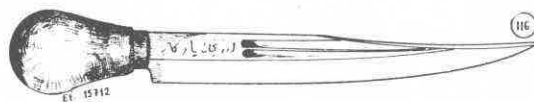
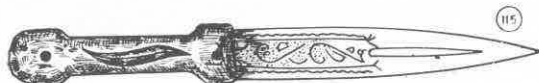
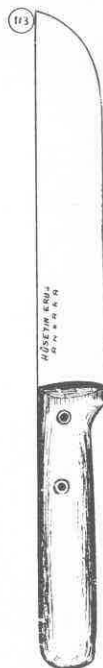
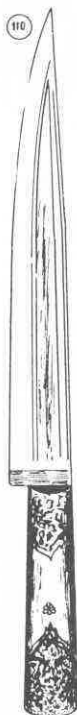
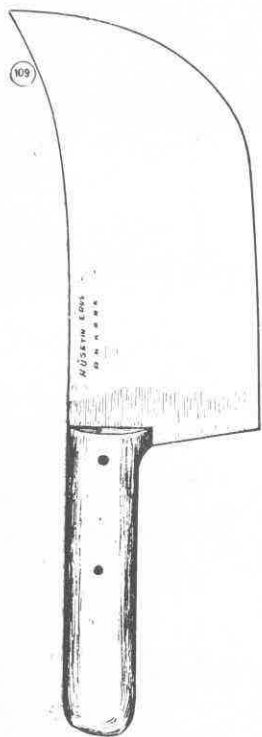
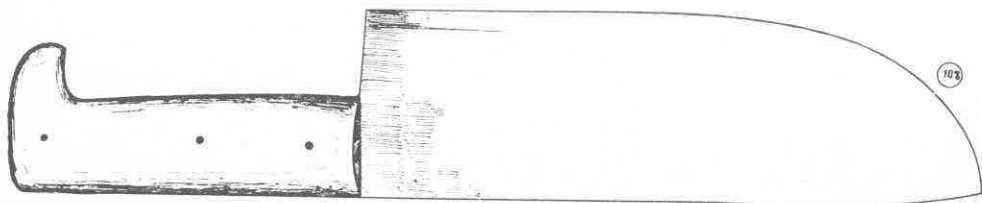
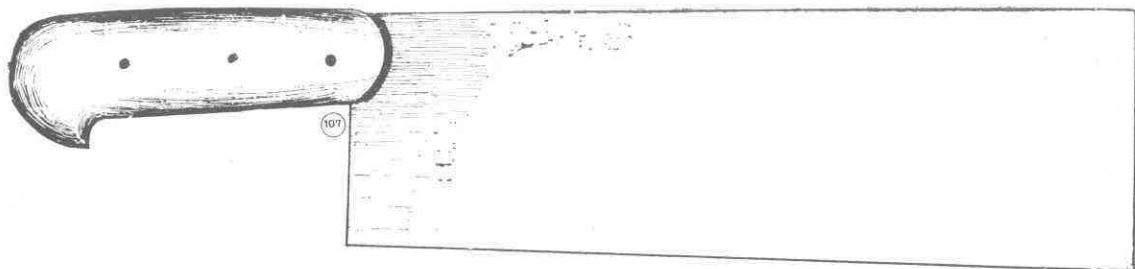

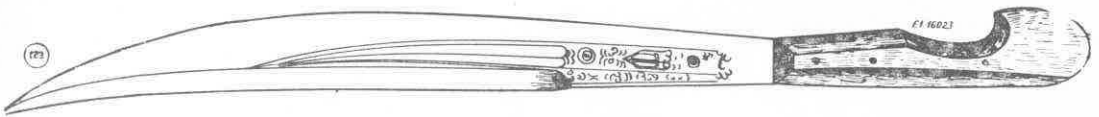
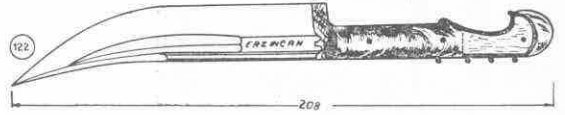
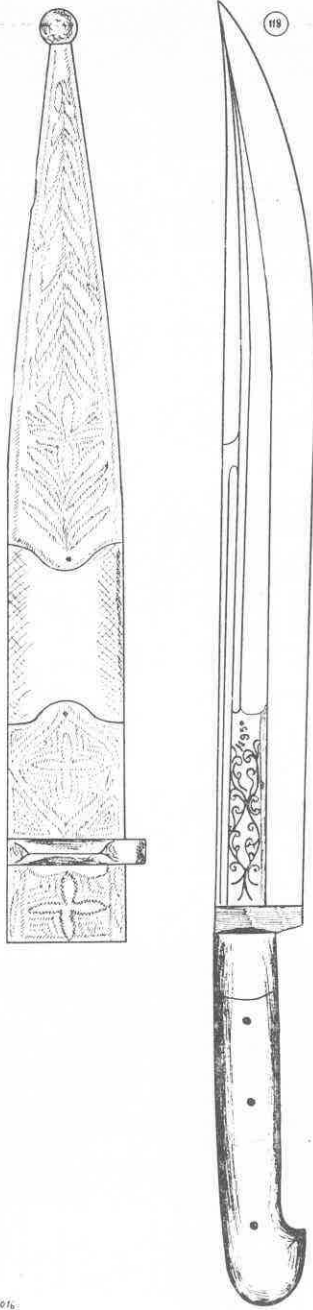
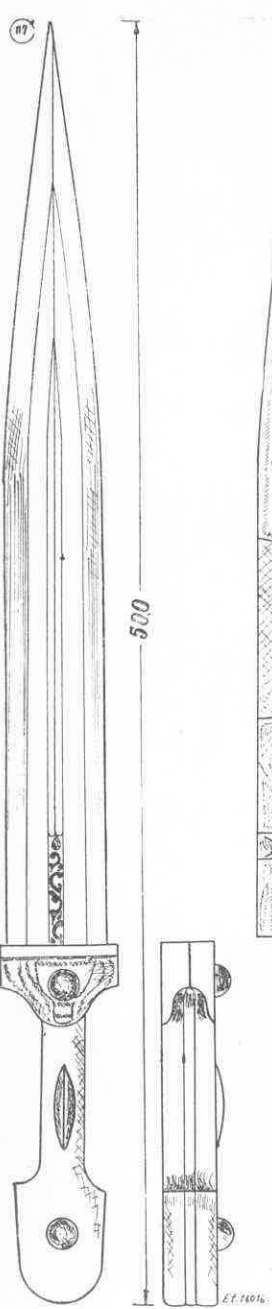

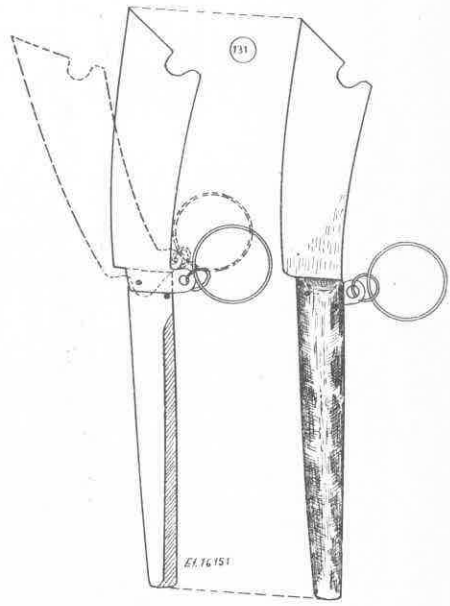
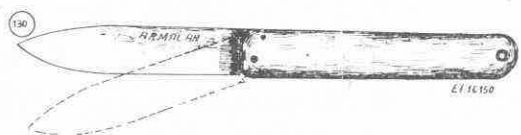
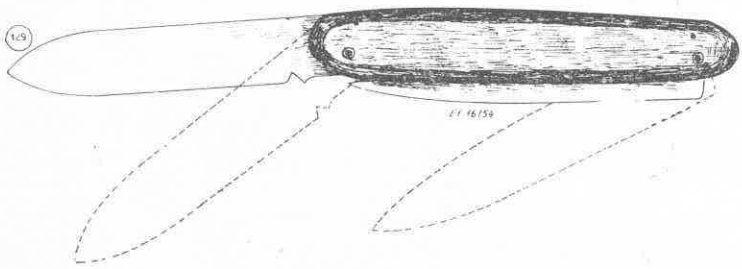
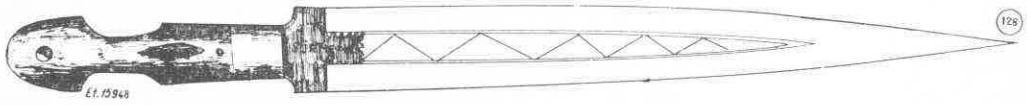
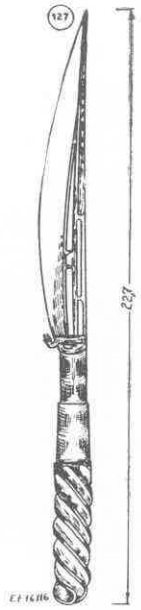
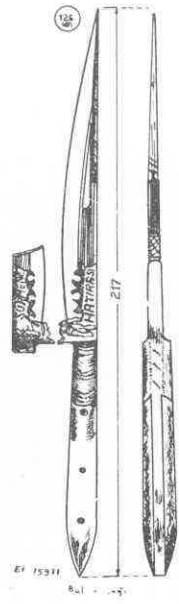
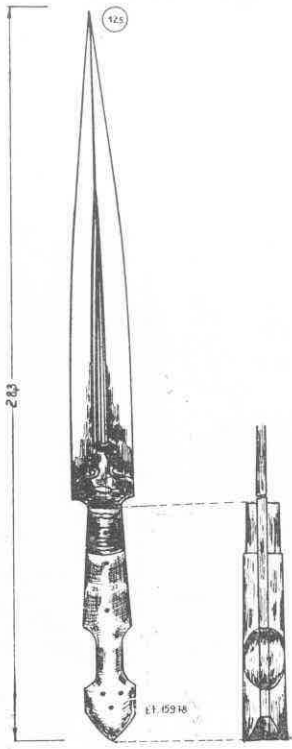
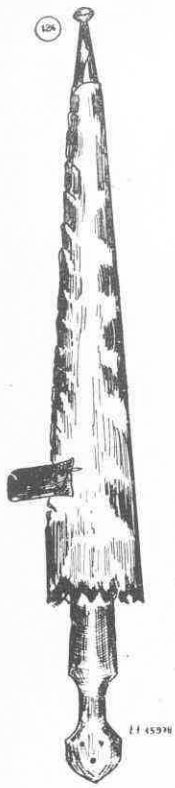

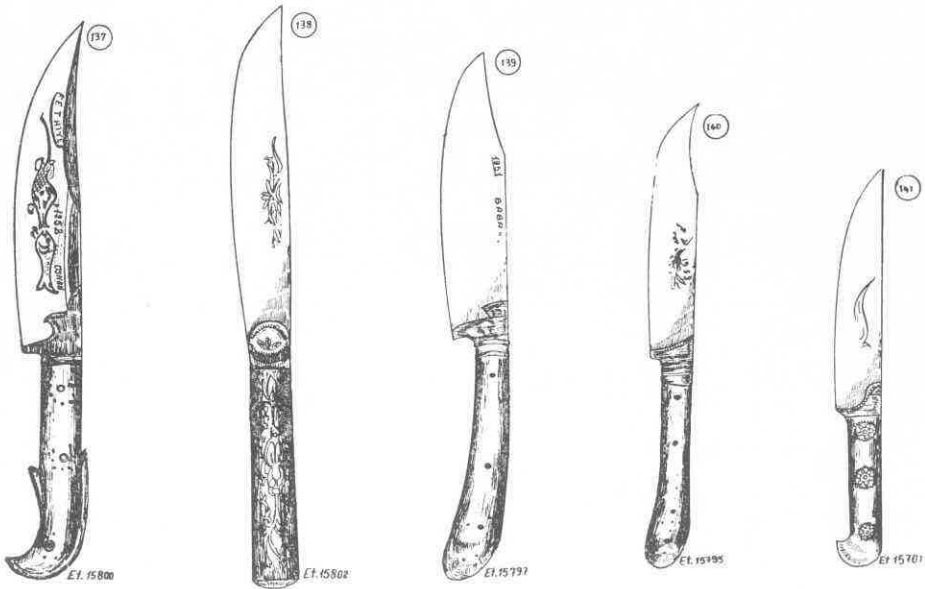
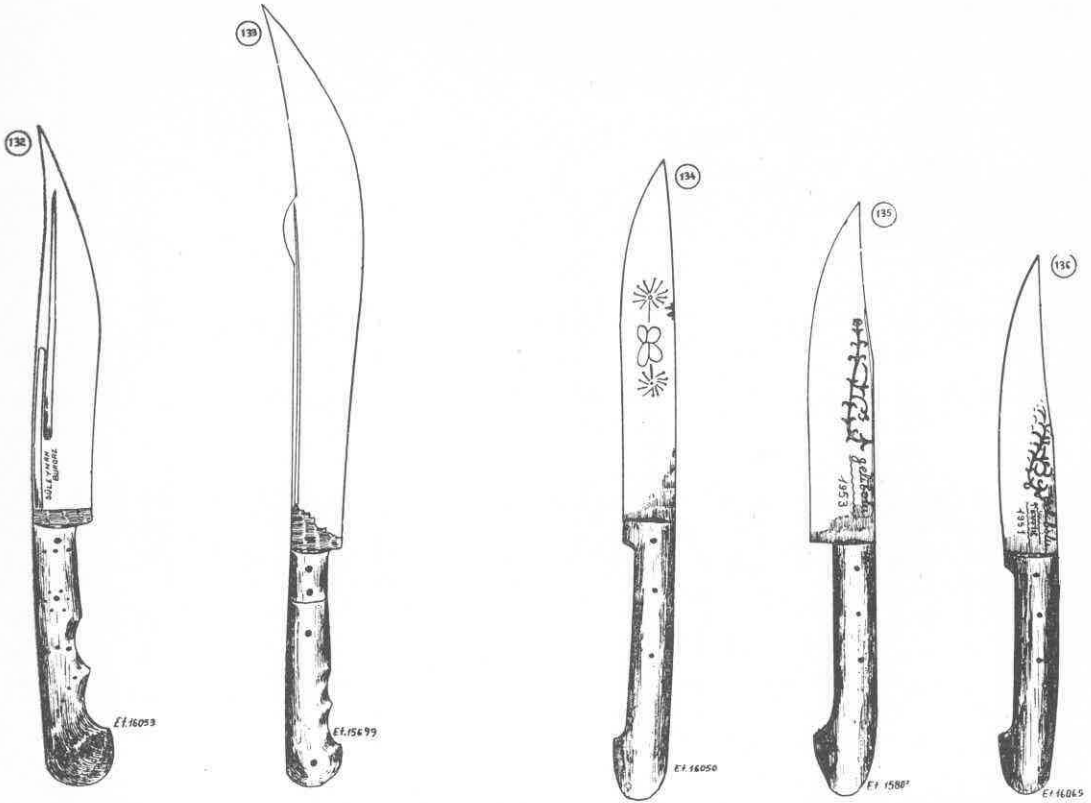

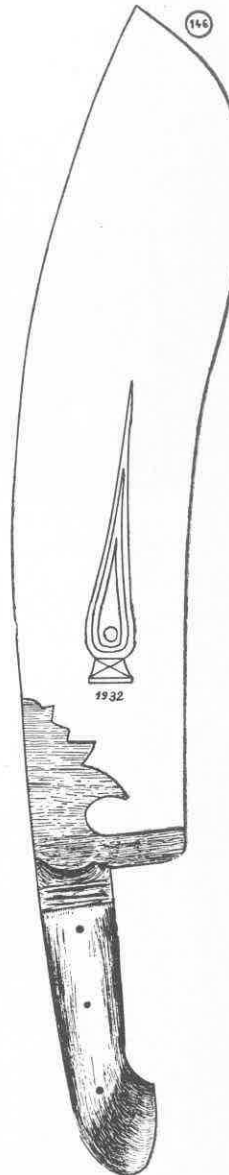
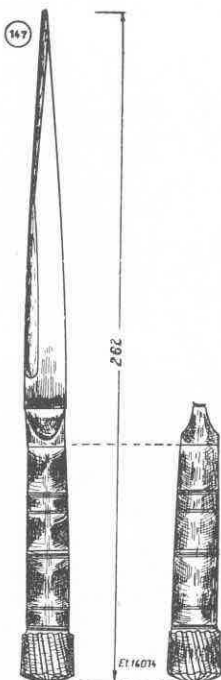

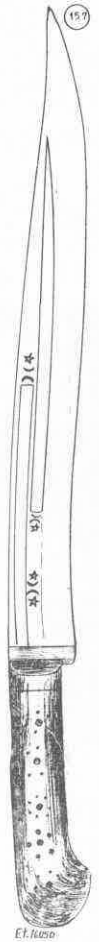
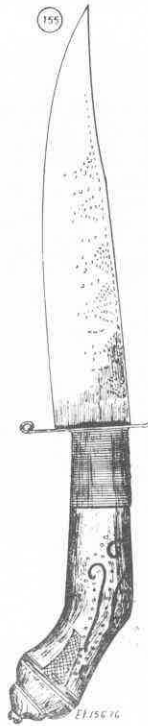
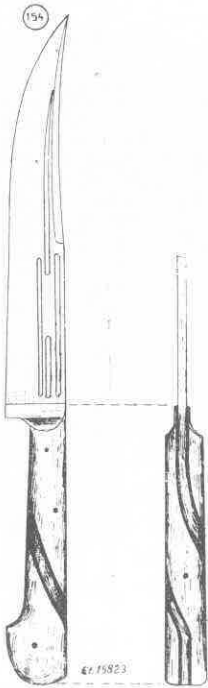
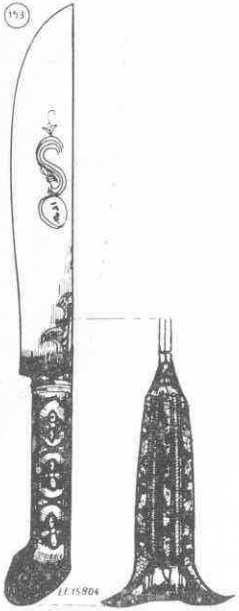
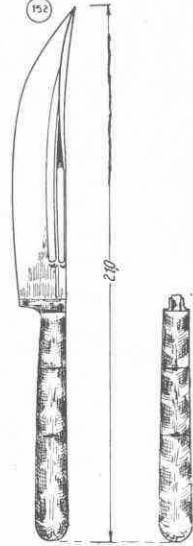
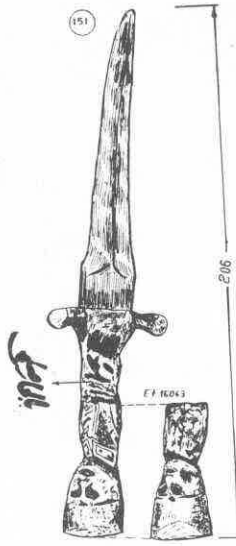
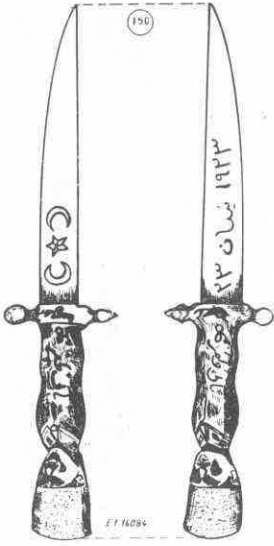

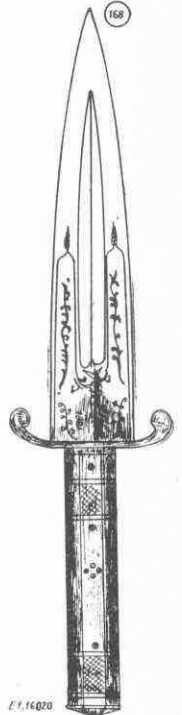
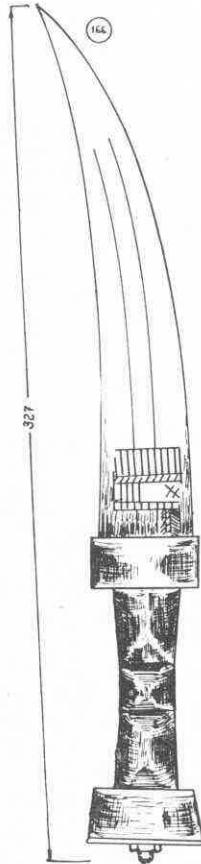
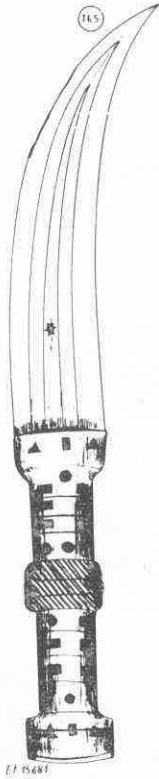
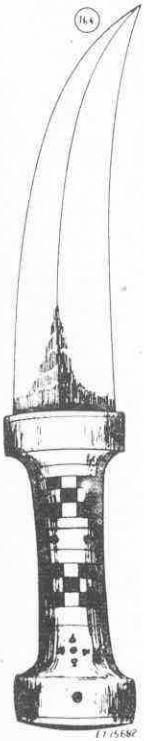
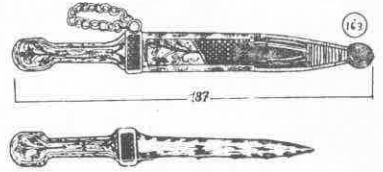
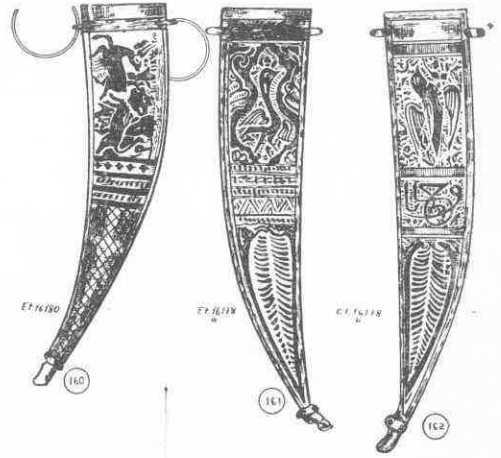
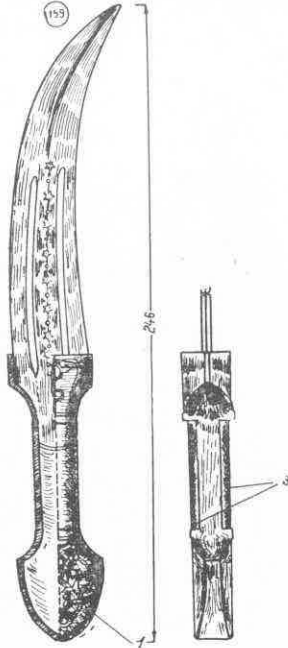
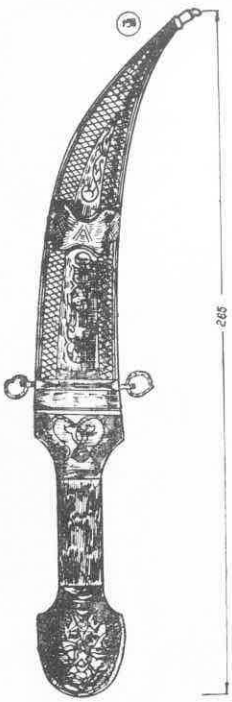

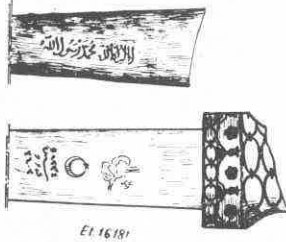

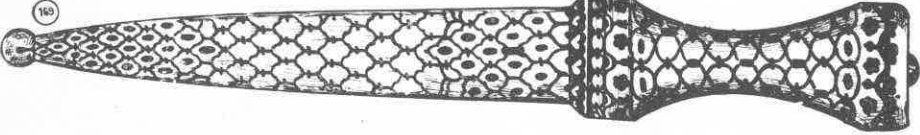

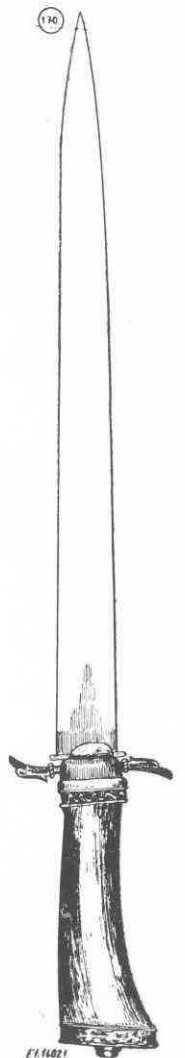

Et. 16181

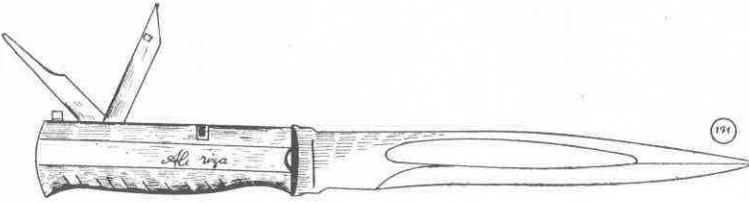

160

170

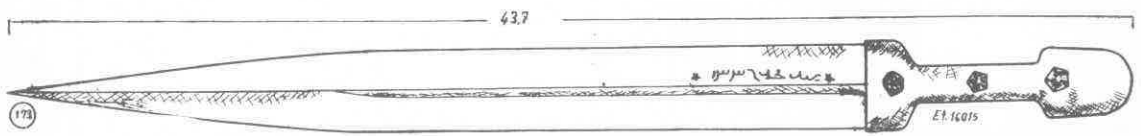
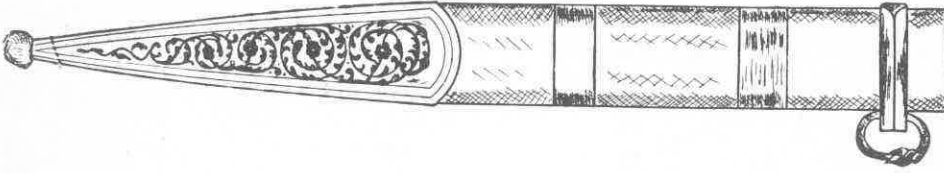
Et. 16021

191

192

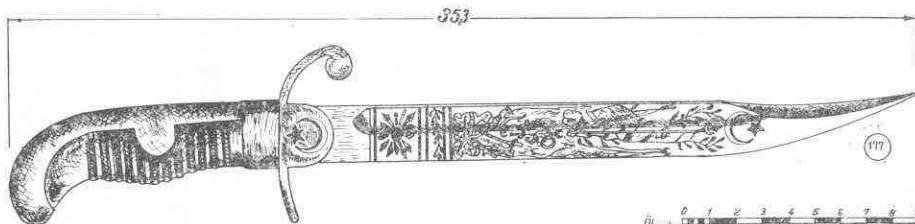
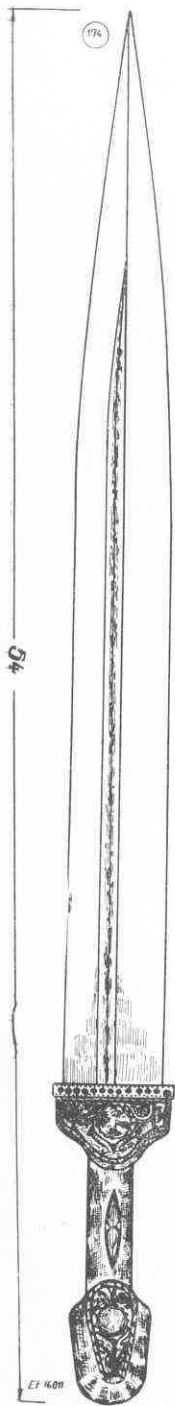

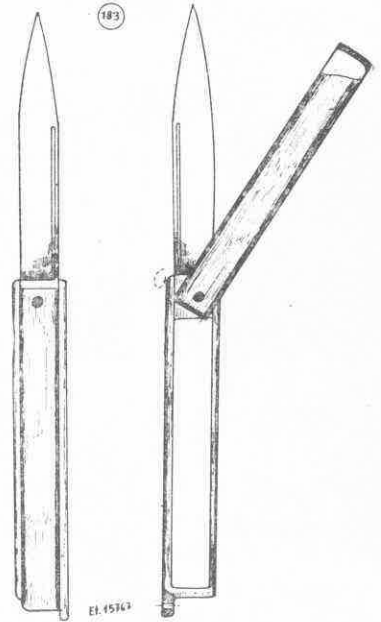
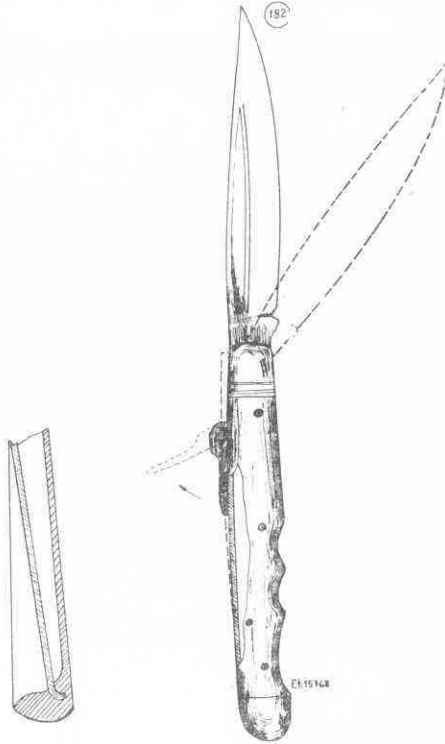
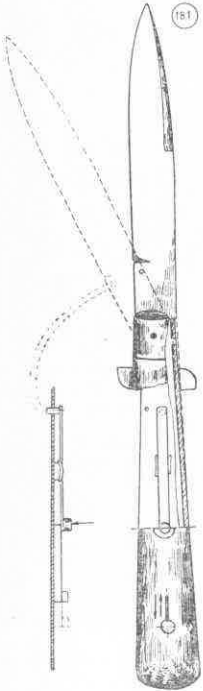
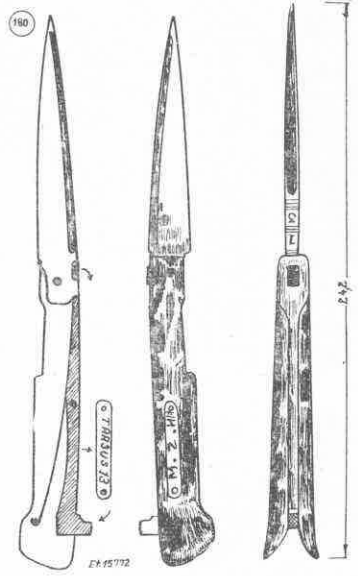
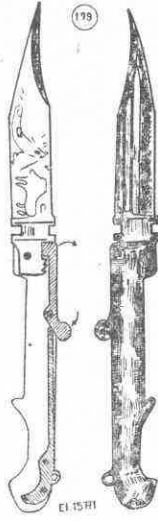
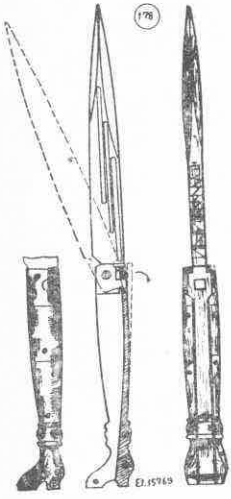
437

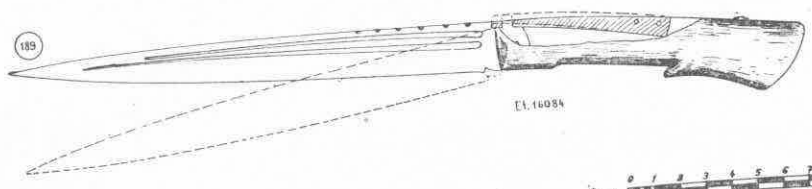
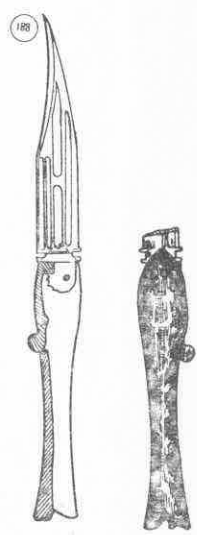
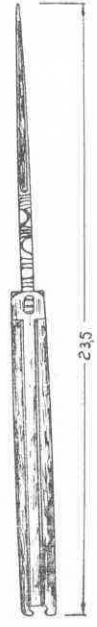
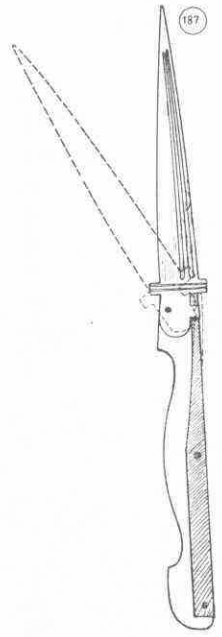
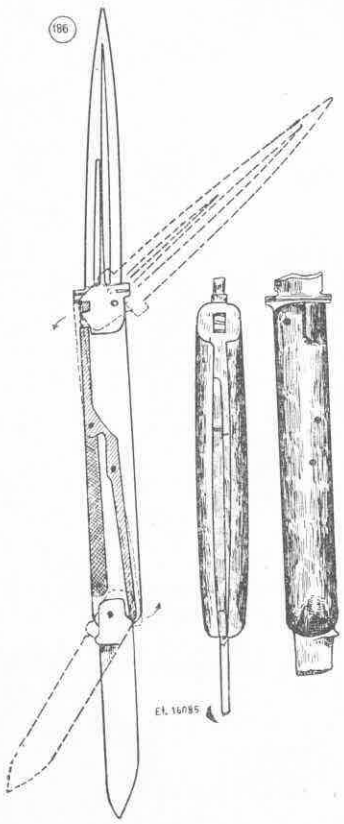
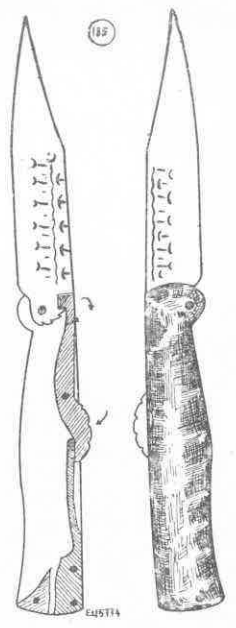
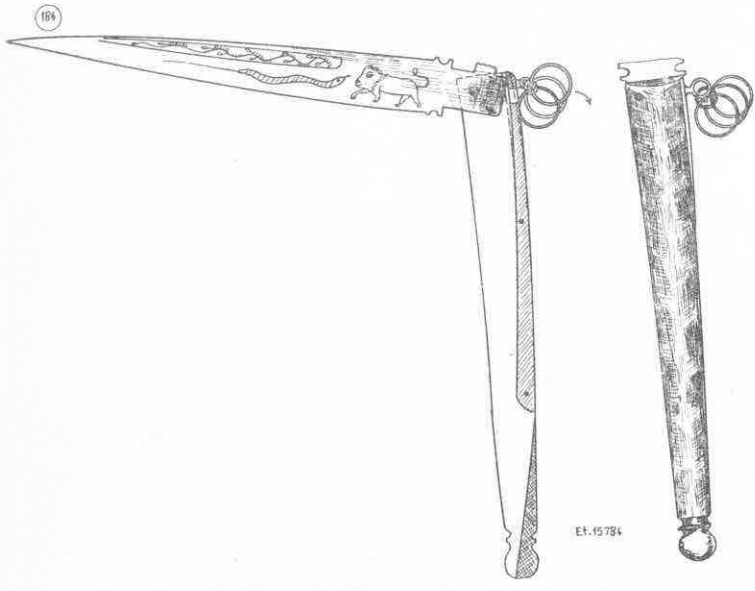
173

Et. 16015

BIÇAKCI USTALARI

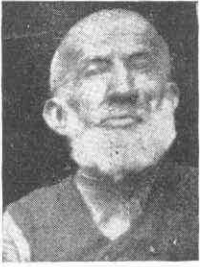
Ali Menekşe
(Bahkesir)

Mustafa Dervişoğlu
(Balıkesir)

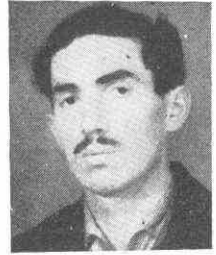
İsmail Yank
(Kastamonu)

Ali Bayrak
(Tosya)

Hacı Hafız
Hasan Çevik
(Tosya)

Şefik Oruç
(Tosya)

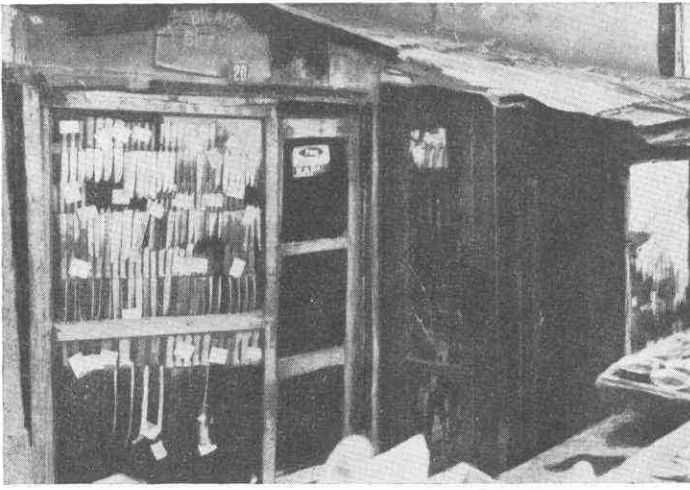
Zekeriya Dinçgün
(Bursa)

İbrahim Benden
(Bursa)

Mahmut Bıçakçı
(Malatya)

Bir Bıçakçı ve bileyici dükkanı
(Ankara)

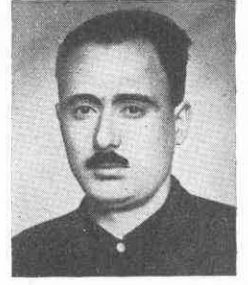
Ö. Lütfi Üzgöl
(Ankara)

İsmail Kılıç
(Ankara)

Kâmil Akbulak
(Afyon)

Kemal Sarıgül
(Afyon)

Bıçakçı Ahmet Şevki, oğlu Mustafa Ehlidil ile beraber çalışırken
(Balıkesir)

Zeki Oral

TURKISH
REVIEW OF ETHNOGRAPHY

NUMBER : VI

1963

Published by
The Department of Antiquities
and Museums at the
Ministry of Public Instruction

ANKARA . 1965